

ΔΕΡΤΙΟΝ ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΤΟΜΟΣ 3ος

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1975

ΤΕΥΧΟΣ 10ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ : Διονύσιος 'Αλεξανδρείας.....	Σελ. 95 - 108
A.-N. ΖΑΚΟΠΟΥΛΟΥ : 'Αθανασία τῆς Ψυχῆς ἢ 'Ανάστασις τοῦ Σώματος ('Ελευθέρα μετ. Β. Σιδέρη)	» 109 - 126
A.-P. KOUMANTOS : Translation of the Nine Odes According to John Kyriotes Geometris.....	» 127 - 133
K. ΒΛΑΧΟΥ : Ἡ Ἐπιστολὴ τῆς Διψυχίας (συνέχεια).....	» 134 - 145
N. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ - ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΟΥ : Τὸ Πρόβλημα τῆς Θεοδικίας καὶ ἡ Βιβλικὴ Διήγησις τῆς Πτώσεως..	» 146 - 157
XRONIKA : Ἡ 30ὴ Γενικὴ Συνέλευσις τῆς Studiorum Novi Testamenti Societas στὸ Aberdeen (Σ. 'Αγουριδῆς).....	» 158 - 166
Συνέδριον Βιβλικῶν Θεολόγων τῶν Παν/μίων 'Αθηνῶν καὶ Θεσ- σαλονίκης (Ν. Παπαδόπουλος).....	» 166 - 173
ΒΙΒΑΙΟΚΡΙΣΙΑΙ : P. H. Menoud, Jesus-Christ et la Foi (Γ. Ρηγόπουλος), H. Schürmann, Das Lukasevangelium (Κ. Β. Καλλίνικος), J. Gnilka, Der Philipperbrief (Κ. Β. Καλλίνικος), J. Gnilka, Der Epheserbrief (Κ. Β. Καλλίνικος)	» 174 - 184
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 3ου ΤΟΜΟΥ	» 185

Ε Κ Δ Ο Σ Ι Ζ
“ΑΡΤΟΣ ΖΩΗΣ,,
Α Θ Η Ν Α Ι

ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Έξαμηνιαία έκδοσις έρεύνης Παλαιᾶς και Καινῆς Διαθήκης

'Εκδότης: Ίδρυμα «Αρτος Ζωῆς»

(Λεωφ. Κηφισίας, Στάσις Παράδεισος, Χαλάνδριον, 'Αθήναι)

Διοικητικὸν Συμβούλιον: Σ. Αγουρίδης, πρόεδρος, Ν. Ράλλης, "Αγγ. Καλόβουλος, Φ. Βίτσας, Γ. Κωσταράς, "Αλ. Καψοκέφαλος.

"Υπεδόθυνος 'Εκδόσεως: Καθηγ. Σ. Αγουρίδης, Εθεράνορος 12, 'Αθήναι 502.

"Υπεύθυνος Οικονομικῶν: "Αγγ. Καλόβουλος, "Αρτος Ζωῆς, Λεωφ. Κηφισίας, Στάσις Παράδεισος, Χαλάνδριον, 'Αθήναι.

"Αρθρα, μελέται, ἀνακοινώσεις, βιβλιοκρισίαι, βιβλία, περιοδικά, ώς και ὅλλα γαταί διευθύνσεων ἀποστέλλονται πρός: Πέτρον Βασιλειάδην, "Αρτος Ζωῆς, Λεωφ. Κηφισίας, Στάσις Παράδεισος, Χαλάνδριον, 'Αθήναι.

Τὰ ἀποστέλλομενα χειρόγραφα δέον νῦν είναι δακτυλογραφημένα και νῦν ὑπερβαίνουν τὸ ἐν τυπογραφικὸν φύλλον (16 σελίδες). Οἱ συγγραφεῖς φέρουν ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην τῶν ἀπόψεων των.

Εἰς τὸν συνεργάτας τὸ Περιοδικὸν χορηγεῖ δωρεάν 100 ἀνάτυπα τῆς μελέτης αὐτῶν, ἐφ' δοσον ζητήσουν τούτο γραπτῶς.

"Απαγορεύεται ἡ μετάφρασις, ἀναδημοσίευσις ἢ φωτομηχανική ἀνατύπωσις οίουδήποτε κειμένου τοῦ περιοδικοῦ ἀνεύ ἀδείας τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

Αἱ συνδρομαὶ ἀποστέλλονται δι' ἐπιταγῆς εἰς τὸν οἰκονομικὸν ὑπεύθυνον τοῦ Περιοδικοῦ, κ. "Αγγελον Καλόβουλον.

"Ετησία συνδρομή: ἑσπερικοῦ (προαιρετικῆ) Δρχ. 100

ἑξετερικοῦ " \$ 4

Τυμὴ τεύχους Δρχ. 50

Copyright (c) «ΑΡΤΟΣ ΖΩΗΣ»

ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Έξαμηνιαία έκδοσης ἑρεύνης Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης
Τόμος 3ος, Ἐτος 5ον, Τεῦχος 10ον, Δεκέμβριος 1975

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Παράδοσις (ή Θεοπνευστία) και κριτική

'Υ π ὁ

Στυλιανος Γ. Παπαδοπόδηου

Τὸ πρόβλημα τῆς θεοπνευστίας καὶ τῆς κριτικῆς τῶν Γραφῶν εἶναι παλαιόν. Ἐάν δὲ οἱ ἀρχαῖοι τῆς Ἑκκλησίας Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι μετὰ τῶν καθόλου ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀποτελοῦν σημαντικὴν πηγὴν διὰ τὴν ιστορίαν τοῦ Κανόνος τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἀποτελοῦν ὡσαύτως καὶ σπουδαίαν πηγὴν πρὸς παρακολούθησιν τῆς θεωρήσεως τοῦ προβλήματος τῆς θεοπνευστίας καὶ τῆς κριτικῆς τῶν ἀγίων Γραφῶν ἡ τῆς Παραδόσεως καὶ τῆς κριτικῆς ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ.

‘Ἄλλ’ ἐνῷ φοι πολλοὶ τῶν ἀνωτέρω ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ἡρεύνησαν κεχωρισμένως τὰς δύο δψεις τοῦ προβλήματος, τῆς θεοπνευστίας δηλ., καὶ τῆς κριτικῆς τῶν Γραφῶν, εἰς ἔξ αὐτῶν συνεήτασε θεοπνευστίαν καὶ κριτικήν, λαβὼν σαφῆ καὶ συγκεκριμένην στάσιν ἔναντι ἀμφοτέρων. Εἶναι δὲ ὁ συγγραφεὺς οὗτος ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Διονύσιος (†περὶ τὸ 264 ἢ 265)¹, ὁ μαθητής τοῦ Ὁριγένους καὶ διάδοχος τούτου ἐν τῇ διευθύνσει τῆς ἀλεξανδρινῆς κατηχητικῆς Σχολῆς. Πρέπει δώμας νῦ στημειώσωμεν διτι παρά τὴν τοιαύτην σχέσιν μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν, ἡ θέσις ἐκάστου εἰς τὸν χώρον τῆς Ἑκκλησίας εἶναι διάφορος. Ἔνδεικτικὸν τῆς ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ θέσεως αὐτῶν εἶναι διτὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος χαρακτηρίζει τὸν μὲν Διονύσιον «οἰδάσκαλον» ατῆς καθολικῆς Ἑκκλησίας², τὸν δὲ Ὁριγένη ἀπλῶς «φιλόπονον»³. ‘Ο τοιούτος χαρακτηρισμός τοῦ Διονυσίου ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου ὑπογραμμίζει

1. Περὶ τούτου βλ. πλήν τῶν ἄριθμῶν ἐν τοῖς λεξικοῖς καὶ τοῖς ἐγχειριδίοις τὸ ἔργον τοῦ W. Bieger, Dionysius von Alexandrien. Das erhaltene Werk. Stuttgart 1972, ἐνθαῦτη τῆς μετ’ εἰσιγωγῆς μεταφράσεως τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Διονυσίου ἐπεται δαψιλῆς βιβλιογραφία. ‘Αναφοράς εἰς τὸν Διονύσιον καὶ τὰς σχετικὰς ἀπόψεις του εἰρίσκει τις εἰς τὰ ἐγχειρίδια Εἰσιγωγῆς εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Βλ. π.χ. B. Τιαννίδης, Εἰσιγωγὴ εἰς τὴν Κ.Δ., Ἀθῆναι 1960, σ. 14 κ.ά. Σ. Αγουριδής, Εἰσιγωγὴ εἰς τὴν Κ.Δ., Ἀθῆναι 1971, σ. 412 ἐξ. W.G. Kümmel, Einleitung in das Neue Testament, Heidelberg 1969, σ. 345 ἐξ. κ.ά.

2. M. Αθανασίου, Περὶ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας 6, 1 (ΒΕΠ 31, 205).

3. M. Αθανασίου, Περὶ τῆς ἐν Νικαιᾳ Συνόδου 27, 1 (ΒΕΠ 31, 168).

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Παράδοσις (ή Θεοπνευστία) και κριτική

'Υ π ὁ

Στυλιανος Γ. Παπαδοπόδηου

Τὸ πρόβλημα τῆς θεοπνευστίας καὶ τῆς κριτικῆς τῶν Γραφῶν εἶναι παλαιόν. Ἐάν δὲ οἱ ἀρχαῖοι τῆς Ἑκκλησίας Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι μετὰ τῶν καθόλου ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀποτελοῦν σημαντικὴν πηγὴν διὰ τὴν ιστορίαν τοῦ Κανόνος τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἀποτελοῦν ὡσαύτως καὶ σπουδαίαν πηγὴν πρὸς παρακολούθησιν τῆς θεωρήσεως τοῦ προβλήματος τῆς θεοπνευστίας καὶ τῆς κριτικῆς τῶν ἀγίων Γραφῶν ἡ τῆς Παραδόσεως καὶ τῆς κριτικῆς ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ.

‘Ἄλλ’ ἐνῷ φοι πολλοὶ τῶν ἀνωτέρω ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ἡρεύνησαν κεχωρισμένως τὰς δύο δψεις τοῦ προβλήματος, τῆς θεοπνευστίας δηλ., καὶ τῆς κριτικῆς τῶν Γραφῶν, εἰς ἔξ αὐτῶν συνεήτασε θεοπνευστίαν καὶ κριτικήν, λαβὼν σαφῆ καὶ συγκεκριμένην στάσιν ἔναντι ἀμφοτέρων. Εἶναι δὲ ὁ συγγραφεὺς οὗτος ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Διονύσιος (†περὶ τὸ 264 ἢ 265)¹, ὁ μαθητής τοῦ Ὁριγένους καὶ διάδοχος τούτου ἐν τῇ διευθύνσει τῆς ἀλεξανδρινῆς κατηχητικῆς Σχολῆς. Πρέπει δώμας νῦ στημειώσωμεν διτι παρά τὴν τοιαύτην σχέσιν μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν, ἡ θέσις ἐκάστου εἰς τὸν χώρον τῆς Ἑκκλησίας εἶναι διάφορος. Ἔνδεικτικὸν τῆς ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ θέσεως αὐτῶν εἶναι διτὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος χαρακτηρίζει τὸν μὲν Διονύσιον «οἰδάσκαλον» ατῆς καθολικῆς Ἑκκλησίας², τὸν δὲ Ὁριγένη ἀπλῶς «φιλόπονον»³. ‘Ο τοιούτος χαρακτηρισμός τοῦ Διονυσίου ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου ὑπογραμμίζει

1. Περὶ τούτου βλ. πλήν τῶν ἄριθμῶν ἐν τοῖς λεξικοῖς καὶ τοῖς ἐγχειριδίοις τὸ ἔργον τοῦ W. Bieger, Dionysius von Alexandrien. Das erhaltene Werk. Stuttgart 1972, ἐνθαῦτη τῆς μετ’ εἰσιγωγῆς μεταφράσεως τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Διονυσίου ἐπεται δαψιλῆς βιβλιογραφία. ‘Αναφοράς εἰς τὸν Διονύσιον καὶ τὰς σχετικὰς ἀπόψεις του εἰρίσκει τις εἰς τὰ ἐγχειρίδια Εἰσιγωγῆς εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Βλ. π.χ. B. Τιαννίδης, Εἰσιγωγὴ εἰς τὴν Κ.Δ., Ἀθῆναι 1960, σ. 14 κ.ά. Σ. Αγουριδής, Εἰσιγωγὴ εἰς τὴν Κ.Δ., Ἀθῆναι 1971, σ. 412 ἐξ. W.G. Kümmel, Einleitung in das Neue Testament, Heidelberg 1969, σ. 345 ἐξ. κ.ά.

2. M. Αθανασίου, Περὶ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας 6, 1 (ΒΕΠ 31, 205).

3. M. Αθανασίου, Περὶ τῆς ἐν Νικαιᾳ Συνόδου 27, 1 (ΒΕΠ 31, 168).

τὸ γεγονός διτὶ ὁ Διονύσιος ὑπῆρξεν δικαῖος καὶ Πατήρ καὶ Διδάσκαλος τῆς Ἑκκλησίας κατά τὸν Γ' μ.Χ. αἰῶνα, μολονότι πρός στιγμὴν ἔξεφράσθη λίαν ἀνεπιτυχῶς περὶ τῆς σχέσεως Πατρὸς καὶ Υἱοῦ¹.

Οὐτὶ ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ ἐνδιαφέρει ἡμᾶς εἶναι ἡ ἀντίληψις τοῦ Διονύσιου διτὶ ἐν εἰδος αὐστηρᾶς φιλολογικῆς κριτικῆς ἐπὶ βιβλικοῦ κειμένου δὲν θέτει ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν ἐκ παραδόσεως θεοπνευστίαν τοῦ κειμένου αὐτοῦ. Σημαντικὸν δ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι καὶ διτὶ προκύπτει ἐκ τῆς γνώμης τοῦ Διονύσιου διτὶ ἡ Ἀποκάλυψις δὲν συνετάγῃ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Ἰοάννου : ἡ θεοπνευστία δὲν περιορίζεται εἰς μόνον τὸν κύκλον τῶν 12 Μαθητῶν τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ εἰς ἔτερα (ἢ ἔτερον) πρόσωπα.

Ἡ πηγὴ.

Τὸ κείμενον, εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὅποιον προβαίνομεν, εἶναι τὸ «Περὶ ἐπαγγελιῶν» ἔργον τοῦ Διονύσιου Ἀλεξανδρείας. Πρόκειται περὶ διμεροῦς βιβλίου, τὸ δοποῖον συνετάγῃ ἐξ ἀφορμῆς ἔργου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐλεγχος τῶν ἀλληγοριστῶν». Τὸ τελευταῖον είχε συντάξει ὁ χιλιαστικὸν ἀντιλήψεων Νέπως, ἐπίσκοπος Ἀρσινόης τῆς μέσης Αἰγύπτου. Διὰ τοῦ ἔργου του δὲ Νέπως ἤλεγχε τὴν ἀλληγορικὴν μέθοδον γενικῶς τοῦ Ὁριγένους καὶ τὴν ἀλληγορικὴν ἔρμηνείαν τοῦ βιβλίου τῆς «Ἀποκαλύψεως» εἰδικῶς καὶ δὴ καὶ τοῦ χωρίου αὐτῆς 20,4, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς χιλιετοῦ βασιλείας τοῦ Χριστοῦ: «καὶ ἔζησαν καὶ ἐβασίλευσαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ χίλια ἔτη».

Ἡ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ δὴ καὶ ἐν Ἀρσινόῃ δρᾶσις τοῦ Νέπωτος πρὸς ἐπιβολὴν τῶν χιλιαστικῶν του ἀντιλήψεων συνεχίσθη, τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ μνημονευθέντος ἔργου τοῦ Νέπωτος, ὑπὸ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Κορακίωνος, πρὸς συνάντησιν τοῦ ὅποιον ἐταξίδευσεν ὁ Διονύσιος. Οἱ δύο ἀνδρες ἔσχον δημοσίαν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ ἐπιμάχου θέματος, μὲ ἀποτέλεσμα νῦ παραδεχθῆ δι Κορακίων τὴν πλάνην του καὶ νῦ ὁμολογήσῃ δημοσίᾳ αὐτήν². Ἡ συζήτησις ἐγένετο μάλιστα παρουσίᾳ πρεσβυτέρων καὶ διδασκάλων, οἱ δοποῖοι είχον ἀναμιγθῆ εἰς σχίσματα καὶ ἀποστασίας ἐνεκα τῶν χιλιαστικῶν ἀντιλήψεων. Ἀλλ' ἐπειδὴ παρά ταῦτα χιλιαστικαὶ ἀντιλήψεις διεδίδοντο εἰς πολλὰ μέρη, ὅπου είχεν ἀπλωθῆ ἡ Ἑκκλησία, καὶ ἐπειδὴ προεβάλλετο τὸ ἔργον τοῦ Νέπωτος, ἐθεώρησεν δὲ Διονύσιος σκόπιμον τὴν σύνταξιν θεολογικῆς καὶ ἔρμηνευ-

1. Βλ. Διονυσίον Ἀλεξανδρείας, Ἐλεγχος καὶ ἀπόλογια, ΒΕΠ 31, 244. Ἡ μεταβλήτης δομής τοῦ Διονύσιου καὶ τὸ γεγονός διτὶ ἐπανήλθε πάραντα εἰς τὸ θέμα, διορθώσας τὴν παρέκκλισιν καὶ ἐκβάσιας δρθιόδοξως τὴν ἀλήθειαν τῆς Ἑκκλησίας, ὑπογραμμίζουν ἀντὶ νῦ μειώνουν τὸ κύρος, τὸ δοποῖον δὲ Ιερὸς ἀνήρ διέμετεν εἰς τὸ χθρὸν τῆς Καθολικῆς Ἑκκλησίας.

2. ΒΕΠ 17,224-225.

τικοκριτικής μελέτης, ξνθα διαλέγεται μετά τοῦ Νέπωτος, ώς ἐάν οὗτος ἦτο παρών. Και εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος ἀνατρέπει τὸν χιλιασμόν, ὑποστηρίζων διτὶ αἱ προφητεῖαι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται κατὰ λέξιν. Εἰς δὲ τὸ δεύτερον μέρος ἀνεφέρεται εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ συγγραφέως, τῆς θεοπνευστίας, τῆς πνευματικῆς ἔρμηνείας τῆς «Ἀποκαλύψεως» καὶ τῆς ἐν δόξῃ ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου.

Δυστυχῶς τὸ ἔξοχας σπουδαῖον τοῦτο ἔργον τῆς ἀρχαίας Ἑκκλησίας, ἀπολέσθη διασωθέντος τμήματος μόνον τοῦ δευτέρου του μέρους ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ» (Z 24 - 25) τοῦ Εὐσεβίου. Πιθανῶς ἡ ἀπώλεια νὰ διείλεται εἰς τὸ γεγονός διτὶ ἡ Ἐκκλησία ὑπερέβη ἐνωρίς καὶ τάς δυσκολίας τῶν χιλιαστικῶν ἀντιλήψεων καὶ τὸ δίλημμα τῆς ἀλληγορικῆς ἢ μὴ ἔρμηνείας τῶν Γραφῶν.

Τὰ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου δθεν διασωθέντα ἀποσπάσματα συνιστοῦν τὴν πηγὴν μας. «Υπάρχουν δὲ ταῦτα ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς πάσας τὰς ἐκδόσεις τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας» τοῦ Εὐσεβίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν γενικὴν ἐκδόσιν ἔργων τοῦ Διονυσίου, γενομένην ὑπὸ τοῦ Charles Lott Feltoe: *Dionysius of Alexandria, Cambridge* 1904, σσ. 108 - 125. Ἀνατύπωσιν δὲ τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἔχομεν εἰς τὴν «Βιβλιοθ. ἐλλην. Πατέρων καὶ ἐκκλησ. Συγγραφέων», τ. 17, σσ. 224 - 229. Τὰ ἀποσπάσματα κατέχουν ἴδιαιτάτην θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἔρμηνείας. τῆς Γραφῆς, διότι οὐδὲν προγενέστερον ἔργον θεωρεῖ τὴν ἔρμηνείαν τῆς Γραφῆς ὑπὸ τοιοῦτον πρίσμα.

Τί ἐφέροντο περὶ τῆς «ἀποκαλύψεως».

Εἰς τὸ τρίτον ἀπόσπασμα τοῦ ἔργου «Περὶ ἐπαγγελιῶν», τὸ ὅποιον συνιστῷ, ώς ἐδηλώθη, τὴν μοναδικὴν μας πηγὴν, ἐκτίθεται ἡ ἀρνητικὴ στάσις πολλῶν τῆς Ἐκκλησίας μελῶν, εἰδημόνων ἀσφαλῶς, ἔναντι τοῦ τελευταίου βιβλίου τοῦ Κανόνος τῆς Καινῆς Διαθήκης, δηλ.. τῆς «Ἀποκαλύψεως». Ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες πρὸ τοῦ Διονυσίου ἀπέρριπτον¹, καθ' ἡ οὔτος καλῶς ἐγνώριζε, τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον. Τῆς ἀπορρίψεως προηγεῖτο παντελῆς ἀνασκευὴ² τοῦ βιβλίου, γινομένη κεφάλαιον πρὸς κεφάλαιον³. «Ἡ ἐξάτασις μάλιστα αὕτη ὡδήγει αὐτοὺς εἰς τὸ συμπέρασμα διτὶ τὸ περιεχόμενον τῶν καθ' ἔκαστον κεφαλαίων ἥτο «ἄγνωστον»⁴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ δὲν εἶχεν είρμὸν σκέψεως («ἀσυλλόγιστον»)⁵.

1. ΒΕΠ 17, 225₂₈.

2. Αὐτόθι.

3. ΒΕΠ 17, 225₂₉.

4. Αὐτόθι.

5. ΒΕΠ 17, 225₃₀.

Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τὸν βιβλίον εἶναι οἱ περὶ ὃν δὲ λόγος ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες ἐπίσης ἀρνητικοί: αὐτῇ εἶναι ψευδῆς¹, τὸ βιβλίον δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου² καὶ οὕτε ἀποτελεῖ ἀποκάλυψιν³ διτι ἐν τῷ ἔργῳ καλύπτεται μὲν ἴσχυρὸν καὶ παχὺ παραπέτασμα ἀγνοίας⁴. "Οχι δὲ μόνον ἔργον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου δὲν εἶναι, ἀλλ' οὐδὲ τίνος τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων⁵ η τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς, οἱ διοικοῦντο μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ χαρακτηρίζονται ὑπὸ τοῦ Διονυσίου ως «ἄγιοι»⁶. Πρός δὲ οἱ ἀπορρίπτοντες παντελῶς τὴν «Ἀποκάλυψιν ἔφθανον εἰς τὸ σῆμεῖον νὰ θεωροῦν αὐτὴν ἔργον ἀνδρὸς μὴ ἀνήκοντος κανεὶς τὴν Ἐκκλησίαν⁷. Συνέδεον μάλιστα οὗτοι τὸ ἔργον τῆς «Ἀποκαλύψεως» μὲ τὸν Κήρινθον⁸, θελήσαντα διὰ τῆς προσγραφῆς τοῦ βιβλίου εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην νὰ προσδώσῃ κῦρος εἰς τὰς ἀντιλήψεις του καὶ νὰ ἐμφανίσῃ αὐτὰς ως ἀξιοπίστους⁹. Η ἀναζήτησις τοῦ συγγραφέως τῆς «Ἀποκαλύψεως» εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κήρινθου ἐφαίνετο ὑπό τινα ἐποψιν εὐλογίας, διότι κατὰ τὴν παράδοσιν τὴν αἵρεσιν τοῦ χιλιασμοῦ η τῆς ἐπὶ γῆς βασιλείας¹⁰ τοῦ Χριστοῦ συνέστησεν¹¹ ὁ Κήρινθος.

'Ο Διονύσιος Ἀλεξανδρείας δὲν ἀνήκειν εἰς τοὺς κύκλους ἐκείνων, οἱ διοικοῦντες ἔφρόνουν τ'^τ ἀνωτέρω.

Τι ἐφρόνει ὁ Διονύσιος περὶ τῆς «ἀποκαλύψεως», τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς γλώσσης αὐτῆς.

α. Τὸ βιβλίον θεωρεῖ ἔργον θεόπνευστον, ἀποδεχόμενος τὴν σχετικὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας.

“Η ἀπάντησις εἰς τοὺς ἀπορρίπτοντας καὶ ἀνασκευάζοντας τὴν «Ἀποκάλυψιν» εἶναι σαφῆς (εἴγω δὲ ἀθετήσαι μὲν οὐ καν τολμήσαι τὸ βιβλίον)¹², ἀλλὰ καὶ ἀνδεικτικὴ τῶν προβλημάτων, τὰ ὅποια περικλείει τὸ βιβλίον. Τὸ

1. Αὐτόθι.
2. BEPi 17, 225₃₁
3. Αὐτόθι.
4. BEPi 17, 225₃₂
5. BEPi 17, 225₃₃
6. Αὐτόθι.
7. "Ε.ά. 225₃₄
8. Αὐτόθι.
9. "Ε.ά. 225₃₆.
10. "Ε.ά. 225₃₇₋₄₂.
11. "Ε.ά. 225₃₉.
12. BEPi 17, 225₄₂.

έπιχείρημα τῆς Παραδόσεως ἀποτελεῖ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ θεμέλιον, ἐπὶ τοῦ ὅποιου κατ' ἄρχην στηρίζεται ὁ Διονύσιος. Πολλοὶ τῶν χριστιανῶν («ἀδελφῶν») ἔχουν περὶ πολλοῦ τὸ βιβλίον¹. Τὸ βιβλίον δηλ. τιμοῦν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πολλοί, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅχι δλοι. Τοὺς τιμῶντας δμως αὐτὸς ἐκδέχεται ὁ Διονύσιος ὡς φορεῖς τῆς γηγενείας Παραδόσεως, τὴν ὅποιαν καὶ ἀσμένως υἱοθετεῖ διὰ μιᾶς ἀπλοϊκῆς δηλώσεως; «μειζονα δὲ τῆς ἐμαυτοῦ φρονήσεως τὴν ὑπόληψιν τὴν περὶ αὐτοῦ λαμβάνοντα².

Ἡ ἀποδοχὴ τῆς Παραδόσεως, οὖσα ἔκφρασις ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης εἰς δι, τι εἶναι, δι, τι διδάσκει καὶ πιστεύει ἡ Ἐκκλησία, συνιστῷ καθ' ἔαυτὴν πρᾶξιν ἀπλοϊκὴν. «Ἐτι μάλιστα μᾶλλον, ἡ τοιάυτη πρᾶξις γίνεται, ἐκτὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, καὶ πρᾶξις αὐτόχρημα ἀφελῆς, ἀφοῦ ὁ Διονύσιος ὑποθέτει ἡ δέχεται δι τις τοὺς λόγους τῆς «Ἀποκαλύψεως» ἔννυπάρχει «νοῦς» βαθύτερος³, τὸν ὅποιον, καίτοι ὁ ἴδιος δὲν κατανοεῖ (καὶ μὴ συνίημι)⁴, δὲν μετρῷ ἡ δὲν ἐκτιμῷ διά τοῦ ἴδιου αὐτοῦ λογισμοῦ⁵, ἀλλὰ διά τῆς πίστεως⁶. «Ἡ φράσις «πίστει τὸ πλέον νέμων»⁷ ἐκφράζει ἀφ» ἐνὸς μὲν τὸ δι τι ἀποδέχεται τι πλέον ἐκείνου, τὸ διόποιον ἴδιοις μέτροις κατανοεῖ, ἀφ» ἐτέρου δὲ δι το πλέον τοῦτο καταφύσκεται μόνον δυνάμει πίστεως. Ἡ δὲ πίστις ἀποκτῷ τοιάυτας διαστάσεις καὶ ἀσκεῖ τοιάυτην ἐνέργειαν, διότι ἀφ» ἐνὸς μὲν ἀποτελεῖ θείαν δύναμιν ἐν ἐκάστῳ πιστῷ, ἀφ» ἐτέρου δὲ περιέχει καὶ ἐκφράζει δι, τι παλαιότερον ἐδόθη γηγενείας εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀπό μέρους τοῦ Θεοῦ. Οὕτω ἀναφέρεται ὁ Διονύσιος εἰς τὴν ὑπόληψιν⁸, τὴν γνώμην, τὴν δοπίαν ἄλλοι ἔχουν διά τὴν «Ἀποκάλυψιν». Ἡ τοιάυτη ὑπόληψις διά τοὺς προγενεστέρους του ἥτο φυσικὰ πίστις ἐν τῇ ἀνωτέρῳ διτῇ ἐννοίᾳ. «Ο Διονύσιος θεωρεῖ τὴν τοιάυτην ὑπόληψιν - πίστιν τῶν ἄλλων «μειζονα»⁹ τῆς ἴδιας αὐτοῦ γνώμης ἡ ἀντιλήψεως («φρονήσεως»¹⁰, ἐκ τοῦ φρονῶ) καὶ οὕτω δύναται νῦ ἀναγνωρίζει ἐν τῷ κειμένῳ τῆς «Ἀποκαλύψεως» «ἐκδοχήν»¹¹, ἥτοι ἐννοιαν καὶ ἀλήθειαν, «κεκρυμμένην»¹², ἡ ὁποία εἶναι «θαυμασιωτέρα»¹³ ἐκείνης, εἰς

1. Ἔ.ἄ. 226₁.

2. Ἔ.ἄ. 226₂-₃.

3. ΒΕΠ 17, 226₄.

4. Αὐτόθι.

5. Ἔ.ἄ. 226₅.

6. «Πίστει δὲ τὸ πλέον νέμων» (Ἔ.ἄ. 226₄).

7. Αὐτόθι.

8. Ἔ.ἄ. 226₂.

9. Ἔ.ἄ. 226₁.

10. Ἔ.ἄ. 226₂.

11. ΒΕΠ 17, 226₃.

12. Ἔ.ἄ. 226₂.

13. Ἔ.ἄ. 226₃.

τὴν δόποιαν δύναται τις νάναχθῇ ιδίαις, τουτέστι κοιναῖς, δυνάμεσι. Τὴν πραγματικότητα τῆς δυνάμει πίστεως ἀποδοχῆς τῆς «'Αποκαλύψεως» καταγράφει ὁ Διονύσιος ἔτι σαφέστερον δλίγον παρακάτω. «Οσα εἶναι ὑψηλότερα¹ ἐκείνων, τὰ δόποια δύναται ὁ ἴδιος νάντιληφθῇ, δὲν ἀποδοκιμάζει². «Οσα δὲν ἐπέτυχε νάν γνωρίσῃ³ θαυμάζει⁴ ἀκόμη περισσότερον, ἀκριβῶς διότι δὲν τὰ ἐγνώρισεν⁵. 'Ο θαυμασμὸς ἐν προκειμένῳ τῆς καλυπτομένης ἐν τῇ «'Αποκαλύψει» ἀλήθειας προέρχεται κυρίως ἐκ τῆς ἀγνωσίας καὶ δχι ἐκ τῆς γνώσεως αὐτῆς⁶.

«Ἐπιγραμματικὴν κατακλεῖδα τοῦ συντόμου μέν, ἀλλ' ἔξοχως πυκνοῦ καὶ τοῦ⁷ αὐτὸς πολυστήμαντον τούτου κειμένου τοῦ Διονυσίου, ἀποτελεῖ πρότασις ἐν τῷ τετάρτῳ ἀποσπάσματι: «ἄγιον μὲν γάρ τινος καὶ θεοπνεύστου (=ἀνδρὸς) συναινῶν⁸ εἶναι τὸ βιβλίον τῆς «'Αποκαλύψεως». Ἐπί τῇ βάσει δηλ., τῆς ἐκτεθείσης διαδικασίας, τουτέστι τῆς «πίστει» ἀποδοχῆς τοῦ βιβλίου, ἡ «'Αποκάλυψις» εἶναι ἔργον θεόπνευστον, εἶναι ἔργον γραφὲν κατ' ἐπίνευσιν τοῦ ἄγιου Πνεύματος, ἐνεργήσαντος ἐπὶ τὸν συγγραφέα αὐτοῦ. Εἰς τὸ τέλος τοῦ πέμπτου ἀποσπάσματος ὑπάρχει σαφεστέρα ὑπογράμμισις τῆς θείας προελεύσεως τοῦ βιβλίου. 'Αναφερόμενος δηλ.. ὁ Διονύσιος εἰς τὴν δρόσιτητα τῆς συντάξεως καὶ τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης ἐν τῷ Δ' Ἔναγγελίῳ καὶ τῇ «'Αποκαλύψει», ἀρνεῖται μὲν τὰς τοιαύτας γλωσσικάς ἀρετάς εἰς εἰς τὴν «'Αποκάλυψιν», καταφάσκει δημος τὸ γεγονός δτι ὁ συντάκτης αὐτῆς είχεν ίδει ἀποκαλύψεις, είχε λάβει γνῶσιν καὶ προφητείαν⁹. Ταῦτα δὲ εἶναι θεῖα δῶρα καὶ ἀπὸ Θεοῦ παραχώρησις πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἐπομένως ἐπιθυμία τοῦ Διονυσίου εἶναι νάν μὴ τεθῇ οὐδαμῶς ἐν ἀμφιβόλῳ ή θεοπνευστίᾳ τοῦ βιβλίου.

Τὴν ἀνωτέρω, ἔρμηνεύοντα τὴν σκέψιν τοῦ Διονυσίου, δύνανται νάν θεωρηθοῦν ως μέγιστον μάθημα πιστότητος εἰς τὴν Παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας,

1. ⁷Ε. ἀ. 226₆.

2. ⁷Ε. ἀ. 226₇.

3. Αὐτόθι.

4. Αὐτόθι.

5. ⁷Ε. ἀ. 226₈.

6. «Ἡ τοιώδητο ποσθέτησις τοῦ Διονυσίου δχι μόνον δύναται νάν θεωρηθῇ μέτρον ἐκκλησιαστικῆς σκέψεως, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ πηγὴν (ἔμμεσον φιλολογικῶς καὶ ἀμεσον θεολογικῶς) πολλῶν στιγμῶν τῆς 'Υμνολογίας τῆς Ἐκκλησίας, ως εἶναι π.χ. οι στίχοι: «Τὶ θαυμάζεις, Μαριάμ, τὶ ἐκθαμβίεσθαι τῷ ἐν σοι; 'Οτι ἀχρονὸν Υἱὸν χρόνῳ ἐγέννησα, φησί, τοῦ τικτομένου τὴν σύλληψιν μὴ διδαχθείση. 'Ανενδρός είμι, καὶ πᾶς τέξει υἱόν; ἀσπορὸν γονήν τίς ἐώρακεν; δπου Θεός γάρ βούλεται νικᾶται φύσεως τάξις...» (β' κάθισμα τοῦ 'Ορθρου τῶν Χριστουγέννων). Η Θεοτόκος ἀποδέχεται (πιστὸν ή δούλη Κυρίου... Λουκ. 1,38) τὸν Εὐαγγελισμόν, τὸν ὁποῖον, καίτοι δὲν κατανοεῖ, θαυμάζει.

7. ⁷ΒΕΠ 226₁₇.

8. ⁷ΒΕΠ 228₃₂₋₃₃.

μάλιστα ύπό τὸ πρῆσμα καὶ τὸ φῦς ὅσων θὰ ἐκτεθοῦν εἰς τὴν ἀκολουθοῦσαν παράγραφον.

β. *Αρνητικὴ κριτικὴ εἰς τὸ θέμα τοῦ συγγραφέως τῆς «Ἀποκαλύψεως».*

Ο Διονύσιος ἀρνεῖται διαρρήδην τὴν ταυτότητα τοῦ συγγραφέως τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου καὶ τῆς «Ἀποκαλύψεως». Υποστηρίζει διτὶ πρόκειται περὶ δύο προσώπων, ἀσχέτων πρὸς ἄλληλα. Καὶ εἰναι μὲν ὁ συντάκτης τῆς «Ἀποκαλύψεως» Ἰωάννης τις¹, πλὴν πᾶν ἄλλο ἢ εὔκολον εἰναι νῦ ταυτισθῆ οὗτος πρὸς τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, «τὸν υἱὸν Ζεβεδαίου, τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου, οὐ τὸ Εὐαγγέλιον τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐπιγεγραμμένον καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἡ καθολική»². Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο καταλήγει ὁ Διονύσιος κατόπιν φιλολογικῆς κυρίως κριτικῆς, τὴν δικοίαν ἡσκησεν ἐπὶ τῶν ἐπιμάχων τριῶν κειμένων, τῆς «Ἀποκαλύψεως», τοῦ Δ' «Ἐναγγελίου» καὶ τῆς Α' «Καθολικῆς Ἐπιστολῆς», τὰ δόποια φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωάννου. Τὰ δὲ σημεῖα, εἰς τὰ δόποια καταφαίνεται ἡ διαφορά τῶν τριῶν κειμένων, είναι τὸ «ἡθος»³ ἔκαστου ἐξ αὐτῶν, τὸ «εἰδος»⁴ τῶν λόγων καὶ ἡ «διεξαγωγὴ»⁵ τοῦ βιβλίου. Τὰ τρία ταῦτα σημεῖα δυνάμεθα νῦ θεωρήσωμεν ώς τὰ κύρια ἐπιχειρήματα τοῦ Διονυσίου ὑπὲρ τῆς θέσεώς του.

Τὰ ἐπιχειρήματα.

Θύ ἡτο πολλοῖν λόγου ἀξίᾳ ἡ ἀνάλυσις τοῦ ἥθους, τοῦ εἶδους καὶ τῆς διεξαγωγῆς τῶν τριῶν καινοδιαθηκιῶν κειμένων, διποτες κατανοεῖ αὐτὰ ὁ Διονύσιος, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν διεσώθη συνεχὲς τὸ σχετικὸν κείμενον τοῦ ἀλεξανδρέως ἐπισκόπου, ὅστε νῦ ἔχωμεν ὠλοκληρωμένας τὰς ἀπόψεις αὐτοῦ. Οὕτω στηρίζομεθα οὐσιωστικῶς εἰς τὸ τέταρτον ἀπόσπασμα, διποτες ἀπλῶς διατυποῦται ἡ θέσις τοῦ Διονυσίου, καὶ εἰς τὸ πέμπτον, διποτες ἐύρισκομεν μέρος τῆς ἐπιχειρηματολογίας, μῆδη δυναμένης νῦ διαρθρωθῆ πάντοτε κατὰ τὰ προαναφερθέντα τρία σημεῖα τοῦ ἥθους, τοῦ εἶδους καὶ τῆς διεξαγωγῆς. Λέγομεν δὲ τοῦτο, καθόδον ὁ Διονύσιος δὲν κάμνει νῦξιν περὶ τοῦ ποῖον τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐπιχειρήματος τῆς «διεξαγωγῆς». Πρόκειται περὶ τοῦ τρόπου ἀναφορᾶς τοῦ βιβλίου εἰς τὸν συντάκτην αὐτοῦ, πρόκειται περὶ τῆς γλωσσικῆς καὶ συντακτικῆς ἢ μῆδη καθαρότητος τοῦ κειμένου τοῦ βιβλίου, πρόκειται περὶ τῆς καθόλου δομῆς ἢ οἰκονομίας αὐτοῦ ἢ περὶ ἄλ-

1. Ἔ.ά. 226₁₆.

2. Ἔ.ά. 226₁₈-₂₀.

3. ΒΕΠ 17, 226₂₁.

4. Αὐτόθι.

5. Ἔ.ά. 226₂₂.

λου τινὸς πράγματος, τὸ ὁποῖον ἀνελύετο εἰς ἀπολεσθὲν σημείον τοῦ κειμένου τοῦ Διονυσίου; Τὰ σημειούμενα δμως ἐνταῦθα ὡς πιθανὸν περιεχόμενον τοῦ ἐπιχειρήματος τῆς «διεξαγωγῆς» δὲν εἶναι πρὸς τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ «ῆθους», τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ «εἶδους» τῶν λόγων αὐτοῦ. Διὸ καὶ, σαφῶν ὅριών μεταξὺ τῶν τριῶν ἐπιχειρημάτων ἐλλειπόντων, θὰ παρουσιάσωμεν αὐτά εἰς τρεῖς διάδας, ἀφορώσας πρῶτον εἰς τὸν τρόπον μνείας τοῦ συντάκτου, δεύτερον εἰς τὸ εἶδος τῆς φρασεολογίας ἢ τῆς θεολογικῆς δρολογίας, καὶ τρίτον εἰς τὴν γλωσσικήν καθαρότητα.

a. *Ἡ ιδιότυπος μνεία εἰς τὸν συγγραφέα τῆς «Ἀποκαλύψεως».*

Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν παρατιθεμένων ἐπιχειρημάτων τοῦ Διονυσίου πρὸς ἀπόδειξιν τῆς θέσεώς του, καθ' ἣν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης δὲν συνέταξε τὸ βιβλίον τῆς «Ἀποκαλύψεως», εἶναι ἡ διάφορος ἀναφορά εἰς τὸν συγγραφέα ἐν τῷ Δ' Εὐαγγελίῳ καὶ τῇ «Ἀποκαλύψει». Οὕτω, ἐνῷ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὡς καὶ τῇ Α' Ἰωάν., δ. Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης «οἰδάμοι» ἀναφέρει τὸ δνομά του, εἰς τὴν «Ἀποκάλυψιν» ὁ συντάκτης Ἰωάννης ἀναφέρεται οὐχὶ ἄπαξ εἰς ἑαυτόν¹. Καὶ πράττει μάλιστα τοῦτο, τονίζων ἐμφαντικῶς τὴν σχέσιν του πρὸς τὸ Κύριον καὶ τὸν ρόλον του εἰς τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελισμοῦ. Ἡ τοιαύτη κατάστασις, ἐλλείπουσα ἐν τῷ Δ' Εὐαγγελίῳ, ὑποδηλοὶ πιθανῶς τὸ μὴ «αὐταρκεῖς², τὸ ὁποῖον ἥσθιάνετο ὁ συντάκτης τῆς «Ἀποκαλύψεως» Ἰωάννης, δοθέντος ὅτι οὗτος δὲν ἦτο ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, τοῦ ὁποίου τὴν σχέσιν πρὸς τὸν Κύριον καὶ τὸν ρόλον εἰς τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἐγνώριζον κάλλιστα οἱ πρῶτοι χριστιανοί. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης δὲν ἀναγράφει³ («παρεγγράφειν») τὸ δνομά του ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ τῇ Α' Ἰωάννου κάμνει τὸν Διονύσιον νά λέγῃ ὅτι ὁ Ἰωάννης δὲν «κηρύσσει ἑαυτὸν»⁴, τοῦθ' ὅπερ ἀποδίδει ἐμμέσως εἰς τὸν συντάκτην τῆς «Ἀποκαλύψεως», ἀφοῦ δὲ τελευταῖος πράττει δι, τι δὲν πράττει ὁ Ἀπόστολος, δηλ. ἀναφέρει ἐν τῷ κειμένῳ τὸ δνομά του ἐπανειλημμένως καὶ δῆ καὶ κατά τρόπον ἐμφαντικὸν.

Εἰς ἐπίρρωσιν δὲ τῆς θέσεώς του ὁ Διονύσιος παρατηρεῖ ὅτι ὁ συντάκτης τῆς «Ἀποκαλύψεως», καίτοι ἀναφέρει οὐχὶ ἄπαξ τὸ δνομά του κατά τρόπον

1. «Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἦν ἔδεικν αὐτῷ δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἐν τάχει καὶ ἐσῆμανεν ἀποστείλας διά τοῦ ὑγγέλου αὐτοῦ τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννη, ὃς ἐμαρτύρησε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ δια εἰδέν» (Ἄποκ. 1,1-2). Καὶ: «Ἐγένοντο Ἰωάννης, ὁ ἀδελφὸς Ἰησοῦ καὶ συγκοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ καὶ ἐν ὑπομονῇ Ἰησοῦ, ἐγένονται ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ διά τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ» (Ἄποκ. 1,9). Καὶ: «Μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, καγγὶ Ἰωάννης ὁ βλέπων καὶ ἀκούων ταῦτα» (Ἄποκ. 22,7).

2. ΒΕΠ 17, 227_{ε-3}.

3. ΒΕΠ 226₂₃.

4. Αὐτόθι.

ἀναλυτικόν, εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν χρησιμοποιεῖ δι’ ἑαυτὸν λέξεις καὶ ἐκφράσεις, γνωστάς ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ χαρακτηριστικάς ὅντως τοῦ προσώπου τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου καὶ τῆς ἰδιαζόστης θέσεως, τὴν ὃποιάν οὗτος εἶχε παρὰ τῷ Κυρίῳ καὶ τῷ κύκλῳ τῶν Ἀποστόλων. Οὕτω τοιαύτας λέξεις καὶ ἐκφράσεις ἀναφέρει ὁ Διονύσιος ὡς ἔξῆς: «οὐ γάρ εἰπεν ἑαυτὸν εἶναι, ὡς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πολλαχοῦ, τὸν ἡγαπημένον¹ ὑπὸ τοῦ Κυρίου μαθητήν, οὐδὲ τὸν ἀναπεσόντα ἐπὶ τὸ στήθος² αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου³, οὐδὲ τὸν αὐτόπτην⁴ καὶ αὐτήκοον⁵ τοῦ Κυρίου γενόμενον»⁶. Ἄρα δὲ γράψεις τὴν «Ἀποκάλυψιν» δὲν εἶναι ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης, ἀλλὰ ἔτερος Ἰωάννης⁷, πλὴν «ποίος οὗτος (ό ἔτερος) ἄδηλον»⁸.

β. Φρασεολογία καὶ θεολογικὴ ὄρολογία διάφοροι.

Ἡ «Ἀποκάλυψις» πρὸς τὸ Δ΄ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν Α΄ Ἰωάνν. διαφέρουν δχὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀναφοράν αὐτῶν εἰς τὸν συγγραφέα των, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν καθόλου φρασεολογίαν, ἥτοι τὸ ὑφος ἢ τὸ ἥθος, καὶ τὴν θεολογικὴν ὄρολογίαν, δηλ. τὴν χρῆσιν λέξεων σημαντικῶν τούτου ἢ ἔκεινου τοῦ περιεχομένου. Αἱ τοιαῦται μάλιστα λέξεις, ἀποβᾶσαι δροὶ θεολογικοί, τυγχάνουν κλεῖδες πρὸς κατανόησιν τῶν θεολογικῶν προϋποθέσεων τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. Καὶ τυγχάνει ἀξιοπρόσεπτον ὅτι τὴν σημασίαν τῶν θεολογικῶν τούτων κλειδῶν - λέξεων - δρον ἐπεσήμανεν ὁ Διονύσιος Ἀλεξανδρείας, μεσοῦντος τοῦ Γ' αἰώνος.

Εἰς τὸ ἐπιχείρημα τῆς παρούσης ὅμαδος ὁ Διονύσιος εἰσάγει διὰ τῶν ἔξης: «Καὶ ἀπὸ τῶν νοημάτων δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ρημάτων καὶ τῆς συντάξεως αὐτῶν εἰκότως ἔτερος οὗτος (=ὁ συντάκτης τοῦ Δ΄ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Α΄ Ἰωάν.) παρ’ ἔκεινον (=τὸν συντάκτην τῆς «Ἀποκαλύψεως») ὑποληφθήσεται»⁹. Τὰ νοήματα, αἱ λέξεις («ρήματα») καὶ ἡ σύνταξις, ἀποτελοῦντα τὸ μορφολογικόν καὶ θεολογικόν πρόσωπον τῶν ὑπὸ ἔξετασιν συντακτῶν, εἴναι μεταξύ των διάφορα. Καὶ πρωτίστως διαπιστοῦται ἡ ταυτότης τῆς φρασεολογίας τοῦ Δ΄ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Α΄ Ἰωάν. ἀπὸ τάς πρώτας αὐτῶν προτά-

1. Πρβλ. Ἰωάν. 13,23· 21,7 καὶ 20· 19,26.

2. Πρβλ. Ἰωάν. 21,20.

3. Πρβλ. Ματθ. 4,21 καὶ 10,2.

4. Πρβλ. Α΄ Ἰωάν. 1,1.

5. Αὐτόθι.

6. ΒΕΠ 17, 227₃₁₋₃₂.

7. ΒΕΠ 17, 227₉₋₁₀.

8. Αὐτόθι.

9. Ἐ.ἄ. 227₃₁₋₃₂.

σεις¹, αἱ ὄποιαι εἶναι συγγενεῖς, ἀλλὰ «σμικρῷ παρηλλαγμέναι»² μεταξύ των.
 Ἐν συνεχείᾳ ἐπισημάίνεται τὸ γεγονός τῆς ταυτότητος τῆς θεολογικῆς ὁρολογίας εἰς τὰ δύο κείμενα, τὸ Δ' Εὐαγγέλιον καὶ τὴν Α' Ἰωάννου, μνημονεύομένων λέξεων - δρων³ κοινῶν εἰς αὐτά, ὅπως: «ζωὴν»⁴, «φῶν»⁵, «σκότος»⁶, «ἀλήθεια»⁷, «χαρά»⁸, «σάρξ»⁹, «αἷμα»¹⁰, «ἄγάπη»¹¹, «ἐπαγγελία» τοῦ Πνεύματος¹² κλπ. Καταδεικνύεται λοιπὸν ἡ ἐνότης «προθέσεων»¹³, ἀλλὰ καὶ «δύνομάτων»¹⁴, (=λέξεων, δρων) τοῦ Δ' Εὐαγγελίου καὶ τῆς Α' Ἰωάννου, ἀποδεικνύεται δὲ «ἴσνα καὶ τὸν αὐτὸν συνορᾶν τοῦ τε Εὐαγγελίου καὶ τῆς»
 «Ἐπιστολῆς χρῆτα (=χρῆμα, δέρμα, πνεῦμα) πρόκειται»¹⁵, ἀφοῦ ἔνα καὶ τὸν
 αὐτὸν συντάκτην προσύποθέτουν.

‘Η ἀναφορά εἰς τὴν τοιαύτην ἐντυπωσιακήν δόμοιότητα φραστεολογίας και θεολογικῆς ὄρολογίας γίνεται ἐνταῦθα πρὸς διακρίβωσιν και ὑπογράμμισιν τῆς ἔλλειψεως τοιαύτης δόμοιότητος μεταξὺ Δ' Εὐαγγελίου ἀφ' ἐνδές και «Ἀποκαλύψεως» ἀφ' ἔτερου. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑπὸ τοῦ Διονυσίου γενομένης ἔρευνης εἶναι ὅτι «εἴναι ἀλλοιοτάτη και ξένη παρὰ ταῦτα (=τὸ Δ' Εὐαγγέλιον και τὴν Α' Ἰωάνν.)» ἡ Ἀποκάλυψις, μήτε ἐφαπτομένη, μήτε γειτνιῶσα τούτων μηδενί, σχεδὸν ὡς εἰπεῖν μηδὲ συλλαβήν πρὸς αὐτά κοινήν ἔχουσα. ‘Ἄλλ’ οὐδὲ μνήμην τινά οὐδὲ ἔννοιαν οὔτε ἡ Ἐπιστολὴ τῆς Ἀποκάλυψεως—εἰς γάρ τὸ Εὐαγγέλιον, οὔτε τῆς Ἐπιστολῆς ἡ Ἀποκάλυψις»¹⁶. ‘Ἄλλοιοι και ξένη λοιπὸν εἶναι η Ἀποκάλυψις» πρὸς τὰ ὑπὸ σύγκρισιν κεί-

1. Οὗτος δῖδει ἐν ἀντιβολῇ ὡρισμένας φράσεις τῆς ἀρχῆς ἀμφοτέρων τῶν κειμένων, τοῦ Εὐαγγελίου πρῶτον καὶ τῆς ἐπιστολῆς ὑστερον.

«Ἐν ἡ ρ χ ἦ ἦν ὁ Λόγος» (1,1)

«Καὶ ὁ Λόγος ὁ ο σάρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωστον ἐν ἡμῖν καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός» (1,14).

  2. ΒΕΠ 17, 227₃₇.
  3. "Ε.ά. 228_{γ"10}.
  4. Π.χ. Ἰωάν. 1,4 = Α' Ἰωάν. 1,2.
  5. Π.χ. Ἰωάν. 1,9 = Α' Ἰωάν. 1,5.
  6. Ἰωάν. 3,19 = Α' Ἰωάν. 1,16.
  7. Π.χ. Ἰωάν. 1,17 = Α' Ἰωάν. 5,6.
  8. Π.χ. Ἰωάν. 17,13 = Α' Ἰωάν. 1,4.
  9. Π.χ. Ἰωάν. 1,13 = Α' Ἰωάν. 2,16.
  10. Π.χ. Ἰωάν. 1,13 = Α' Ἰωάν. 5,6.
  11. Ἰωάν. 15,9 = Α' Ἰωάν. 5,3.
  12. Πρβλ. Ἰωάν. 14,16 = Α' Ἰωάν. 2,1.
  13. ΒΕΠ 17,228₆.
  14. "Ε.ά. 228₇.
  15. "Ε.ά. 228_{γ"17}.
  16. "Ε.ά. 228_{γ"22}.

«Ο ἦν ἄπειρος ρ χ ἦ ἦν» (1,1).

«Ο ἀκτηκώμεν, δέ ωρα καὶ μετὰ τοῖς διφθαλμοῖς ἡμῶν, δέθεα σάμεθα καὶ αἰχματίζειρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ Λόγου τοῦ ουρανοειρθότου» (1,1-2).

μενα. Αὕτη δχι μόνον δὲν ἐφάπτεται τῶν «προθέσεων» καὶ τῶν λέξεων τῶν γνησίων ἔργων τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ἀλλ ὁδὸς πλησιάζει αὐτά, ἀφοῦ οὔτε λέξιν καὶ σχεδὸν οὔτε συλλαβὴν δὲν ἔχει κοινήν μὲ αὐτά, τοῦθ' ὅπερ βεβαίως δὲν πάύει νὰ είναι ὑπερβολικόν. Μία τόσον μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν κειμένων ἀποδεικνύει ἀσφαλῶς δτι καὶ δ συγγραφεὺς αὐτῶν είναι κατ' ἄναγκην διάφορος, διότι εάν ήτο δ αὐτὸς θὰ παρετηρεῖτο ἡ ταυτότης, ή δοπία ύφισταται μεταξὺ Δ' Εὐαγγελίου καὶ Α' Ἰωάννου.

γ. **H ἔλλειψις γλωσσικῆς καὶ συντακτικῆς καθαρότητος.*

Εἰς τὴν τελευταίαν ἔνιαίαν παράγραφον¹ τοῦ πέμπτου ἀποσπάσματος ἔχομεν συνοπτικῶς τὸ ἐπιχείρημα ἐκ τοῦ εἰδούς τῶν λόγων ἢ τῆς καθαρότητος τῆς γλώσσης. Οὕτω τὸ Δ' Εὐαγγέλιον καὶ ή Α' Ἰωάννου είναι συντεταγμένα εἰς ἀπταιστὸν² ἔλληνικήν γλῶσσαν, μὲ λέξεις λίαν λογίας³, μὲ συλλογισμούς⁴ καὶ σύνταξιν⁵ ἀναλόγους, τοῦθ' ὅπερ δὲν δύναται δηνως νὰ ἀμφισβητηθῇ. Εἰς τὰ ἀνωτέρω δύο κείμενα ἔλλειπον γενικῶς βάρβαροι λέξεις⁶, γλωσσικοὶ σολοικισμοὶ⁷ καὶ ιδιωματισμοὶ⁸. Τὰ δύο κείμενα διακρίνονται καὶ διὰ τὴν χάριν «τῆς γνώσεως» (=τῆς ἀληθείας)⁹ καὶ τὴν χάριν «τῆς φράσεως» (=τῆς γλωσσικῆς καθαρότητος)¹⁰, δωρηθείσας ἀμφοτέρας ὑπὸ τοῦ Κυρίου¹¹. Αἱ ἀνωτέρω παρατηρήσεις δὲν ισχύουν καὶ διὰ τὸ βιβλίον τῆς «Ἀποκαλύψεως», ὡς θὰ ἔπρεπε νὰ ισχύουν, ἐάν δ συντάκτης αὐτῆς ήτο τὸ αὐτὸ πρόσωπον πρὸς τὸν συγγραφέα τοῦ Δ' Εὐαγγελίου καὶ τῆς Α' Ἰωάννου. Τὴν «διάλεκτον»¹² καὶ τὴν «γλῶσσαν»¹³ τῆς «Ἀποκαλύψεως» δὲν «βλέπει»¹⁴ δ Διονύσιος «ἀκριβῶς ἔλληνίζουσαν»¹⁵. Η γλῶσσα τῆς «Ἀποκαλύψεως» δὲν είναι «ἀπταιστὸς ἔλληνική», ὡς συμβαίνει εἰς τὰ προηγούμενα δύο βιβλία. Τούναντίον δ συντάκτης τοῦ τελευταίου βιβλίου τῆς Κ.Δ. χρησιμοποιεῖ ιδιό-

1. ΒΕΠ 17, 228₂₅₋₂₈.

2. *Ε.ά. 228₂₇.

3. *Ε.ά. 228₂₈.

4. Αὐτόθι.

5. Αὐτόθι.

6. *Ε.ά. 228₂₉.

7. Αὐτόθι.

8. *Ε.ά. 228₂₀.

9. 228₂₂.

10. Αὐτόθι.

11. *Ε.ά. 228₃₁.

12. ΒΕΠ 17, 228₂₄.

13. Αὐτόθι.

14. *Ε.ά. 228₂₅.

15. *Ε.ά. 228₂₄₋₂₅.

ματισμούς¹ βαρβαρικούς² και ἐνίστε σολοικίζει³. Τὸ τελευταῖον ὁ Διονύσιος θεωρεῖ τόσον γνωστόν, ώστε δὲν κρίνει κανάναγκαῖον νὰ παρουσιάσῃ δείγματα ἀποδεικτικὰ τῆς θέσεώς του.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω ὁ Ἀλεξανδρείας Διονύσιος ἔζήτησε νὰ καταστήσῃ ἔτι σαφεστέραν τὴν μεταξὺ Δ' Εὐαγγελίου καὶ «Ἀποκαλύψεως» διαφοράν, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ τρίτον ίσχυρὸν ἐπιχείρημα αὐτοῦ περὶ τοῦ ὅτι ὁ συντάκτης, ἐπομένως, τῶν δύο κειμένων εἶναι ὁ πασδήποτε διάφορος.

«Ἄγνωστος ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἀποκαλύψεως».

Περὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ βιβλίου τῆς «Ἀποκαλύψεως» ἐν μόνον δέχεται ὡς ἀσφαλὲς ὁ Διονύσιος, τὸ ὅτι ὁ συγγραφεὺς οὗτος ὁνομάζεται Ἰωάννης: «ὅτι μὲν οὖν Ἰωάννης ἐστὶν ὁ ταῦτα γράφων, αὐτῷ λέγοντι πιστεύεον»⁴. «Ποῖος» δημος ὁ Ἰωάννης οὗτος παραμένει «ἄδηλον»⁵. «Ἡ ὑπόθεσις, καθ' ἣν δυνατὸν συντάκτης τῆς «Ἀποκαλύψεως» νὰ εἴναι ὁ Ἰωάννης, ὃν «συμπαρέλαβε» Βαρνάβας καὶ Παῦλος⁶ ἀπορρίπτεται»⁷. «Ἡ προτίμησις τοῦ Διονυσίου στρέφεται πρὸς τὴν παράδοσιν ἐκείνην, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχον ἐν Ἐφέσῳ δύο μνήματα⁸, ἀποδιδόμενα καὶ τὰ δύο εἰς Ἰωάννας⁹ εἰς τῶν δρόιων πιθανὸν νὰ ἦτο¹⁰ καὶ ὁ συντάκτης τῆς «Ἀποκαλύψεως». Δὲν ἐπιμένει δῆμος οὐτε εἰς τὴν λύσιν αὐτῆν καὶ φαίνεται μᾶλλον πεπεισμένος ὅτι δὲν θὰ διαπιστωθῇ μετά βεβαιότητος ἡ ταυτότης τοῦ συγγραφέως τῆς «Ἀποκαλύψεως».

«Ἄλλ.» ἐάν ὁ Διονύσιος ἀπορρίπτῃ τὴν ἐκδοχὴν ὅτι συγγραφεὺς τῆς «Ἀποκαλύψεως» εἶναι ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης, δὲν θέτει ἐν ἀμφιβόλῳ ὅτι περὶ ἑαυτοῦ πληροφορεῖ ὁ ἄγνωστος ἄλλοισθεν Ἰωάννης τῆς «Ἀποκαλύψεως». Δέχεται ὡς γνήσια τὰ λεγόμενα ἐν τῇ «Ἀποκαλύψει» καὶ ταῖς Β' καὶ Γ' Ἰωάν., ὅτι δηλ. ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔδωκεν εἰς τὸν Ἰωάννην ἀποκάλυψιν¹¹, ὅτι ὁ Ἰωάννης οὗτος «έμαρτύρησε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ»¹²: «ἀδελφὸν δὲ ἡμῖν καὶ

1. Ἔ.ἀ. 228₂₅.

2. Αὐτόθι.

3. Ἔ.ἀ. 228₂₆.

4. ΒΕΠ 17, 227₉₋₁₀.

5. Ἔ.ἀ. 227₁₀.

6. Πρόξ. 12,25· 13,5.

7. ΒΕΠ 17, 227₂₂₋₂₃.

8. Ἔ.ἀ. 227₂₆.

9. Αὐτόθι.

10. Ἔ.ἀ. 227₂₉.

11. Ἀποκ. 1,1.

12. Ἀποκ. 1,2.

συγκοινωνὸν¹ εἶπε καὶ μάρτυρα Ἰησοῦ καὶ μακάριον ἐπὶ τῇ θέᾳ καὶ ἀκοῇ² τῶν ἀποκαλύψεων»³.

Δὲν ὑποτιμᾶται ἡ «βαρβαρικὴ» γλῶσσα τῆς Ἀποκαλύψεως.

Ἡ τελευταία φράσις τοῦ τελευταίου ἔνιαίου ἀποσπάσματος τοῦ Διονύσιου κέκτηται ἴδιαιτέρα σημασίαν, διότι σαφῶς διακρίνει μεταξὺ τοῦ πράγματος καὶ τῆς ἐκφορᾶς αὐτοῦ.

Πρᾶγμα ἐν προκειμένῳ εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς «Ἀποκαλύψεως» καὶ ἐκφορὰ ἡ γλωσσικὴ διατύπωσις ἢ ἐκφρασις τοῦ περιεχομένου τούτου. Φοβηθεῖς δὲ Διονύσιος μὴ καὶ παρεξηγηθῇ δι’ ὅσα εἶπεν ἀνωτέρω περὶ τῆς μὴ γλωσσικῆς καὶ συντακτικῆς καθαρότητος τοῦ βιβλίου τῆς «Ἀποκαλύψεως», σπεύδει νά δηλώσῃ: «οὐδὲ γάρ ἐπισκώπων, μή τις νομίσῃ, ταῦτα εἰπον, ἄλλα μόνον τὴν ἀνομοιότητα διευθύνων τῶν Γραφῶν»⁴ (καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν ἀνομοιότητα Δ’ Εὐαγγελίου καὶ Α’ Ιωάννου ἀφ’ ἐνὸς καὶ «Ἀποκαλύψεως» ἀφ’ ἑτέρου). Ἡ προηγηθείσα διαπίστωσίς του διτὶ ἡ γλῶσσα τῆς «Ἀποκαλύψεως» δὲν εἶναι «ἀκριβῶς»⁵ ἐλληνίζουσα καὶ διτὶ αὐτῇ γέμει βαρβαρικῶν ἰδιωματισμῶν⁶ καὶ σολοικισμῶν⁷ δὲν ἀποτελεῖ ἀξιολογικὴν κρίσιν, ἀλλ’ ἀπλῆν διαπίστωσιν. Ὁ Διονύσιος εἶναι ἀπολύτως σαφῆς: οὐδεὶς πρέπει νά νομίσῃ διτὶ ἐπισκώπει⁸, περιγελῷ καὶ περιφρονεῖ τὴν τοιαύτην γλωσσικὴν πραγματικότητα καὶ αὐτὴν τὴν «Ἀποκάλυψιν». Ἡ ἀναφορά του εἰς τὴν γλωσσικὴν κατάστασιν τῆς «Ἀποκαλύψεως» γίνεται μόνον πρὸς κατάδειξιν τῆς ἀνομοιότητος, ἡ δοπία ίψισταται μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ Δ’ Εὐαγγελίου, δηλ. πρὸς ἀναζήτησιν καὶ τίνος εἰσέτι ἐπιχειρήματος ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως του διτὶ τὰ δύο ταῦτα βιβλία συνέταξαν δύο διάφοροι συγγραφεῖς.

Ἡ θετικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ μὴ καθαροῦ ἐλληνικοῦ ιδιώματος τῆς «Ἀποκαλύψεως» προϋποθέτει δύο τινά. Πρῶτον, τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Διονύσιου εἰς δ.τι ἔχει ἡ Ἐκκλησία, δηλ. τὴν διάθεσιν ἀποδοχῆς τῶν παραδεδομένων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ (ἢ «Ἀποκάλυψις» ἀνήκειν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡτο γεγραμμένη εἰς γλῶσσαν μὴ αὐστηρῶς ἐλληνίζουσαν). Δεύτερον, τὴν οὐδετερότητα τοῦ Διονυσίου εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ γλωσσικοῦ ὀργάνου, τὸ όποιον χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἐκφρασιν τῆς

1. B' Ἰοάν. 1,1.
2. Ἀποκ. 22,7.
3. ΒΕΠ 17, 227_β-_γ.
4. Ἔ.ά. 228₃₄₋₃₈.
5. Ἔ.ά. 228₃₄.
6. Ἔ.ά. 228₃₅.
7. Ἔ.ά. 228₃₆.
8. ΒΕΠ 17, 228₃₇.

ἀληθείας. Τὸ γλωσσικὸν ίδιομα δὲν ὁρίζει τὴν θεοπνευστίαν ἐνὸς ἔργου, ἀλλ᾽ ὁ θεόπνευστος συγγραφεὺς ἐκλέγει τὸν τρόπον ἑκφράσεως τῆς ἐμπνεύσεώς του. 'Ο τρόπος δὲ οὗτος δὲν πρέπει ποτὲ νὰ γίνεται ἀντικείμενον περιφρονήσεως.

* *

Διὰ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων κατέστη, φρονοῦμεν, ἐμφανές, ὅτι ὁ Διονύσιος 'Αλεξανδρείας, ὁ κατ' ἔξοχὴν «καθολικός» Διδάσκαλος τῆς 'Εκκλησίας κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, κινεῖται ἀνέτως καὶ νομίμως μεταξὺ ἀποδοχῆς τῆς Παραδόσεως (ἢ τῆς θεοπνευστίας) ἀφ' ἐνὸς καὶ κριτικῆς τῆς Γραφῆς ἀφ' ἑτέρου. Διὰ τὸν ποιμένα τῆς 'Αλεξανδρείας ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν Παράδοσιν τῆς 'Εκκλησίας δὲν ἀποκλείει τὴν ἀσκησιν κριτικῆς, ὅσον καὶ ἂν αὐτῇ χρειασθῇ νὰ είναι αὐστηρά. 'Η ἐμπιστοσύνη ἀφορᾷ εἰς τὴν θείαν ἀλήθειαν καθ' ἑαυτήν, δηλ.. εἰς δ, τι παρεδόθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἀνθρώπων. 'Η κριτική ἀφορᾷ εἰς δ, τι ἐν τῷ χώρῳ τῆς 'Εκκλησίας δημιουργεῖ ὁ ἄνθρωπος, δστις οὕτε ἀλάνθαστος οὕτε ἀναμάρτητος είναι, μολονότι τελεῖ εἰς κοινωνίαν μετά τοῦ Θεοῦ δι' ἀγίου Πνεύματος.

Σκοπὸς ἡμῶν ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ δὲν ἡτο νὰ δειξωμεν ὅτι ὁ Εὐαγγελιστής 'Ιωάννης δὲν ἡτο συγγραφεὺς τῆς «'Αποκαλύψεως», ἀλλ᾽ ὅτι κατὰ τὸν Διονύσιον 'Αλεξανδρείας δύναται νὰ είναι τις δρθόδοξος καὶ ὅταν δὲν θεωρῇ τὴν ὄντως θεόπνευστον «'Αποκάλυψιν» ἔργον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ 'Ιωάννου.

ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

(Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΝΑΦΟΡΑ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ)*

*Υπό

'Αρχιμ. Αθηναγόρου - Νικολάου Ζακοπούλου Ph.D.

'Ελευθέρα μετάφραστις: Βελούδια Γ. Σιδέρη

Εἰσαγωγική σημείωσις

Διὰ μέσου τῶν αἰώνων διανοούμενοι κλητικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἔχρησιμοι ποίησαν τοὺς δρους ἀθανασία τῆς ψυχῆς καὶ ἀνάστασις τοῦ σώματος, συνειδητῶς ἢ ἀσυνειδήτως, ὡς ἐναλασσομένους καὶ συνιωνύμους. "Ἄν καὶ οἱ δύο αὐτοὶ δροὶ χρησιμοποιοῦνται ἐναλλάξ ἐν συμβατικῇ ἐννοίᾳ, ἡ παροῦσα μελέτη ἀποσκοπεῖ εἰς τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς ἐννοίας αὐτῶν καὶ ἐπισημαίνει τὴν δξεῖναν μεταξὺ αὐτῶν διαφοράν. Ἡ κατὰ λέξιν ἀνάλυσις τῆς 1 καὶ 2 πρὸς Κορινθίους είναι βασικὴ πρὸς διαπίστωσιν τῆς διαφορᾶς ταύτης. Ἐν τέλει, ἐπιχειρεῖται βραχεῖά τις σύγκρισις μεταξὺ τῶν Πλατωνικῶν περὶ ἀθανασίας ἀπόψεων καὶ ἐκείνων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην δύο σημεῖα είναι κυρίως ἄξια προσοχῆς: ἡ φύσις τοῦ ἀναστάντος σώματος, ὡς αὗτη διατυποῦται εἰς τὰ κλασσικὰ χωρία 1 Κορ. 15, 35-58 (πρβλ., 35-49)¹ καὶ 2 Κορ. 5,1-10, καὶ ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν τεμαχίων τούτων. Τέλος, ἐπινοεῖται κλείς τις διακρίσεως μεταξὺ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως τοῦ σώματος.

1. Η φύσις τοῦ ἀναστάντος σώματος κατὰ τὸ Ι Κορινθίους 15,35-58.

"Ἐκλαμψάνων δὲ Ἀπόστολος Παῦλος τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀναμφισβήτητον ιστορικὸν γεγονός², ὡς ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς πίστεως,

* Τὸ παρόν δοκίμιον, δημοσιεύθεν τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Croatian Franciscan Press τοῦ Σικάγου τὸ 1974, ἀφιερώθη εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι θύεσσαν ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς των τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸν ἀνθρωπισμὸν καὶ ἀπέθεντον μὲ τὴν πεποίθησιν τῆς αἰώνιότητος.

1. "Ἄντε μάποκλεισμοῦ τεμαχίων δέ ἀλλοι ἐπιστόλῳ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἀσχολουμένον ἀμέσως ἡ ἔμμεσος, περὶ τὴν ἀνάστασιν ἡ μεταμόρφωσιν τοῦ σώματος, ὡς τὰ Ρωμ. 8,11.18.25· 2 Κορ. 4,7-18· Φιλιπ. 3,20-21· Κοι. 3,4. Ἐπὶ πλέον δέον νῦν τονισθῇ διτὶ τὰ 1 Κορ. 15 καὶ 2 Κορ. 5 είναι μεγάλης σπουδαιότητος, ίδιῃ τῷ πανηγυρικῷ 1 Κορ. 15.

2. 1 Κορ. 15,1-11.

ώς καρδίαν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἄνευ τῆς ὁποίας τοῦτο θά ἡτο ψεῦδος καὶ ἀπάτη καὶ ὡς προύπόθεσιν τῆς ἀναστάσεως τῶν ζῶντων καὶ τῶν νεκρῶν³, ἀπαντῷ εἰς ἑκείνους, οἱ ὅποιοι διετήρησαν εἴτε τὴν παχυλὴν ιουδαικὴν ἰδέαν περὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς συρκός, κατὰ λέξιν ἐκλαμβάνοντες αὐτήν, εἴτε τὴν ἐλληνικὴν περὶ τῆς μετὰ θάνατον ἀύλου ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, προσπαθήσαντες νῦ γνωρίσουν τὸν τρόπον καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἀναστάντος σώματος⁴.

Ἄπαντῶν λοιπὸν εἰς τὰ ἔρωτήματα ταῦτα ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐπικαλεῖται σειράν ἀναλογιῶν. Κατ' αὐτὸν, δύναται τις νῦ σχηματίσῃ ἰδέαν τινα περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀναστάντος σώματος δι' ἑξετάσεως τῆς εἰκόνος τοῦ σπόρου. 'Ο κόκκος τοῦ σίτου εἶναι ἀνάγκη νῦ σπαρῇ εἰς τὸ ἔδαφος καὶ νῦ ἀποσυντεθῆ προκειμένου νῦ φυτρώσῃ καὶ νῦ ἀναπτυχθῇ εἰς νέον σῶμα. 'Ο Θεός παρέχει εἰς τὸν σπόρον ἵδιον σῶμα συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν καὶ τοὺς νόμους Του⁵. Διὰ τῆς ἀναλογίας ταύτης ἀδὲ Ἀπόστολος Παῦλος ἀποδεικνύει ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν στιγμὴν παρατηρεῖται διάλυσις, διαφοροποίησις καὶ ἐν ταύτῃ παραμονὴ τῆς ιδίας ζωῆς εἰς τὸν αὐτὸν σπόρον»⁶.

'Ἐκ τῆς σπορᾶς καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ σίτου εἰς τὸν ἄγρὸν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μεταφέρεται γενικῶς εἰς τὸν κόσμον. Ἰσχυρίζεται διτὶ ὑπάρχουν ποικιλίαι συρκός, ἡ σάρξ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζῴων, τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἰχθύων' διτὶ διαφέρουν τὰ ἐπουράνια σώματα τῶν ἐπιγείων, οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν δόξαν⁷. Συνεχίζεν τὸν Ἀπόστολος μεταφέρει τὴν ἀναλογίαν εἰς τὴν διαφοράν, τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ τοῦ παρόντος γηίνου σώματος καὶ τοῦ μέλλοντος νῦ ἀναστῆ πρὸς ἔξαρσιν δὲ τῆς διαφορᾶς ταύτης χρησιμοποιεῖ τέσσαρας ἀντιθέσεις: παρατηρεῖ δηλαδὴ διτὶ τὸ παρόν σῶμα είναι: 1) θυητὸν καὶ φθιτὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ μέλλον νῦ ἀναστῆ, τὸ ὅποιον εἶναι ἀφθαρτόν καὶ ἀθάνατον⁸, 2) ἄτιμον καὶ ταπεινόν, ἐνῷ τὸ μέλλον νῦ ἀναστῆ ἔνδοξον καὶ λαμπρόν⁹, 3) ἀσθενές καὶ ἀπρόθυμον, ἐνῷ τὸ μέλλον νῦ ἀναστῆ ἴσχυρόν¹⁰ καὶ 4) ὄλικὸν καὶ ζῶν, ἐνῷ τὸ μέλλον νῦ ἀναστῆ πνευματικόν¹¹. 'Ἐκ τῆς τετάρτης ἀντιθέσεως, ἀποτελούσης τὴν οὐσίαν τοῦ ὅλου θέματος, ὁ Παῦλος ἐξάγει τὸ συμπέ-

3. 1 Κορ. 15,12-19 καὶ 20-23.

4. 1 Κορ. 15,35.

5. 1 Κορ. 15,36-38· πρβλ.. Ιεούν. 12,24.

6. W. Barclay, The Letters to the Corinthians, Edinburgh 1971.

7. 1 Κορ. 15, 39-41.

8. 1 Κορ. 15, 42.

9. 1 Κορ. 15, 43· πρβλ.. Φιλιπ. 3,21.

10. 1 Κορ. 15,43.

11. 1 Κορ. 15,44· πρβλ.. ἐπίσης τὰ 1 Κορ. 2, 14-15· 2 Κορ. 5,1· Ἐβρ. 4,12· Ιούδ. 19.

ρασμα δτι ἐφ¹² δσον ὑπάρχει φυσικὸν καὶ ὑλικὸν σῶμα, ὁπωσδήποτε θὰ ὑπάρξῃ καὶ πνευματικόν¹³.

Ο Ἀπόστολος πρὸς ἐπιβεβαιώσιν τῶν ἀνωτέρω χρησιμοποιεῖ τὰς Ἀγίας Γραφάς παραλληλίζων τὸν Ἀδάμ πρὸς τὸν Χριστόν. Τὸ φυσικὸν σῶμα ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, τὸν Ἀδάμ, τὸν ζωοποιηθέντα¹⁴ διὰ τῆς θείας πνοῆς. Ο Ἀδάμ εἶναι γῆνος καὶ μεταφέρει εἰς δλόκληρον τὸ ἄνθρωπινον γένος μορφὴν ζωῆς, συνιστῶσαν τὸ ὑλικὸν σῶμα· τὸ πνευματικὸν σῶμα ἀναφέρεται καὶ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν δεύτερον Ἀδάμ, τὸν Χριστόν, τὸν παρασχόντα διὰ τῆς ἐνσπρκώσεως Του, τῆς ζωῆς Του, τοῦ θανάτου Του καὶ τῆς ἀναστάσεως Του εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν νέαν μορφὴν ζωῆς ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τῆς Ἁγίου Πνεύματος καὶ κατὰ συνέπειαν εἶναι ἄφθαρτον, ἔνδοξον καὶ ἴσχυρόν¹⁵.

Μετ’ ἐμφάσεως δ’ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἐπιβεβαιοῖ ἐκ νέου τὰ ἀνωτέρω εἰς τὸν στίχ. 50, ἀπαντῶν εἰς τὰ ἔρωτήματα τοῦ στίχ. 35 καὶ συμπληρῶν τὴν εἰκόνα τῆς φύσεως τοῦ μέλλοντος νῦν ἀναστῇ σῶματος, προετοιμάζων οὕτῳ τὸν ἀναγνώστην διὰ τὸ ἐπόμενον θέμα του (στίχ. 51–58). Ἡ νέα διαπίστωσις ἔχει ὡς ἑζῆς: δὲν εἶναι δυνατή ἡ συμμετοχὴ τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καθ’ δσον δὲν εἶναι δυνατὸν τὸ φθαρτόν, παροδικόν, πρόσκαιρον καὶ θνητὸν σῶμα νῦν καταστῇ αἰώνιον, ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον¹⁶. Ἐφ’ δσον δ’ ὁ παρὼν στίχος εἶναι σπουδαῖος καθ’ ἑαυτὸν, ὡς συμπέρασμα τῶν στίχ. 36–49, κρίνεται σκόπιμος ἡ διὰ βραχέων ἔξετασίς του, καὶ δὴ καὶ ἐξ ἐπόψεως ὑπομνηματισμοῦ αὐτοῦ ὑπὸ διαφόρων ἐρμηνευτῶν.

Ἐν πρώτοις οἱ ἕροι Χρυσόστομος καὶ Φώτιος διατείνονται δτι «σάρξ» καὶ «αἷμα» χρησιμοποιοῦντα ἐν ἡθικῇ ἐννοίᾳ, ὡς δηλοῦντα ἡθικὸν ἀμάρτημα, οἱ δὲ Θεωδόρητος καὶ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ἔξέλαβον ταῦτα ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς θνητῆς καὶ φθαρτῆς ἄνθρωπίνης φύσεως¹⁷. Ἀλλοι ἡρμήνευσαν ταῦτα ἐν τῇ ἐννοίᾳ «τοῦ ἐν ἡμῖν ὑλικοῦ στοιχείου»¹⁸, «τῆς ὑλικῆς, θνητῆς, φθαρτῆς ἄνθρωπίνης φύσεως»¹⁹, «τῆς θνητῆς φύσεως οὐχὶ τῆς ἀμαρτωλῆς

12. 1 Κορ. 15, 43.

13. 1 Κορ. 15, 45· πρβλ., ἐπίσης τὰ Γεν. 2, 7 καὶ 5, 3.

14. 1 Κορ. 15,45–49· πρβλ., τὰ Δαν. 7,13· Ἰοάν. 6,63· Ρεύμ. 8,29· 1 Κορ. 15,20–28· 2 Κορ. 3,6,17· Φιλιπ. 3,21.

15. 1 Κορ. 15,50· πρβλ., τὰ Γαλ. 1,16· Ἐβρ. 2,4· Ματθ. 16,17· Ἐφ. 6,12.

16. Περὶ τῶν ἐρμηνειῶν τῶν Χρυσόστομου, Φωτίου, Θεωδόρητου καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ίστη παρά Π. Τρεμπέλη, «Υπόμνημα εἰς τὰς Ἐπιστολὰς τῆς Καινῆς Διαθήκης, τόμ. I, Αθῆναι 1956, σ. 156–58.

17. F. G o d e t, 1 Corinthians, τόμ. 2, σ. 433.

18. T. C. E d w a r d s, A Commentary on the First Epistle to the Corinthians, London 1885, σ. 449.

ροπῆς»¹⁹, «τοῦ φθαρτοῦ καὶ πειράζοντος σώματος»²⁰. Ἡ ἐβραϊκή σκέψις ἀπεδέχθη γενικῶς τὴν περὶ ἀναστάσεως τῆς σαρκὸς ίδεαν. «Ἄλλοι δέχονται διτὶ «ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἡ ἀντιτασσομένη εἰς τὴν θείαν»²¹ «οὖν εἶναι ὅλη, διακρινομένη τῆς ἀύλου», ἀλλὰ «φυσική, ἀντιστρατευομένη εἰς τὴν ὑπερφυσικήν»²². Διὰ τῶν λέξεων «σάρξ» καὶ «αἵμα» περιγράφει τὴν παροδούσαν ζωήν, ἵσχυριζόμενος διτὶ ταῦτα δὲν θὰ ὑπάρχουν κατὰ τὴν ἀνάστασιν (Μάρκ. 12,25)²³. Πρό τινων ἔτδων ὁ J. Jeremias, εἰς περισπούδαστον ἄρθρον του, παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ 1 Κορ. 15,50. «Ο στίχος δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς ἐσχατολογικῆς διδασκαλίας τῆς πρώτης Ἐκκλησίας καὶ δηλοὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ»²⁴. Κατ’ αὐτὸν δὲ εἶναι ἀδύνατος ἡ συμμετοχὴ τοῦ ζῶντος καὶ τοῦ θνητοῦ εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Τέλος ὁ στίχος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῆς ζωῆς κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου Παρουσίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν²⁵. Ἐπὶ πλέον, δέον νὰ σημειωθῇ διτὶ ὁ D.E.H. Whiteley εὑρίσκει πιθανήν τὴν λύσιν τοῦ J. Jeremias²⁶. «Ο P. Allo δ’ δμος ἀποδέχεται τὴν γνώμην τῶν A. Robertson καὶ A. Plummer καὶ ἀσχολεῖται μεθ’ ὑπερβολικῆς ὁξυοίας περὶ τὰς ἔννοιας ταύτας, ώς ὁ J. Jeremias, μὴ δικαιολογῶν ἐπαρκῶς τὴν ἀποφύγιαν του»²⁷.

Οἱ ἐπόμενοι στίχοι τοῦ κειμένου ἔχουν ως ἔξῆς. «Ο Ἀπόστολος Παῦλος ἴσχυριζεται μετὰ βεβαιότητος διτὶ δὲν θὰ ἀποδάνωμεν, ἀλλὰ θὰ μεταμορφωθομεν»²⁸. Ἡ μεταμόρφωσις αὕτη δὲν θὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ²⁹, ἀλλὰ θὰ εἴναι αἰφνιδία καὶ ἀκαριαία. Εὐθὺς δηλαδὴ ως ἡχῆσῃ ἡ τελευταία σάλπιγξ, ὁ νεκρὸς θὰ ἐγερθῇ ἀφθαρτος καὶ ήμετες ὥστατος οἱ ζῶντες θὰ μεταμορφω-

19. A. Robertson καὶ A. Plummer, *1 Corinthians*, ἐν ICC, σ. 375-6.

20. E. Evans, *The Epistle of Paul the Apostle to the Corinthians*, ἐν CB, Oxford 1930, σ. 147.

21. J. Moffatt, *1 Corinthians*, ἐν MNTC, London 1938, σ. 265.

22. R. Knox, *A New Testament Commentary for English Readers*, II, London 1954, σ. 172.

23. C. T. Craig, *1 Corinthians*, ἐν Interpreter's Bible, τόμ. 10, New York 1953, σ. 249.

24. J. Jeremias, *Flesh and Blood cannot inherit the Kingdom of God*, ἐν NTS, τόμ. 2, τεύχ. 3, 1963, σ. 152.

25. Αὐτόθι, σ. 152-4.

26. D. E. H. Whiteley, *The Theology of St. Paul*, Philadelphia 1964, σ. 253.

27. P. Allo, *Première Epître aux Corinthiens*, Paris 1956², σ. 431, ἐν 15,50· ἐπίσης D. E. H. Whiteley, Αὐτόθι, σ. 253, ὑποσ. I. Υπάρχουν καὶ ἀλλα παραλλαγαι ἐνταῦθα. «Ἀκολουθῶν τὰς τῶν AV, RSV, NEB, JB New Testament, ἐκδ. BFBS καὶ τὴν πρόσφατον Ἑκδόσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κατινῆς Διαθήκης K. Aland - M. Black, American B.S., BFBS.

28. 1 Κορ. 15,51· πρβλ.. ἐπίσης τὸ 1 Θεο. 4,15. 17.

29. L. Morris, *1 Corinthians*, ἐν TNTC, σ. 233.

θθμεν³⁰. Ή παρεχομένη περαιτέρω ύπό τοῦ Παύλου ἀπάντησις εἰς τὸ ἔρωτημα, κατὰ ποῖον τρόπον θὰ μεταμορφωθῶμεν καὶ θὰ ἀναστῶμεν εἶναι ἀναγκαία, χαρακτηριζομένη ἀπολύτως ὡς χριστοκεντρική καὶ ἡθική³¹. Οὕτος διατυποὶ κατηγορηματικῶς τὴν γνώμην δτὶ δ Θεός, δ ἀναστήσας ἐκ νεκρῶν τὸν Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν θὰ ἀναστήσῃ καὶ ἡμᾶς διὰ τῆς δυνάμεως Του»³². Ο Παῦλος ἐνταῦθα δὲν ἔξαγει συμπεράσματα ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ σαφεῖς καὶ κατανοητοὺς δρους. Δὲν χρησιμοποιεῖ λογοπαίγνια καὶ διφορουμένας ἐκφράσεις, ἀλλ' ἀπλᾶς λέξεις καὶ σαφεῖς ἐννοίας. Όμιλει ἐκ τῶν μυχαιοτάτων τῆς καρδίας του μετ' ἀσυνήθους ἀκριβείας καὶ βεβαιότητος, ὡς αἰσθάνεται καὶ πιστεύει καὶ ὡς τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα ὑπαγορεύει εἰς αὐτόν. Οἱ λόγοι του ἀποτελοῦν μήνυμα διὰ πάντα χριστιανόν. Δὲν εἰμεθα φύσει ἀθάνατοι. Ή ἀθανασία καὶ ἡ μετάδοσις αὐτῆς δὲν ἔγκεινται εἰς τὴν φύσιν μας." Η ἡμετέρα μεταμόρφωσις καὶ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις θὰ ἐπιτευχθῶν ἕνεκα τῆς ἀπεριοίστου ἀγάπης, τοῦ ἐλέους, τῆς χάριτος καὶ τῆς ἐνδόξου δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν. Ή ἡμετέρα ἀνάστασις, ὡς μὴ ἀνήκουσα εἰς τὴν φύσιν μας, ἀποτελεῖ δῶρον τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς. Εἰς τοὺς τελευταίους στίχους δὲ "Ἀπόστολος Παῦλος ὑπομιμνήσκει τὰ τῆς ἐπελευσομένης ἀλλαγῆς. Ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ φθαρτοῦ καὶ ἀφθάρτου, χρησιμοποιῶν ἐνταῦθα διὰ πρώτην φοράν τὴν λέξιν «ἀθανασία» οὐχὶ δημος ἐν Πλατωνικῇ ἐννοίᾳ³³. Κατὰ τὸν Παῦλον ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ θανάτου νίκη Αὐτοῦ είναι τοσοῦτον βαθεῖαι καὶ θεμελιώδεις, ὥστε διὰ τῆς συνδέσεως καὶ προσαρμογῆς αὐτῶν μετὰ τῶν σχετικῶν Ἡσ. 25,8 καὶ Ὡσ. 13,14 ἔξαιρεται κατὰ τρόπον πανηγυρικὸν ἡ κατάργησις τοῦ θανάτου, ἡ ἐπὶ τῆς ἀμαρτίας νίκη καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ δὲ τελικὸς θρίαμβος τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἀναστάντος Κυρίου καὶ Λυτρωτοῦ ἡμῶν Χριστοῦ³⁴.

Εἰς τὸν στίχ. 58 ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, διαπιστοῦμεν τὸ μεγαλεῖον τῆς σκέψεως καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Παύλου, παρουσιαζομένου οὕτω ὡς θεορητικοῦ καὶ συγχρόνως πρακτικοῦ ἀνθρώπου. Πολλάκις ὁσχολεῖται περὶ ἀφηρημένας καὶ δυσνοήτους ἐννοίας, ἐνδιαφερόμενος ζωηρῶς διὰ τὴν εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν πρακτικήν αὐτῶν ἐφαρμογήν, παροτρύνων καὶ τοὺς λοιποὺς πρὸς μίμησιν αὐτοῦ. "Ἄξιοσημείωτον τυγχάνει, δτὶ κατακλέιει τὸ δόλον κεφάλαιον διὰ πρακτικῆς τίνος ἀνυφορᾶς. "Ἐχων ὑπ'" ὅψει του δτὶ οἱ

30. Αὐτόθι, σ. 32· πρβλ., τὰ Ματθ. 24,31 Ἀποκ. 8,2.

31. C. F. D. M o u l e, St. Paul and Dualism: The Pauline Conception of Resurrection, ἐν NTS 12, 1966, σ. 108.

32. 1 Κορ. 6,14· 15,20-22. 2 Κορ. 4,14. Ρομ. 8,11· 5,18· 6,5. Φιλιπ. 3,21. Κολοσ. 3,1-4. 1 Θεσσ. 4,16· πρβλ., τὰ Ματθ. 22,31-32. Ἱεράν. 6,39. 40,44. 54· 11,25. Πράξ. 4,2.

33. 1 Κορ. 15,53. 54.

34. 1 Κορ. 15,55-57.

Κορίνθιοι διεκρίνοντο διά τὴν ἀμφιβολίαν καὶ ἀστάθειαν περὶ τὴν πίστιν των, συνιστῷ εἰς αὐτοὺς ἐμμονὴν εἰς τὴν ἑλπίδα ἐπὶ τὴν μέλλουσαν δόξαν καὶ προτρέπει αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ζωῆν καὶ τὴν τοποθέτησιν τοῦ ἑαυτοῦ των εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ, πεπεισμένος ὅν διότι ὁ μόχθος καὶ ὁ ἀγών των δὲν θὰ ἀποβοῦν ἐπὶ ματαίφ³⁵. Δύο ἔρμηνευταί, εἰς κλασσικὸν ἔργον των, συνοψίζουν ταῦτα ὡς Ἑξῆς· ‘*ακατ'* αὐτοὺς οἱ Κορίνθιοι δέον νὰ ἀπαλλαγοῦν τῆς ἀσταθοῦς σκέψεως, τῆς δημιουργουμένης ἐκ τοῦ συνήθους σκεπτικισμοῦ καὶ νὰ παραμείνουν ἔδραιοι εἰς τὴν πίστιν των, ἀνθιστάμενοι εἰς τὴν ψευδῆ διδασκαλίαν καὶ τὰς λοιπὰς ἀντικειμένας δυνάμεις, αἱ δόποιαi ἔχουν ὡς ἔργον τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ (Κολ. 1,23). Ἐπισημαίνεται διότι δέον νὰ προτιμᾶται ἡ πρᾶξις τῆς θεωρίας³⁶. Παραλλήλως πρὸς τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ σώματος διδασκαλίαν τοῦ Παύλου, δύναται τις καὶ σήμερον νὰ ἐρωτήσῃ, πῶς δέον αὐτῇ νὰ ἐκληφθῇ καὶ ἀποδοθῇ διά συγχρόνων ὅρων; *Κατ' δέον νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ γνώμη περὶ τῆς μελλούσης ἀναστάσεως τοῦ σώματος, ὡς δύοισον πρὸς τὸ φυσικόν, ὑλικὸν καὶ γήινον³⁷. Τοιαύτη δύμας ἀποψίς θὰ ἡτο παρανόησις τῶν λόγων τοῦ Παύ-*

35. 1 Κορ. 15,58.

36. A. Robertson καὶ A. Plummer, 1 Corinthians, ἐν ICC, σ. 379· ἔρμηνευταί τινες πρὸς ἀληφεστάραν κατανόησιν τοῦ παρόντος χαρίου ἐπικαλοῦνται τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους Ἡθικὰ Νικομάχεια, 2,4,3. Ἔνθα αἱ ἡθικαὶ πράξεις εἰναι ἀποτέλεσμα τοῦ συνειδότος σταθεροῦ χαρακτῆρος. ‘Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἡθικῆς τελειότητος ὁ ἀνθρώπος δέον διπεις ἔξουσιαζη τῶν πράξεών του, ἐπιλέγων καὶ ἐκτελῶν αὐτές πρὸς ἴδιον διφελος, προσδίδων οὕτως εἰς αὐτάς σταθερὸν χαρακτῆρα’. Πρβλ., G. G. Findlay, 1 Corinthians, ἐν EGT, σ. 943 παραπήρησεις ἐπὶ τοῦ στίχ. 58, A. Robertson καὶ A. Plummer, 1 Corinthians, ἐν ICC, σ. 379, παραπήρησεις ἐπὶ τοῦ στίχ. 58· J. Moffatt, 1 Corinthians ἐν MNTC, σ. 269· G. Simon, The First Epistle to the Corinthians, ἐν Torch Bible SCM Press, 1965, σ. 58.

37. Οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων Πατέρων παραδέχονται τὴν ταυτότητα τοῦ ἀναστάτωτος ἐκ νεκρῶν σώματος πρὸς τὸ φυσικὸν καὶ πιστείουν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντος τοιούτου. Πρβλ. ‘Ιουστίνου τοῦ Μαρτυροῦ’, Ἀπολογία πρώτη ὑπὲρ Χριστιανῶν 18,19, MPG 6, στ. 1004-5 καὶ 1009-24. ‘Ἄξιον προσοχῆς τυγχάνει διότι ὁ Ἀθηναγόρας θεωρεῖ τὸν ἀνθρωπὸν ὡς σύνθετον ὑπερξιν, ἀποτελουμένην ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος καὶ οὐχὶ μόνον ἐκ ψυχῆς ἡ σώματος, καὶ διότι ἡ τοιούτη ἀρμονικὴ συνύπαρξις θὰ ἔξακολουθῇ νὰ ὑφίσταται καὶ εἰς τὴν μελλούσαν ζωὴν. Πρβλ.. Εἰρηναῖος Κατὰ Αἰρέσεων, 5,3,3, MPG 7, στ. 1131· Τερτυλίας, Περὶ ἀναστάσεως τῆς σωρκός, Καφ. LII, LV, MPL 2, στ. 918-9, 923-5· Τερρωνύμου, Κατὰ Ιοάννου Ἱεροσολύμων 16, MPL 23, στ. 384-5· Μεθοδίου ‘Ο λύμπον’, Περὶ ἀναστάσεως 2,3, MPG 18, στ. 268· Εὐσταθίου ‘Ἀντιοχείας’, Κατὰ Ὁριγένους εἰς τὴν ἐγκαυτριμόθου θεώρημα διαγνωστικός 22, MPG 18, στ. 660· Ἐπιφανίου, Κατὰ Αἰρέσεων, 64,20-22, MPG 42, στ. 63-8· ἐπίσης Κατὰ Αἰρέσεων 66,34-42, στ. 87-92 (καὶ οἱ τρεῖς ‘Ἄντι·’Ωριγένεια)· Αμβροσίου, Περὶ τελευτῆς τοῦ ἀδελφοῦ του Σιτούρου, 2, 87,88, MPL 16, στ. 1398· Αὐγουστίνου, Περὶ Πολιτείας Θεοῦ, Βιβλ. 22, Κεφ.13-30 ἐπ.

λου. Τὸ ἀναστάν σῶμα, ὡς τελοῦν εἰς ὁργανικὴν σχέσιν καὶ ταυτότητα οὐσίας πρὸς τὸ προϋπάρχον φυσικὸν σῶμα, θὰ εἶναι τελείων διάφορος ὑπαρξίς, ἀπολύτως διακρινομένη τῆς πανομοιοτύπου της γήινης, θὰ καταστῇ ἡ μεταμορφωμένη ἀνθρωπίνη φύσις, ἀνανεώθεισα ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τὸ ὁργανικὸν ἄτομον, ὁ ψυχοφυσικὸς ὁργανισμός, μορφὴ τις ὑπάρξεως ἐλευθέρα τῶν περιορισμῶν καὶ ἀτελειῶν τῆς φυσικῆς ζωῆς (Μάρκ. 12,25 καὶ 1 Κορ. 6,13). Θὰ ἀποβῇ δομοῖς πρὸς ἔκεινο τοῦ ἀναστάντος καὶ Λυτρωτοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπολύτως ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν ἔνδοξον καὶ τελείαν ζωῆν τοῦ αἰώνιου βασιλείου τοῦ Θεοῦ.

Οὕτω, «τὸ ἀναστάν σῶμα» κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον δύναται διὰ συγχρόνων δρῶν νὰ ἀποδοθῇ ὡς «ὁ τέλειος καὶ ἀληθῆς ἀνθρωπος», «τὸ

MPL, 41, στ. 776-804· Χρυσό στόμα, 'Ομιλία εἰς τὴν ἐπιστολὴν 2 πρὸς Κορινθίους, 'Ομιλία 10, MPG 61, στ. 466-74· 'Ομιλία εἰς τὴν ἐπιστολὴν 1 πρὸς Κορινθίους 41,2, MPG 61, στ. 356-7. 'Ο τελευταῖος καίτοι δέχεται τὴν ταυτότητα ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων, οὐδὲ ποτὲ διως χρησιμοποιεῖται ὑπὸ αὐτοῦ ἡ Πιᾶλειος διάκρισις μεταξὺ τοῦ παρόντος σώματος καὶ τοῦ μέλλοντος. 'Ο Γρηγόρης, Κατά Κέλσου 5,18-19, MPG 11, στ. 1205-9· Αὐτόθι 3,41, στ. 972-3· Αὐτόθι ἵδι 4,56,61, στ. 1121-28· Αὐτόθι 7,32, στ. 1465-66· Αὐτόθι 8,49, στ. 1589· ὠσιάτως Περὶ Ἀρχῶν 2,10,3, MPG 11, στ. 235-6· Αὐτόθι 3,6,6, στ. 338-40, προσκεκολλημένος εἰς τὸν Πλατωνισμὸν παρουσιάζεται θιασότης τῆς σκινεματικῆς καὶ ιδεαλιστικῆς θεωρίας. Γρηγόριος Ναζιανζηνοῦ, 2,17 MPG 35, στ. 426-8· αὐτῷ, 'Ομιλία, 7,21-3 στ. 781-5· Γρηγόριος Νύσσης, Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου, 27, MPG 44, 66,225-9· ὠσιάτως, Περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως, MPG 46 στ. 73-80 καὶ 145-9· καὶ πιθανῶς ὁ Μέγας Βασιλεὺς οὗτος, 'Ομιλία εἰς Ἑξαήμερον, 8,8 MPG 29, στ. 184-5· ὠσιάτως, 'Ομιλία ἐν λιμῷ καὶ αὐχμῷ, 5 ICC 9, MPG 31, στ. 327, πλοῦσθετης τὰς ιδεαλιστικὰς καὶ πνευματικὰς ἀπόψεις τοῦ Ὡριγένους· τινὲς τῶν λουκᾶν Πατάρων ἀκολουθοῦν μὲν πιστῶς τὰς μνημονικούσιας ἀπόψεις τοῦ Ὡριγένους, ἀλλ᾽ ἀποφεύγουν πᾶν τὸ κατ' ἐξοχὴν προστιθέμενον εἰς τὸν Ὡριγένην· Κυρίλλος Ιεροσολύμων, Κατηχήσεις, 18,18, MPG 33, στ. 1040· Ἄμφιλος Ιωάννου, Ρήσεις καὶ ἐκλογαὶ Θεολογικαὶ, 10, MPG 39, στ. 108· Διόδωμος Ἀλεξανδρείας, 'Απόσπασμα εἰς τὴν ἐπιστολὴν 2 πρὸς Κορινθίους 5,1,2, MPG 39, στ. 1704· Ἰοῦς Ισιδόρου Πηλουσίου τοῦ οὐρανού, 'Επιστολαὶ, Βιβλ. 2, ἐπιστ. 43. Ἰοῦς ἐπιστῆς W. G. T. Shedd, A History of Christian Doctrine, (New York 1867), τόμ. 2, σ. 403 - 407· J. N. D. Kelly, Early Christian Doctrines, (New York 1960²), σ. 462-489. 'Ο Θεομάς Ἀκινάτος Σύνοψις Θεολογίας, μέρος (τεμαχίου) 3, Q Q 75, 79, ἴδια 80, σ. 118-128, 148-85, ἐκδοθέν καὶ μεταφρασθέν ὑπὸ Δομινικανῶν μοναχῶν, δέχεται τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας μετά πολλῶν ἰδιορύθμων παραλλαγῶν περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ ἀνύστατος ἐκ νεκρῶν σώματος πρὸς τὸ φυσικὸν τοιοῦτον ὡς π. Χ. ἡ ἀριθμητικὴ ταυτότης τοῦ ἀποθνήσκοντος καὶ ἐκ νέου ἀνύστατον σώματος. 'Ο H. Clavier, Breves remarks sur la notion de soma pneumatikon, ἐν Background of the N.T. and its Eschatology, ἑκδ. ὑπὸ W. D. Davies καὶ D. Daube, σ. 347, ὑποσ. 4, κατωφέρεται ἐνυπτίον τῆς περὶ ἀριθμητικῆς ταυτότητος γνώμης τοῦ Θεομάτου τοῦ Ἀκινάτου καὶ παραπέμπει εἰς πρόσφατον ἀρήγον τοῦ J. W. Cobb, The Nature of the Resurrection Body, ἐν Review and Expositor, Οκτώβ. 1952, σ. 435 ἐξ., τὸ ὅποιον εἰρίσκει ἄκρες ἐνδιαφέρον, ἀλλ' ἀνεπαρκές καὶ ἥκιστη πλειστικόν.

άπομον», «ἡ σωματική ἔκφρασις»,³⁸ «ἡ προσωπικότης»³⁹ ως τὸ τέλος καὶ ἡ τελειότης τοῦ ἀνθρώπου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, παρέχοντος εἰς αὐτὸν αἰώνιον ζωήν.

2. Ἡ φύσις τοῦ ἀναστάντος σώματος κατὰ τὸ 2 Κορινθίους 5,1-10.

Οὐαὶ Ἀπόστολος Παῦλος ἀσχολεῖται περὶ τὸ θέμα τῆς ἀναστάσεως τοῦ σώματος καὶ ἐν 2 Κορ. 5,1-10, θεωρούμενον ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων. Οἱ στίχοι οὗτοι «παρέχουν ἄριστον παράδειγμα τῆς σπουδαιότητος τῆς σχέσεως τῶν λέξεων, οὐχὶ μόνον καθ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν σκέψιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐν συνόλῳ»⁴⁰. Δέον δπως ληφθῇ ὑπὸ δψιν ὅτι τὸ ὑπὸ ἔξτασιν χωρίον εἶναι ἐκ τῶν πλέον ἀσαφῶν οὐχὶ μόνον εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἔνεκα τῆς χρησιμοποιήσεως τούτου ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ, ὡς τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῆς διατυπώσεως ποικιλῶν ἐρμηνειῶν καὶ ἐκ τῆς ὑφισταμένης διαστάσεως τῶν διαφόρων φιλολογικῶν ἀπόψεων.

Συνοψίζοντες παυτηροῦμεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μετ' ἔμφασεως τονίζει ὅτι παραλλήλως πρὸς τὸ γήινον σῶμα, τὴν οἰκίαν τοῦ σκήνους μας, ἀτὴν προσωπικότητα τὴν ἐνοικοῦσαν εἰς τὸ φθαρτὸν σῶμα⁴¹, ἔχομεν οὐ-

38. M. E. Dahlgren, *The Resurrection of the Body* (Μελέτη ἐπὶ τῆς 1 πρὸς Κορινθίους 15), ἐν SCM Press, 1962, σ. 94· «Ἄξιον προσοχῆς τυγχάνει ὅτι ἡ μελέτη αὐτῆς τοῦ Dahlgren, ἀναθεωρηθείσα ὑπὸ τοῦ Dahlgren ἐν NTA, 7, 1963, σ. 369, κρίνεται ὡς ἀλλιπῆς διά τοὺς ἔξῆς λόγους: 1) διαφένει τῆς προσοχῆς τοῦ Dahlgren ὅτι ἡ ἀνάστασις τοῦ Ιησοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ τὸ πλέον βασικὸν γεγονός διά τὴν ἐρμηνείαν τοῦ 1 Κορ. 15. 2) αἱ Η κυρίες διεσκόλιά τῆς ἐρμηνείας ταύτης εἶναι ἡ διάκρισις τῆς ἀτομικῆς καὶ φυσικῆς δύναμεως τῆς ἀναστάσεως εἰς βάρος τῆς χριστολογικῆς, σωτηριολογικῆς βάσισης αὐτῆς».

39. A. M. Hunter, *Interpreting Paul's Gospel*, ἐν SCM 1962, σ. 54 καὶ 133· Τοῦ Αὐτοῦ, *Introducing New Testament Theology*, ἐν SCM, 1963², σ. 101· Τοῦ Αὐτοῦ, *The Gospel According to St. Paul*, ἐν SCM, 1966, σ. 55· ίδε ἐπίσης C. A. Anderson Scott, Christianity according to St. Paul, Cambridge 1966, σ. 238· J. Moffatt, *I. Corinthians*, ἐν MNTC, σ. 260. «Ἄξιον παρατηρήσιος τυγχάνει ὅτι οἱ κατωτέρῳ ἐρμηνευταὶ ἐκλαμβάνουν τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος ὡς τὴν ἀνάστασιν τοῦ διου ἀνθρώπου, τοῦ ἀτόμου, τῆς προσωπικότητος, τῆς ζωῆς ὡς συνόλου. Πρβλ. G. G. Findlay, *I. Corinthians*, ἐν EGT, σ. 746· H.L. Cudgell, *I. Corinthians*, ἐν WC, σ. 161 καὶ 164· R. Niebuhr, *The Nature and Destiny of Man*, London 1944, τόμ. II, σ. 306-7· C.T. Craig, *I. Corinthians*, ἐν IB, σ. 253· L. Morris, *I. Corinthians*, ἐν TNTC, σ. 234· W. Barclay, *The Letters to the Corinthians*, σ. 175· M. E. Thrael, *1 and 2 Corinthians*, 1965, ἐν CBC, σ. 113· K. Rahnher καὶ Herber – Vorgrimler, «Eschatology Resurrection of the Flesh», *Concise Theological Dictionary*, Herder-Burns and Oates, Freiburg-London 1965, σ. 150, 409.

40. H. L. Cudgell, *2. Corinthians*, ἐν WC, London 1927, σ. 49.

41. R. P. C. Hanson, *2 Corinthians* (Torch. Ser.), London 1954, σ. 46, ἐν SCM· ἐπίσης ἐν D. E. H. Whitley, *The Theology of St. Paul*, σ. 254, ὑποσ. 69 καὶ 70.

ράνιόν τινα κατοικίαν, «προσωπικότητα δεδοξασμένην διά τοῦ πνευματικοῦ σώματος»⁴², θεῖον καὶ οὐχὶ ἀνθρώπινον οἰκοδόμημα. Ἐκ τῆς εἰκόνος τοῦ γηίνου σώματος, ως σκηνῆς, δὲ Παῦλος μεταβαίνει εἰς τὸ ἔνδυμα· «στενάζομεν καὶ διακαῶς ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐνδυθῶμεν τὸ οὐράνιον ἔνδυμα καὶ νὰ μὴ εὑρεθῶμεν γυμνοί»⁴³. Εὔχεται νὰ μὴ εἰμεθα ἀπογεγυμνωμένοι καὶ ἐστερημένοι τοῦ οἴκου τούτου ἀντιθέτως ἐπιθυμεῖ διακαῶς νὰ εἰμεθα ἐνδεδυμένοι διά τοῦ οὐρανίου ἐνδύματος, οὕτως ὥστε τὸ θυητόν νὰ καταποθῇ ὑπὸ τῆς ζωῆς⁴⁴. Προσθέτει δὲ εἰς τὸν στίχ. 5 διτὶ δὲ Θεός εἶναι δὲ Ἐνεργῶν τὴν ἀλλαγὴν ταύτην, διά τοῦ Πνεύματός Του χορηγῶν τούτο ὡς ἐγγύησιν, «ἀπόσχεσιν καὶ εὐχῆν» (J. Moffat), τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἀληθείας Του⁴⁵.

Τὸ συμπέρασμα τῶν στίχ. 6-8 εἶναι τὸ ἔξῆς· ἂν καὶ ἡ καθοδήγησις τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἐμπνέει εἰς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην, γεγονός τυγχάνει διτὶ αἱ ἐπιθυμίαι τῆς σαρκὸς δόῃγοῦν τὸν ἀνθρώπον μακράν τοῦ Χριστοῦ· «διά τοῦτο διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, οὐχὶ διὸ δράσεως». Ὅταν ίδωμεν τὸν Θεόν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, θύ ἔχομεν ἐπιτύχει πλήρη κοινωνίαν καὶ ἔνθεσιν μετά τοῦ Κυρίου⁴⁶. Τέλος δὲ Ἀπόστολος Παῦλος ὑπογραμμίζει διτὶ τὸ κατ' ἔξοχήν ἔργον τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, εἶναι ἡ ἐπιτέλεστις τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δοξολογία Αὐτοῦ, διότι κάντες θύ παρουσιασθῶμεν πρὸ τοῦ βήματος τῆς κρίσεως τοῦ Χριστοῦ, ἔνθα ἔκαστος ἔξη ἡμῶν θύ ἀποκομίσῃ τὴν προσήκουσαν ἀμοιβήν ἢ τιμωρίαν συμφώνως πρὸς τὰς ὑπὸ αὐτοῦ διαπραγματείσας ἀγαθάς ἢ κακάς πράξεις⁴⁷.

3. Αἱ Ἑλληνιστικαὶ ἐπιδράσεις καὶ ἡ σχέσις τοῦ 1 Κορινθίους 15 πρὸς τὸ 2 Κορινθίους 5,1-10.

Τὸ ἀντιλεγόμενον τμῆμα 2 Κορ. 5,1-10 καὶ ἡ σχέσις του πρὸς τὸ 1 Κορ. 15 χρήζουν ιδιαιτέρας ἔξετάσεως. Εἰς τὸ 2 Κορ. 5,1 ὡς καὶ εἰς τοὺς ὑπολοιποὺς στίχους, ἐρμηνευταὶ τινες ἐπιστημαίνουν Ἑλληνιστικὴν σκέψιν, ἀναγομένην εἰς τοὺς Πυθαγορείους καὶ τὸν Πλάτωνα. Οὕτως δὲ J. Thackeray διαπιστοῖ μὲν Ἑλληνιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς σκέψεως τοῦ Παύλου, ἀλλ᾽ ἄνευ ἀλλοιώσεως τῆς οὐσίας τῶν ἀπόγεων του, τῶν ἀφορούσῶν εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος καὶ ιδίᾳ εἰς τὸ 2 Κορ. 5,1.4, σχετιζόμενον ἔξη ἐπό-

42. Αὐτόθι, σ. 46 καὶ 246, ὑποσ. 69.70.

43. 2 Κορ. 5,1-3· πρβλ.. ἐπίσης τὸ Ἱερόν. 4,19, 2 Πέτρ. 1,13.14, Ἡσ. 38,12. Ρομ. 8,23. 1 Κορ. 15, 44-49, 51-53, Κολ. 3,3-4. Φιλιπ. 3,20.

44. 2 Κορ. 5,4· πρβλ.. τὰ Ἡσ. 25,8. 1 Κορ. 15, 53-54.

45. 2 Κορ. 5,5· πρβλ.. τὰ Ρομ. 8,16. 23. 2 Κορ. 1,22.

46. 2 Κορ. 5,6-8· ίδε ἐπίσης Φιλιπ. 1,23.

47. 2 Κορ. 5,9-10.

ψεως φιλολογικής μορφῆς πρός τὸ Σοφ. Σολ. 9,15⁴⁸. Ὁ H. Windisch, ὑποστηρικτής γενικῶς τῆς ἀνωτέρω ἀπόψεως, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Παῦλος παρουσιάζει δύμοιότητα πρός τὸν ἐλληνισμὸν ἐν τῇ δυαδικῇ ἀνθρωπολογίᾳ του⁴⁹. «Μετὰ τοῦ ἐλληνισμοῦ, καὶ διά μέσου τοῦ Πλάτωνος ἐπιδρασάσης τῆς ἐλληνιστικῆς φιλοσοφίας τῆς θρησκείας, παραδέχεται ὁ Παῦλος ἀσφαλῶς τὴν δυαδικήν ἀνθρωπολογίαν καὶ τὸ καταθλιπτικὸν αἰσθήμα ὅτι τὸ γῆινον τοῦτο σῶμα εἶναι ἄχθος τοῦ πνεύματος, περιοριστικὸν ἔνδυμα, δεσμὸς ἢ φυλακή, ὃς ἔξεφραζον τοῦτο οἱ ἐλληνισταὶ εἰς τὴν σύγκρισιν των». Ὁ W.L. Knox, ὁρμάμενος ἐκ τῆς γενικῆς ἀρχῆς ὅτι «αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου παρουσιάζουν βαθμιαίαν προσαρμογὴν τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος πρὸς τὴν ἐν γένει σκέψιν τοῦ ἐλληνιστικοῦ κόσμου»⁵⁰, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Παῦλος ἐν 2 Κορ. 5 «ἔχει πλήρως ἀναβαθμήσει τὴν ἐσχατολογίαν τῆς 1 Κορ. ἐν σχέσει πρὸς τὴν τῆς 2 Κορ. τελῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐλληνιστικῆς σκέψεως». Πρὸς στήριξιν τῆς ἀπόψεώς του ταύτης προσάγει τὰ ἀκόλουθα ἐπιχειρήματα: ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀφ' ἐνὸς μὲν ὀμιλεῖ περὶ τοῦ σώματος ὃς φορτίου ἐκ τοῦ ὅποιον ἐπιθυμεῖ τις διακαδῆς νῦν ἀπελευθερωθῆ⁵¹, ἀφ' ἑτέρου δὲ δέχεται ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἔξοριστος τῆς πραγματικῆς οὐρανίου κατοικίας τῆς». «Ἡ ψυχὴ καθ' ἐαυτὴν ἢ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς εἶναι θείας καταγωγῆς καὶ μολονότι εἶναι θεία ὑπαρξίς, ἐν τούτοις παρίσταται

48. H. St. John Thackeray, *The Relation of St. Paul to Contemporary Jewish Thought*, Macmillan, London 1960, σ. 114, 131-33· ίδε ἐπίσης C. Clement, *Primitive Christianity and its non Jewish Sources*, Edinburgh 1912, σ. 68-9· H. Windisch, *Der Zweite Korintherbrief*, Gottingen 1924, σ. 158· W. L. Knox, *St. Paul and the Church of the Gentiles*, Cambridge 1939, σ. 136-7, ὑποσ. 8· W. D. Davies, *Paul and Rabbinic Judaism*, σ. 311-12, ὑποσ. 1.

49. Οἱ H. Windisch, *Der Zweite Korintherbrief*, σ. 164· R. Builtmann, *Theology of the New Testament*, ἐν SCM Press, London 1965, I, σ. 201-2, ὑποστηρίζουν τὴν αὐτὴν ἀπόντιν. «Ἡ ἔννοια τοῦ 2 Κορ. 5,1 ἐξ εἶναι διάφορος. Ἐντυῦθε ὁ Παῦλος προσεγγίζει τὸν ἐλληνιστικὸν —γνωστικὸν διαδισμὸν οὐχὶ ἐξ ἀπόψεως τρόπου ἐκφράσεως... ἀλλὰ κυρίως σκέψεως».

50. W. L. Knox, *St. Paul and the Church of the Gentiles*, σ. 26, ὑποσ. 2· Αὐτῷθι, σ. 128. Τινὲς ἀποδέχονται τὴν αὐτὴν γνώμην ἀλλὰ κατὰ διάφορον τρόπον ὡς οἱ Pfeiffer, Teichmann, Holtzman περὶ διατυπώνουν διαφορετικὰς ἀπόψεις ἀνακρινομένας ὑπὸ τοῦ A. Schweitzer, *Paul and his Interpreters*, London 1912, σ. 69 ἐξ. Ὁ C. Clement, *Primitive Christianity and its non-Jewish Sources*, σ. 367, ὑποστηρίζει τὴν γνώμην ὅτι τὸ 2 Κορ. 5,1-10 τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ ἀποτελεῖ «σωφῆ ἀπόδειξιν ὅτι ὁ Παῦλος ἔδωνεισθη τοῦτο ἐξ αὐτῆς». W. H. P. Hatch, *St. Paul's View of the Future Life*, ἐν Paulus-Hellas Oekumene, Athens 1951, σ. 96, ἔξαγει τὸ συμπέρασμα ὅτι μολονότι ὁ Ἰουδαϊσμός καὶ ἡ ἐλληνική Θρησκεία εἶναι τελείως διάφοροι, ἐν τούτοις ἀποκλείεται ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν ἰδεῶν τοῦ Παύλου, σχετικῶν πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

51. W. L. Knox, *St. Paul and the Church of the Gentiles*, σ. 136-7.

δεσμία του ύλικού κόσμου»⁵². Η ἀντίληψις είναι κατά βάσιν ἐλληνιστικής προέλευσεως.

Αντίθετος ἄποψις ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου διετυπώθη ὑπὸ τῶν A. Schweitzer⁵³, W. D. Davies⁵⁴ καὶ W. Grundmann⁵⁵, ὃν ἀντιπροσωπευτικότερος παρουσιάζεται ὁ W. D. Davies, ἵσχυριζόμενος διὰ «ἡ σκέψις τοῦ Παύλου ἔξηγεται ἀνευ τῆς παραδοχῆς χρήσεως ἐλληνιστικῶν πηγῶν ὑπὸ αὐτοῦ»⁵⁶. Ἐπίσης ἔτεροι τῶν ἐρμηνευτῶν παραδέχονται διὰ ἡ σκέψις τοῦ Παύλου κατὰ τὸ διαρρεῖσαν χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς συγγραφῆς τῆς 1 Κορ. 15 μέχρι τῆς τοῦ 2 Κορ. 5,1–10 παρουσιάζει αἰσθητὴν ἀνάπτυξιν, διὰ δηλαδὴ ἀναθεωρεῖ οὗτος τὰς προτέρας θέσεις του (1 Κορ. 15) ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ θανάτου (2 Κορ. 1,8–10), προσθέτων νέας ἰδέας. Ο R. H. Charles, ἔχεται τῆς γνώμης διὰ ὁ Παῦλος διησθάνθη κατὰ τὸ διαρρεῖσαν χρονικὸν διάστημα τῆς μεταξὺ τῆς 1 καὶ 2 Κορινθίους συγγραφῆς τὴν ἀσυνέπειαν τῆς προηγουμένης παραδοσιακῆς ἀπόψεως του, τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου Παρουσίαν. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν 2 Κορινθίους παρεδέχθη τὴν ἀνάστασιν τοῦ δικαίου ὡς συνέπειαν τοῦ θανάτου. Δὲν διαπιστοῖ ἀντίφασιν μεταξὺ 1 Κορ. 15,35–49 καὶ 2 Κορ. 5,1–8 ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ μέλλοντος νῦν ἀναστῆ σώματος, ὡς θείου δώρου, ἀλλ᾽ ἵσχυριζεται διὰ αἱ ἰδέαι αὐταὶ ἀλληλοσυμπληροῦνται⁵⁷. Ο O. Pfleiderer ἀφ' ἑτέ-

52. W. L. Kroch, *St. Paul and the Church of the Centiles*, σ. 140.

53. A. Schweitzer, *The Mysticism of Paul the Apostle*, London 1931, σ. 134.

54. W. Davies, *Paul and Rabbinic Judaism*, σ. 308–14.

55. W. Grundmann, «εκδημάτῳ, ἐνδημέθῳ» ἐν Kittel's TWNT. E. T. ὑπὸ W. Bromiley, τόμ. 2, σ. 62–4⁷ ἴδιᾳ σ. 64, ὑπὸ σ. 2.

56. W. D. Davies, *Aὐτῷ*, σ. 314.

57. R. H. Charles, *Eschatology*, σ. 452–3, 457–9 ὁ W. D. Davies, «Ἐνθ' ἀντ., σ. 309–10, ἀπορρίπτει τὰς ἀπόψεις τοῦ Charles ἡς ἀμφιβόλους καὶ ἐπικινόνους. «Ἄλλοι τάσσονται ὑπὲρ τῆς γνώμης τῆς προόδου τῆς σκέψεως, μεταξὺ δὲ τούτων δέν νῦν μνημονεύσθων A. Sabatier, *The Apostle Paul*, London 1899⁴, σ. 179–80. Οὗτος ὅμιλει περὶ τῆς σοβαρωτάτης κρίσισις «ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Μεγάλου Ἀποστόλου» καὶ τῆς «σημειωδίσησης ἀλλαγῆς» ἐπὶ τῶν ἐσχατολογικῶν ἀντιλήψιῶν του, αἱ ὥποιαι παρετηρήθησαν κατὰ τὸ διαρρεῖσαν χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς συγγραφῆς τῆς 1 πρὸς Κορινθίους μέχρι τῆς 2ας; ὁ G. B. Stevens, *The Pauline Theology*, σ. 343, ὑπὸ σ. 1, ἐκλαμβάνει τὴν ἀπόψιν τοῦ Sabatier ὡς «φανταστικήν εἰκόναν» πρᾶ. H. W. Robbins, *The Christian Doctrine of Man*, σ. 129–30⁵ H. A. Guy, *The New Testament Doctrine of the «Last Things»* London 1948, σ. 117⁶ C. V. Piicher, *The Hereafter in Jewish and Christian Thought*, London 1940, σ. 167–8⁷ R. Bulman, *Theology of the New Testament*, σ. 201⁸ ὁ C. H. Dodd, *New Testament Studies*, Manchester 1953, σ. 110–11, διαπιστοῖ μεταβολὴν τινα τῶν ἀπόψεων τοῦ Παύλου, τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος, ἕνεκυ τοῦ ἐσχάτου κινδύνου τοῦ θανάτου, τὸν ὅποιον ἡτάνιστεν ὁ Παῦλος (2 Κορ., 1, 8–9). Κατετέροι ἀνώφερει διὰ «ἀλογικῶς κρινομένη ἡ γνώμη αὐτῆς δὲν είναι ἀντίθετος πρὸς τὴν πεποιθησίν του, περὶ ἐπικειμένης Ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ψυχολογικῶς θεωρούμενη τυγχάνει γεγονός ἵπερβαντον τοὺς περιορισμοὺς λογικῆς τένος προσδοκίας τῆς ζωῆς». Ὁφεστα-

ρου ἐκπροσωπεῖ τὴν ἄποψιν ὅτι ἀμφότεραι ἐλληνικαὶ καὶ ιουδαϊκαὶ ἀντιλήψεις συνυπάρχουν ἀρμονικῶς εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Παύλου ἐπί μακρὸν ἡ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἀνευ τῆς ἐκ μέρους του συνειδητοποιήσεως τῆς οὐσιώδους ταύτης ἀσυνεπείας τον⁵⁸.

ταὶ λοιπὸν ἐν τῇ ἔννοιᾳ τῆς ἀμέσου ζωῆς ἐπὶ πλέον δέον νῦν τοιςθῇ ὅτι εἰς τὰς λοιπὰς ἐπιστολὰς ἡ ίδια περὶ ἐπικειμένης Ἐλεύσεως εἰς τὴν πραγματικότητα ἀποσύρεται πρβλ. J. A. T. Robinson, *Jesus and His Coming*, London 1957, σ. 160-61, ὥστε 1.

58. O. Pfleiderer, *Paulism*, τόμ. I, σ. 264· ὁ A. Schweitzer, *Paul and his Interpreters*, σ. 77, θεωρῶν τὴν γνώμην τοῦ Pfleiderer τούς ἀστήρικτον θεωρητικὸν ὑπόθεσιν σημειοῖ ὅτι «εἰς δὲν τὴν ἕκτασιν τῆς ἱστορίας τῆς σκέψεως ἡδύνατο νῦν μὴ ὑπάρχῃ ἀναλογία διὰ τὴν ἀρμονικὴν ταύτην συνύπαρξιν τῶν δύο αὐτῶν διαφορετικῶν κόσμων τῆς σκέψεως». Ο Dr. J. Lowe, *An Examination of Attempts to Detect Developments in St. Paul's Theology*, ἐν JThS, XLII (1941), σ. 129-42, ἴσια 141-42, κατόπιν ἔξετάσεως τοῦ χαρακτήρος τῶν ἐπιστολῶν, τοῦ χρόνου συγγραφῆς τῆς περὶ ἐσχάτων διδασκαλίας καὶ τῶν ἀπόψεων τοῦ W.L. Knox καὶ C.H. Dodd, υἱοθετεῖ ἐν μέρει τὴν ἀνετέρω ἄποψιν, συμπεραίνων χαρακτηριστικῶς τὸ ἔξιης «μεταξὺ τῶν βασικῶν ιδεῶν εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Παύλου παρουσάζεται καὶ τὸ ζεῦγος τοῦτο τῶν ἀντιθέτων πόλων, ἡ ἀκαταπόνητος μῆτη ἐκφραστικὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ του, τὸ ὅποιον οὐδέποτε ἐμποδίζει τὴν σχέσιν τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸ ἄλλο... τὰς ἐπινυνωτατικὰς ταύτας ιδέας μετ' ἀντιδρωστικοῦ τίνος συντηρητισμοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς κοινωνικῆς ἐργασίας, ἡ ἀνάμειξις αὕτη τῶν ἐβραϊκῶν καὶ ἐλληνικῶν στοιχείων... Εὔτυχος ἀφῆκε τὸ θεωράσιον αὐτὸν ὡλικὸν ἀτανίξιόμητον καὶ ζῶν καὶ ἡμεῖς κωλούμεθα νῦν τὸ διατάξιον καθ' ὅλην». Έπει τῶν ἡμερῶν μας ἀλλοὶ ἐπεχείρησαν τὴν ἔξετασιν τοῦ σημείου αὐτοῦ εἰς περιστούδαστα ἄρθρα των ὁ R. F. Hettinger, *2 Corinthians 5,1-10*, SJTh, 10, 1957, τεῦχ. 2, σ. 174-194, ἴσια 191-4, ἀνακρίνει τὰς ἀπόψεις αἱ δοκοὶ ἔχουν διατυπωθῆ ἵπο ἀλλων καὶ σημειοῖ ὅτι ἡ ἀλλαγὴ μῆτη καὶ ἡ ἔξελιξις τῆς σκέψεως ἡτού οὐσιώδης διὰ τὸ Παῦλον ἀλλ' οὐχὶ κεντρική. «Ἄν καὶ ἀνέμενε νῦν ἀποθάνην πρὸ τῆς Παρουσίας τοῦ Κυρίου οὐδέποτε ἔξη ὑπὸ τὸ κράτος τῆς παρελεύσεως τῆς ἐποχῆς ταύτης. Οὐτος συνοφίζει τὴν ἔρευνάν του εἰς τὸ ἔξης (σ. 194): «ἐν ἀλλαγὶ λέξει τὸ βάπτισμα καὶ οὐχὶ ὃ θύματος εἶναι ἀποφασιστικῆς σπουδιώτητος διὰ τὸν Χριστιανόν, ὁ δοκοὶ ἀποθύησκει ἐπὶ νέας τινὸς βαθμίδος ἐνσοματώσεως ἐν Χριστῷ, ὀλοκληρουμένης κατὰ τὴν δυστέραν Παρουσίαν». Ο R. Berry, *Death and Life in Christ; the Meaning of 2 Corinthians 5,1-10*, SJTh, 14, 1961, τεῦχ. 1, σ. 60-76, μετά σχολαστικῆν θεώρησιν τῶν σχετικῶν ἀπόψεων τοῦ Hettiger ἐπ' αὐτῶν, ἀπορρίπτει (Ἀντόθι, σ. 67) τὴν γνώμην περὶ ἀλλαγῆς τῆς σκέψεως τοῦ Παύλου, δεχόμενος ὅτι ὁ Παῦλος «εἰχε δύο ἀντιλήψεις περὶ θυνάτων» ἀποστέφεται τὴν εἰκόνα τῆς «γημανότητος» καὶ ἐπιθυμεῖ ἐξ ἀλλης ἀφορμῆς τὴν μετὰ τοῦ Χριστοῦ κοινωνίαν. Ο C. F. D. Moulton, St. Paul and Dualism, ἐν NTS, 12, 1962, τεῦχ. 2, σ. 107-23, ἐνῷ δέχεται τὴν ἄποψιν τῆς δυνατότητος τῆς ἀλλαγῆς τῆς σκέψεως τοῦ Παύλου κατά τὸ διαρρεόν τον χρονικὸν διάστημα μεταξὺ τῆς συγγραφῆς 1 Κορ. 15 καὶ 2 Κορ. 5,1-10, ἔξετάζει ταύτην ὑπὸ διαφορετικὴν ἐποψιν, ἐντοπίζων τὴν διαφοράν μεταξὺ τοῦ 1 Κορ. 15 καὶ 2 Κορ. 5,1-10 οὐχὶ εἰς τὸ «δέον», δηλαδή εἰς τὸν χρόνον τῆς ἀλλαγῆς, ἀλλ' εἰς τὸν «τρόπον» ταύτης. Ως δηλοῦται (σ. 116) «ἡ ἀλλαγὴ τῶν ιδεῶν τοῦ Παύλου περιορίζεται εἰς τὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν δύο φράσεων «οὐδια φυσικὸν» καὶ «οὐδια πνευματικὸν», μεταξὺ τοῦ σώματος τῆς ταπεινώσεως καὶ τοῦ σώματος τῆς δόξης, μεταξὺ τοῦ «ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ» καὶ ἀκολούθως (σ. 123) «ἡ βασικὴ κατ' αὐτὸν διάκρισις μεταξὺ τοῦ 1 Κορ. 15 καὶ 2 Κορ. 5 εἶναι ὅτι ἔξελιξε τὸ

‘Η γνώμη αὗτη περὶ τῆς ριζικῆς ἀλλαγῆς τῶν ιδεῶν τοῦ Παύλου ἐν ἀναφορῷ πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωήν, θέμα τοσοῦτον οὐσιῶδες, ἐσχολιάσθη δυσμενῆς ὑπὸ πολλῶν εἰδικῶν. Οὕτως ὁ H. A. A. Kennedy, ἐπικρίνει μετά δρυμύτητος τοὺς ἔρμηνευτάς, τοὺς ἀποδεχομένους τὴν γνώμην ὅτι ὁ Παῦλος μετέβαλεν τὰς ιδέας του ἐντὸς τοσούτου βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, ἄποψιν «έρειδομένην ἐπὶ ἔξουχιστικῆς φιλολογικῆς ἔρμηνίας»⁵⁹. ‘Ἐν συνεχείᾳ, μὴ λαμβάνων ὑπὸ δψιν τὸν μεταξὺ τῆς συγγραφῆς τῆς 1 Κορ. καὶ 2 Κορ. διαιρεύσαντα χρόνον, παραδέχεται ὅτι τὸ 2 Κορ. 5,1 δέον νῦν ἐκληφθῆ ὡς ταυτόσημον πρὸς τὸ 1 Κορ. 15,38 «ὅ Θεός δίδωσιν αὐτῷ σῶμα»⁶⁰. Διατυποῖ τὴν γνώμην ὅτι ὁ στίχ. τῆς 2 Κορ. 5,4 «καὶ γάρ οἱ δύντες ἐν τῷ σκήνει στενάζομεν βαρούμενοι, ἐφ’ φοῖ θέλομεν ἐκδύσασθαι ἀλλ’ ἐπενδύσασθαι, ἵνα καταποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς» ἀποτελεῖ ὑπαντιγμὸν τῆς διακαοῦς ἐπιθυμίας τοῦ Παύλου, δπως ἐπιζήσῃ τῆς δευτέρας τοῦ Κυρίου Παρουσίας καὶ ἀποφύγῃ οὕτῳ τὴν φοβεράν ἐμπειρίαν τοῦ θανάτου»⁶¹. ‘Επιπροσθέτως οὗτος καταφέρεται ἐναντίον ἐκείνων οἱ δποῖοι διαβλέποντες εἰς τὴν φράσιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «οὐ γυμνοὶ εὑρεθησόμεθα» (2 Κορ. 5,3) μέσην κατάστασιν, θεωρῶν τὴν ιδέαν ταύτην ὡς φανταστικὴν ὑπόθεσιν»⁶². Τέλος παρατηρεῖ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὅτι

μὲν πρῶτον ὡς προσθήκην, τὸ δὲ δεύτερον ἐν πραγματικῇ ἐννοίᾳ. ‘Αναφορικῶς πρὸς τὴν ἀλλαγὴν ἰσχυρίζεται ὅτι εἰς πάσας τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου δεσπόζει ἡ σκέψης ὅτι ὑπάρχει συνοχὴ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων, ἀποδεχόμενος οὕτω τὸν διαδιεμόνα, τὸν δποῖον ἐκλαμβάνει οὐχὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ φυσικοῦ ἡ δαιμονικοῦ, ἀλλὰ τοῦ ήθικοῦ τοιούτου, ἥτοι τοῦ διαδιεμού τῆς θελήσιος, τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς ἀνύπακοῆς» (σ. 106–7, 121–3).

59. H. A. A. Kennedy, *St. Paul's Conceptions of the Last Things*, London 1904², σ. 263, 271.

60. H. A. A. Kennedy, *St. Paul's Conception of the Last Things*, σ. 265–6· ὁ E. E. Ellis, 2 Corinthians 5,1–10 in *Pauline Eschatology*, ἐν NTS, 6, σ. 1960, τεύχ. 3, σ. 217, ὑποστηρίζει ὅτι «ἡ οὐρανία κατοικία» δὲν είναι ἀτομικὸν πνευματικὸν σῶμα, ἀλλ’ ἀναρτεῖται εἰς τὴν μετά τοῦ Χριστοῦ ἐπικοινωνίαν καὶ συμφωνεῖ μετά τῆς κριτικῆς τοῦ J. A. T. Robinson, *The Body*, σ. 76, ὁ δποῖος ἀναφέρει ὅτι «δόσακις ὁ Παῦλος χρησιμοποιεῖ τὴν φράσιν, ἐκτὸς τῆς καθηρᾶς μεταφροκῆς τῆς ἐννοίας, ἐννοεῖ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἐκκλησίαν (1 Κορ. 3,9· Ἔφ. 2,21· 4,12,16) καὶ οὐχὶ τὸ ἀτομικὸν σῶμα». ‘Ο R. Berry, ‘Ἐνθ’ ἀνετ. σ. 62, σημειοῖ ὅτι ἡ πρότασις τοῦ Robinson δὲν είναι πιστικὴ καὶ ὅτι «ἡ προσαγεγή τῶν συνωφρῶν χωρίων πρὸς στήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ του παρουσιάζεται ἀνεπαρκήζω». ‘Ο P. E. Hughes, 2 Cor., ἐν NLCNT, ἐρμηνεύων συμπληρωματικῶς τὸ 2 Κορ. 5,1–10 (σ. 184) καταλήγει εἰς τὸ αὐτό συμπέρασμα.

61. H. A. A. Kennedy, *St. Paul's Conception of the Last Things*, σ. 265–6.

62. H. A. A. Kennedy, *St. Paul's Conception of the Last Things*, σ. 268. ‘Η αὐτῆς ἀποψίς διαιτοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ R. H. Strachan, 2 Corinthians ἐν Moffat, NTC, σ. 100, ὁ δποῖος ἀκολουθεῖ τὸν Kennedy. ὁ G. B. Stevens, *The Pauline Theology*, σ. 358–9, παρατηρεῖ ὅτι ὁ Παῦλος δὲν παρέχει ὄριστικήν ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημα αὐτὸς «πάρεν τῆς ἐκφρασθείσης βεβαιίας ἐλπίδος ὅτι ὁ πιστός ἀποθνήσκει ἐν κοινωνίᾳ μετά τοῦ Χριστοῦ». ‘Ο W. D. Davies, *Paul and Rabbinic Judaism*, σ. 318, διατυποῖ τὴν γνώμην ὅτι «εἰν-

οὐδεμία ἀντίληψις περὶ ὑπνώσεως τῆς ψυχῆς ἢ περὶ μέσης καταστάσεως ἡρέμου προσδοκίας, περὶ ἡμισυναισθήσεως ἢ παρομοίου τινὸς δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Παῦλον κατά τὸν χρόνον τῆς προετοιμασίας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἀπολαβὴν τῆς πλήρους καὶ τελείας μακαριότητος⁶³.

ὑπάρχει θέσις εἰς τὴν Παύλειον Θεολογίαν διδασκαλίας περὶ μέσης καταστάσεως τῶν νεκρῶν. Ὁ Ο e p k e, «γυμνός», ἐν TWNT, E. T. τόμ. I, σ. 774–5, ἀπορρίπτει πᾶσαν ἰδέαν περὶ μέσης καταστάσεως. Τὸ αὐτὸ δέχεται καὶ ὁ E. E. E 11 i s, 2 Cor. 5,1–10 in Pauline Eschatology, ἐν NTS, σ. 1960, τεμ. 3, σ. 222, ἴδια σ. 224. Οἱ ἐρμηνευταὶ, οἱ ἀποχολούμενοι περὶ τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως «γυμνός», ὡς δηλούσα μάλισταν καταστάσιν, εἶναι οἱ A. P l u m e r, 2 Corinthians, ἐν ICC, σ. 147 ἐξ., A. S ch w e i t z e r, The Mysticism of St. Paul, σ. 134 καὶ ἴδια ὁ O. C u l l i m a n n, Christ and Time, ἐν SCM, σ. 238–9, ὡς ὀποῖος παραθύρων χερία τίνα ἐκ ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου ἔχει τὴν ἴδιαν γνώμην· τοῦ Αὐτοῦ, Immortality of the Soul or Resurrection of the Dead, London 1958, σ. 52–7· πρβλ. J. A. T. R o b i n s o n, The Body, σ. 29, 77· J. N. S e v e n s t e r, Some Remarks on the gymnos in 2 Cor. 5,3, Studia Paulina, Harlem 1953, σ. 206–7 καὶ 210–11 καὶ Paul and Seneca, Leiden 1961, σ. 238–9· οὕτως ἀπόδεικνύεται ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐπίστευε πιθανῶς ὅτι ἡ ψυχὴ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν «οὐδὲ ἔτι κεχωρισμένως τοῦ σώματος... κατὰ τὸν χρόνον μεταξὺ τοῦ θυνάτου τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν κατὰ τὴν τελικὴν κρίσιν». Τὸ ἄτομον δὲν στερεῖται τῆς ταυτότητος του, ἀλλ᾽ ἔξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ κατὰ τὸν ἔνδιαμέσον χρόνον εἰς τὴν κατάστασιν τῆς γυμνότητος (2 Κορ. 5, 3) πρὸς δήλωσιν τῆς καταστάσεως τῆς ψυχῆς κεχωρισμένης τοῦ σώματος. Περιστέρω δέχεται ὅτι ὁ Ἀπόστολος δὲν ἐπεξεργάζεται ἐπαρκῶς τὸ σημεῖον τοῦτο. Ὁ F. P r a t, The Theology of St. Paul, τόμ. 2, σ. 358–9 διατίνεται ὅτι «ὁ Ἀπόστολος οὐδὲν παρατίηται ἐπὶ τοῦ θέματος» οὐχ ἡτον ὅμοις πιστεύει ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα ἀπαιτοῦν τοιαύτην θεώρησιν. Ἐπὶ πλέον δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι Dr. E 11 i s, «Evº» ἀνετ. σ. 219–21, ἐρμηνεύει κατὰ διάφορον τρόπον τὸ ἐπίθετον «γυμνός». Ἐχεται τῆς γνώμης ὅτι ἀλλειπεῖ ἡ φυσικὴ σειρά τῶν λέξεων εἰς τὸ Ἑλληνικόν κείμενον καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ ἐπίθετον «γυμνός» ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀσπατολογίας τῆς Π. Δ. καὶ οὐχὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνθρωπολογίας. «Ἐν τῇ Παλαιῇ Διαθήκῃ, ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ Ἰουδαϊσμῷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ αἱ λέξεις «γυμνότης» καὶ «αἰσχύνη» δηλούν συχνάκις τὴν ἐνοχήν, τὴν καταλογιζομένην εἰς τὸν ἀνθρώπον κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, εἴναι δὲ δημοιοι δροι». Οὕτως ὁ δρος «γυμνός» δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν μάλισταν ψυχὴν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν κρίσιν καὶ σημαίνει κυρίως ἐνοχήν, παρισταμένην διὰ τοῦ «ἀνευ ἐνδύματος». Ὁ Καθηγητής C.D.F. M o u l e, St. P a u l and Dualism, «Evº» ἀνετ., σ. 121, ἀδέχεται τὴν ἐρμηνείαν ταῦτην «μετ’ ἐπιφυλακτικότητος».

63. H. A. A. K e n n e d y, «Evº» ἀνετ., σ. 268. «Ο O. Cullmann, Immortality of the Soul or Resurrection of the Death, σ. 48–57, ἴδια 51–57, διατοῦ τὴν καταστατικήν ἀποψιν ὅτι ἡ ἀσθετική κατάστασης ἐν σχέσει πρὸς τὴν ψυχὴν προκαλεῖ «ὑπνὸν τῆς ψυχῆς»· ἀλλαὶ λέξεις τὸ ρῆμα «κομιδόμαι· ὥμαι» δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ διττὴν ἔννοιαν, τὴν τοῦ θυνάτου καὶ τὴν τοῦ μάστιγος. Ἡ ἀποψίς του, ἀν καὶ συμβολής καὶ ἐνδιαφέρουσα ἐκ πρώτης δημοσίεως δὲν εἶναι ἀρκούντως πειστική καὶ δὲν ἐνισχύει τὰ ἐπιχειρήματά του. Εκτὸς τῶν ἀλλων τὸ βιβλίον του οὐδὲν τὸ νέον προσφέρει. Πρὸ αὐτοῦ καὶ ἀλλοι εἰχον ὑσχοληθῆ ὅμιλοι βραχέων ἡ ἀνώλυτικός περὶ τὸ ζῆται τοῦτο. Ἡ μεγάλη του συμβολή εἰς τὴν Θεολογίαν ἐγκειται εἰς τὸ ὅτι ποιεῖται, μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν διαυγείας, σωφριδίας διάκρισιν μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς διδασκαλίας περὶ τῆς ἀθενασίας καὶ τῆς Χριστιανικῆς περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν. Ὁ Ch. M a s s o n, Immortalité de l'âme ou resurrection des morts, RThP, 8, σ. 265. Ἐχεται τῆς γνώμης ὅτι αἱ ἴδει τοῦ Cullmann

Ο Η. Λ. Goudge ἀπορρίπτει ἄνευ δισταγμοῦ τὴν ἰδέαν περὶ ἐλληνιστικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ 2 Κορ. 5,1–10 καὶ ἀποδέχεται τὴν ἀποψιν τοῦ H. A. A. Kennedy. Τὰ ὑπὸ τοῦ Goudge προσαγόμενα ἐπιχειρήματα ἐν συντομίᾳ ἔχουν ὡς ἔξῆς:

1. Οἱ στίχ. 2 Κορ. 5,1–2 παρουσιάζουν συγγένειαν πρὸς τοὺς ἐν 1 Κορ. 15,38.47.52.53–54 καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐλπίδα διτὶ κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου Παρουσίαν θὰ ἀναστῇ τὸ σῶμα⁶⁴.

2. Οἱ στίχ. 2 Κορ. 5,3–4 εἰναι παράλληλοι πρὸς τοὺς ἐν 1 Κορ. 15, 53–54 καὶ ἐκφράζουν τὸ δέος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἔναντι τοῦ θανάτου κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου Παρουσίαν. “Ἐνεκα τούτου χρησιμοποιεῖ τὸν ἐλλιπῆ δρον «γυμνότης» ἀντὶ τῆς ἀμέσου ἀλλαγῆς, ἢτοι τῆς μεταβάσεως ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ἀνάστασιν⁶⁵.

3. Εἰς τοὺς στίχ. 2 Κορ. 5,5–10 ὁ Παῦλος ὅμιλει περὶ τῆς νίκης τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ ἑκδηλου φόβου, πεπεισμένος διτὶ ὁ Θεός ἔχορήγησεν εἰς ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα Του ὡς ὑποθήκην καὶ διτὶ θὰ κρίνῃ ἡμᾶς διὰ τοῦ Χριστοῦ, πρὸ τοῦ Ὁποίου θὰ σταθῶμεν κατὰ τὴν ἔλευσιν Του⁶⁶.

4. Οὐδεμίᾳ διαφορὰ ὑφίσταται μεταξὺ τῆς διδασκαλίας τοῦ 1 Κορ. 15 καὶ 2 Κορ. 5,1–10, γραφείσης δλίγους μῆνας βραδύτερον τῆς πρώτης καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ δογματικὴ διδασκαλία τῆς πρώτης περὶ τοῦ μέλλοντος νῦν ἀναστῆ σῶματος εἶναι ἡ ἀρχική⁶⁷.

Ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν ἐρμηνευτῶν ποικιλία ἀπόψεων ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ 2 Κορ. 6,1–10 πρὸς τὸ 1 Κορ. 15 δεικνύει τὴν διστολίαν τοῦ προβλήματος. Θὰ ἡτο παρακεκινδυνεύμενη ἡ ἀναλαμβανομένη ὑπ’ ἐμοῦ προσπάθεια πρὸς ἀνεύρεσιν νέας τίνος συμβιβαστικῆς λύσεως, δεδομένου

περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς μέσης καταστάσεως τῶν ψυχῶν δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὁ D. E. H. Whitley, *The Theology of St. Paul*, σ. 262–71 κατὰ διάφορον τρόπον καταλήγει εἰς τὸ αὐτὸν συμπέρασμα.

64. H. L. Goudge, *2 Corinthians*, London 1928², ἐν WC, σ. 45–7 καὶ 52–3.

65. Αὐτόθι, σ. 47–8 καὶ 52–3.

66. Αὐτόθι, σ. 48–9 καὶ 51.

67. H. L. Goudge, ‘Ἐνθ’ ἀντ., σ. 45 καὶ 52. “Ἄλλοι ἐρμηνεύται οἱ ὅποιοι ἔχουν τὴν ἴδιαν γνώμην εἶναι· A. Plummer, *2 Corinthians*, ἐν ICC, σ. 161· James Denney, *2 Corinthians*, ἐν Ex. B, London 1894, σ. 178–84· F. V. Filson, *2 Corinthians*, New York 1953, ἐν IB, σ. 326–32· O. Culmann, *Christ and Time*, ἐν SCM, σ. 238–9· R. Hanson, *2 Corinthians*, Torch Commentary, σ. 47· A. M. Ramsey, *The Resurrection of Christ* (ἐν Fontana Books), σ. 109–10· ὁ L. S. Thorne, *The Common Life in the Body of Christ*, London 1944², σ. 284–6, εἰς σύντομον συμπληρωματικὸν σημειοσίν του «*St. Paul on the Resurrection of the Body*», διατυποῖ τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν Goudge γνώμην. Ἐνδιαφέρονται σημεῖα εἶναι· 1) τὸ 2 Κορ. 5,1 ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ 1 Κορ. 15,38 καὶ τὸ 2 Κορ. 2–4 εἰς τὸ 1 Κορ. 15,53.54 καὶ 2) «ἀμφότεροι οἱ στίχοι καθιστοῦν ἐμαρνή τὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν δύο κειμένων εἰς τὴν 2 Κορ. 15 διὰ τῆς ἀναλογίας πρὸς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὴν 2 Κορ. 5,5 διὰ τῆς ἀναφορᾶς πρὸς τὸν ἀρραβώνα τοῦ Πνεύματος.

διτί ἀξιόλογοι ἔρμηνευταὶ κατὰ τὸ παρελθόν καὶ τὸ παρὸν ὅμοιόγησαν τὴν δυσκολίαν τούτου⁶⁸. Τῷ δοντὶ «ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διμιλεῖ περὶ πραγμάτων ἀγνώστων. Δὲν διμιλεῖ περὶ ἐλεγχομένων γεγονότων, ἀλλὰ περὶ θεμάτων πίστεως προσπαθῶν νῦν ἐκφράσῃ τὸ ἀνέκφραστον καὶ νῦν περιγράψῃ τὸ ἀπεριγράπτον... Ἀσχολεῖται περὶ πραγμάτων μή δυναμένων νῦν ἐκφρασθοῦν διά τῆς γλώσσης⁶⁹ καὶ νῦν ἀποδοθοῦν πλήρως. Πλὴν δημος ἀποδέχομαι ὡς ἀρκούντως τεθεμελιωμένην καὶ πειστικὴν τὴν ἔρμηνείαν τῶν H. A. A. Kennedy καὶ H. L. Coudge, δεδομένου διτὶ ἀφίστανται τῆς διδασκαλίας τοῦ 1 Κορ. 15. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω καθίσταται πρόδηλον διτὶ ἀμφότερα τὰ τεμάχια περιέχουν συγγενῆ διδασκαλίαν, ἀναφερομένην εἰς τὸ μέλλον νῦν ἀναστῇ σῶμα κατά τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου Παρουσίαν. Δέον προσέτι δπως ἀποκλεισθοῦν αἱ διατυπωθεῖσαι ὑποθέσεις περὶ ἐξελληνισμοῦ τοῦ 2 Κορ. 5,1-10 καὶ ὑφισταμένης ἀντιφάσεως μεταξὺ τῶν δύο κειμένων ἡ βαθμαίας ἐξελλίξεως εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Τὴν ἄποψιν ταύτην τῆς ἐλληνιστικῆς ἐπιδράσεως ἥρνηθη ὁ W. D. Davies⁷⁰. «Ἡ ιδέα τῆς καθολικῆς ἀλλαγῆς δὲν ὑπόκειται εἰς λογικὴν ἐξέτασιν ἡ ὡς ἰσχυρίζεται ὁ G. B. Stevens, «εἴναι ὑπόθεσις ἐστερημένη ἐξ ὀλοκλήρου ἀποδείξεων καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀνυπόστατος»⁷¹. Είναι δύσκολον νῦν δεχθῆ τις, διτὶ ὁ Παῦλος μετέβαλεν τὰς ἀντιλήψεις του ἐντὸς τοσούτου βραχέος χρονικοῦ διαστήματος ἐπὶ ἐνὸς τοσούτου βασικοῦ θέματος, ἀφορῶντος εἰς τὸ ἀέαν τε γάρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκομεν, ἐάν τε οὖν ζῶμεν ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμένε» (Ρωμ. 14,8). Εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου οὐδὲν χωρίον ἀπαντᾷ, ὑπαινισσόμενον τοσαύτην μεταβολὴν, τὸ δὲ ὑπὸ πολλῶν ἐπικαλούμενον 2 Κορ., 1,8-9 οὐδὲμίαν σχετικὴν ἔνδειξιν παρέχει, ἐπιτρέπουσαν τὴν διατύπωσιν τῆς γνώμης διτὶ ἡ μεγάλη ἐμπειρία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου συνέβαλεν εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἀνάστασιν ἀντιλήψεών του. Ἐνταῦθα ἐξαίρεται ἡ ἀπόλυτος ἐμπιστοσύνη του εἰς τὸν Θεόν.

68. C. F. D. Moule, St. Paul and Dualism etc., ἐν NTS 12, 1966, σ. 106.

69. W. Barclay, The Letters to the Corinthians, σ. 175-178.

70. W. Davies, Paul and Rabbinic Judaism, σ. 311-14.

71. Πρβλ. τὸ πολλάκις χρησιμοποιηθὲν χωρίον τοῦ Wernle «οὐ συγγράψας τὸ μέγα τῆς Ἀνυπάστασις κεφάλαιον ἐν I πρὸς Κορινθίους, δὲν παρείχει εἰς τοὺς ἀλλούς τὴν δυνατότητα πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν γνωμῶν του, αἱ δοτὶα εἶναι δημιούργημα τῶν συγχρόνων θεολόγων» παρετέθη ὑπὸ τοῦ H. A. A. Kennedy, St. Paul's Conceptions of the Last Things, σ. 271· ἐπίσης ἀποδίδεται καὶ διά τῶν λόγων τοῦ L. S. Thorgerson, The Common Life in the Body of Christ, σ. 286· «... ἐάν ἡ διδασκαλία τῆς 2 Κορ. 5,1-10 ἐτέλει εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὸ 1 Κορ. 15 καὶ είχε τὴν ἐννοιαν τῆς ἱποκαταστάσεως, τότε ἡ παντηγυρικὴ διακήρυξις τοῦ 2 Κορ. 2,17 θὰ ἦτο ματαιά καὶ κενή καύχησις».

4. Συμπέρασμα· Ἡ πρὸς τὸν Πλάτωνα ἀντίθεσις τοῦ Παύλου.

Ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀνωτέρῳ ἐπαναλαμβάνω καὶ ἐνταῦθα διτὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ἡ ἀνάστασις τοῦ σώματος δὲν εἶναι οὕτε ἡ ψυχὴ ἢ τὸ πνεῦμα χωριζόμενα τοῦ σώματος, οὕτε ἡ ἐνσεσαρκωμένη ψυχὴ ἢ τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ σύμφυτός τις ὁργανική ἀλληλουχία, ψυχοφυσική τις ὑπαρξίες, ψυχοσωματική τις ἔνωσις, πρόσωπον ἡνωμένον κατάλληλον διά τὸ νέον, ἐνδοξός καὶ τελεία ζωὴ τοῦ μέλλοντος κόσμου. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ σώματος θὰ ἡδύνατο νὰ ἀποδοθῇ διὰ τῶν συγχρόνων δρων, «ἀτομικότης», «προσωπικότης», «εἰμί», «ἐγώ», τὰ διοῖα θὰ ἀναστοῦν μετὰ πλήρους ἐπιγνώσεως διά τοῦ ἀναστάντος Κυρίου Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ οὐχὶ φυσικῷ δικαιώματι. Ἡ ἡμετέρα ἀνάστασις, ὡς μὴ οὖσα φυσική ἰδιότης ἡμῶν, εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐξ αἰτίας τοῦ ἀναστάντος Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν⁷².

Ἡ ὑφισταμένη μεγάλῃ διαφορᾷ μεταξὺ τῆς Πλατωνικῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς Παυλείου ἀναστάσεως δύναται νὰ συνοψισθῇ ὡς κάτωθι: Ὁ Πλάτων χρησιμοποιεῖ τέσσαρις φοράς τὴν ίδεαν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κυρίως εἰς τὸν Φαιδόνα⁷³, τὴν Πολιτείαν⁷⁴ καὶ Φαιδρον⁷⁵ καὶ δι’ ὅληγων τελείως δὲ παρεμπιπτόντως, εἰς τινας τῶν λοιπῶν διαλόγων του. Ἀσφαλῶς κατὰ τὸν Παῦλον ἡ ψυχὴ διοιάζει πρὸς τὸ ἀόρατον καὶ ἀνήκει εἰς τὸ θεῖον, ἀυλον καὶ αἰώνιον βασιλείον. Εἶναι καθαρῶς πνευματικῆς προελεύσεως νοησιαρχική ὑπόστασις, τὸ ὑποκείμενον τῆς σκέψεως καὶ τῆς νοημοσύνης, ἡ ἔδρα τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ συνειδήσεως: εἶναι τὸ κινοῦν, ἡ πηγὴ καὶ ἡ πρώτη ἀρχὴ πάντων τῶν λοιπῶν ὑπάρξεων εἶναι ἡ πηγὴ καὶ ἡ αἴτια τῆς ζωῆς καθ’ ἑωτήν καὶ ὡς τοιαύτη εἶναι ἀθάνατος, θεία, ἄφθαρτος καὶ ἀγέννητος. Ὁ Πλάτων διδάσκει διτὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀτελεύτητος καὶ αἰώνιος ὑπαρξίες, κεχωρισμένη τοῦ σώματος. Ἡ ψυχὴ κατὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι κατὰ φύσιν καὶ κατ’ οὐσίαν ἀθάνατος, ἔνεκα τῆς ίδιοσυγκρασίας τῆς καὶ τῆς ἀγαθῆς φύσεώς της ὡς ψυχῆς κατὰ φύσιν ἀθανάτου. Ὁ Παῦλος δὲν διδάσκει οὕτε δέχεται τι τὸ παρόμοιον. Πράγματι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν διδασκαλίαν του ίδεα περὶ κατὰ φύσιν κεχωρισμένης ἐκ τοῦ σώματος ψυχῆς ἢ πνεύματος. Ὁ

72. Ὁ C. D. F. Moule, "Ἐνθ' ἀντ., σ. 116, ἴσχυριζει ὅτι ἡ περὶ ταυτότητος τῆς προσωπικότητος διδασκαλία ἀπαντᾷ εἰς ἀπάσις τὰς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου. Οἱ κατωτέρω λόγοι παρατίθενται κατὰ λέξιν: «δέν σημαίνει ὅτι ἡ ψυχὴ ἀπελευθεροῦται ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ σώματος... ἀλλ' ὅτι τὸ ἄτομον εἰς τὸ σύνολόν του ἀποθνήσκει καὶ ἀνίσταται. Δέν πρόκειται περὶ τῆς αἰτήσης μορφῆς, ἀλλ' ἵψισται παραδοσιακή μεταμόρφωσις. Ἀποθνήσκει φθαρτὸν καὶ θνητὸν καὶ ἀνίσταται ἐνδοξόν. Ἀποθνήσκει ζωϊκὸν καὶ ἀνίσταται πνευματικὸν ἀλλὰ πάντοτε παραμένει τὸ αὐτό πρόσωπον.

73. 70A-107A.

74. 609A-611A.

75. 245C-246A.

Παῦλος ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἡ τοῦ πνεύματος οὐχὶ ὡς κεχωρισμένων καὶ διαφόρων μερῶν, ἀλλά διὰ τὴν ἀνάστασιν ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπου, ψυχῆς-πνεύματος-σώματος, ὡς συνεπείας τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀντίληψις τοῦ Παύλου περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ σώματος οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν ἐκ τοῦ τάφου ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν. Ἡ περὶ ἀναστάσεως τοῦ σώματος ἴδεα του δύναται νὰ ἐκληφθῇ σαφῆς ὡς μεταμόρφωσις, ἀναδημιουργία καὶ ἀνασύστασις ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπίνης ἐνότητος ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως, τοῦ προσώπου, τῆς προσωπικότητος, τῆς ψυχοσωματικῆς ὑπάρξεως, τῆς ἀληθοῦς ψυχο-φυσικῆς ἀτομικότητος. Ἡ μέλλουσα ἀνάστασίς μας θὰ πραγματοποιηθῇ οὐχὶ ὡς ἐγκειμένη εἰς τὴν φύσιν ἡμῶν, ἀλλ᾽ ὡς θείον δῶρον. Οὕτως, δὲ Ἀπόστολος Παῦλος θεωρεῖ τὴν ἀνάστασιν τῶν πιστῶν, ὡς ἔργον καὶ δῶρον τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἀναστάντος καὶ Σωτῆρος Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ οὐχὶ ὡς φυσικόν δικαίωμα τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως.

TRANSLATION OF THE NINE ODES ACCORDING TO JOHN
KYRIOTIS GEOMETRIS

by

Anthony-Palamas Koumantos

Introductory Notice

The following text is a continuation of my article, «Meteora Manuscript No 402: An Apollinarius' Commentary of the Psalms?», edited in the «Bulletin of Biblical Studies», vol. 2, No 6, December 1973, Athens. I shall not publish the whole manuscript, for a critical edition of the main part of it has already been made by A. Ludwig, Leipzig 1912, although this codex was not taken under consideration. The following text consists of the fifth item of the manuscript and includes a complete «Translation of the [9 nine] Biblical Odes from the voice of John [Kyriotis] Geometris», unpublished yet as far as I know. For the full understanding of the text these points should be noted:

1. I have not given a critical text, simply because one cannot produce a critical edition from a single manuscript.

2. Very few alterations to the text have been made—only where obvious mistakes were made by the copyist. Thus, I have given the text virtually as it is in the manuscript; the majority of the corrections have been foot-noted.

3. I take full responsibility for the punctuation, though a special effort has been made to follow the punctuation of the text of «Septuaginta», edited by A. Ralfs, Stuttgart 1935.

4. A double system of numbering has been incorporated in order to make the text more comprehensible: a) Every fifth verse of the text has been numbered in order to keep a sort of balance in the poetic structure; b) I have retained the numbering of the original text of the Septuagint in order to give the reader the opportunity to examine the accuracy of the translation.

5. The following is my notation:

- a) * = a footnote or a correction.
- b) ( ) = an addition to the text.
- c) / = a separation of a single verse into two main parts.
- d) [ ] = an addition to the original text of the Septuagint made by the interpreter in an effort to form a literary framework.

At the end, the «μαρτυρία» of the copyist is given. I am of the opinion that the copyist combined the second and the third Odes into one. I have, therefore, noted the distinction in the text, without changing the numbering of the poetic structure.

*Ομοῦ εἰσὶ στίχοι ἥρωϊκοι πεντακισχίλιοι, πεντακόσιοι πεντήκοντα: Μετάφραστις τῶν φύδην ἀπὸ φευγῆς Ἰεράννου Γεωργίτρου

FIRST ODE Exodus ch 15:18-21a

*[Αἴγυπτίον πόντοιστις, φόδη Μωσέως,
Αἴγυπτίον δλεθρος, Ἰσραὴλ κράτος.]**

*1 Ἀστερεψεν φύδην τῷ κρατοῦ Κυρίῳ,
Δόξῃς γὰρ ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην.
5 Τὴν ἵππον ὃς ἔριψεν καὶ τὸν ἵππότην
Ἄρδην Φαραὼν πρὸς θαλασσίαν χύνειν,
2 Οὔτος βοηθός καὶ σπελαπῆς καὶ πρόμος
Στρέφον τὰ δανά πάντα πρὸς σπειρίαν.
Οὗτος Θεός μου, καὶ μόνος, καὶ δοξάστεο
10 Θεός πατρός, τοῦτον ὑγίστοι μόνον.
6b Ἐθρωσας ἐχθροὺς δεξιῇ σῇ Χριστέ μου:
8a Ὑδωρ διάστη πνεύματος αὐτὸν τῇ βίᾳ.
4* Ἐκρυψε πόντος ἐγκρίτους ἵππόλατας,
8b Εἰς τεῖχος ἐρράγησαν ὃς ρευσταί φίσαις.
15 Γλεῦσασας μερίστας εἰλεῖ, δρῆρην βαρβάρων,
10* Αἴθισσας ἐκπέποκε τοῖς ἄννουστάτοις.
Σφυρδῆς ἔδησαν ὃς μόλιβδος εἰς βάθος.
13* Ἡζᾶς δὲ λαὸν ἐκκριτὸν σὸν χειρὶ σου,
Ἐχθρῶν ἀνοίκτον ἔξεσσας μυρίον,
20 Όκησας εἰς τὴν ἥδονάν πηγὴν ἀλλην.
4* Κίνην ἔδνη καὶ παροργίσθη γένη
Οἰκοῦντα κίκλειρ καὶ λάτραι θεῦντα νόδον.
15* Εἶληρε Μωσῆς καὶ Φυλίστιαι τρόμος.
*Ἐφυρε οὖς τις σῶν βραχάνωνι σθένεις.
25 [*Ἄνθ* ὁν κρατοῦντες τυρπάνω, καὶ κυμβάλω,
καὶ πᾶσιν ἄλλοις εἰδεσι μουσικήγινες.
Ψαλτηρίου, φόρμην, ὅργάνου, λέραις,
καὶ πᾶσιν ἄλλοις εἰδεσι μουσικήγινες.
Νίκας τρόπανα, δόξαν ἄδομεν μόνοι
30 Σοὶ τῷ κρατοῦντι καὶ Θεῷ θεῦν μόνοι.—]*

Νέμουν πάλιν γραφέντος φόδη Μωσέως.

SECOND ODE Deuteronomium ch 32:1-43

1 Ανθρωπε** πρόσχετ, γῆ ἐνοτίσθητι μονοῦ
2 Καὶ προσδοκάσθω φεύγειμα τοῦδεν ὃς δρόσος.
Ως ὅμβρος ἡπ ἀγρεῖσθαι, ὃς νιρός χλόην.
3 Εἰς ἔστιν ἥμιν, εἰς Θεόν, εἰς μόνον;
5 4b Σοφός, δίκαιος, πιστός, ισχυρός, μόνος.
4a* Οσοι δὲ τούτον καὶ τρίβοι πᾶσαι κρίσιες.
5* Οὐτοίς δὲ λαὸς μορφός, οὐ σοφός κρίσιν,
Λαὸς πονηρός, καὶ παρεκτετραμμένος,
βασίσιν καλῶν τινέσσι κυρίῳ γέρα.
10 δοῦλος αὐτὸς οὐτος σεῦμά σον διαπλάσαν,
Καὶ χερσὶ πῆξαν, καὶ διαμηρδάσας μέλη,
6c Υἱόν τε τάξαν καὶ πατήρ κεκλημένος;
7* Αρχήν τε δοῖς τῶν ὄροιμένων ὀλευν;
*Ἀρχες τὰ κοινὰ καὶ σκόπει τῶν σῶν ὄσα,
15 [Πατήρ ἱερεὶ σε ταῦτα πρεσβύτης γέρων.]
(This verse is a misinterpretation of the original text Deut. 42:7i-d).
8b* Αἴδημ τὸ πρότον ὃς διάσπειρε γόνους
8a* Ἐνεμεν ἔδην καὶ καθιστή τοὺς ὄρους,
8d* Αλλούς μὲν ἄλλους ἀγγέλους ἐπιστάτας,
9* Αἴδητος δὲ αὐτῷ κλήρον εἴληρε μόνον
20 Τὸν Ἰσραὴλ σχοῖνισμα, τοῦς ἄμφιμάδας.
10* Οφειλάμος ἦν ἀγρεπτος αὐτῷ προσβλέπον,
Πηγὴν ρέονταν τὸ ἄνιδρον δεκτίει,
Παρεμβολῶν ἐστηκεν εἰς φυρώραν κίκλει,
*Ως ὅμητάς τις ἔξετήρησε κόρην.
25 11* Ως ἀετός πτερύξιν εἴη ἡπλούμενας
Συνεῖχεν αὐτούς, εἰχε καὶ μεταφρένεον
*Υπερόδε χρυσῶν ὃς νεοσσούς ἥγιάλα.
13* Ανῆγετ εἰς τὴν ισχίος πεπλησμάνη,
Πολλῶν ἐπλησσεν ἥδονεν πικρὸν στόμα,*

* This should be the title of the first ode and due to someone's mistake it has been incorporated to the main text.

** This term should be «οὐρανός»; in the manuscript is not clear, it seems to me that ανθρωπε is written.

^θΘεὸς χορηγὸς καὶ τελευτῆς καὶ πνοῆς.
Βάλλει καθ' ἡδονή, πρὸς τὸ φῦσα ἔλκει πάλιν,

125 ^{τὸ} Υψοῖ, ταπεινοῖ, ^{τὰ} πλαισιθέσας η πτοεύσιας,
Πλένυται ἐκ γῆς ἔξαντα κοπρίας.
Πτερούχοις ἔγειραι, κυκλώμας πάντα στρέφει.
Θρόνοις δυναστεῖν ἐγκαθίδει τοὺς κάτειοι,
Εὐχός τε πληροὶ καὶ δικαίον τοὺς χρέοντας.

130 Ἐπειλογεῖτε, δίδοσαν εἰστηρίαν,
Ἴσχυρός ἀνήρ οὐκ ἐνιστάει σθένει,
^{τὸ} Θεὸς δὲ τούτου συμπατεῖ τὸν ἐνιστάτην.
Μηδεῖς φρεσὶ γοῦν, μηδὲ πλούτοις, μή βίᾳ,
Σοφός, κραταός, πλοΐσιος, σθένειν μέγα.

135 Μέγα φρονείστω, πάντα πεῖ, πάντα στρέφει.
Φοῖβος Θεοῦ βέβαιον ἐν βίῳ μόνον'
Τῆς ἀρετῆς ἡ κτήσις οὐ θνήσκει χρόνον,
Εἰς οὐρανοὺς ἀνῆγλει καὶ βροντὴ μέγα,
Ἐξ ὑστέρην γῆς ἄκρα κρίνει σὺν δίκῃ.

140 Οὕτος παρέξει τοῖς κρατοῦσι τὸ κράτος.

Toō δεσπότου σάρκεσσιν Ἀββακοῦμ ἔφη
FOURTH ODE   Habakkuk ch. 3:1-19

²Μήμης^{ος} με τῆς σῆς ἵστη Χριστό τὸ κράτος.
"Ἐργαν δὲ τῶν σῶν θάμβους ἐξέστησε με.
'Ως γνωστὸς ἦμεν ἐν δοσὶ ζωαῖς ἴστη.
'Ως ἐκφανῆ δὲ τῶν χρόνων ἐπ' ἐσχάτεον.

5 Καιρῷ δὲ λάμψα, καὶ φύει περιμούσι
Οἰκτος ὑμησύ, καὶ καταστείλῃς δέως.
γ' Ως ἐξηνίσαρχης τῆς ἴστης φυσιφόρος,
Ἄλλον καθιστάπει εἰς δρους κατασκιών.
Σῆς ἀρτεῖς ἔκρηψεν οὐρανὸς πλάτος.

10 "Ἐπληστος δόξαν τὴν ὅλην οἰκουμένην.
"Οὐ φέργον, ὡς φῶς χερσὶν ἰσχίοις κέρας,
Φιλτρὸν κραταύν, οἰκτος οὐκ ἔχων πέρας.
"Οὐ πρὸ προσώπου ἐκπορείσται λόγος.
Παιδευτικὴ μαχαιρα, διάτονον ξηρος.

15 ^ο"Εστής: ἐσείσθη χθόνι, ἐπειδεξ: τίκτει.
"Εδην κραταύν τῇ βίᾳ διεθρίβη.
"Ορη πετρεῦν τε σκληρητής διερράγη.
γ' ^ηΠᾶς ἐπιοῦθη Μαδάμη, πᾶς Αθηνοφ.
"Κατ' ἴδατον στείλεις ὄφρην μῆ σι γε.

20 Θυμὸς δὲ τοῖς πάνται μῆ σις ἐμπέσοι,
Μηδ' ἐν οὐαλάσση σῆς παρόρμησις μαίεν.
"Ἐβιης ἤρ' ἵππους ἵππαλη σπεταῖμιν.
γ' Τετέλε τοῦδον καὶ κατὰ σκληρεύον βάλλεις.
Ρυγμάσαι τῇ ναμάτον διερρέτεον.

* In the margin in 'Ω₂ μοῦ φαινεται 'μνήμης' θέσεις is written.

*Καὶ τοῦτον οὐκ ἡδεῖσαν οἱ τολμητίαι.
Πλὴν γνῶντες, οἰμώζουσι, καὶ σὺν αἰσχύνῃ
Ζῆλος καθέξει λαὸν ἥγρωμένον.
Καὶ λήψεται πῦρ ὁς τροφὴν ἔταντίους.*

- 12^{Ως} οὐ πάν καλὸν δέδεικας, εἰρήνην δίδου!

13 Σὸν πλάσμα πλάστης ἔξανταπλάσιος μόνον.

Οὐκ ἴσμεν ἄλλον πλήν σου δεσπότην.

14^Ενος πάλιν πνεύσουσι οι τεθηκότες,

Οὐδὲ ιατροὶ σύσσωσαν νεκροῖς ἐκ τάφων.

20^Ανθ' ὁν ἐπάξεις, ἐξοιλοθρεύσεις, ἀρης
Πᾶν ἀρεσσεν αὐτῶν καὶ κατάξεις εἰς τάφον.

15 Τοῖς γῆς κραταιοῖς δεινῶν πρόσθες Χριστὲ μου!

Πρὸς σὲ βλέπουσιν οἱ φόβοι πεφρικότες;

16 Παιδευτικὴ σὴρ ράβδος εἰς μακρὸν δόσεις.

25^Τίκτουσαν, ὥσπερ ἔσχεν, ὡδίς καὶ μόρος
Δρυμὸς τις δέξεις ρήγνουσι, βοϊδι μέγα.

Καὶ σοὶ κατέστη μοῖρα τοιουτοτρόπεις.

18 Τὸν σὸν φόβον συνένεχε γαστρὶ καρδίας,

“Ωδίνε, τίκτει πνεῦμα τῆς σωτηρίας.”

30^Οὐ δὴ πεσεῖται πᾶς τις ὁ βλέπειν ἀνοι,
Οἱ γῆ πεσοῦνται τῷδε προστετηκότες.

19 Πνεύσουσι νεκροῖς, καὶ παλαιῶν μνημάτων
Οἰκήτορες, ρίψουσι ἀλλασσι λίθους,

Πλησθῆσται δὲ χαρμονῆς πᾶσα κτίσις.

35^Ιαμα πάσι τοῖς βροτοῖς, κατοικία βροτοῖς ἡ
σὴρ δρόσος.

Μόνη πεσεῖται δισσειβόν κατοικία.

³Πρὸς Κίριων κάκραγα, συσχεῖται πόνος,
Κάκεινος εἰσήκουσε, καὶ φθάνει τάχος.
⁴Ηκουσε κραυγῆς κοιλίας ἐκ ταπτάρου
⁵Ρίγας θαλάσσης εἰς βάθη με καρδία.
5 Κυκλὼ ποταμοῦ, ὕδατον πλήθος δέει,
Ἴκνούμενον μοι πνεῦσις καὶ καρδία.
⁶Ἐμοὶ διῆλθε πνεῦμα τῶν σθν κυριάτων.
⁷Ἐφην: ἀπόσμενος Χριστός μοι σθν ὄμράτων,
⁸Ἐδειρ κατέρρει τῆς ἱρῆς ψυχῆς μέχρι.
10 ⁹Αἴθισσος ἐσχάτη μὲ κυκλὼ τὸν τάλα.
Σχισμάς πετρῶν ἔδυσα, ¹⁰καὶ γῆς πυθμένας
Ὦκρους, μοχλώις εἰδον ἀρρήκτους πόλαι.
¹¹Ἀλλ᾽ ἐκ φθορᾶς φεύς ἡ ζωὴ μοι βλέψατο
Σὲ τὴν γλοκείαν τῶν ὄρποντον ἥμέραν.
15 ¹²Ως ἐπέκνευσεν ἔμελον, ὃς λεπεῖ βίον,
Ἀνεπτερούσθην νέῳ λαβεῖν τὸν δέσποτην.
¹³Ἐμὴ προπετὴ πρὸς θρόνον τὸν σὸν δράμη,

Kai σοὶ ἀχράντους ὡσιν εὐθὺς ἐμπέσοι.

⁹Ἐλεγχαν ὡς ἔλαιον αὐτῶν, οἱ μάτην
Λαλοῦντες ἡ φρονιμῶτες, οἱ πλήρεις φθύνον,
¹⁰Ἐγὼ δὲ θύει δόξαν, αἰνὸν κειλέον,
Δάκρυον, εὔχην, συντριβὴν τῆς καρδίας,
Και πάντα δέσμον θάττον, ἐν πιεσθόμεν.
Σοὶ σφι στρατίων, τῷ κρυπτοῦτι τῶν ὄλων.

Δρόσος καμίνου τῶν τριῶν αἵρεων νέον

SEVENTH ODE

Daniel ch. 3:26-56

- 26 Ὡς ἀδλογητός, αἰνεῖτος, δόξῃς γέμειν,
Θεός πέρφακας, ὃ πρὸν ὄφθεις πατρᾶσι.
Θεός κραταιός, φρικτός, οἰκτυρμῶν γέμειν,
27 Δίκιος εἰ τὰ πάντα, καὶ πάσους κρίσεις

5 Αἱ σὺν δίκαιοις, πᾶσι δὲ εἰδεῖα τρίβος,
Καὶ πᾶσα πρᾶξις εἰς ἀλλήλωνες βίεπει,
28 Καὶ πάντα νῦν ἐπῆχας ἡμῖν σὺν δίκυῃ.
Ἡμῖν τε καὶ σοῦ τῇ πανοιάῳ πόλει,
Πόλεις κραταιῷ φιλάτταν σου πατρίδι.

10 29 Πολλὰλον δίκας σοὶ τείχους τολμημάτεον,
Ὦς ἔξαποστράψημεν, ὡς ἀποστάται,
Ὥφθημεν ἐκ σοῦ τοῖς τείχεντας σοι νόμους
30 Πατούντες, ὥσκε ἐγνωμεν, ὡς προσταγμάτεον
Τῶν σὲν ἀπεστράψημεν, σοῦδε καρδίας;

15 Κεκριμένας συνεποκείν τὰ πρακτέα.
31 Αἱ ἐν δίκαιοις ἔξεποστενους βίειος
Ἄπαν καθ' ἡμῖν, πᾶν ἐπῆχας ἐν κρίσει:
32 Διδόκας ἡμῖς χερις διστρεπεστάτας
Ἐχθρῶν ἀπίστεων, ἐκνύμεν, μαρφόνιον,
20 Λεινῷ βασιλεῖ καὶ τυφαντικοτάτῳ,
Νικεῦντι πᾶσαν ἐν πονηρᾷ χθόνᾳ.
33 Οὐκές ἔστιν οὐδὲ ἡμῖν διώρι τὸ στόμα,
Χελήν, γέλως, δυναός, αἰσχρὴν, κόπρος.
Πάσι δίκαιοις καὶ οὐδὲ ποιεῖς κατέστημεν λάτραις,

25 34 Μή δὲ προδόσεις εἰς τέλος μαγιστρίας,
Ὀρκους δὲ τοὺς σοιδες σκοπίσεις εἰς ἀέραν.
35 Οἴκτον δὲ τὸν σὸν ἔξαποστειλῆς ὀλοκε,
Τὴν κλήσαν αἰδεσθητη, καὶ τὴν σὴν φίσιν,
Αἱ Ἀβραάμ τὸ φιλέτρον, Ἰσαῦκ λάτρη.

30 Σὸν Ἰσραὴλ τρεῖς ἡ τρίας πρέσβιτας δέρον,
36 Οἵς καὶ προεπις, σπέρμα πλήθινας τὸ σον
Ψάρμον υἱάλαστης, ἔσπερ διστρα τοῦ πόλεων.
37 Αἱ ἐν βασιλεῦ ἐσμέν ἡμοριμένοι,
Σμικροί, ταπεινοί, δυστελέοι, ἀποκαμένοι

53 38 Ἐδήνους τε παντός, γῆς ὅλης ἴψηματον
Μάστιξ πολλαῖς, οἷα ταῖς ἀμπτίταις.
39 Οὐκές ἔστιν ἀρχον, ὡς προφήτης, οἰδές τις

Ποιμήν, δικαιστής, ἵερείς, στρατηγέτης,
Οὐ θυμάμα, προσφορά καὶ θυσία,

40 Οὐδὲ ναός, οὐδὲ βθυμάς, ὥστε καὶ θύσαι.
Κάρπωμα δεκτόν καὶ γάνον κλίναι κάτεο
Καὶ τὸ σὸν οἰκτόν εἶλκόντα παραυτίκα.

39^a Αλλ' ἀντὶ πολλῶν ταῦτα θυμάτων δέξου
Ψυχὴν ταπεινήν, πνεῦμα συντετριψμένον,

45 Πηγὰς ρεόσας δακρύσσων δὲ ομμάτων.
Ταίρεον, καθ' ὅσπερ μηρύματα, καὶ τράχεον,
Σκαλρόντας ἀρνούς πιόνας, μόσχους νέονες.

40^b Αὐτοῖς παρ' ἡμῖν τὰς ἀναίμους θυσίας,
Ὦς τερπνά δέραι καὶ δέσχον καὶ προσδέζου.

50 Οἱ γὰρ καλέψῃ τὸ πρόσεπον αἰσχύνη
Τὸν σοὶ τὸ θάρσος εἰς ἀεὶ τελεκτέον.
41 Καὶ νῦν ποθεῖμεν, καὶ κεκαλλῆμεθα σοι,
Καὶ φρίσσομεν σε, καὶ θεαὶ ἄρτημένοι
40^c Τῆς σῆς δικιάθεν, ὥσπερ ἐκπεληγμένοι.

55 Αριμεῖς ἔρωσται σοὶ βούδεμεν ἐκ βάθους:
Μή δὴ παράψῃ, μὴ κατασχύνῃς λάτρας,
42 Αρᾶσσον μεθ' ἡμῖν, οὐδὲ χρηστὸς τὴν φύσιν,
Πρᾶος, προσηνῆς, ἔλεος, οἰκτοῦ γέμεον,
43 Θαυμαστός, ισχύον, διὰν ἡμιφευσμένος.

60 44 Μετατραπεί τοῖς κακούργους ἡ δίκη
Τὴν ἐντραπὴν λάβοντες τολμητία.
Αἴμαφοτο δεινά, δεινά τοὺς εἰργασμένους,
Αἴμαφοτο τὸ πράσπειον αἰτεῖνταν αἰσχύνην.
Πάσης πέσοντες ἐκ δυνατικῆς βίᾳς.

65 Καὶ συντριβεῖν πᾶν τὸ τῆς ρώμης κράτος.
45 Γνώστουσαν ὡς σὺ Κύριος, Θεὸς μόνος,
Θεὸς κρατανός γῆς ὀλης, δόςθης ὀλος.
[Οἱ τρεῖς μὲν ὀπτεῖσθες νεανία]

46 Οἱ δὲ ἐρβάλλοντες εἰς κάμινον τοὺς νεόνες.

70 Βάλλοντες οὐκ ἔλεπον, οἵτις περ φλέγει
Εἰς ὑψος ἦμεν ἐπτάκις περγουμένην,
47^a Εἰς ἔκτα πηγέων ἔβρεμε τὸ πῦρ μέγα.
Ἡ φλόγη ἐρεῖτο καὶ διέτρευτο κοκλῷ,
48 φλέγει δὲ πάντας, οὓς περ εἴρε καὶ κύκλῳ.

75 49 Αἰδενοῦ τεράννου δημίους ὑπερέτας.
49^b Καὶ συγκατῆλθε τοῦ Θεοῦ παραστατῆς^{*}
Οὗτος μετέπει τὴν κάμινον κυκλῶθεν^{*}
Φαιδρῶς ριψεῖσι τοῖς νεόνις εἰς τὴν φλέγη.
“Οὐς ἐκτινάσσει τῆς καμίνου τὴν φλέγη.

80 50 Μέσαν δὲ πνεῦμα τῆς καμίνου πνεῖ δρόσουν,
Ψύχειν τι, τερπτόν, καὶ συφίσσον ἡρέμα.
Τὸ πῦρ / μερισθέν φεῦς παρέχει τοῖς νεόνες,

Τὸ κανωπικὸν δὲ τοῖς ἀνάψουσι μόνον,
Συνείχεν ὃς θάλαμος ἡδὸνή τοις νεόνες

85 Εφλεξεν οὐδέν, οὐ παρηγάλησε τι.
[Δεπνοίς ἔκωσαν οὐκ ἔκωσε δὲ τρίχας]
51 Τότε κρατοῦντες εἰσεβοῦς οἱ τρεῖς ἄμα,
Μηδὲ τε γλάσσην καὶ μηδὲ πρθομίδη
Πλέκοντες ἥσαν αἰλον, ὑμνουν, εὐλόγουν:

90 [Εἶχον χορείαν, ἢδον εὐδαρπτίαν,
Καὶ ταῦτα τερπνοῦν δέξεφοντον χαιλέων]
52 Ως εὐλογητός, ὃς ὑνητός, ὃς μέγας.
Θεός κραταός, Κύριος παντοκράτεω,
95 Θεός παλαίος τῶν πάλαι γεννητόρεω.
“Υψηλὸς ὑψος παντός, αἰώνιον ἀνερ
Οὐ κλήσης εἰς ἀπειρον αἰώνιον τέλος;
Νικᾶσσος δοδαν, ὑμνον, ὑνος καὶ χρόνον.

55 Βλέπεντον ἀνοδεν τῆς ἀρέσσοσ πάντα βάθος,
100 Θρόνοις χερουφίμη ἐγκαθήμενος φλέγον.
“Ως εὐλογητός, ὃς ὑμητός, ὃς μέγας,
“Οτι εὐλογησαν οὐρανοὶ, γῇ καὶ νεός.

“Υμνος τῶν σοφῶν νέων αἰθίς καὶ ὄδε

EIGHT ODE Daniel 3:57-88

57 Τὰ κτιστὰ τὸν κτίσαντα Χριστὸν εὐλόγει,
“Υγείστε, δοξάσοντε μέρην τερρατεόν.

58 Πόλος θεον, 58^a νόες τε τὸν θεον λέγον,
60^b Απαν τὸ ρευστόν, 61 πάσι τῶν ἀνει φύσις

5 63^c Αστρων, 62 σελήνη, καλλος, ἥλιον φάσος.
65 Πάντα πνεύμα καὶ 64 πᾶς ὄμβρος, η πάσια δρόσος,
66 Καύσον, 67 φύσιος, 68 πτήρ, καύμα, φλαγμῶν
ἥλιον.

72 φῦες καὶ σκότος, 71 νέα, ἥδον φάγης ημέρας.
70 Πάγκον, 73 κεραυνοι, 70 χλόνες, 68-70 πάγκον, 73 νέφη

10 75^d Ορη, λόφοι, 74 γῆ πλάνα, 76 πάσα γῆς φύσις.
77 Πηγαὶ, τεθάλασσαν, 79 τῆς ὑγρᾶς πᾶν θηρίον.
81 Τα πεζά, 80 τὰ πτερωτά, 81 πάντα γῆς θηρίον.
82 Υἱοί βροτῶν ἀπαντες, 83 Ισαρήλ ἀπαν.
84 Θύται, προφῆται, 85 λάτραι, [καὶ νεοκάροι].

15 86 Ψυχαι δικαιον, αἱ πνοι τῶν καμένον.
87 Οἱ ζῶντες ἀγνεῦς, οἱ ταπεινοὶ καρδιαν
/ Τὸν* οὗτος δεικόν σὲ μαχαλίομεν //**.

88 Αιανία τε, Μισανή, Άσαρια,
/ Στίφος προφῆτῶν, μαρτύρεων, ἀποτελέον.

20 Τὸν φῆτα τὸν φέν, τὰ πνεύματα τὰ τρία.
Εἰς Κύριος, σέβομεν ἐν καὶ τὸ κράτος.
Νῦν καὶ πρὶν εἰς αἰώνας αἰώνεν, ἀμήν.]

* In the manuscript «τῆν» is written instead of «τὸν» as it should be,

** This phrase should be repeated in each verse.

*Ωιδὴ θεάνδρου μητροπαρθένου κόρης
NINTH ODE   Luke ch 1:47-55

⁴⁶οὐκέχῃ σύμνηνε δεσπότην τὸ πνεῦμα μου,
⁴⁸Αγαλλή, χόρευε, χαλρε καὶ κρότε·
⁴⁸Ἐπειδὲ καὶ γὰρ Κέρνος πρὸς τὴν λάτρην.
Καὶ τὴν ταπεινὴν ἡρεν εἰς ὑψος μέγα.
5 Τέθηκε θαῦμα τῆς ὀλης οἰκουμένης,
Ἴδοι κλεῖται, πᾶν γένος με, πᾶν ἔθνος.
⁴⁹Μέγιστά μοι διέδρακε καὶ κρείττω λόγου·

⁵⁰Οὐδέξα* κλήσις οὐκ ἔχων κόρον.
⁵¹Ἐδειχεν ἡμῖν τὸ κράτος βραζιόνεν.
10⁵²Εἴλε δυνάστας ἐκ θρόνων, καὶ τοὺς κάτω
Ὑψοσεν ἐκ γῆς, διδέξελησε γαστέρας
Αιματί τακόσας, δέξετηξ τὴν ἔβριν.
⁵⁴Τοῦ παιδὸς ἀντίληψις, τοῦ παιδὸς ἔφυ,
⁵⁵Καθέως προείπε τοῖς παλαιοῖς πατράσι:
Πρίν Ἀβραάμ τε καὶ σεμνοῖς ἀβραμιάδαις.
Ψαλτῆρος φῶδον τε θέουν τέρμα φθάσας.

After this a note written by the copyist himself exist on page 118r with which we conclude :

"Ο τὰ πάντα πληρῶν Θεός ἡμῖν δόσοι, δοῖ, δοῖ, πάντα δοι τρισαγία τριάζ. Οὐδὲ ἡμαρτον καρδιογνέστα καὶ τῶν κρυφῶν ἔξεταστά ὡς τὸν τελεόνην, ὡς τὸν ληστήν, ὡς τὴν πόρνην, ὡς τὸν Μανασθῆν, ἄλλος δοσα ἡμαρτον πάντε οἱ ἀμαρτεῖλοι ἀπὸ Ἀδάμ, τόσα μόνος ἐγὼ ἡμαρτον καὶ πλείονα τούτον οὐκ ἔστιν εἰδος ἀμαρτίας, κακίας, πονηρίας, ὁ μὴ ἐπιμελῶς ἐπράξα τοῦτο.

Μαρτίριος".

* In the manuscript «δόξο» is written instead of «δόξα», which according to my opinion is the correct one.

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΨΥΧΙΑΣ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΔΙΗΚΟΥΣΗΣ
ΕΝΝΟΙΑΣ ΕΝ ΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ*

Κεντ. Σ. Βλάχου

Περί πτωχείας και πλούτου (στιχ. 1,9-11), περί πειρασμῶν (στιχ. 1,12-18) και περί ζώσης και ἐνεργοῦ πίστεως (στιχ. 1,19-27).

Από τοῦ στίχου 9 ἔχομεν τὴν ἐπὶ μέρους ἀνάλυσιν τῆς ἐκφράσεως «ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ τοῦ στίχου 8. Ή ἀρχική ἐκφρασις «καυχάσθω δὲ ὁ ἀδελφὸς ὁ ταπεινός» ώς καὶ αἱ ἀκολουθῶν εἴννοιαι τοῦ πειρασμοῦ καὶ τῆς σοφίας συνδέουν αὐτὸν ἀμέσως πρὸς τὰ προηγούμενα, ἐνῷ συγχρόνως καθορίζεται ἐκ νέου τὸ καθόλου ἐννοιολογικὸν ὑπόβαθρον τῶν ὀκτὼ πρώτων στίχων τῆς ἐπιστολῆς, ἀσχέτως ἐάν οἱ στίχοι 9-11 συνιστοῦν πιθανῶς ώς πρὸς τὸ λεξιλόγιον ιδιαιτέραν ἐνότητα. Ή λέξις «ταπεινός», ήτις ἀποδίδει τὸ ἄνω (= ὁ ταπεινός) τοῦ βιβλίου τῶν Παροιμῶν 3,34, ἐκφράζει συφῆς ἐν προκειμένῳ τὴν ἐλευθέραν, ἐθελουσίαν καὶ ἐνσυνείδητον ταπείνωσιν καὶ μετριοπάθειαν τοῦ πιστοῦ προερχομένην ἐκ τῆς πρὸς τὸν Θεόν ἀπολύτου αὐτοῦ ἐμπιστοσύνης καὶ τελεῖ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «ὁ δὲ πλούσιος», περικλείουσα ἀναμφιβόλως τὸ μέγα πλῆθος τῶν πτωχῶν τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινωνίας ώς καὶ τὸ «ὁ δὲ πλούσιος» τοὺς πλουσίους χριστιανούς αὐτῆς⁴⁹. Ή δὴ φράσις εἶναι τρόπον τινὰ συμφιλιωτική, διότι ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει εὑρισκόμεθα πρὸ μιᾶς ἔξιστοσεως⁵⁰, καθ' ὅσον τόσον ὁ πλούσιος ὅσον καὶ ὁ πτωχὸς ἐκτιμοῦν δρθῶς τὴν ἀξίαν τῆς παρούσης ζωῆς ὑπὸ τὸ πρῆσμα τῶν 2 πόλων τοῦ αἰωνίου καὶ τοῦ προσκαίρου, ἀπελευθεροῦνται ἐκ τῶν δεσμῶν καὶ ἐπιδράσεων τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν διά τῆς ἐν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ λογικῆς καὶ δρθῆς ἐκτιμῆσεως αὐτῶν καὶ τέλος ἀπηλλαγμένοι τῶν κενοδοξιῶν καὶ τῶν ἀτόπων θεωρήσεων ἀτενίζουν τὸν οὐρανὸν καὶ πολιτεύονται ἐπὶ τῆς γῆς («καυχάσθω» στιχ. 9—«παρελεύσεται» στιχ. 10). Ο λόγος ἐνταῦθα δὲν ἀφορᾷ εἰμὴ ἔξωτερικῶς εἰς τὰς σχέσεις πλουσίου καὶ πτωχοῦ, ἡ οὐσία δὲ εὑρίσκεται ἐπὶ τῶν ψυχικῶν θεωρήσεων καὶ βιωμάτων ἐνός ἐκάστου ἐν σχέσει πρὸς

* (Συνέχεια ἵκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

49. Πρβλ. J. Cantinat, "Ἐνθ" ἀνετ., σελ. 76.

50. Πρβλ. Ιωκ. 2,2 ἐξ.

τούς ἀναγκαίους δεσμούς, οἵτινες δημιουργοῦνται ἐν σχέσει πρὸς τὸν πλοῦτον ἡ τὴν πτωχείαν. Σημειωτέον, διτὶ ἡ λέξις «πτωχός» νοεῖται κατ' ἀντίθεσιν⁵¹ πρὸς τὸ «ό δὲ πλούσιος» (στίχ. 10), ἀλλ' οὐδαμοῦ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τῆς ἐπιστολῆς ἀπαντᾷ αὕτη ρητῶς. 'Αντ' αὐτῆς ἀπαντᾷ ἡ λέξις «ταπεινός» (στίχ. 9), ήτις εὑρίσκεται ἐν ἀρμονικῇ συζυγίᾳ μετὰ τῆς ἐκφράσεως «ό δὲ πλούσιος ἐν ταπεινώσει» (στίχ. 10) ἐκφράζουσα τὸ συμφίλιωτικόν, ὃς προειπομέν, πνεῦμα ἀμφοτέρων τῶν στίχων⁵² πρὸ τῆς ἐννοίας τῆς παροδικότητος τοῦ πλούτου ἐν τῇ γλαυφρῷ παρομοιώσει τῆς ἡγρασίας τοῦ ἄνθρου, ήτις τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ παρ' Ἡσαΐῃ⁵³. 'Η παροδικότης τοῦ πλούτου δέον νῦ ἀναχθῇ εἰς τὴν ἐννοιαν τῆς διψυχίας καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο κρίνομεν σκόπιμον νῦ διαστειλόμεν τὴν ὑφισταμένην ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ καὶ τῆς ἐνότητος τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ἐννοιολογικήν πτυχήν τοῦ προσκαίρου καὶ τοῦ αἰώνιου. "Ἄλλωστε ἐνῷ ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἐν τῇ προμνημονεύθεισῃ παρομοιώσει ἀτενίζει τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν γενικῶς, ὁ Ἰάκωβος περιορίζει ταύτην εἰς τὸν πλούσιον καὶ τὴν ὅλικήν αὐτοῦ πλησμονήν, ἥν συφᾶς δὲν ἀπορρίπτει. 'Η κατάστασις τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ἀποβλέπει πρὸς τὸ αἰώνιον καὶ τὸν Θεόν καὶ στέφεται ὑπὸ τῆς θείας χάριτος⁵⁴, ἐνῷ ἡ κατάστασις τῆς διψυχίας ἐκφράζουσα τὴν διάστασιν καὶ τὸν διχασμὸν τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως ἀποβλέπει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ πρόσκαιρον⁵⁵ καὶ εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ ἀληθής τραγικότης τοῦ θέματος τῆς διψυχίας. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ ἐννοιολογικὸν βάθρον τῆς ἐπιστολῆς ὡς διεμορφώθη κατά τὴν ἔξετασιν τῶν 8 πρώτων στίχων καὶ εἰς ὃ ἀπὸ τοῦ στίχου 9 ἐπανερχόμεθα. Δέν τιμεριζόμεθα βεβαίως τὴν γνώμην τῶν ἐρευνητῶν ἐκείνων, οἵτινες θεωροῦν τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολὴν ὡς τυχαίαν τρόπον τινὰ συλλογὴν παρανέσεων καὶ δῆ ἐκ διαφόρων πηγῶν, πολλῷ μᾶλλον δὲ ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐπεξεργασίας καὶ ταξινομήσεως. Τὸ βασικὸν κίνητρον τοῦ συγγραφέως είναι ἡ ἐμπιστοσύνη, ἡ πίστις οὕτως εἰπεῖν αὐτοῦ εἰς τὸν πιστεύοντα ἀνθρωπόν, ὡς συφᾶς τοῦτο ἐν τοῖς στίχ. 1-8 ἀναφαίνεται καὶ ἡ διάσωσις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ἐκ τῆς ὀλεμρίας συνδέσεως αὐτῆς.

51. "Ενκαὶ τούτου καὶ ἐπὶ πλέον ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὴν καθόλου ἰδεολογίαν τοῦ συγγραφέως δέον νῦ ἀποκλεισθῇ ἡ περιπτωτική, καθ' ἣν τὸ ἐπίθετον «ἀδελφός» ἀφορᾷ μόνον τις τὴν λέξιν «ταπεινός» παρὰ βιβλικός καὶ τὸ γεγονός, διτὶ εἰς τίνα τῶν χειρογράφων τὸ ὄρθρον παραλείπεται πρὸ τοῦ «ἀδελφός».

52. Πρβλ., J. Cantinat, "Ἐνθ" ἀνωτ., σελ. 78.

53. Πρβλ., Ἡσ. 40,6-8.

54. "...Τὰ γὰρ ἔργα ἂ ποιοῦσι κατ' ἀνθρωπον ποιοῦσι· διὺ τοῦτο οὐκ ἐπεφοίησεν ἐπ' αὐτοῦ ἡ χάρις". Ἀμφοτ. Κείμανα. "Ἐπιστολὴ ΣΤ" "Λόγος περὶ ἀνθρωπεσκείας καὶ κενοδοξίας", ΒΕΠ, τόμ. 40, 57,23.

55. "Ἐνθ" ἀνωτ., 57, 19. "...οἱ δὲ ἔρχομενοι πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐν ὅλῃ καιροίᾳ, ἀλλ." ἐν διψυχίᾳ, καὶ ποιοῦντες τὰ ἔργα αὐτῶν, ὥστε διξισθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, οὗτοι οὐκ εἰσακουσθῆσονται παρὰ τοῦ Θεοῦ...».

μετά τῶν γηίνων καὶ κυρίως ἡ χάλκευσις ἀκαταλύτων καὶ ὀλοψύχων μετά τοῦ Θεοῦ δεσμῶν εἰς ἣν ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολῇ ἀποτελεῖ δραματικὴν συμβολὴν ἔνεκα τῶν βιωματικῶν ἀρχῶν τοῦ ἀγίου συγγραφέως.⁵⁶ Ἐν προκειμένῳ ἀπὸ τοῦ στίχ. 9 θίγεται ἐπὶ εὐρυτέρου ἀσφαλδὸς ἔννοιολογικοῦ βάθρου τὸ αἰώνιον πρόβλημα τοῦ ἔχοντος ἴσχυροῦ καὶ τοῦ μὴ ἔχοντος ἀδυνάτου. Ὁ Ἱάκωβος ἀντιμετωπίζει ἐπίσης ἐνταῦθα τὴν ἰσοστάθμιστιν καὶ ἰσοτιμίαν τῶν πιστῶν⁵⁷ εἰς ἣν ἐπανειλημμένως ἐπανέρχεται ἐν τῇ ἐπιστολῇ καὶ ἣν καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ α' κεφαλαίου ἐθίξαμεν. Τὸ ἡθικὸν ὑψος τοῦ ταπεινοῦ εἰς ἔξιστον τῆς ταπεινώσεως τοῦ πλουσίου. Ὁ μετασχηματισμὸς οὗτος τῆς κοινωνικῆς δομῆς τρόπον τινά, ὅστις μαρτυρεῖ ἀληθές μεγαλεῖον, ἐπιχειρεῖται ἐκ λόγων βασικῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανικῆς ἰδεολογίας, τ.ἔ. τῆς ἐν ἀνθρώπῳ εἰκόνος τοῦ Θεοῦ. Ὅπογραμμίζομεν διτὶ τὸ ἡθικὸν ὑψος τοῦ ταπεινοῦ περικλείει ἀσφαλδὸς τὴν ἀποτελοῦσαν προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐνότητος τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος πίστιν αὐτοῦ, διτὶ οὖτος προσωπικῆς είναι εἰκὼν τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ.

Ο στίχ. 11 ὑποβοήθει βασικῶς τὴν ἀνωτέρῳ ἀξιολόγησιν καὶ εὑρίσκεται ἀπολύτως ἐντὸς τῆς ἐννοίας τῆς παροδικότητος «παρελεύσεται» (στίχ. 10), ἀλλ᾽ ἐν τῇ ἀρνητικῇ ταύτῃ ἐννοίᾳ τοῦ προσκαίρου ὁ θεῖος συγγραφεὺς ἀναζητεῖ ἀκριβῶς τι πέραν αὐτῆς, πέραν τοῦ «παρελεύσεται», πέραν τοῦ «ἄξηρανεν» καὶ «ἄξεπεσεν», πέραν τοῦ «ἄπωλετο» καὶ «μαρανθήσεται»⁵⁸. Ἡ ἐννοια λοιπὸν τοῦ αἰώνιου καὶ προσκαίρου, ἵτις διεπιστώθη ἀνωτέρῳ, ώς ἐμπεριεχομένη ἀντιστοίχως ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ὑπαρξιακῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ πίστει καὶ τῆς διψυχίας, ἀπαντᾷ ἐπίσης ἐνταῦθα ἐν τῇ περὶ τῆς παροδικότητος τοῦ πλούτου ἐννοίᾳ οὐχὶ ὡς ἀπλᾶς ὑποφώσκουσα ἢ διαγραφομένη, ἀλλ᾽ ώς βασικῶς καὶ οὐσιωδῶς προβαλλομένη καὶ διέπουσα τὴν ώς ἄνω ἐννοιαν⁵⁹.

Από τοῦ στίχ. 12 ἐπανερχόμεθα ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν πειρασμῶν⁵⁸, ἵνα τοισθῇ σαφῶς ἡ ἡθικὴ ἔνναντι αὐτῶν εὐθύνη τοῦ πιστοῦ διὰ μιᾶς συντόμου, ἀλλὰ πλήρους ἀνατομικῆς ἀναλογίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς πρὸ τῶν πειρασμῶν. Τὸ δὲ τὸν ὑψος εἶναι σαφῶς Παλαιοδιαθηκικόν, καθ' οἷον ἡ ἐκφρα-

56. Ν.κ. Π. Μπρατσιώτου, 'Η θέσις τοῦ ὑτόχιου ἐν τῇ Παλαιῇ Διαθήκῃ, Αθῆναι 1962, σελ. 180-195.

56a. 'Ο πιθητ. μέλλειν ἀποδίδει γλωφυρῶς τὴν ἐκφραζομένην ἐννοιαν τοῦ μαρασμοῦ καὶ τῆς ἔημασίας. Πρβλ. ἐπίσης Σοφ. Σολ. 2,8.

57. Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 11,14.17.19.

58. Τὸ πειριεχόμενον καὶ ἡ νοηματικὴ αὐτοτέλεια τοῦ στίχου ὀδήγησε τὸν M. E. Boismard πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς διερευνήσεως τοῦ κατό πόσον ὁ στίχος ἐν συνδυασμῷ μετά τῶν Α' Πέτρου καὶ Ρωμαίους ἀποτελεῖ βαπτιστήριον ὑμνον (μέρος ἡ δὲ). Πρβλ. Une liturgie baptismale dans la Prima Petri, II. Son influence sur l'épître de Jacques, ἐν Revue Biblique 64 (1957), σελ. 160-183.

σις «Μακάριος ἀνὴρ» ἀπηχεῖ τὴν συχνάκις ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Ψαλμῶν⁵⁹ καὶ τὴν σοφιολογικήν γραμματείαν⁶⁰ ἀπαντῶσαν ἐβραϊκὴν ἔκφρασιν ‘אַשְׁר הָאֵסֶר σְּχִזְׁתִּזְמֵן הַנְּבֵא’ ἀπό ἀπόψεως τίνος καὶ πρὸς τὸ «ἀνὴρ δίψυχος» τοῦ στίχου 8. Αἱ φράσεις διέπονται ὑπὸ εὐρύτητος καὶ ἡ γενίκευσις τοῦ ἐν λόγῳ θέματος καθιστῷ σαφές, διτὶ οἱ πειρασμοὶ συνδέονται ἀρρήκτως μετὰ τῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀναγκαῖον καὶ ἀπροσπέλαστον πυρήνα αὐτῆς⁶¹. Τὴν σχέσιν τοῦ πειρασμοῦ πρὸς τὴν διψυχίαν ἐδειξαμεν ἐν τῇ ἀναλύσει τῶν στίχων 2-4 εἰς τῶν ὄποιων τάς ἐννοίας συνεχῶς ἀναγόμεθα⁶², ἐνῷ ἡ εὐθυγράμμισις πρὸς τὴν ἐννοιαν τῆς διψυχίας εἶναι σταθερὰ εἰς τοὺς στίχους 12-15. Τὸ «δόκιμος γενόμενος» (στίχ. 12) συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὴν φράσιν «τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως» (στίχ. 3) καὶ ίδιῃ οἱ στίχοι 14-15 σκιαγραφοῦν τὴν ἐνότητα τῆς προσωπικότητος τοῦ πιστοῦ ἐντὸς τῆς ἐννοίας τῆς προσωπικῆς εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου διὰ τάς πράξεις καὶ τὴν ἐν γένει συμπεριφοράν αὐτοῦ. Σημειωτέον, διτὶ ἀπὸ τοῦ στίχου 13 ἀφ’ ἐνός μὲν ἡ λέξις «πειρασμός» προσλαμβάνει διάφορον περιεχόμενον, ἀφ’ ἑτέρου δὲ καθορίζεται, διὰ τῆς μᾶλλον πρὸς τὸ ραββινικὸν yēser⁶³ ἀντιστοιχούσης ἔκφράσεως ὡπό τῆς ίδιας ἐπιθυμίας», ἡ προσωπικὴ καὶ ἐσωτερικὴ ὑπαρξιακὴ αἰτία τῆς προελεύσεως τῶν πειρασμῶν, ητις ίδιαιτέρως σχετίζεται πρὸς τὸ θέμα τῆς διψυχίας. Ἐξ ἄλλου ἡ τὴν Ἀποκάλυψιν⁶⁴ καὶ τὸν Παῦλον⁶⁵ ὑπενθυμίζουσα ἔκφρασις «ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς» διαγράφει καὶ πάλιν τὸ στοιχεῖον τῆς αἰωνιότητος⁶⁶, πρὸς τὸ ὄποιον προσβλέπει σταθερᾶς ὁ Ἰάκωβος. Ιδιαιτέρας σημασίας τυγχάνει τὸ δεύτερον σκέλος τῆς προτάσεως «οὖν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν», ὡς προσεγγίζουσα ήμᾶς εἰς τὴν ἔκφρασιν «καὶ γνώσῃ ὅτι Κύριος ὁ Θεός σου, οὗτος Θεός, Θεός πιστός, ὁ φιλάσσων διαθήκην καὶ ἔλεος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν καὶ τοῖς φυλάσσουσι τάς ἐντολάς αὐτοῦ εἰς χιλίας γενεάς» (Δευτ. 7,9), ἐν ᾧ ἔκφράζεται ἡ παγία κατάστασις πιστότητος, συνεπείας καὶ σταθερότητος τοῦ Θεοῦ, ητις ἐλλείπει παντελῶς ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ ἀσταθοῦς διψύχου. Ἡ ἔκφρασις «Μή πλανᾶσθε»⁶⁷ ἀναφέρεται ὡς ἐκκαθαριστική καὶ κατηγορηματική δήλωσις τῶν τυχὸν πολλῶν ἀμφιβολιῶν, ἀναζητήσεων καὶ συζητήσεων τῶν πιστῶν ἐντὸς τῆς σταθερότητος τῆς μακράν τῆς διψυ-

59. Ψαλμ. 1,1. 32,1 κ.λπ.

60. Σοφ. Σειρ. 14,1. Διεν. 12,12 κ.λπ.

61. Πρβλ. Α' Κορ. 9,24-27.

62. Πρβλ. J. C a n t i n a t , “Evθ” ἀνετ., σελ. 80.

63. Πρβλ. R. M u r p h y , Yeser in the Qumrân litterature, ἐν Biblica 1958, σελ. 334 εἰ.

64. Ἀποκ. 2,10.

65. B' Τιμ. 4,8.

66. J. D a n i e l o u , Les symboles chrétiens primitifs, Paris 1962, σελ. 21 εἰ.

67. Ἡ ἔκφρασις συγγενῆς πρὸς τὸν Ψαλμ. 95,10 ἐνθα ἡ λέξις τῶν Ο' «πλάνη» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἐβραϊκὸν tha'ah.

χίας τελούσης ένότητος τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ στίχοι 17-18 προσφέρουν τὴν γενσιν μιᾶς ὑψηλῆς θεολογίας⁶⁸ τοῦ συγγραφέως, βασιζομένης κατ' οὐσίαν εἰς τὴν προσωπικὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἐμπειρίαν «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστιν καταβαίνον...» (στίχ. 17). Ἡ σταθερότης καὶ παγία τοποθέτησις τοῦ Ἰακώβου ἔναντι τῆς πίστεως μαρτυρεῖται ἅπαξ ἔτι διά τῆς ἐκφράσεως «παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ ἡ τροπῆς ἀποσκίασμα». «Ἀπαντεῖς οἱ χρησιμοποιούμενοι ἐν τῇ φράσει χαρακτηρισμοὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐκφραστὸν «ἕξ οὐ τοῦ πατρὸς τῶν φύτων» καὶ ἀποτελοῦν ἅπαξ λεγόμενα ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ. Τυγχάνει δὲ λιαν πιθανὴ ἡ ἐκ τοῦ ἀστρονομικοῦ λεξιλογίου⁶⁹ λῆψις αὐτὸν πρὸς δήλωσιν τῆς παρὰ τῷ Θεῷ ἀπολύτου καὶ ἀκλονήτου σταθερότητος καὶ συνεπείας ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διάχυτον ἀστάθειαν καὶ ἀσυνέπειαν τοῦ διψύχου, ἣν κατά ἀριστουργηματικὸν τρόπον ἀπεικονίζει ἡ στιλβὴ τῶν ἀστέρων ἡ ἔτερον τι οὐράνιον φαινόμενον. Οἱ χαρακτηρισμοὶ οὗτοι διαγράφουν ἐπίσης μετ' αὐστηρότητος ὡς ἀπαράδεκτον διά τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ πιστοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ἐλαχιστοτάτην παρέκκλισιν, σκιάν ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ ὡς θάλασσαν σήμερον, ἣν ἐκφράζει ἡ λέξις «ἀποσκίασμα». Τέλος ἐν τῷ στίχῳ 18 διακρίνει τις καὶ πάλιν τὰ δύο στοιχεῖα τῆς διψυχίας τοῦ αἰώνιου (ἀπαρχῆν), δι' ὃ ἡ θεία βούλησις προώρισε τὸν ἀνθρώπον καὶ τοῦ προσκαίρου (κτισμάτων).

Ἄκολουθοῦ δύο εἰσέστη προστακτικαὶ ἐν τοῖς στίχ. 19 καὶ 22 «Ἴστε» καὶ «γίνεσθε» πρὸ ἐνὸς τελικοῦ ὑποθετικοῦ λόγου (στίχ. 26), τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόδοσις διαγράφει τάς πλέον οὐσιώδεις θεωρήσεις τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως εἰς θέσιν μάλιστα γενικοῦ συμπεράσματος. Άι προστακτικαὶ δηλοῦν, ὅτι λαμβάνουν χώραν συζητήσεις καὶ ἀντιρήσεις τυχὸν ἐπὶ θεμάτων σχετιζομένων πρὸς τὴν βασικὴν ἐπιδίωξιν τοῦ Ἰακώβου, τούτεστι τῆς ἐνότητος τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ἐν Χριστῷ διά τῆς ἀποφυγῆς τῆς διψυχίας. «Ἐνεκα τούτου βάσει τῶν περὶ τοῦ στίχου 19 διατυπουμένων ἀπόψεων σχηματίζομεν τὴν γνώμην, ὅτι ὁ στίχος οὗτος δέον νῦν θεωρηθῆ ὡς προσωπικὴ ἔκρηξις καὶ διαμαρτυρία τοῦ συγγραφέως ὄφειλομένη εἴτε εἰς παραλείψεις πρὸ τῶν ἐπιβαλλομένων ἥθικῶν θυσιῶν, εἴτε εἰς τὴν ἀνευ πολλοῦ δισταγμοῦ κριτικὴν τῶν ἥθικῶν ἀληθειῶν ὑπὸ τὴν ζωηράν μάλιστα ἐσχατολογικὴν ἐπιδροσιν τόσον αὐτοῦ τοῦ Ἰακώβου δόσον καὶ τῶν ζηλωτῶν καὶ τῶν ιουδαϊκῶν ἀποκαλυπτικῶν κύκλων. Ἀρχαιοτάτη καὶ ἐντονωτάτη τυγχάνει ἡ συνήθεια τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ δύμλειν ἀνευ δισταγμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νῦν ἐπέρχεται οὐσιώδης φθορὰ εἰς τὴν λογικήν αὐτοῦ ἐκδηλουμένη μετά

68. Πρβλ. R. Wallker, *Allein aus Werken*, ἐν Z. Th. K. τόμ. 61, 1964, σελ. 155, ἐξ. M. E. Boismard, *Une liturgie baptismale dans la prima Petri, II. Son influence sur l'épître de Jacques*, ἐν Revue Biblique 64 (1957), σελ.. 167 ἐξ.

69. Πρβλ. Ψαλμ. 102, 26 ἐξ. Ἡ ἀμβλυθυσία ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ ἐννοιῶν ἐκφεύγει τῶν δριῶν τοῦ σκοποῦ εἰς ὃν ἀποβλέπει ἡ παρούσα μελέτη.

διαφόρων δργίλων συχνάκις ἔξωτερικεύσεων, ἀποτελουσθν σοβαρὸν πρόσκομμα εἰς τὸ «δέξασθαι τὸν ἔμφυτον λόγον τὸν δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχάς ὑμῶν» (στίχ. 21). Εὔρισκομεθα καὶ ἐνταῦθα πρὸ μᾶς διψύχου καταστάσεως, ἐφ' ὅσον ὁ πιστός ἀρνεῖται νὰ σιωπήσῃ καὶ ἀκούσῃ κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ M. Heidegger^{69a} καὶ ἐπομένως ἀποδεχθῇ «τὸν ἔμφυτον λόγον». «Οἱ ἔμφυτοι λόγοι», ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὸ «ἀλόγῳ ἀληθείᾳ» (στίχ. 18), εἶναι ὁ δημιουργηθεὶς διὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀναγεννήσεως θεῖος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πόλος⁷⁰. Μετά «τὸν ἔμφυτον λόγον» συνδεόμεθα διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ «ποιηταὶ λόγου» μετά τῆς ἑτέρας προστακτικῆς «Γίνεσθε». Ἡ μετάβασις εἶναι τελείως φυσιολογικὴ καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε ἐννοιολογικοῦ βάθρου εἰς τρόπον ὥστε ἡ μία προστακτικὴ ἔννοια νὰ ἔξερχεται, νὰ ἐκτυλίσσεται, κυριολεκτικῶς τῆς ἄλλης καὶ συγχρόνως νὰ δλοκληροῦται, «νὰ πληροῦται»: «Μή πλανᾶσθε» (στίχ. 16), «Ἴστε» (στίχ. 19), «Γίνεσθε» (στίχ. 22), ἐνῷ γενικῶς παραμένομεν εἰς τὸν καθόλου τύπον τῆς σοφιολογικῆς γραμματείας⁷¹ ἐνθα τὴν θέσιν (στίχ. 19) ἀκολουθεῖ ἡ ἀρνητισ (στίχ. 20). Παρὰ τὴν γνώμην πλείστων ἐμηνευτῶν περὶ τῆς ἐνότητος τῶν στίχων 19-25 (27) ὁ M. Dibelius⁷² θεωρεῖ τοὺς στίχους τούτους ὡς ἰσταμένους αὐτοτελῶς καὶ τὸν στίχ. 21 ὡς εἰσάγοντα τοὺς στίχους 22-25, ἐνῷ ὁ M. E. Boismard⁷³ δεχόμενος τὴν διάκρισιν τῶν ὡς ἄνω στίχων συνδέει τὸν 18 πρὸς τὸν 21 στίχ., θεωρῶν τὸν 21 ὡς συμπέρασμα τοῦ 18ου στίχου. Τὴν τελευταίαν ταύτην παρατήρησιν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς μᾶλλον ὄρθις ἀποδίδουσαν τὸ ἐν λόγῳ κείμενον, καθ' ὅσον τοὺς στίχους 19-20 παρὰ τὴν νοηματικὴν των αὐτοτελειαν, ὡς ἐπίσης καὶ παρὰ τὴν περὶ τῆς πρώτης λέξεως τοῦ στίχου 19 «Ἴστε»⁷⁴ ἢ «Ωστε» διαφοράν τῶν χειρογράφων, δὲν κωλυόμεθα ὅποις δεχθῶμεν ὡς φυσικῶς ἐν τῷ συνόλῳ καὶ τῇ τάξει τοῦ κειμένου ἀνήκοντας. Ἐξ ἄλλου αὐτὸ τὸ περιεχόμενον τῶν στίχων 19-20, δλως σχετικὸν πρὸς τὸ τοῦ γ' κεφαλαίου τῆς ἐπιστολῆς, δρθαλμοφανῶς ἀποτελεῖ ὁζύτατον πρό-

69a. A. Dondeyne, *La différence ontologique chez M. Heidegger*, Louvain, 1961, σελ. 21, 26.

70. Πρβλ.. Σάββα 'Αγιορίδου, «Ἐνθ' ἀνετ., σελ. 30-31.

71. Πρβλ.. J. Cantinat, «Ἐνθ' ἀνετ., σελ. 98.

72. Der Brief des Jakobus, Göttingen 1959, σελ. 106 ξ.

73. Πρβλ.. Une liturgie Baptismale dans la Prima Petri én Revue Biblique 64, 1957, σελ. 167-170.

74. «Οἱ ἀττικὸς οὐτος τύπος τοῦ «οἰδάτε» Ἰακ. 4,4 νομίζομεν, ὅτι δὲν ἀποτελεῖ μίμησιν τῆς ἐλληνικῆς «διατριβῆς», ἀλλὰ λογικὴν ἐκφραστὸν ἐν τῷ πλαστικῷ τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῷ αἱ προστικτικαὶ ιδιὰ ἐκφράσεις, ὡς καὶ αἱ γενικεύσεις («πᾶς ἀνθρωπός» στίχ. 19, «ὁργὴ γαρ ἀνδρός» στίχ. 20 κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ «ἀνήρ δίψυχος» στίχ. 8 καὶ «πᾶσιν ρυπαρίαν», στίχ. 21) φέρουσιν γλωφυρῶς τὴν σφραγίδον τῆς ἐντάσεως καὶ ζωηρότητος τελείως διαφόρου τῶν ἐν Ἐφ. 5,5 καὶ Ἐβρ. 12,17 ἐκφράσεων τοῦ Παύλου, προοριζομένων διὰ τὴν ἀναζωογόνωσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν παραληπτῶν.

βλημα διά τὸν Ἰάκωβον εἰς δὲ κατὰ τελείως φυσιολογικὸν τρόπον ἐπανέρχεται διό που δεῖ. Κηρύσσεται ἐπίσης ἐνταῦθα ἡ ἐν τῇ πράξει ἀποδοχὴ οὗτος εἰπεῖν τοῦ ἐμφύτου λόγου ἐν τῇ σαφεστάτῃ συσχετίσει αὐτοῦ πρὸς τὸν μέσφ τοῦ «ποιηταὶ λόγου» (στίχ. 22) «νόμον τέλειον» (στίχ. 25)⁷⁵. Ἡ ἔκφρασις «ποιηταὶ λόγου καὶ μή ἀκροαταὶ μόνον παραλογιζόμενοι ἑαυτοὺς» δεικνύει διά μίαν εἰσέτι φοράν τὴν ἀπαράδεκτον ἔστω διακύμανσιν καὶ δισταγμὸν τοῦ πιστοῦ ἐν τῇ πραγματώσει τοῦ «ἐμφύτου λόγου», ἐνῷ ἐπὶ πλέον ἡ μετοχὴ «παραλογιζόμενοι» τῆς ὁποίας ἡ ἔννοια διαποτίζει τοὺς στίχους 23-24 ἐν τῇ παρομοιώσει τοῦ ἐσόπτρου⁷⁶ συσχετίζεται ἀμέσως πρὸς τὴν ἀναζητούμενην ἔννοιαν τῆς διψυχίας. Εἰς τὴν ταύτισιν λόγου καὶ ἔργου⁷⁷ ἐπανερχόμεθα εἰς τὸν στίχ. 25, διτις ἀποτελεῖ ἵνα δεύτερον μακαρισμὸν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μετά τὸ «Μικάριος ἀνήρ» (στίχ. 12). Εἰς τὴν ἔναρμόνισιν ὅμως τοῦ λόγου καὶ τῆς πραγματοκοιήσεως αὐτοῦ, ἥτοι εἰς τὴν συνέπειαν καὶ τὴν μέσφ αὐτῆς ἐπιτυγχανομένην ἐνότητα τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος⁷⁸, ἐντὸς μάλιστα μιᾶς ἐσχατολογικῆς προοπτικῆς, ὡς πολλαχοῦ ἐν τῇ ἐπιστολῇ διαπιστοῦται⁷⁹, συνοψίζεται ὀλόκληρον τὸ περιεχόμενον τῆς θρησκείας.

Απὸ τοῦ στίχ. 26 ὁ Ἱερός συγγραφεὺς ἀναφέρεται εἰς ἐκείνους, οἵτινες διμίλοιν περισσῶς ἐπιφέροντες ἡθικὴν σύγχυσιν εἰς τοὺς ἔαυτούς των καὶ ἀπέχοντες τελικῶς τῆς ἔργῳ ἐφαρμογῆς τοῦ «ἐμφύτου λόγου». Ἡ ἔκφρασις «ἀπατῶν καρδίαν αὐτοῦ» ἴσταται παραλλήλως πρὸς τὸ «παραλογιζόμενοι ἑαυτούς» (στίχ. 22) καὶ τὴν διχοτόμησιν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ἥτις διαγράφεται ἐν τοῖς στίχ. 22-23, λαμβανομένου ὑπὸ διτις ἡ καρδία ἔθεωρείτο παρ' Ἐβραίοις ὡς ἡ ἔδρα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως⁸⁰. Ο στίχ. 27 ἐκφράζει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ συγγραφέως διά τὴν κοινωνικὴν δυστυχίαν,

75. Ἡ τελευταῖα ἀπτὴ ἔννοια διασφηνίζεται πληρέστερον διά τοῦ Ἱερεμ. 31,31-34 καὶ ἰδιαιτέρως διά πλειστῶν Καινοδιαθηκεύοντων χειρῶν (Λουκ. 22,120, Ριμ. 10,4, Α' Κορ. 9,21, 11,25, Γαλ., 3,24, 2,21 κ.λπ.), ὡς καὶ τοῦ ἐν Κουμράν χαρακτηρισμοῦ «Νόμος ἐγκεραργμένος» (harut) Ἔξ. 32,16. Πρβλ. F. Nötscher, Gezetz der Freiheit im N.T. und in die Mönchsgemeinde am Toten Meer, ἐν Biblica, 1953, σελ. 193 ἐξ.

76. Πρβλ. J. Cantinat, Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 109.

77. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου 22 παρουσιάζει ἀνημφιβόλως μεγάλην συγγένειαν πρὸς πλείστα χειρία τῆς Κ.Δ. (Ματθ. 23,3, 5,20 Μαρκ. 3,35, Λουκ. 11,28, Ἰωάν. 13,17 κ.λπ.) καὶ τινες τῶν ἐμρηνευτῶν συνέδεσαν τοῦτο πρὸς τὸ ἐν Οριγ. Ὁμηρ. εἰς τὴν Γέν. 2,16 ἀνημφιβόλων ἄγριαφον τοῦ Ἰησοῦ.

78. Τὴν ἐνότητα ταύτην μαρτυροῦν οἱ χαρακτηρισμοὶ «ἐν πραῦτῃ» ἀποδίδουσαν τὸ ἐβιβαϊκὸν ἀνῶ καὶ «τὰς ψυχάς ἡμῶν» ἐκφράζουσαν ὑπὸ τῆς μορφῆς τοῦ μέρους ἀπτῆς δόλου τὸ ἀνθρώπινον ἀτομόν καὶ συγχρόνως ἀπηγούσαν τὰς βαθυτέρας θεωρήσεις τοῦ συγγραφέως. Πρβλ. J. Cantinat, Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 105-106.

79. Πρβλ. Ἰωάν. 1,12, 25, 2,13, 4,12, 5,9-11, 20.

80. Πρβλ. P. Dhorme, L'emploi métaphorique des noms de parties du corps en Hébreu et en Akkadien, ἐν Revue Biblique 64, (1922), σελ. 502 ἐξ.

ητις ἀντιπροσωπεύεται τρόπον τινά εἰς τὰ πρόσωπα τῶν χηρῶν καὶ ὁρφανῶν ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν παλαιοτέραν ἐποχὴν⁸¹ καὶ τὴν ὅποιαν λαμβάνει ὡς ἄμεσον καὶ ζῶσαν εὐκαιρίαν ἐπιδείξεως τῆς ἐν πίστει ἀγάπης καὶ οἰονεὶ ἐνσαρκώσεως τοῦ «ἀλόγου». Ἀντικρούοντες τὴν ἄποψιν περὶ τῆς ἐμφανοῦς αὐτοτελείας τῶν στίχων 26-27, θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νά ύπογραμμίσωμεν διτὶ οἱ στίχοι οὗτοι παρουσιάζουν πέρα τῆς νοηματικῆς συγγενείας των πρὸς τὰ προηγούμενα μίαν ἐπίστης σχηματικὴν ἐσωτερικὴν ἐνότητα ἰδιαί πρὸς τοὺς στίχ. 19-25, ἔνθα αἱ ἔννοιαι ἐκφράζονται ἀλληλοδιαδόχως κατὰ ἀρνητικὸν (19β, 21α, 22β, 23 ἔξ., 26, 27γ) ἢ θετικὸν (19α, 21β, 22α, 25, 27) τρόπον⁸². Δὲν ἔχομεν ἐνδείξεις περὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ συγγραφέως διτὶ ἀχαλινώτους καὶ ἀτέρμονας συζητήσεις καὶ θεωρήσεις, αἵτινες ἀλλοιώνουν πως τὸ βαθύτερον νόημα τῆς Θρησκείας⁸³, ἀλλὰ διά τὴν ἐν τῇ καθ' ἡμέραν πράξει ὑλοποίησιν τῶν θείων ἀληθειῶν, αἵτινες ἀπομακρύνουν τὴν διψυχίαν καὶ ἔξασφαλίζουν τὴν ἐνότητα τῆς ψυχῆς τοῦ πιστοῦ. Εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον στίχον τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου δέον νά ύπογραμμίσωμεν τὰ ἐπίθετα «καθαρός», «ἀμίαντος» καὶ «ἄσπιλος», ὡς καὶ τὴν σαφῆ μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου διάκρισιν, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν ἔννοιῶν τοῦ αἰωνίου καὶ τοῦ προσκαίρου. Ζητεῖται πρὸ παντὸς ἄλλου ἡ ἡθικὴ ἀκεραιότης τοῦ πιστοῦ ὡς καὶ ἡ ἐνεργὸς ἐκδήλωσις τῆς ἀνθρωπίνης ἀγάπης⁸⁴ καὶ δὴ ὑπὸ μορφὴν λατρείας⁸⁵ ἀπορρεούσης ἐκ τῆς εἰς τὸν Θεόν ἀκλονήτου πίστεως. Ἡ ἔκφρασις «παρὰ τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ» δηλοῖ τὴν ἀπόλυτον παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔξαρτησιν τοῦ πιστοῦ, μακράν τῆς ἔννοίας τῆς φράσεως «ἄπατῶν καρδίαν αὐτοῦ», ἥτις ἀποτελεῖ μίαν τῶν προύποθέσεων, καὶ δὴ σοβαράν τοῦ θέματος τῆς διψυχίας.

Πρὸς τοῦτο τὸ «ἐπισκέπτεσθαι» δὲν ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν τῆς Θεορήσεως ἢ ἔξετάσεως ἢ ἔτι πλέον τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐβραϊκοῦ ράզαδ, ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ὀλοψύχου ἀνενδοιάστου καὶ εἰλικρινοῦ βοηθείας καὶ συμπαραστάσεως. Θίγεται ἀνάμφιβόλως ἐνταῦθα ἡ ἴδεα τῆς πατρότητος καὶ δὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἔξομοιώσιν, προβολήν, ἀπόδειξιν καὶ μαρτυρίαν τῆς ὅποιας δέον νά τείνῃ ἡ πρὸς τοὺς πάσχοντας συμπεριφορά τοῦ πιστοῦ. Κατά τινα δὲ

81. Πρβλ. I. Ἀ γα π i δ o u, τὸ Ἀρχαῖον Ἐβραϊκὸν Δίκαιον ἢ τὸ Δίκαιον τῆς Πεντατεύχου, Θεσσαλονίκη, 1960, σελ. 95-107.

82. Πρβλ. J. Cantinat, «Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 113.

83. Πρβλ. J. Cantinat, «Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 113· Θρησκεία, ἐν T.W.N.T., τόμ. 3, σελ. 155-159.

84. Πρβλ. C. Spicq, Ἀγάπη, Paris, τόμ. 1, 1958, σελ. 199-204.

85. «Ἡ ἐν τῇ λατρείᾳ τρόπον τινά ἀνακεφαλαίωσις τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀποδίδουσα ἀσφαλῶς τὸ Παλαιοδιαθητικὸν πνεῦμα (πρβλ. Ὦσ. 6,6, Ἡσ. 1,10-17, Ἱερ. 2,5 ἔξ. 7,21-28, 8,19, 10,3) εἶναι συνήθης ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ (πρβλ. Ἐβρ. 13,15 ἔξ. Ρομ. 1,9. 12,1. 15,16. Φιλιπ. 4,18. 2,17. Α' Πετρ. 2,5. 9.).» Ομοίως O. Bettz, ἐν Recherches Biblique, τόμ. 4, Bruges 1959, σελ. 163-202.

έννοιαν και ἀσφαλῶς ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἔρμηνευτικῆς εὐαίσθησίας καὶ λεπτότητος δύναται νῦν λεχθῆ, ὅτι ἀντικροσωπευτικῶς⁸⁶ ἐκλέγονται τὰ δρφανά καὶ αἱ χῆραι, ἵνα σαφῶς τεθῇ ἡ δλως φυσική καὶ ηθικὴ ὑποχρέωσις τῆς πατρότητος πρὸς πάντα μειονεκτοντα ἐν τῇ ζωῇ καθ' ἡμέραν. Δὲν εἶναι δὲ ἀνάγκη νῦν εἰπωμεν, ὅτι εύρισκόμεθα ἐπὶ Παλαιοδιαθηκικῆς βάσεως⁸⁷ ὡς ἐπίσης καὶ νῦν τονίσωμεν τὴν ἔννοιαν καὶ σχέσιν τῆς λέξεως «κόσμος» (στίχ. 27) πρὸς τὴν ἀρχιερατικὴν προσευχὴν τοῦ Κυρίου⁸⁸, ἐνθὶ δὲ διαφέρει τὸ πνεῦμα τῆς ηθικῆς ἐπαγρυπνήσεως καὶ ἐγρηγόρσεως «ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου», ήτις ἀποκλείει τὴν τοποθέτησιν τοῦ πιστοῦ μεταξὺ δύο κόσμων.

Ἡ μελέτη τῶν ἐπομένων στίχων καὶ τῶν ἐν αὐτῇ θιγομένων προβλημάτων εἶναι δυνατὸν νῦν ἐπιχειρηθῆ ἀπὸ διαφόρους ἀπόψεις, νομίζομεν δμως ὅτι πρωταρχικῶς δέον νῦν ἀποδώσωμεν τὰς κοινωνικάς προῦποθέσεις αὐτῶν. Τὸ βασικότερον πρόβλημα, τὸ δποίον ἀντιμετώπισεν ἡ πρώτη χριστιανικὴ κοινωνία ἡσαν αἱ μεταξὺ πλουσίων καὶ πτωχῶν σχέσεις⁸⁹. Βεβαίως τὸ πρόβλημα τυγχάνει κλασσικόν, ἀλλ' ἡ πρώτη Ἐκκλησία ἡσθάνετο τοῦτο δξύτερόν πος λόγῳ ἀφ' ἐνδὸς μὲν τῶν περὶ ἀγάπης, φιλαλληλίας, καὶ φιλανθρωπίας κηρυγμάτων αὐτῆς, ἀφ' ἐτέρου δὲ λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν πτωχῶν καὶ τῆς ἐπικρατούσης κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ S. W. Baron τρομερῆς πτωχείας⁹⁰ τῶν χρόνων ἐκείνων, διὰ τὴν θεραπείαν τῆς δποίας ἐνδιεφέρθη ζωηρῶς ἡ τε Π. καὶ ἡ Κ. Διαθήκη⁹¹. Ἡ Ἐκκλησία, ἀντιμετωπίζουσα ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ οὐσίας αὐτῆς τὴν πρὸς τοὺς πάντας ἐπίδειξιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐμπεπιστευμένης εἰς αὐτήν ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ἔζη τὸν πυρετὸν τῆς ἐν τῇ καθημερινῇ ζωῇ καὶ πράξει ἐφαρμογῆς τοῦ πνεύματος καὶ ἐπαγγελιῶν αὐτῆς παρὰ τὰς ὑφισταμένας δυσκόλους καὶ κρισίμους καταστάσεις, ἔνεκα τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀνωμαλιῶν τῆς ἐποχῆς. Ἐπεζήτει οὕτω διὰ παντὸς τρόπου τὴν πραγμάτωσιν τῶν παραδεδομένων εἰς αὐτήν ἀληθειῶν ἔξι ἐσωτερικῶν λόγων πίστεως καὶ συνειδήσεως καὶ κατὰ τρόπον τελείως διάφορον τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐπεζήτουν τοῦτο οἱ προφητικοὶ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ κύκλοι ἡ καὶ αὐτοὶ οἱ Προφῆται. Ἐδημουργήθη δὲ ὡς ἐκ τούτου κοινωνικός τις ἀναβρασμός καὶ τινες τελείως ἐξειδικευμέναι καὶ προσωπικαὶ καταστάσεις. Λιγὸ τὸ μαστιζόμενον ὑπὸ τῆς καθ' ἡμέραν βιοτικῆς μερίμνης τῆς ἐξασφα-

86. Πρβλ. J. Cantinat, 'Ἐνθ' ἀνετ., σελ. 119.

87. Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 4,10. 35,11-18. Ιερ. 29,16. 31,17. Δευτ. 14,29. 24,17-22.

88. Ἱεράν. 17,15.

89. Πρβλ. Daniel-Rops, Daily life in Palestine at the time of Christ, London, 1965, σελ. 151-158.

90. Πρβλ. Daniel-Rops, 'Ἐνθ' ἀνετ., σελ. 151.

91. Δευτ. 7,6-7. 24,14-15. Ἡσ. 49. 49,13. 57,14. 61,1-2. Ιερ. 22,13. Λουκ. 4,16-19. 7,22 κ.λπ. Ὁμοίεις πρβλ. J. Dupont, Les Béatitudes, τόμ. 2, σελ. 88 ἕως 139-142.

λίσεως τοῦ ἐπιουσίου δμος μέγα πλῆθος τῶν πτωχῶν⁹² —εἰς ἣν ἀπέβλεπον αἱ κοιναὶ συνεστιάσεις τῆς πρώτης Ἐκκλησίας— τὸ πρόβλημα ἐνετοπίσθη εἰς τὸ τρομερὸν ἑκεῖνο σημεῖον εἰς τὸ δρόον βυθίζεται ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ ἀγδνος τῆς ἐπιβιώσεως καὶ τοῦ πορισμοῦ τῶν ἀναγκαίων. Εἶναι τόσον ἄλλωστε γνωστά εἰς τὴν ἱστορίαν τὰ δόλεθρια πολλάκις πλήγματα, ἀτινα ἐπέφερον εἰς τὸν ἀνθρώπινον γενικῶς πολιτισμὸν αἱ ὑπὸ τῶν κινήτρων τῶν καθ' ἡμέραν βιοτικῶν ἀναγκῶν ὑποδαυλιζόμεναι κοινωνικαὶ καταστάσεις. Ἀναφέρομεν τοῦτο πρὸς κατανόησιν τοῦ ἀναβρασμοῦ τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινωνίας, μᾶς κοινωνίας μὲ πτέρυγας ἀγγελικάς ἀφ' ἐνδός, «ὁ Κύριος ἐγγύς», ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἐτέρου μὲ τοὺς πόδας σταθερῶς ἐπὶ τῆς γῆς προστηλωμένους. Ἐνταῦθα νομίζομεν, διτὶ ἔδραζεται τὸ δόλον πρόβλημα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου, συνδεόμενον ἀμέσως μετὰ τῆς προμνημονεύθεσης διψυχίας. Ἔνεκα τούτου τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν, βεβαρημένον ὑπὸ τῶν καθ' ἡμέραν βιοτικῶν ἀναγκῶν παραπαίει καὶ παρεξηγεῖ πως τὸ μέγα μήνυμα τῆς ἐν χρόνῳ θείας Ἀποκαλύψεως καὶ ἀλεύσεως τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τοῦτο ἀσφαλῶς συνέτεινε τρόπον τινὰ ψυχολογικῶς ἡ χονδροειδῆς ἐπίσης ἀντιληφτικῆς τοῦ Ἰσραὴλ περὶ τοῦ Μεσσίου ὡς ἐπιγείου ἀρχοντος.

Ἐπίμετρον.

Διὰ τῆς προηγηθείσης ἀναλύσεως κατεβλήθη προσπάθεια, ὅπως καταδειχθῇ ἡ ἔννοια τῆς διψυχίας ὡς ἡ διήκουσα ἔννοια τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰακώβου. Πιστεύομεν δ' ὅτι ἐντὸς τῶν περιωρισμένων ὁρίων τῆς παρούσης μελέτης ἡ ἔννοια αὗτη κατεδείχθη ἐπαρκῶς, ἐν διαρκεῖ μάλιστα ἀναφορῇ καὶ συσχετίσει πρὸς τὸ κείμενον, ὡς διέπουσα καὶ διαποτίζουσα τὴν ἐπιστολὴν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτῆς καὶ ὡς ἀποτελοῦσα οὐχὶ ἀπλῶς συγγενῆ τινα ἔννοιαν τῶν διατυπουμένων ἰδεολογικῶν θέσεων, ἀλλὰ τὴν ἀπαράβατον ἀφετηρίαν καὶ ἐν ταύτῃ τὴν κινητήριον δύναμιν καὶ τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τοῦ ἵεροῦ συγγραφέως. Πρὸς τοῦτο δέον πρὸ παντὸς ἄλλου νῦν κατανοηθῆ ὑπὸ τοῦ μελετητοῦ ἡ συγκεκριμένη ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου ἐνατένισις τῆς ἐν τῷ καθ' ἡμέραν ζωῆ ἐφαρμογῆς τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν πέρι τῶν ἀτερμόνων συζητήσεων καὶ θεωριῶν, αἵτινες ὡς σαφῶς ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἀναφαίνεται ἐταλαιπώρουν τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς πρώτης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Χριστιανισμὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸ προσκήνιον τῆς ἱστορίας ὡς τι νέον βεβαίως ἀπὸ ἰδεολογικῆς καὶ θεωρητικῆς ἐπόψεως, ἀλλ' οὐσιαστικῶς ὅμοιος ἀποβλέπων εἰς τὴν διὰ τῆς πραγματώσεως τῆς ἀγάπης ἐν τῇ ἀπλῇ κυρίως καὶ πεζῇ πιθανός πράξει ἀνακαίνιστιν καὶ ἀλλαγὴν τῆς ἀνθρωπίνης

92. Πρβλ. Daniel Rops, "Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 151-178.

ζωῆς. Ή αλλαγὴ αὗτη, τοῦλάχιστον ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι οὐδόλως ἀνάγκη νὰ εἰπωμεν, διτὶ ἐπεβάλλετο ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αἱ συζητήσεις καὶ αἱ θεωρίαι ἀπετέλουν ἐν τινὶ μέτρῳ φυσιολογικὰς ἐκδηλώσεις, αἵτινες ὅμως συντόμως ἔξετράπησαν εἰς συνεχεῖς ἄνευ τέλους καὶ οὐσίας ἀντεγκλήσεις μὴ παραθεωρούσας τὴν πρόσφορον εἰς πᾶσαν ἐποχὴν συμβατικότητα καὶ τὴν ἐκ τοῦ ὄντος προσκαίρου παράγοντος ἔξάρτησιν, ἀλλ᾽ ἀσφαλῶς παραγνωριζούσας τὴν ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ζωῇ πρᾶξιν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος, ὃς συνεπούς καὶ ἀκολούθου ἐκφράσεως τῶν θεωρητικῶν παραδεδεγμένων.

Εἰς τὸ λεπτὸν καὶ αἰχμηρὸν τοῦτο σημεῖον τῆς πιστῆς ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ἀπλῇ ζωῇ πραγματώσεως τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν τοποθετεῖ ὁ Ἱάκωβος τὴν ἥδη διαγραφεῖσαν ἐνότητα τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ πίστει ὑπὸ τὸν τελείως μάλιστα διάφορον δρον τῆς «διψυχίας», διότι ἀκριβῶς οὗτος θεωρεῖ τὴν «ἐπίβασιν» τῆς θεωρίας εἰς τὴν πρᾶξιν ὡς σχεδὸν ἐν συζεύξει ἐν τῇ ἐννοίᾳ καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς χρονικῆς ἀκολουθίας. Διαγράφει δηλονότι ὁ ἄγιος συγγραφεὺς καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν χρονικὴν διάστασιν καὶ ἀπόστασιν μεταξὺ θεωρίας καὶ ἔργων, εἰς δυνατὸν εἰπεῖν. Διά τοῦτο τὰ στοιχεῖα τῆς προσκαιρότητος καὶ αἰώνιότητος, ἀτινα διαγράφονται ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐν σχέσει πρὸς τὴν διψυχίαν, δέον νὰ θεωρηθοῦν καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς πλευρᾶς τῆς συνεζευγμένης χρονικῆς ἀκολουθίας μεταξὺ θεωρίας καὶ πράξεως.

Θά ἡδυνάμεθα βεβαίως νὰ εἰπωμεν, διτὶ καὶ ἡ Βίβλος καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν καταπολεμεῖ πᾶσαν δίψυχον καὶ ἀνακόλουθον ὡς πρὸς τὴν πίστιν θέσιν. Δέον δῆμος σαφῶς νὰ ὑπογραμμίσωμεν κατόπιν τῶν ὅσων ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ ἔξετέθησαν, διτὶ ἡ διψυχία παρ' Ἱακώβῳ ἀπαντᾷ ἐν καθαρῷς ἔξειδικευμένῃ ἐννοίᾳ καὶ ὡς δρος μάλιστα ἀπαξ λεγόμενος καὶ ὡς περιεχόμενον παρά ἐν τῇ λοιπῇ Κ. Διαθήκῃ. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον ἀρκεῖ τις νὰ ἀναμνησθῇ τὰς ἐπὶ τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως ἐδραζομένας ἀνθρωπολογικὰς ἰδέας αὐτοῦ. Οὕτως, ὡς παρά τῷ Ἀμώς κεντρικήν θέσιν κατέχει ἡ ἰδέα τῆς παγκοσμιότητος τοῦ Θεοῦ⁹³ ὡς καὶ διτὶ οὗτος ἀποτελεῖ τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς αἰώνιου ἡθικῆς ἰδέας καὶ τὸν πιστὸν τηρητὴν «τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἡθικῶν ἀξιῶν»⁹⁴ ἡ ὡς παρά τῷ Ὡσπὲτῃ ἡ ἰδέα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ (da'ath) καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης (hesed)⁹⁵ ἡ τέλος ὡς παρά τῷ Ἡσαΐᾳ ἡ ἰδέα τῆς ἀγιότητος τοῦ Θεοῦ⁹⁶, παρ' Ἱακώβῳ ἀπαντᾷ ὡς κεντρική ἐννοια τῶν

93. Πρβλ. Β. Βέλλα, Θρησκευτικὴ προσωπικότητες, τόμ. Α', 'Αθῆναι 1968, σελ. 161-67.

94. Αὐτόθι, σελ. 177.

95. Αὐτόθι, σελ. 177-84.

96. Αὐτόθι, σελ. 241 έξ.

θέσεων αὐτοῦ ή ἔννοια τῆς διψυχίας ἐν συνδυασμῷ μάλιστα πρὸς τὰς ἐννοίας τοῦ προσκαίρου φθαρτοῦ καὶ τοῦ αἰωνίου ἀφθάρτου. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο ἀνταποκρίνεται καὶ εἰς τὴν μὴ ἐπικράτησιν μονολιθικῶν τρόπον τινὰ θεολογικῶν ἔννοιῶν καὶ καταστάσεων ἐν τῇ πρώτῃ Ἐκκλησίᾳ, ἔνθε ή θεολογική σκέψις προσεπάθησε νά «τροφοδοτήσῃ, ὑπερασπίσῃ καὶ ἐνδυναμώσῃ τὴν πίστιν»⁹⁷ ἐντὸς περιβάλλοντος διαφόρων πολιτισμῶν, γλωσσῶν καὶ νοοτροπιῶν.

Πέρα δμως τῆς οἰασδήποτε ἐπιστημονικῆς τοποθετήσεως καὶ ἄξιας τῆς παρούσης μελέτης τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ γράφοντος είναι σταθερῶς ἐστραμμένον πρὸς τὸν «ώργανωμένον» πλέον ἐσωτερικὸν δίχασμὸν τοῦ πλειοδοτοῦντος ἐξωτερικῶς καὶ τραγικῶς μειοδοτοῦντος ἐσωτερικῶς σημερινοῦ ἀνθρώπου καὶ εἴθε ή προσπάθεια αὗτη ν' ἀποτελέσῃ μίαν «κραυγὴν» —κατὰ τὸ «έκεκραξα» τοῦ ψαλμῳδοῦ — ἐνώπιον αὐτῆς τῆς συγχρόνου διψυχίας καὶ τῆς οὐσιαστικῆς πλέον διασπάσεως τοῦ ἀτόμου.

---

97. A. Benoît, *Le Théologien dans l'Église Ancienne*, év NICOLAUS, 1974, 2, σελ., 271.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΘΕΟΔΙΚΙΑΣ ΚΑΙ Η ΒΙΒΛΙΚΗ ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΤΩΣΕΩΣ

Υπό

Νικολίτσας Γεωργοπούλου - Νικολακάκου, Δρ. Θ.

Είναι γνωστόν ότι είς τὸν κόσμον ἐπικρατεῖ ποικιλομόρφως ὁ πόνος καὶ τὸ κακόν, γεγονὸς τὸ ὄποιον δόδηγε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀνεύρεσιν ἐπιχειρημάτων ἐνυντίον τοῦ Θεοῦ. Ἡ θεοδικία¹ οὐχὶ μόνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀδικιαύσεως τοῦ Θεοῦ² ἔναντι τῆς εἰς τὸν κόσμον ὑφισταμένης καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀναγομένης ἀδικίας³, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ εὑρυτέρᾳ ἐννοίᾳ τῆς δλητικοφύληματικῆς της, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν θετικὴν θεώρησιν τοῦ κόσμου ἐνώπιον τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ χαρακτῆρος τοῦ σύμπαντος, ἀπαντῷ εἰς ἐκάστην θρησκείαν.

Εἰς τὰς πρωτογόνους ἡδη μορφάς θρησκειῶν ἡ δυαρχία (Dualismus), δηλαδή ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ εἰς θεοὺς ἢ πνεύματα, ἡ ἡ πεποιθησίς ὅτι ἐγγύς τῆς ἀγαθῆς δυνάμεως εύρισκεται καὶ ἡ κακὴ δύναμις ἀποτελεῖ τὸν ἀπλούστατον τρόπον ἀπαλλαγῆς τῆς ἀγαθῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ κακοῦ. Ὅσον ίσχυροτέρα είναι ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου, τόσον ίσχυρότερα είναι καὶ τὰ βιώματα αὐτοῦ ἐνώπιον τῆς πραγματικότητος τῆς ἀδικίας³ καὶ ἡ ἐνεκα ταύτης δημιουργουμένη ἔντασις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ ἢ τὸν θεοτήτων, ὡς διέπλαισεν αὐτάς ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν φαντασίαν του. Ἡ δυαρχία διετυπώθη εἰς τὴν πλέον ἐξτρεμιστικὴν τῆς μορφὴν εἰς τὰς ἀνατολικὰς θρησκείας. Εἰς τὸν Παρσισμὸν τοῦ Ζαρατούστρα τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν ἐμφανίζονται ὡς θεῖαι δυνάμεις εύρισκομεναι συνεχῶς εἰς πόλεμον. Ἔξ ὑργῆς ὑπῆρχον δύο πνεύματα, δύο ὑργαι. Τὸ ἐξ αὐτῶν

1. Ὁ δρός «Θεοδικία» (Theodizée) καθιερώθη τὸ 1710 ὑπὸ τοῦ G. W. Leibniz διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἔργου του: *Essais de Théodicée sur la bonté de Dieu, la liberté de l'homme et l'origine du mal*. Ὁ πρέπτος, ὁ ὄποιος ἔλαβε θέσιν εἰς τὸ θέμα τῆς θεοδικίας, είναι ὁ Ἐπίκουρος διαταπώντας 4 θέσεις: Ὁ Θεός ἡ θέλει νὰ καταργήσῃ τὸ κακόν ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀλλὰ δὲν δύναται, ἡ δύναται, ἀλλὰ δὲν θέλει, ἡ οὔτε θέλει, οὔτε δύναται, ἡ καὶ θέλει καὶ δύναται. (Lect. 13,19).

2. Πρβλ. Kant, Über das Misslingen aller philosophischen Versuche in der Theodizee, 1786, VIII, 255.

3. Πρβλ. Kant, Mutmasslicher Anfang der Menschengeschichte, 1786, VIII, 123.

προετίμησε τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἔτερον τὸ κακόν. Οὕτως εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. Ἡ ἐκλογὴ αὐτῇ, ἡ ὅποια προύποθέτει σκέψιν καὶ ἐλευθέραν βούλησιν, ἀπετέλεσε τὴν ἀρχὴν τῆς διαιμάχης ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος⁴. Ὁ Ahura Mazda, τὸ ἀγαθὸν πνεῦμα, εἶναι δὲ δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, δὲ νομοθέτης τοῦ κόσμου καὶ δὲ κριτής τόσον τῆς τύχης τοῦ ἀτόμου μετὰ θάνατον, δσον καὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου⁵. Ὁ Ahriman, ἡ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ ἡ τὸ πονηρὸν πνεῦμα, εἰς τὸ τέλος θὰ καταστραφῇ καὶ θὰ θριαμβεύσῃ τὸ ἀγαθὸν πνεῦμα. Ἡ ἀντιληφτικὴ αὐτῇ ἐπέδρασε στηματικῶς εἰς τὴν δυτικὴν σκέψιν καὶ δὴ καὶ εἰς τὸν γερμανικὸν ιδεαλισμόν. Ὁ Ζεροαστρισμὸς πιστεύει εἰς ἀνταπόδοσιν μετὰ θάνατον ἡ εἰς τὸ τέλος τοῦ κόσμου, δταν θὰ θεμελιωθῇ τὸ ἡλιόλουστον βασίλειον τοῦ Ahura Mazda· κακὴ μὲν διὰ τὸν κακόν, καλὴ δὲ διὰ τὸν ἀγαθόν. Ὅψιστον θρησκευτικὸν καθῆκον τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἡ συνεργασία των μὲ τὸν θεὸν τοῦ φωτὸς κατὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ βασιλείου τοῦ Θεοῦ, πᾶσα δὲ παραμέλησις αὐτοῦ τοῦ καθῆκοντος ἀποτελεῖ ἀνθρωπίνην ἔνοχήν. Ἡ ἀτομιστικὴ θεοδικία ἔνταῦθα, ἥτις μεταθέτει τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος εἰς τὸ ἐπέκεινα, καθίσταται κοσμολογικὴ καὶ πανανθρωπίνη, καθ' δσον ἡ διμερῆς μορφὴ τοῦ κόσμου ὁρίζει τὴν θέσιν τῶν δύο πρωτογενῶν πνευμάτων τοῦ Ahura Mazda καὶ τοῦ Angra Mainyu, γνωστοῦ ὡς Ahriman⁶.

Εἰς τὰς ἵνδικὰς θρησκείας τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς θεοδικίας ἐμφανίζεται εἰς τὴν βραχμανικὴν θεορίαν περὶ ἀνταποδόσεως (βεδδικὴ καὶ βραχμανικὴ θρησκεία). Συμφόνως πρὸς τὴν νεωτέραν διδασκαλίαν τοῦ Kartman⁷ ἡ ψυχὴ γνωρίζει τὴν δόδον τῶν περιηγήσεων αὐτῆς μέσῳ ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων ὑπάρξεων. Τὸ κακὸν ἔνταῦθα, τὸ δοποῖον ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ὑπάρξεις εἰς τὴν ζωὴν αὐτῆν, κατανοεῖται ὡς ποινὴ διὰ τὰς ἄμαρτιας, τὰς ὅποιας διέπραξαν προηγούμεναι ὑπάρξεις. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔξηγεται ἀνθρωπολογικῶς ἡ παγκόσμιος τάξις, ἡ ἀδικία τῶν θεῶν καὶ ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ, περιλαμβανομένων καὶ τῶν φυσικῶν καταστροφῶν. Ἡ ἵνδική κατανόησις τῆς θεοδικίας ἀφήνει ἀναπάντητον τὸ ἐρώτημα: Διατί νῦν ὑπάρχῃ εἰς τὸν κόσμον τὸ κακόν; Ἐφ' δσον χρόνον δὲ ἀνθρωπος εὑρίσκεται εἰς συνάφειαν μὲ τὸν κόσμον δὲν είναι δυνατὸν νῦν ἔξαλειφθῆ ὁ πόνος. Παρ' ὅλα αὐτὰ δῆμος ὁ ἀνθρωπος ἔγει καθῆκον νῦν ἐπιδιώκῃ κατά

4. Christus und die Religionen der Erde. Handbuch der Religionsgeschichte. Ἐκδ. ὕπὸ F. Kōnig, τ. II, Wien 1961³, σ. 627 ἔξ.

5. Christus und die Religionen der Erde, σ. 626.

6. Πρβλ. Λ. Φιλιππίδος, Ἰστορία τῆς ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης, Ἀθῆναι 1958, σ. 706 ἔξ. Religion in Geschichte und Gegenwart, Tübingen 1931, τ. 5, σ. 1096 (RGG).

7. Πρβλ. Λ. Φιλιππίδος, μν. Ἐργ., σ. 691. Christus und die Religionen der Erde, III, σ. 131 ἔξ.

τὸ μέτρον τῶν δυνατοτήτων του τὴν κατάργησιν τοῦ πόνου μέσφε μεταφυσικῆς σκέψεως, αὐτοπαρατηρήσεως (Kontemplation-Yoga) και ἀσκήσεως. Ἐκάστη νέα ὑπαρξίας ἔχει νέα καθήκοντα νὰ ἐπιτελέσῃ ἐνώπιον τῆς παρουσίας τοῦ κακοῦ. Παρομοία είναι και ἡ ἀντίληψις τοῦ Ὀρφισμοῦ, δεδομένου ότι ἐν προκειμένῳ ἡ ἀντίθεσις τῶν ἀνταγωνιζομένων θεοτήτων αἱρεται διὰ τῆς ἀνομοιογενείας αὐτῶν⁸. Τοιουτοτρόπως ἡ θεοδικία ἀναζητεῖται εἰς ἔνα διαρκῶς περιστρεφόμενον τροχὸν τῶν γεννήσεων και εἰς τὴν ἀναμονὴν δικαίας κρίσεως εἰς τὸν Ἀδην δι⁹ δλους, συμφώνως πρὸς τὰς πράξεις των¹⁰.

Ο Πλάτων ἔχων ὑπ' ὅψιν τὰς διαφόρους προηγηθείσας αὐτοῦ θεωρίας ὡς πρὸς τὴν ἔρμηνειαν τοῦ προβλήματος τῆς καταγωγῆς τοῦ κακοῦ, ὡς τὸ ἄπειρον τῶν Πυθαγορείων, τὴν ἡρακλείτειον διαρκῆ ἔντασιν τῶν ἀντιθέσεων (πόλεμος πάντων πατήρ)¹¹, τὴν δρφικήν ἀντίληψιν περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐνόχου ἥδη πρὸ τῆς γεννήσεως του ἡ τὴν Ἑνεκα τῆς σωματικῆς του κατασκευῆς διαρκῇ ἀβεβαιότητα αὐτοῦ (Δημόκριτος-Σωκράτης)¹², ἀπήλλαξε τὸν Θεόν ἀπὸ τὴν εὐθύνην διὰ τὸ εἰς τὸν κόσμον εὑρισκόμενον κακόν, ἔξηγαν τοῦτο ὡς ἄλογον, ὑφιστάμενον μόνον εἰς τὴν θνητὴν φύσιν. Ο Πλάτων ἀνάγει δηλαδὴ τὸ κακὸν εἰς τὴν ὀντικήν σύστασιν τοῦ κόσμου. Ἀπαλλάσσων τὸν Θεόν ἀπὸ πᾶν εἰδος ἀδικίας γράφει εἰς τὸν «Θεαίτητον»: «Ἄλλ. οὐτ' ἀπολέσθαι τὰ κακά δυνατόν, ὁ Θεόδωρε -ύπεναντίον γάρ τι τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ εἶναι ἀνάγκη- οὐτ' ἐν θεοῖς αὐτά ιδρῦσθαι, τὴν δὲ θνητὴν φύσιν και τόνδε τὸν τόπον περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης διὸ και πειρᾶσθαι χρὴ ἐνθένδε ἐκεῖσε φεύγειν διὰ τάχιστα. φυγὴ δὲ ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν... θεὸς οὐδαμῇ οὐδαμῷς ἄδικος, ἄλλ. ὡς οἰον τε δικαιόταος, και οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον οὐδὲν ἡ δις ἢ ἡμέν ται δικαιόταος... ή μὲν γάρ τοιτού γνῶσις σοφία και ἀρετὴ ἀληθινή, η δὲ ἄγνοια ἀμαθία και κακία ἐναργήζει»¹³.

Αἱ προσπάθειαι τῆς συγχρόνου σκέψεως νὰ δώσῃ λύσιν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς θεοδικίας συμπεριλαμβάνονται εἰς τὴν ἔξέτασιν τῶν προβλημάτων, τὰ ὄποια ἔγειρουν αἱ θεωρίαι τοῦ Optimismus και Pessimismus. Διὰ τὸν Optimismus τὸ κακὸν εἶναι ἀναγκαῖον, ὡς ὑπάρχον εἰς τὴν ἐσωτερικήν δομὴν τοῦ κόσμου. Ο Pessimismus ἀπολυτοποιεῖ τὸ κακόν, δεχόμενος μίαν παιγκόσμιον ἀρνητικὴν ἀρχὴν. Η θεωρία τοῦ Pessimismus διεμορφώθη βασικῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Schopenhauer. Ο Schopenhauer ὁμιλεῖ περὶ μιᾶς ὀρμῆς, τὴν ὄποιαν δονομάζει «βιούλησιν πρὸς ζωὴν» (Wille zum Leben).

8. Πρβλ. W. Jaeger, Die Theologie der frühen griechischen Denker, Stuttgart 1964, σ. 69 ἔξ.

9. Πρβλ. RGG, 1095.

10. Fr. 53.

11. Sacramendum Mundi, τ. 4, Freiburg 1969, σ. 849.

12. Πλάτωνος, Θεαίτητος, 176 α5-ε5.

Αὕτη είναι ή ούσια δλων τῶν δντων, τὸ πρᾶγμα καθ' ἔαυτό. Ἡ βούλησις αὕτη παραμένει πάντοτε ἀνικανοποίητος καὶ διὰ τοῦτο είναι δυστυχῆς (*unselig*), ὁ δὲ κόσμος ως ή αὐτοαποκάλυψις αὐτῆς τῆς βουλήσεως πρέπει νά είναι εἰς κόσμος τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ πόνου. Τὴν μεταφυσικὴν ταύτην θεμελίωσιν τοῦ πεστιμισμοῦ ὑποστηρίζει ὁ Schopenhauer ιδιαιτέρως διὰ τῆς ηδονιστικῆς κρίσεως τῆς ζωῆς. Ἐκάστη ἀνθρώπινη ζωὴ κινεῖται μεταξὺ βουλήσεως καὶ ἐπιτεύγματος· ἀλλὰ βούλησις είναι πόνος, είναι ἀποστροφή (*Unlust*) ἀπὸ τοῦ μὴ εἰσέτι ίκανοποιηθέντος. Ἡ ἀποστροφὴ δθεν είναι τὸ πρωταρχικὸν καὶ θετικὸν συναίσθημα, ὡς ἀπόλαυσις (*Lust*) συνίσταται μόνον εἰς τὴν ἔξουδετέρωσιν τῆς ἀποστροφῆς. Ἐάν συγκρίνωμεν τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ κατασπαράσσοντος ζῶου μὲ τὴν βάσανον τοῦ κατασπαρασσομένου θὰ δυνηθῶμεν νά ἐκτιμήσωμεν περίου ὄρθδος τὴν σχέσιν ἀπολαύσεως καὶ ἀποστροφῆς ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐάν η ζωὴ είναι πόνος, τότε μόνον ὁ οἰκτος δύναται νά είναι τὸ ἥθικόν βασικὸν συναίσθημα. Ἀνήθικος είναι η ἀτομιστικὴ βούλησις, δταν αὕτη πολλαπλασιάζῃ τὸν πόνον τῶν ἄλλων καὶ είναι ἀδιάφορος ἔναντι τούτων. Ἡθικός είναι ἐκεῖνος, δ ὅποιος αἰσθάνεται τὸν πόνον ως ίδικόν του πόνον καὶ ζητεῖ νά τὸν μετριάσῃ. Ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ αἰσθήματος τοῦ οἴκτου ὁ Schopenhauer ἡρμήνευσε τὴν ἥθικήν ζωῆν ἐπὶ ψυχολογικῆς βάσεως. Ἡ ἀθλιότης τῆς ζωῆς παραμένει η ίδια, μόνον η μορφὴ παραστάσεως ἀλλάσσει. Τὸ περιεχόμενον παραμένει τὸ ίδιον. Λύτρωσις ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα τῆς ζωῆς θὰ ἡτο δυνατή μόνον διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς βουλήσεως. "Ἄλλ" η βούλησις είναι μωσῆριον, διότι είναι τὸ ἐν καὶ τὸ πᾶν, τὸ μοναδικὸν πραγματικὸν είναι, συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν τῆς αὐτοκατάφασις. Ἡ ίδέα τῆς λυτρώσεως εύρισκεται μόνον εἰς τὴν μωσικὴν ἄσκησιν, εἰς τὴν ἀπονέκρωσιν τοῦ ἐγώ, εἰς τὴν ἀπάρνησιν τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἄγαθῶν της¹³.

***

Ἡ ιουδαϊκὴ διδασκαλία ἔξηγε τὸ κακὸν ἐπὶ βάσεως ἱστορικῆς, ως ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Δημιουργὸν κατὰ τὴν πτῶσιν. Τὸ κακὸν καὶ ὁ πόνος ἐμφανίζονται ως τιμωρία.

Ἡ περὶ ἀμαρτίας καὶ πτῶσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου διήγησις εἰς τὴν Π. Διαθήκην προεξέχει μὲν ἐν σχέσει πρὸς τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης σπανίως γίνεται θεολογικῶς λόγος περὶ τῆς πτώσεως¹⁴, πλὴν ὅμοιος είναι καὶ ἀπομεμονωμένη, διότι οὐδέν ἄλλο κείμενον ἀναφέρε-

13. A. Schopenhauer, *Die Welt als Wille und Vorstellung*, Leipzig 1919, βιβλ. 4ον.

14. Πρβλ. G. V. Rad, *Theologie des Alten Testaments*, τ. I., München 1969, σ. 167.

ται εις αὐτήν¹⁵. Τούτου ἔνεκεν είναι δυνατή ή ὑπόθεσις ότι ή πτώσις κατ' ἀρχὰς δὲν ήτο βιουμένη πίστις, ἀλλά θεωρητική θεολογία, ὑπάρχουσα εἰς τὴν γραμματείαν, ἥτοι εἰς τὴν γιαχβιστικήν ιστορίαν, ή όποια ἐπρόκειτο νῦν καταστῆ πηγὴ τῆς πεντατεύχου μετά τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς Βαβυλῶνος.

Ἡ διήγησις τῆς πτώσεως ὡς ἔν νευραλγικὸν κείμενον ἔρμηνείας τῆς πραγματικότητος τοῦ κακοῦ κατενοήθη ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ιστορίας διαφοροτρόπως καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν, ἐάν ληφθῇ ὑπ' ὅψιν τὸ γεγονός ότι ή ἐν λόγῳ διδασκαλίᾳ κατέστη σχεδόν ὅχι μόνον τὸ κέντρον τῆς δογματικῆς, ἀλλὰ ἀπέτελεσε σημαντικὸν πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας, ἵδια τοῦ γερμανικοῦ ἴδεαλισμοῦ, δὲ όποιος προσπαθεῖ νῦν ἔρμηνεύσῃ τὴν ἐν λόγῳ διηγήσιν¹⁶. Τῆς αὐθεντικῆς ὅμως βιβλικῆς θεολογίας τῆς πτώσεως προηγεῖται ή ἔρμηνευτική ἐρώτησις ὡς πρὸς τὴν ἀρχικήν ἔννοιαν τῆς διηγήσεως τῆς Γενέσεως περὶ τῆς εἰσόδου τῆς ἀμαρτίας εἰς τὸ ἄνθρωπινον γένος. Ποιαὶ ὑπῆρχαν αἱ πρῶται μαρτυρίαι τῆς ἐν λόγῳ διηγήσεως;

Συμφώνως πρὸς τὴν διήγησιν δὲ Γιαχβέ-'Ελοχίμ πλάττει τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐμφυσᾷ εἰς αὐτὸν τὴν πνοήν τῆς ζωῆς. Τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὸν κῆπον τῆς Ἐδέμ, τοῦ δίδει μίαν ἐντολὴν καὶ πλάττει ἐν συνεχείᾳ ἐκ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ τὴν γυναικαν ὡς σύντροφον. Ἡ γυνὴ τίθεται ὑπὸ τοῦ ὄφεως εἰς πειρασμὸν καὶ παραβαίνει τὴν ἐντολὴν, παρασύρουσα εἰς τὴν παράβασιν καὶ τὸν ἄνδρα. Συντελεῖται η πτώσις. Ὁ Γιαχβέ ἐμφανίζεται καὶ διαλέγεται μετά τοῦ ἄνδρός, τῆς γυναικός καὶ τοῦ ὄφεως καὶ ἐκδιώκει τούτους ἐκ τοῦ παραδείσου.

Αἱ νέαι μέθοδοι καὶ δυνατότητες τῆς βιβλικῆς θεολογίας παρέχουν ὡρισμένας θεολογικάς ἐπόψεις τῆς διηγήσεως, αἱ όποιαι ἐξηγοῦν τὸν προβληματισμὸν τοῦ Γιαχβιστοῦ. Γεγονός είναι δὲτοι η διηγήσις τοῦ 2 καὶ 3 κεφαλαίου τῆς Γενέσεως δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς μίαν ἀπλῆν διηγήσιν μὲ τὴν μορφὴν τοῦ μύθου, ἀλλὰ μίαν σημαντικήν θεολογίαν, η όποια χρησιμοποιεῖ ὡς μοντέλλα συγκεκριμένας μορφάς καὶ πράξεις¹⁷.

Ἡ σύγκρισις τῆς διηγήσεως τῆς πτώσεως μὲ τὴν ἀρχαῖαν ἀνατολικά κείμενα φωτίζει ἐπαρκῶς τὸν προβληματισμὸν μας. Ἡ διήγησις τῆς Γενέσεως ἀναφέρεται συνεχῶς εἰς τὰ τότε γνωστά σημεῖα τῆς μυθολογίας καὶ τοῦ ἔπους: Ἡ τὸν ἄνθρωπον πλάττουσα θεότης. Τὸ φυτὸν τῆς ζωῆς. Ὁ κῆπος τοῦ παραδείσου. Ὁ κακὸς ὄφις κ.ἄ. Πάντα τιῦτα είναι μυθολογικού-ἐπικού στοιχεῖα, γνωστά εἰς τὸν συγγραφέα τοῦ Γεν. 2 καὶ 3, τὰ όποια οὗτος

15. G. V. Rad, Das erste Buch Mose, Göttingen 1958, σ. 82.

16. Πρβλ., E. Lämmerzahl, Der Sündenfall in der Philosophie des deutschen Idealismus, Berlin 1934.

17. Πρβλ., G. V. Rad, Das erste Buch Mose, σ. 79 ἐξ. N. Μπατσιώτου, Ἀνθρωπολογία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, Αθῆναι 1967, σ. 25 ἐξ. Realität und Wirksamkeit des Bösen, ἐκδ. ὑπὸ H. Häfner κ.ἄ., Würzburg 1965, σ. 73 ἐξ.

δόμως παραλαμβάνει ἐλευθέρως, προκειμένου νά οίκοδομήσῃ τήν διήγησιν τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἐμφανίσεως τοῦ κακοῦ εἰς τὸν κόσμον.

Ο πίναξ 6 τοῦ βαβυλωνιακοῦ κοσμογονικοῦ ποιήματος enuma elis, τὸ διόποιον ἀπηγγέλθη εἰς τὴν Βαβυλῶνα τὴν 4ην ἡμέρα τῆς ἔορτῆς τοῦ νέου ἔτους πρὸ τοῦ λατρευτικοῦ εἰδώλου τοῦ θεοῦ Βέλ, διηγεῖται εἰς τοὺς πρώτους 38 στίχους, πᾶς συνέβη ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου¹⁸.

Ἄφοῦ ὁ Marduk ἀκούει τὸν λόγον τῶν θεῶν
τὸν προτρέπει ἡ καρδία του νά κατασκευάσῃ περίτεχνα ἔργα.
Ἄνοιξας τὸ στόμα του ἀπευθύνεται εἰς τὸν Ea
διὰ νά τοῦ μεταδώσῃ τὸ συλληφθὲν ἐν τῇ καρδίᾳ του σχέδιον.
«Ἄίμα θέλω νά συγκεντρώσω καὶ νά παραγάγω σκελετὸν
θέλω νά δημιουργήσω τὸν Lulla¹⁹, ἄνθρωπος θά είναι τὸ δονομά του
θέλω νά δημιουργήσω τὸν Lulla, τὸν ἄνθρωπον
θά τοῦ ἐπιβληθῇ ἡ ὑπηρεσία τῶν θεῶν,
αὐτοὶ²⁰ θά είναι ικανοποιημένοι!»

Τάς δόδους τῶν θεῶν θέλω νά δημιουργήσω περιτέχνως.
Καίτοι δόμοίως τιμῶνται, θά είναι χωρισμένοι εἰς δύο (διμάδας).
Ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν ὁ Ea, ἀπευθύνων εἰς αὐτὸν ἕννα λόγον,
δίδων εἰς αὐτὸν ἔτερον σχέδιον πρὸς κατευνασμὸν τῶν θεῶν:
«Εἰς ἐκ τῶν ἀδελφῶν των πρέπει νά θυσιασθῇ
αὐτὸς μόνος πρέπει νά καταστραφῇ διά νά δημιουργηθῇ ἡ ἀνθρωπότης.

«Ἄς συνυγχθοῦν ἐδῷ οἱ μεγάλοι θεοί,
ἄς θυσιασθῇ ὁ ἔνοχος, ώστε νά δυνηθοῦν νά ἐπιζήσουν αὐτοί».«Ο Marduk συνεκάλεσε τοὺς μεγάλους θεούς:
προεξάρχων εὐμενῶς, παρέχει δόδηγίας.
Εἰς τὴν προσφοράν του ἀποδίδουν προσοχὴν οἱ θεοί.
Εἰς τὸν Anukkaki ἀπευθύνει λόγον ὁ βασιλεύς:
«Ἐάν ἡ προγενεστέρα σας κατάστασις ἡτο ἀληθῆ,
δηλώσατέ μου (τώρα) τὴν ἀλήθειαν ἐνόρκως!
Ποιος ἡτο ἐκεῖνος, ὁ δόποιος ἐπενόησε τὴν φιλονεκίαν,
καὶ ὠδηγήσε τὴν Tiamat εἰς ἐκπανύστασιν καὶ συνῆψε μάχην;

18. J. B. Pritchard, *Ancient Near Eastern Texts relating to the Old Testament*, Princeton 1955², σ. 68. H. Gressmann, *Altorientalische Texte zum Alten Testament*, Berlin u. Leipzig 1926, 2. Nachdruck der 2. Auflage 1970, σ. 121 ἐξ.

19. Lulla είναι τὸ δονομά τοῦ πρώτου ἀνθρώπου συμφώνως πρὸς ἔνα ἀνέκδοτον ἀντίγραφον. Τὸ σουμερικὸν δονομά είναι Lullilia, ἐκ τοῦ δοποίου προφυνῶς παρήχθη τὸ Lulla (Gressmann).

20. Οἱ θεοί.

“Ας θυσιασθῇ ἐκεῖνος, ὁ δόποιος ἐπενόησε τὴν φιλονεικίαν.
 ‘Η τιμωρία του, θὰ τὸν κάμω νά ὑποφέρῃ. Θὰ κατοικήσετε εἰρηνικῶς!»
 Oi Igigi, oī μεγάλοι θεοί, ἀπήντησαν εἰς αὐτόν.
 Εἰς τὸν Lugaldimmerankia²¹, τὸν σύμβουλον τῶν θεῶν,
 τὸν κύριόν των:
 «Ο Kingu ἡτο ἐκεῖνος, δοστὶς ἐπενόησε τὴν φιλονεικίαν,
 καὶ ὠδήγησε τὴν Tiamat εἰς ἐπανάστασιν καὶ συνῆψε μάχην».
 Αὐτοὶ τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν ὠδήγησαν ἐμπροσθεν τοῦ Ea.
 Τοῦ ἐπέβαλον τὴν ποινήν του καὶ ἐχάραξαν τάς φλέβας του.
 Ἐκ τοῦ αἵματός του ἐδημιούργησαν τὴν ἀνθρωπότητα.
 Οὕτος ἐπέβαλε τὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἀφῆκε τοὺς θεοὺς ἐλευθέρους.
 Τὸ ἔργον τοῦτο ἡτο πέραν τῆς νοήσεως.
 Οὕτως περιτέχνως ἐσχεδίασεν ὁ Marduk, ὁ Nudimmud ἐποίησε τοῦτο.
 Ο Marduk, ὁ βασιλεὺς τῶν θεῶν, διήρεσεν
 ὅλους τοὺς Anunnaki ἄνωθεν καὶ κάτωθεν²².
 Διὰ τὸν Anu ὥρισε νά φυλάττῃ τάς ἐντολάς του.
 Εθεσε τριακοσίους εἰς τὸν οὐρανὸν ὡς φρουράν.
 Κατὰ τὸν Iδιον τρόπον ὥρισε τάς ὁδοὺς τῆς γῆς.
 Εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν ἐγκατέστησεν ἑξακοσίους.
 Αφοῦ ὥρισεν δλας τάς ἐντολάς,
 ἐχορήγησεν εἰς τοὺς Anunnaki εἰς τὸν οὐρανὸν
 καὶ εἰς τὴν γῆν τὸ μερίδιόν των,
 οἱ Anunnaki ἤνοιξαν τὸ στόμα των
 καὶ είπον εἰς τὸν Marduk, τὸν κύριόν των:
 «Τώρα, ὃ κύριε, σὺ δόποιος μᾶς ἡλευθέρωσες,
 εἰς τι θύ συνίσταται ἡ ὑποταγὴ μας πλησίον σου;

Τὸ παρὸν ποίημα ἀναφέρεται εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ²¹
 μιᾶς θεότητος. Ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ σφαγιασθέντος θεοῦ Kingu ἦ ἐκ τοῦ
 μίγματος τῆς σάρκας καὶ τοῦ αἵματος τοῦ θεοῦ δημιουργεῖται ὁ ἄνθρωπος.
 Ἡ περὶ πτώσεως διήγησις τῆς Γενέσεως ἀρχίζει μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ
 ἀνθρώπου ἐκ τοῦ ύλικοῦ τῆς γῆς. Εἰς τὸν παραλληλισμὸν τοῦ κειμένου τῆς
 Γενέσεως μὲ τὸ ἀνωτέρω ποίημα διαφαίνεται πόσον ἀναγκαῖος ἡτο ὁ το-
 νισμὸς τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ χοός. Τὸ κοινόν, τὸ δόποιον
 ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο διηγήσεων, είναι δτι ὁ ἀνθρωπός δημιουργεῖται ἐξ
 ἑνὸς ἐνυπάρχοντος ἡδη συστατικοῦ. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ εἰς τὸ

21. Ο βασιλεὺς τῶν θεῶν, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς (Pritchard)

22. Οι Anunnaki ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ εἰς τὸ ἔπος κατανοοῦνται ὡς οἱ σύρανιοι (Pritchard).

ποίημα ἐνυπάρχοντος μύθου και τῆς διηγήσεως τῆς Γενέσεως προκύπτουν τὰ ἔξῆς :

Εἰς τὸ ποίημα επιμα elis εἰσέρχεται ἡ ἑνοχὴ εἰς τοὺς θεοὺς διά τοῦ φόνου τοῦ Apsu καὶ τοῦ Mummu. 'Ο Kingu ὃς ὁ πρόξενος τῆς στάσεως συλλαμβάνεται καὶ τὸ συμβούλιον τῶν θεῶν τὸν καταδικάζει εἰς θυσίαν, προκειμένου νῦ ἀπομακρυνθῆ τὸ κακὸν ἀπὸ τὸ βασίλειον τῶν θεῶν. 'Ἐκ τοῦ αἰματος τῆς θυσίας τοῦ Kingu δημιουργεῖται ἡ ἀνθρωπότης. 'Η ἀμαρτία δθεν ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς θεοὺς καὶ διηγωνίσθη ἐν συνεχείᾳ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπῆλλαγησαν οἱ θεοὶ ἐκ τῆς ἀμαρτίας καὶ τὸ βασίλειον τῶν θεῶν κατέστη καὶ πάλιν καθαρόν. Τὸ κακὸν, τὸ ἔχον τὴν καταγωγὴν του εἰς τὸ βασίλειον τῶν θεῶν, δέον νῦ ἀναζητηθῆ πλέον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ὅπαρξιν, μετὰ τῆς δοπίας είναι τοῦτο στενῶς συνδεδεμένον. 'Εάν συγκρίνωμεν τὸν παρόντα μύθον μὲ τὴν διήγησιν τῆς Γενέσεως καθίσταται ἐμφανές, δτι ἡ Γένεσις δὲν θέλει τὸν ἄνθρωπον δημιουργημένον ἀπὸ τὸ ἑνοχὸν αἷμα τῶν θεῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀγνὸν ὄλικὸν τῆς γῆς. Τὸ κακὸν εἰς τὴν Γένεσιν δὲν προϋπάρχει τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἐμφωλεύει εἰς τὸ εἶναι αὐτοῦ, ἀλλ' ἐμφανίζεται κατόπιν, ως ἀποτέλεσμα τῆς κακῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας του. Τὸ κακὸν είναι προϊόν τῆς ἀνθρωπίνης ἀμαρτίας καὶ οὐχὶ τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ.

'Ἐν συνεχείᾳ θὰ ἀναφερθῶμεν εἰς ἓν ἔτερον μυθολογικὸν στοιχεῖον τῆς διηγήσεως τῆς Γενέσεως, τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς²³, συγκρίνοντες ταύτην μὲ τὴν τελευταίαν σκηνὴν τοῦ ἐνδεκάτου πίνακος τοῦ ἔπου τοῦ Gilgames, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ φυτοῦ τῆς ζωῆς. Εἰς τὴν Γένεσιν ἐκδιώκεται ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ παραδείσου, δὲν δύναται νῦ τρώγῃ ἐκ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς, δὲν δύναται νῦ γίνη ἀθάνατος: «καὶ νῦ μή ποτε ἐκτείνῃ τὴν χειρα αὐτοῦ καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰώνα»²⁴. 'Ο ἄνθρωπος λοιπὸν πρέπει νῦ ἀποθάνῃ, τὸ δένδρον τῆς ζωῆς είναι πλέον ἀπρόσιτον εἰς αὐτὸν.

Τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς ἐν γένει κυριαρχεῖ εἰς τὸ ἔπος τοῦ Gilgames. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φίλου του Enkidu περιπλανᾶται ὁ Gilgames εἰς διαφόρους χώρας μὲ τὴν πικράν ἐρώτησιν²⁵:

«Δὲν θὰ συμβῇ καὶ εἰς ἐμέ, ὅταν ἀποθάνω, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸν Enkidu: 'Απελπισία πληροῖ τὸ ἐσωτερικόν μου...»²⁶

23. Πρβλ. H. Gese, Vom Sinai zum Zion. Alttestamentliche Beiträge zur biblischen Theologie, München 1974, σ. 102 έξ.

24. Γεν. 3,22.

25. Πρβλ. N. Mpratstisiatou, 'Η θέσις τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, 'Αθῆναι 1962, σ. 138.

26. Tafel 9. H. Schmökel, Das Gilgamesch-Epos, Mainz 1966, σ. 80.

Εις τὰς περιπλανήσεις του ἀναζητεῖ τὴν ἀθανασίαν. 'Ο Gilgames, δὲ τραγικός οὗτος ἡρως' δὲν παραιτεῖται τοῦ σχεδίου του παρ' ὅτι θεά τις τοῦ δίδει τὴν «ἀποκαρδιωτικὴν ἀπάντησιν»:

Gilgames, ποῦ τρέχεις;

Τὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν ἐκζητεῖς, δὲν θὰ (τὴν) εὑρης,
(διότι) διεισδύεις τὴν ἀνθρωπότητα,
ῶρισαν τὸν θάνατον εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος,
τὴν (δὲ) ζωὴν ἐκράτησαν εἰς τὰς ιδίας αὐτῶν χεῖρας²⁷.

Μετά ἀπὸ ίκανῶν ταλαιπωρίας κατορθώνει σχεδὸν εἰς τὸ τέλος τῶν περιπλανήσεων του νῦν πληροφορηθῆ, ὅτι εἰς τὸν βυθὸν τοῦ Ὡκεανοῦ ὑπάρχει τὸ φυτόν, τὸ ὅποιον δίδει νέαν ζωὴν. 'Αν καὶ ἐπίπονος ἡ προσπάθεια ἀνασύρει δὲ Gilgames ἐκ τοῦ βυθοῦ τὸ φυτόν τῆς ζωῆς ίκανον ποιημένος λέγων εἰς τὸν Urschanabi:

«Urschanabi, τὸ φυτόν τοῦτο
εἰναι θωματουργὸν καὶ δίδει πάλιν τὴν νεότητα!
Θὺ τὸ κομίσω εἰς τὸ ώχυρωμένον Uruk
καὶ, δοκιμάζων τὸ βότανον, θὺ δώσω νὰ τὸ φάγουν.
Τὸ δνομά του εἰναι Ἀπὸ γέροντος θὺ γίνῃ δὲνθρωπος νέος"
(Οταν θὺ γηράσω), θὺ φάγω ἐξ αὐτοῦ
καὶ ἡ νεότης μου θὺ ἐπιστρέψῃ!»²⁸

Εις τὴν ἐπιστροφήν του πρός τὸ βασιλεῖόν του (Uruk) πρέπει νῦν διανύσῃ δὲ Gilgames μεγάλην ἀπόστασιν. Ταλαιπωρημένος καὶ ἔξησθενημένος φθάνει εἰς μίαν πηγήν.

"Οταν εἰδεῖς τὴν μικράν λίμνην μὲ τὸ δροσερὸν ὕδωρ,
ἐπήδησεν ἐντὸς τῆς λίμνης νῦν πλυθῆ.
(Ομως) δοφις τις ὠσφράνθη τὴν δσμὴν τοῦ φυτοῦ,
σιωπηλῶς τὸ ὑνεσήκωσε καὶ ἡρπασε τὸ φυτόν.
Ἄμεσως ἥλλαξε τὸ δέρμα του."²⁹

'Ο τραγικός Gilgames χάνει τὴν εὐκαριάν νῦν γίνη νέος καὶ ἔκεινος καὶ τὸ βασιλεῖόν του, διότι ἔξηρπασε ταύτην ὁ δοφις. 'Οδυρέμενος παραπονεῖται, διότι τελικῶς ἔβοήθησεν τὸν δοφιν καὶ δχι τὸν ἑαυτόν του. 'Απογοητευμένος ἀπὸ τὸ τραγικὸν τοῦτο τέλος τῶν προσπαθειῶν του καὶ πλήρης πείσματος παίρνει τὴν ὄδὸν τῆς ἐπιστροφῆς.

27. Ν. Μπρατσιάτου, Ἑνθ' ἀνιτ. σ. 137.

28. H. Schmökel, σ. 110.

29. H. Schmökel, σ. 111.

"Εκ τῆς συγκρίσεως τοῦ μόθου τοῦ ἐπούς τοῦ Gilgames μὲ τὴν διήγησιν τῆς Γενέσεως προκύπτουν τὰ ἔξης: 'Ἐν πρότοις ὁ δόφις παιζεῖ ἀποφασιστικὸν ρόλον ὡς πρός τὸ φυτὸν τῆς ζωῆς, τὸ ἀπρόσιτον εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ εἰς τὰς δύο διηγήσεις. 'Ο δόφις καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις συντελεῖ εἰς τὴν ἀπώλειαν τῆς ἀθανασίας τοῦ ἄνθρωπου. 'Η διαφορὰ δημοσίου τοῦ μόθου ἀπὸ τὸ βιβλικὸν κείμενον ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός, διτὶ ἐνῷ εἰς τὸν Gilgames ἡ ἀρπαγὴ τοῦ φυτοῦ τῆς ζωῆς ὑπὸ τοῦ διφεως, ἥτοι ἡ ἀπώλεια τῆς δυνατότητος νῦ γίνη ἀθάνατος, παρουσιάζεται ὡς συμπτωματικὸν γεγονός ἡ ἀκόμη καὶ ὡς θεία βούλησις, εἰς τὴν Βίβλον ἡ ἀπώλεια τῆς ἀθανασίας καθορίζεται ἐκ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἄνθρωπου, ὁ δόποιος διά τῆς ἀμαρτίας του, διά τῆς παρακοῆς του εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, στερεῖται τῆς δυνατότητος νῦ γίνη ἀθάνατος³⁰.

"Ηδη εἰς κείμενον ἀναγόμενον περίπου εἰς τὸ 2100 π.Χ. ἀναγιγνώσκομεν τὰ ἔξης:³¹

Σοῦ ἀναφέρω τὰς τέσσαρας καλάς πράξεις,
τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς ἐμὲ ἡ καρδία μου...

Ἐποίησα ἔκαστον ἄνθρωπον δημοιον πρὸς τὸν ἀδελφόν του.
Δὲν τοὺς διέταξα, ἵνα πράττουν τὸ κακόν,
(ἄλλα) αἱ καρδίαι των ἡσαν ἐκεῖναι αἴτινες παρεβίασαν δ.τι εἶπον.

Σχολιάζων τὸ παρὸν κείμενον δ. N. Μπρατσιώτης παρατηρεῖ: «'Ἡ ἀνάδειξις ἔκαστου ἀτόμου, ὡς ὑπευθύνου προσωπικότητος ἔναντι τοῦ Θεοῦ, θεωρεῖται ὡς πρωταρχικὴ θεία ἐνέργεια (ἰεκαμα ἔκαστον ἄνθρωπον δημοιον πρὸς τὸν ἀδελφόν του), ἐμφανινομένη ἐπίσης καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις, ἔνθα δ θεός παρίσταται διακηρύσσων, διτὶ ἡ αἴτια τοῦ κακοῦ δὲν βαρύνει αὐτὸν, ἀλλὰ τοὺς ἄνθρωπους («δὲν τοὺς διέταξα, ἵνα πράττουν τὸ κακόν»). Οἱ ἄν-

30. Πρβλ. Realität und Wirksamkeit des Bösen, σ. 78. 'Ο H. G e s e, Mv. Ἑργ., σ. 103, σχολιάζων τὸ Γεν. 3,22,24 ἐν σχέσει πρὸς τὸν μόθον θωρεῖ ὡς αἴτιον τῆς ἀπώλειας τῆς ἀθανασίας τοῦ ἄνθρωπου τὸν Θεόν, ὅστις οὕτως ἀπεφάσισε χάριν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἡθελημένης τάξεως: «Nicht ein tragischer Umstand und ein der eigentlichen Ordnung widersprechender Unglücksfall hat den Menschen von der seinem Wesen im Grunde gemässen Unsterblichkeit ausgeschlossen, sondern Gott selbst hat diesen Ausschluss bestimmt; er entspricht der von Gott gewollten Ordnung. Dem Menschen eignet ein Wesen zwischen den Himmelschen, an denen er Anteil durch sein Bewusstsein hat, und den irdischen Lebewesen mit denen er das Todesschicksal teilt». 'Ἐρεστᾶται δημος εἰς τὴν τοιαύτην ἐμηνείαν: 'Ἐάν δ θάνατος είναι τὸ πρῶτον ἀφύσικον γεγονός, είναι δινυτὸν ὁ ἀγελός Θεός νῦ είναι αἴτιος τοῦ κακοῦ;

31. Μετάφραστις τοῦ κείμενου ὑπὸ N. Μ π ρ α τ σ i ἐ τ o u, 'Η θύσις τοῦ ὑτόμου..., σ. 94.

Θρωποι διά τῆς χρήσεως τοῦ αὐτεξουσίου των, δηλούμενου ἐνταῦθα διά τῆς "καρδίας", ὡς ἔδρας τοῦ τε νοῦ καὶ τῆς βουλήσεως, ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ ἡθικοῦ νόμου, δστις καὶ ἐνταῦθα παρίσταται ὡς κατασταθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ («αἱ καρδίαι τῶν ἡσαν ἐκεῖναι, αἵτινες παρεβίασαν δ.τι εἰπον»)»³².

Τὸ ἐν ἀναφορῷ πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς θεοδικίας προκύπτον ἐνταῦθα ἔρωτημα εἶναι: Πῶς καταλήγει ἡ Βίβλος εἰς τὸ συμπέρασμα διτὶ τὸ κακὸν εἰς τὴν δημιουργίαν προῆλθεν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας; Τὸ ἔρωτημα τοῦτο μᾶς ὀδηγεῖ εἰς μίαν ἀνασκόπησιν τῆς ιστορίας τοῦ Ἰσραὴλ.

"Ο Θεός ἔξελεξε τὸν Ἰσραὴλ μεταξὺ τῶν ἄλλων λαῶν καὶ συνῆψε μετ' αὐτοῦ μίαν διαθήκην. Ἡ διαθήκη ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ιστορίαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ Σινᾶ, ἀφοῦ προηγουμένως ὑπῆρχε μία πρόγευσις αὐτῆς εἰς τὴν συμφωνίαν τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν Ἀβραάμ. Μεταξὺ τῆς θεολογίας τῆς διαθήκης καὶ τῆς θεολογίας τῆς πτώσεως εἰς τὴν Γένεσιν ὑπάρχει μεγάλη ἀναλογία³³. Συμφώνως πρὸς τὴν θεολογίαν τῆς διαθήκης ὁ Θεός ἔξελεξε καὶ ἐδημιούργησε τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐκτὸς τῆς χώρας Χαναάν, εἰς τὴν δοποίαν ἐν συνεχείᾳ τὸν ὡδήγησεν. Ο Ἰσραὴλ λαμβάνει ἀπὸ τὸν Θεόν τὰς ἐντολὰς του, τὰς δοποίας πρέπει νῦν σεβασθῆ, ὃντας θέλη νῦν εὑημερῆ νῦν ζῆσῃ εἰς τὴν νέαν χώραν. Εάν δὲν τηρήσῃ τὰς θείας ἐντολάς, τὴν διαθήκην, θὰ ἐκδιωχθῇ ἐκ τῆς χώρας ταύτης, θὰ βασινισθῇ ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς καὶ τελικῶς θὰ ἀποθάνῃ. Συμφώνως πρὸς τὸ ιστορικὸν τοῦτο διάγραμμα ἡ ἀμαρτία τοῦ Ἰσραὴλ ἐμφανίζεται ὡς παράβασις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Τὸ κακὸν εἰς τὸν Ἰσραὴλ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς διασπάσεως τῆς διαθήκης, ὁ σεβασμὸς τῆς δοποίας θὰ ἔξησφαλίζειν εἰς τὸν Ἰσραὴλ εὐλογημένην ἐπιβίωσιν εἰς τὴν εὐλογημένην χώραν τῆς Χαναάν. Ἡ διαδοχικὴ σειρὰ τῶν γεγονότων εἰς τὴν Γένεσιν μέχρι τῆς πτώσεως εἶναι ἀνάλογος τῆς ιστορίας τοῦ Ἰσραὴλ. Ο Θεός δημιουργεῖ τὸν ἀνθρωπὸν ἐκτὸς τοῦ παραδείσου καὶ ἐν συνεχείᾳ ὀδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὸν κῆπον τῆς Ἑδέμ, δίδων εἰς αὐτὸν μίαν ἐντολὴν, ὁ σεβασμὸς τῆς δοποίας θὰ ἔξασφαλίσῃ εἰς τὸν ἀνθρωπὸν τὴν ζωὴν (ἀθανασίαν). Ο ἀνθρωπὸς δομῶς παραβαίνει τὴν ἐντολὴν καὶ περιέρχεται οὕτως εἰς τὴν κατάστασιν τῆς κατάρας, πρέπει νῦν ζῆσῃ μὲ πολλοὺς πόνους μακρύν τοῦ παραδείσου καὶ τελικῶς νῦν ἀποθάνῃ.

"Η ὑφισταμένη σχέσις μεταξὺ τῆς θεολογίας τῆς διαθήκης καὶ τῆς θεολογίας τῆς πτώσεως δεικνύει, διτὶ αἱ ἀρχαὶ μιθικαὶ - ἐπικαὶ παραστάσεις περὶ τῆς εἰσόδου τοῦ κακοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἀντικατεστάθησαν διὰ μᾶς θεολογικῆς σκέψεως, ήτις ἐθεμελιώθη ἐπὶ θρησκευτικῆς ἐμπειρίας, βιωθείσης κατ' ἀρχὰς ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς διαθήκης, καὶ κατενόησε τὸ κακὸν ὡς ἀκολουθίαν τῆς ἀνθρωπίνης ἀμαρτίας. Εἰς τὴν διήγησιν τῆς πτώσεως

32. 'Ἐνθ' ἀνατ. σ. 95.

33. Πρβλ. Realität und Wirksamkeit des Bösen, σ. 79 £.

ἡ θεολογική ἔρμηνεία τονίζει ιδιαιτέρως τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν τοῦ Ἀδάμ καὶ δχι τὴν προηγηθεῖσαν τῆς πτώσεως εὐτυχῆ κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ παραδείσῳ, ἡ δοκία βοηθεῖ τὴν δρθῆν κατανόησιν τῆς ἐλευθερῶς ἐπιτελεσθείσης ἀμαρτίας. Ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀμαρτάνοντα ἄνθρωπον δὲ δφις ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἐν ἀπομυθοποιηθὲν μυθολογικὸν στοιχεῖον. Ἡ κρίσις περὶ τῆς ἐλευθέρως ἐπιτελεσθείσης ἀμαρτίας δύναται νὰ καταστῇ δυνατὴ βεβαίως βάσει τῆς πράξεως τῆς ἀμαρτίας, ὡς ἐμπεδοῦται αὕτη εἰς τὴν διήγησιν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἐν ἀναφορῷ πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν εὐτυχῆ κατάστασιν εἰς τὸν παράδεισον.

Τὰ προκύπτοντα προβλήματα βεβαίως διὰ τὴν βιβλικὴν θεολογίαν είναι πολλά. Ποιὸς είναι ὁ ἀμαρτήσας ἄνθρωπος Ἀδάμ; Ὑπάρχει εἰς τὴν Γένεσιν ίστορικὸν ὑπόβαθρον, ίστορικὴ σκέψις. Είναι δηλαδὴ ὁ Ἀδάμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἢ είναι ἐν σύμβολον δι' ἐκαστον ἄνθρωπον κεχωρισμένος καὶ δι' ὅλους ὁμοῦ; Ἡ ἔρμηνεία τῆς διηγήσεως τῆς πτώσεως εἰς τὴν Γένεσιν ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν θεολογίαν τῆς διαθήκης ἐνισχύει τὴν θέσιν, διτε εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀδάμ ἀναφέρεται ἡ ἀμαρτία τοῦ «ἄνθρωπου» καὶ αἱ συνέπειαι αὐτῆς δι' αὐτοῦ.

Ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς θεοδικίας ἡ διήγησις τῆς πτώσεως εἰς τὴν Γένεσιν δὲν θεωρεῖ αἴτιον τοῦ κακοῦ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀποδίδει τὸ ίστορικὸς διαινοιζόμενον κακὸν εἰς τὴν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ρέπουσαν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου³⁴. Τὸ κακὸν δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὡς πιστεύει ἡ μεσοποταμικὴ θεολογία, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ αἵτια τῆς κατάρας κείται εἰς τὴν κακὴν χρῆσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας. Ἡ ἐνοχὴ εὑρίσκεται εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ δχι εἰς τὸν Θεόν, δὲ ποιὸς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ εὐλογεῖ τὸν Ἰσραὴλ³⁵ καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τὸν κόσμον δλον. Ὁ Ἰσραὴλ ἀποτελεῖ ἀπλῶς τὸ βάθρον ἐκ τοῦ ὅποιου ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ θὰ κατακλύσῃ ὅλα τὰ γένη τῆς γῆς³⁶.

34. «Καὶ εἶπεν Κύριος ὁ Θεός διανοηθεῖς· οὐ προσθήσω ἐπὶ καταράσσεσθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, διτε Ἐγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῆς ἐπὶ τὰ πονηρά ἐκ νεότητος αὐτοῦ». Γεν. 8,21.

35. «προιδούσι δὲ ἡ γραφὴ διτε πίστιας δικαιοῦ τὰ ἔθνη ὁ Θεός, προευηγγελίσαστο τῷ Ἀβραάμ διτε ἐνεανογηθῆσονται ἐν σοι πάντα τὰ ἔθνη». Γαλ., 3,8.

36. «Ἄξελθε ἐπὶ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου καὶ δεδρὸ εἰς τὴν γῆν, ἣν σοι δείξω καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγαλύνθη τὸ ὄνομά σου καὶ ἔσῃ εὐλογημένος, καὶ εὐλογήσω τούς εὐλογοῦντας σε». Γεν. 12,1-3.

ΧΡΟΝΙΚΑ

'Η 30ή Γενική Συνέλευση τῆς Studiorum Novi Testamenti στὸ Aberdeen τῆς Σκωτίας.

'Η 30ή Γεν. Συνέλευση τῆς Studiorum Novi Testamenti Societas συνῆλθε ἐρέτος στὸ Aberdeen τῆς Σκωτίας ἀπὸ 25-29 Αὐγούστου. Τὸ κεντρικὸ θέμα ἦταν «Ἡ Θεολογία τῆς Καινῆς Διαθήκης». Ἡ συμμετοχὴ ἦταν ἔξαιρετική, κι' ἡ ἀργάνωση δύνης χάρις στὴν ἐνεργητικότητα ὅμαδας νέων θεολόγων ὃποιοι τὴν ἡγεσία τοῦ συναδέλφου κ. Robin Barron, γράμματεως τῆς Societas.

'Η Γεν. Συνέλευση διευθύνει ὅλες τὶς δραστηριότητες τῆς 'Εταιρίας (Society). Γι' αὐτὸς στὸ πρόγραμμα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρωινὴ λατρεία, τὶς εἰσηγήσεις στὸ θέμα, κύριες εἰσηγήσεις, σύντομες ἀνακοινώσεις καὶ τὰ Σεμινάρια, περιλαμβάνονται καὶ Business Meetings. Πρόεδρος τῆς χρονιᾶς αὐτῆς ἔξελέγη ὁ καθηγητὴς F. F. Bruce. Ἡ προεδρικὴ του προσλαλική εἶγε αὐτὸν θέμα «Ἡ Κ. Δ. καὶ οἱ Κλασικὲς Σπουδὲς» Ἐπόντισε πάλι πρέπει νὰ είμαστε πολὺ προσεγκικοί, ὅταν διχοτομοῦμε τοὺς δύο κόσμους, ἔβραϊκό καὶ ἔλληνικό. Μελάνταξε εἰδικῶτερα γιὰ τὴν σχέση τῆς φιλολογίας τῆς Κ. Δ. πρὸς τὴν ἀντίστοιχη ἔλληνιστική, ἐπέμενε ιδιαίτερα στὸν Λουκᾶ σὰν Ιστορικὸ τῆς ἐποχῆς του. Σχετικά μὲ τὶς 'Επιστολὲς τοῦ Παύλου ἐπεσήμανε τὴν ἀνάγκην ἐντατικῶτερης μελέτης τῶν κοινωνικῶν συμθηκῶν στὶς Ἀνατολικὲς 'Ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας. 'Ελληνες καὶ Ρωμαῖοι συνέβαλλεν πολὺ στὴν ἀνέλιξη τοῦ ἀρχικοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ σήμερα συμβάλλουν πολὺ στὴν μελέτη τῶν χριστιανικῶν κειμένων τῆς ἐποχῆς.

Τὸ κεντρικὸ θέμα «Ἐνότετα καὶ Ποικιλία στὴν Θεολογία τῆς Κ. Δ.» εἰσηγήθηκε ὁ Helmut Koester, καθηγητὴ στὸ Harvard. Τὴν κριτικὴ τῆς εἰσηγήσεως είχαν ἀναλάβει ὁ A. Vögtle καὶ ὁ ἐπίσκοπος E. Lohse. Οἱ ἀπόψεις τοῦ Koester προκάλεσαν θύελλα: 'Ἐπεισόντων πολὺ τὶς ὑπάρχουσες μέσα στὴν Κ. Δ. ἀποκλίσεις, χωρὶς νὰ δώσουν συγκεκριμένο καὶ σαφὲς κέντρο ἐνότητος. Τὰ ἔρετήματα ποὺ προσπάθησε ν' ἀπαντήσῃ ὁ Κ. Δ. σαν: 1) Μποροῦμε σήμερα νὰ μάλλουμε γιὰ ἐνότητα μέσα στὴν Κ. Δ.; Μὲ ποιά κριτήρια είναι δυνατὸ ἀυτὴ νὰ προσδιορισθῇ; 2) Πέδει είναι δυνατὸ νὰ βάλῃ κανεὶς τάχη σὲ ποικιλὰ φαινόμενα καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν ίδιαζουσα ὄφη τους. Στὸ πρώτο μέρος τῆς εἰσηγήσεως: Φαινόμενα ποὺ παρουσιάζουν ποικιλία στὴν Θεολογικὴ γλώσσα τῆς Κ. Δ., ἔξτασες ἀναλυτικὰ τοὺς χριστιανογυνοὺς τίτλους, τοὺς κερογγατικοὺς καὶ ὄμοιογυνούς τόπους, βασικοὺς θεολογικοὺς δρυμοὺς καὶ ἔνοιες, διδασκαλίες περὶ 'Εκκλησίας καὶ Μοντερίων. Στὸ δεύτερο μέρος τῆς εἰσηγήσεως, ποιναι καὶ τὸ σημαντικότερο (τὸ Θεολογικὸ Πρόβλημα), περιγράφει στὴν ἀρχῇ τὸν περιστατικὸ καὶ ἀνάλογο μὲ τὴν κάθε συγκεκριμένη κατάσταση χρησιμοποίηση τῶν παραδόσεων περὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας του ἀπ' τοὺς ἀρχικοὺς κήρυκες τοῦ λόγου καθὼς καὶ τὸν ἀνάλογο χρεκτῆρα τοῦ Θεολογεῖν. 'Ο χρεκτηρισμὸς μᾶλις παραδόσεως ὡς οἰουδαϊκὴν ἡ αἰδληνιστικὴν ἡ εργαστικὴν ἡ ἀλλοιώτικα δὲν ἔχει τίποτε ὃποιον ἔνοια τῆς θεολογίας. 'Ο Παῦλος στὴν Α' Κορ. π. χ. καταπολεμεῖ 'Πρετοριονοτικούς, τὰ θεολογικὰ δύματα θέματα θίγονται είναι προβλήματα τῆς ἐλευθερίας, τῆς συνειδήσεως, καὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς κοινότητος. Στὸ σήμερον τότε ὁ Koester ἐπέμενε πάλι «ἢ θεολογικὴ ἀντίτητη πρέπει νὰ ἐπιμείνῃ σὲ κριτήρια βάσει τῶν ὅποιων ἔμεις μποροῦμε νὰ ἐνοιησομεῖς, νὰ διαχειρίσωμεῖς ἢ νὰ ἀναπαντάξουμε. Λότο μπορεῖ νὰ γίνεται μόνο

άν θέσωμε τέτοιες κατηγορίες, διά μέσου τῶν διοίκων είναι διαλογος μεταξύ ήμαδιν καὶ τῶν συγγραφέων τῆς Κ. Δ. Αὐτὸς δικαίως ἔξαρτᾶται ἐντελῶς ἀπὸ τὴν γνησιότητα (integrity) τῶν θεολογικῶν μας ἀντίτησεων καὶ ἀπὸ τὶς ἀξίες, ποὺ προϋποθέτουν αὐτές οἱ ἀναζητήσεις». Τὰ κριτήρια, γιὰ τὰ ὄποια μιλάει ὁ Κ., πρέπει νὰ βρεθοῦν μέσα στὴν Ιστορική πορεία τῶν πραγμάτων. «Ἐδῶ ἔλλογχοις διὸ κλεῖδωνοι: ἡ Ιστορικὴ σχετικορρετία ἀπ’ τὴν μιὰ μεριά, καὶ ἡ διάλυση τῶν ἡθικῶν ἀξιῶν, ποὺ κατέληξε στὸν ὑπαρξισμὸν τοῦ Heidegger ἀπ’ τὴν ἄλλη. Τὴν ἀπομίθευση θεωρεῖ ἀναγκαῖα διὰ δικαίου μονάχα μὲ τὴν ἔννοια δι τοὺς πλαισίους μόθιους ντυνόμεις μὲ μοντέρνους μόθιους, σὲ σύγχρονη γλῶσσα, γιὰ νὰ διαβιβάσουμε κατὰ τὸν καλύτερο δινατὸ τρόπο τὶς μιθικὲς κατηγορίες τῆς Βίβλου στὴν ἐπιστημονικὴ ἐποχὴ μας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μὲ τὴν ἔννοια ποὺ ἡ θεολογία κριτικάρει καὶ θεωρεί μένες θρησκευτικὲς ιδεολογίες καὶ τὶς συμπαραμετρούμενες συνέπειες τους γιὰ μιὰ ἡθικὴ καὶ αἰθίντικὴ ζωὴ μέσα στὸν πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ κόσμο μαζε.

Τὴν λόση στὸ πλέγμα τῶν παραπάνω προβλημάτων ἀναζητεῖ, καθὼς φαίνεται, ὁ Κ. σὲ μιὰ συσχέτιση τοῦ Ιστορικοῦ 'Ἴησον ἀρ' ἐνὸς καὶ τῆς ἡθικῆς συνειδήσεως τοῦ ἐρμηνευτῆ ἀρ' ἔτερου, σὰν ἐρμηνευτικῆς ἀρχῆς. 'Ἡ ποικιλία στὴν θεολογία είναι ἀναπόφευκτη καὶ σήμερα δηπος ἡταν καὶ στὰ χρόνια τῆς Κ. Δ., γιὰ λόγους πνευματικοῦ ἐγχώριατοποῦ (acculturalization) καὶ ἀνταποκρίσεων σὲ διαφορετικὲς συγκεκριμένες καταστάσεις. 'Ἡ ἐνδητὴ τα μπορεῖ νὰ βρεθῇ στὸ διαμόρφωγο τοῦ ἡθικοῦ σκοπούν. Βρίσκεται, καθὼς φαίνεται, μιὰ κοινωνία ἡθικῶν κριτήρiorion στὸν 'Ἴησον', στὴν Κ. Δ., καὶ σ' ἡμᾶς σήμερα σὰν διανοτήτη. Στοὺς σύλλογομούς του ὁ Κ. στρέφεται τόσουν κατὰ τὸν παραδεδομένον χριστιανικὸ individualismus, δηπος κανεὶς, μπροστά στὰ συγκεκριμένα προβλήματα, ποὺ θέτει ἡ Ιστορία, ἀποσύρεται μὲ ἀσφάλεια μέσα σὲ μιὰ ἀδιάφορη δήθεν παράδοση. 'Οπως ἐπίσης στρέφεται κατὰ τῆς ἀπομίθευστας σὰν ἐρμηνευτικῆς μεθόδου, διτὸν περιορίζεται στὸ ἔργο τῆς μεταγλωττίσεως καὶ δὲν προχωράει σὲ μιὰ κριτικὴ θεώρηση τῶν παραδεδομένων ἀξιῶν.

Είπε πρὸς πόλες ἡ εἰσήγηση τοῦ Κ. πρωτάλεπτη θεωρεῖ: θεωρήθηκε σὲν καμουφλαρισμένη ἐπάνωθεν τοῦ Φιλελευθερισμοῦ, τοῦ κανονικοῦ Χριστιανισμοῦ (social gospel), μὲ ἀμερικανικό μάρτυρας Ἐνθάμνου. Οἱ ὀντστρόποτες κριτικὲς παρατηρήσασι ἀκούσθηκαν ἀπ’ τὴν πλευρὰ τῶν γερμανῶν κυρίων καινοδοκηθηκόλογων. Τοῦ Anton Vögle οἱ παρατηρήσεις συνοψίζουν, νομίζω, δι το περίτον ἀκαλούθευτο, μετά τὸ panel, στὴν γενικὴ συζήτηση. Οἱ παρατηρήσεις ἀφοροῦν τόσο στὸν μέθοδο τοῦ Κ. δισο καὶ στὴν οὐσία τῆς νέας λόσεως ποὺ πρότεινε στὸ ἐρμηνευτικὸ προβλῆμα τῆς Κ. Δ.: Μεθοδολογικά, θέπτετε ὁ Κ. ἀντὶ νὰ παρουσιάσῃ στὸ τέλος τῆς εἰσήγησώς του τὸ κριτήριο *'Jesus of Nazareth'* σὰν ἐνὸς *'ideus ex machina'* ὡργίστη μ' αὐτόν, καὶ κατέπιν νὰ διεκριθῶστη μέσα ἀπ' τὴν ποικιλία τῶν παραδόσεων καὶ τῶν θεολογιῶν ἀν καὶ πᾶς δικτερήθηκε ἡ ἐνότητα μέσα στὴν Κ. Δ. Κατόπιν, δὲν φαίνεται ίκανονιστικὸς ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἐρμηνευτικοῦ προβλήματος. Γίνεται παντοῦ λόγους γιὰ τὸ κριτήριο *'Jesus of Nazareth'* καὶ διγι 'Ιησοῦς Χριστός'. Κάπου ὁ Κ. μιλάει γιὰ τὴν μοιρά (*fate*) τοῦ 'Ἴησον'. 'Απὸ ποιητικά δικαὶος δὲν βγίνει τὸ νόημα ποὺ ἔχει γι' αὐτὸν ἢ Στεφάρος καὶ ἡ Ἀνάσταση τοῦ 'Ἴησον' ἀπὸ Ναζαρέτ. Κι' ἀλλές παραλείψεις ἡ δισέρπειας ἀπομένουσα: τί σημαίνεισι οὐδὲ διαδίκυρο τοῦ ἡθικοῦ σκοπούν. Ποὺδες ἡ τὶ καθορίζει τὸ οὐρανόφυγον? Μήπως τὸ κριτήριο *'Jesus of Nazareth'*, καὶ πᾶς; 'Ασφέρεις ἐπίσης παρατηρήθηκε καὶ γιὰ τοὺς δρους ὥθικη συνειδήση καὶ ἡθικὴ καθονισματική (moral commitment). 'Ος πρὸς τὴν οὐσία τοῦ θέματος, ἐπηγειρώθηκε πάλι ὁ τονισμὸς τῆς ἐμπλοκῆς τῆς θεολογίας τῆς Κ. Δ. στὰ σύγχρονα θέματα τῆς αἰετομετρίας, τῆς αἰδηκονιστήριας καὶ τῆς αἰερήσης προβλήμων ἐνὸς εἰδοῦς σωτηριολογίας, ποὺ δίνει τὸ προβάδισμα στὴν ἀνθρώπινη δραστηριότητα, ἐνῷ μέσα στὴν Κ. Δ. ἡ ἐμφαση είναι σ' αὐτὸν ποὺ κάνει ὁ Κύριος, στὸ διάρο τοῦ Θεοῦ. 'Επειτα, ἐνῷ περὶ ἀμερικής δὲν γίνεται πουλιάνικος λόγος, τοὺς ζετεῖ ποὺδες ἡ ἐλαυνθερία καὶ ἡ αἰδηκονιστήρια, καὶ δὲν περινοιάζεται πουλιάνικη ἡ ἀγάπη, ποὺ είναι ἡ καντρικὴ ἔννοια μέσα στὴν Κ. Δ. Τέλος, συζητήθηκε τὸ θέμα ἀν ἡ πρόταση

Κ. παρουσίασε τὴν αἰδίνη συνείδησην τοῦ ἔρμηνευτῆ σὰν «μιᾶ ἔρμηνευτικὴ ἀρχὴ» (a hermeneutical principle) ή σὰν τὴν ἔρμηνευτικὴ ἀρχή.

Απὸ τὴν γενικὴ συζήτηση πάνω στὸ σπουδαιότατο θέμα τῆς ποικιλίας καὶ ἐνότητος τῆς θεολογίας τῆς Κ.Δ. Θὰ μποροῦσαν κανεὶς νὰ κάνῃ μερικὲς παρατηρήσεις καὶ διαπιστώσεις: (α) Τὸ θέμα ποικιλία καὶ ἐνότητα (unity and variety) μέσα στὴν Κ.Δ. είναι βασικὸ θέμα ὅχι μόνο γιὰ τὴν κατανόηση τῆς Ιστορίας τῆς Ἔκκλησίας ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν συνειδητοποίηση τῶν προβλημάτων τοῦ σημερινοῦ οἰκουμενικοῦ διαδήμου, καθὼς καὶ γιὰ τὶς ἀπογράφεις (θεολογικοποιευματικές), ποὺ παρατηροῦνται μέσα σὲ κάθε χριστιανικὴ ὁμολογία. Τὸ ἑρώτημα, ἀπομένως, ποὺ είναι τὸ κριτήριο ἐνότητος δὲν ἀφορᾷ μόνο στὴν ἐνότητα τοῦ χριστικοῦ μοῦσου καὶ στὴν οἰκουμενικὴ κίνηση σήμερα ἀφορᾷ ἀκόμη καὶ στὴν ἐνότητα μέσα στὴν Ἔκκλησία, ποὺ ἀνήκει. (β) 'Η εἰσήγηση τοῦ Koester παρουσιάζει, πράγματι, παραδείξεις καὶ διάστρεις. Πάρα πολλὲς ἀπὸ αὐτὲς ἔξηγησες δὲ ίδιος κατὰ τὴν συζήτηση. 'Η διακή μας ἐντύπωση είναι πώς δὲ Κ. Θέλησε μὲ τὴν εἰσήγησή του νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴ τῆς ἔρευνας σ' ἕνα τομέα πούντι τόσο ζωτικὸς ἔξω ἀπ' τὴν Ἔκκλησία καὶ τὴν Θεολογία, παραμελεῖται δύμας μέσα σ' αὐτήν. Αὐτὸς δὲν σημαίνει πώς οἱ ἀπόφεις του ἀπλῶς συμπληρώνουν κάτι ἄλλο, ποὺ ισχύει σήμερα, μὲ τὴν ἔννοια «αἷς δύομει κι' ἀλλ' αὐτὴ τὴν ἀποφή τὸ πρᾶγμα». 'Οχι. Αὐτὸς ποὺ προτείνει δὲ Κ., δοσο κι' ἀλλ' χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση ἀπὸ ἀποφή πληρότητος καὶ σερήνειας, ἔχει φιλικότερο χαρακτήρα. (γ) Πολλὲς ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις καὶ ἐρωτήσεις, ποὺ ἀπευθύνονται στὸν Κ., ήταν ἀπλώτατα δικαιολογημένες. 'Εγνας ἐπίσης φανέρω πώς πολλὴ ἀνησυχία παρουσιάσθηκε σὲ πολλοὺς ἔξι αἰτίας πολετικῶν προσποθέσεων καὶ ιριτηρίων. Τὸ κεντρικὸ σημεῖο ποὺ μένει πρὸς ἀποειρήνηση είναι: π ὅς εἰ στὸ 'amoral commitment' λόγον καὶ πράξεων τοῦ 'Ιησοῦ ἐντάσσεται τὸ ὄλο γεγονός (event)' Ιησοῦς Χριστός, ή Θεολογίας τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς 'Ἀναστάσεως, ἡ διδασκαλία περὶ Θείας χάριτος καὶ περὶ βασιλείας τοῦ Θεοῦ'. (δ) Μ' ἄλλη λόγων, δὲ Koester ἐτάραξε τὰ νερά. Νὰ θούμη με ποιά θάναι ή συνέχεια σ' αὐτὴ τὴν νέα νότα-πρόταση γιὰ μιὰ ἄλλη ύφη στὸν χαρακτήρα τῆς Θεολογίας τῆς Κ.Δ.

'Η ἐπόμενη εἰσήγηση στὸ θέμα ἦταν τοῦ S. S. F. Barnabas Lindars, τοῦ Cambridge. 'Ο τίτλος ήταν: 'Η θέση τῆς Π.Δ. στὸν σχηματισμὸ τῆς Θεολογίας τῆς Κ.Δ.'. 'Η εἰσήγηση ἐπιχειρεῖ νὰ ἀπαντήσῃ στὸ ἑρώτημα: 'Η Π.Δ. στὴν ἐμφάνιση καὶ τὴν ἔξτρελην τῆς Θεολογίας τῆς Κ.Δ. ἔπειξε ρόλο γεγονικὸ καὶ κυριαρχικὸ, διδγόνωντας ἀπὸ τὰ παρασκήνια τὴν πορεία τῆς σκέψεως, ἡ δὲ ρόλος τῆς ἥταν τοῦ ὑπηρέτη, που ἔρχονταν σὲ βαήθεια τοῦ εὐκαγγέλου, διταν χρειάζονταν, ὑποστήριζε μὲ χωρίς καὶ εἰλόνες ὀρισμένες καινοθεατικές ἀπόφεις ἡ συμπλέκεται κάπιο νόημα μὲ ὑπενισπώμες σ' αὐτήν; 'Έχουν ὑποστηριχθῆ κι' οἱ διοδοὶ ἀπόφεις σὲ διάφορους βαθμοὺς κι' ἀπογράψεις. 'Ο Lindars ὑποστήριξε στὴν εἰσήγησή του τὴν δεύτερη:

Μετὰ ἀπὸ τὸν καθορισμὸ τῆς ἔννοιας ποδεῖς ἡ φράση «κατὰ τὰς γραφὰς» καὶ τοῦ τι πρέπει νὰ περιλάμβανε δὲρος ἀγρεράκι, ἔρχεται στὸν προσδιορισμὸ τοῦ τι δρεῖμουν οἱ συγγραφεῖς τῆς Κ.Δ. στὴν Π.Δ. 'Αλλ κι' ἔχει τονισθῆ ἀπὸ ἀρκετὲς πρόσφατες ἐργασίες πώς δὲν οἱ συγγραφεῖς τῆς Κ.Δ. δὲν είχαν διμεσητὴ ἔξάρτηση ἀπὸ ὅλα τὰ βιβλία τῆς Π.Δ., γορία τῶν διπολεών παραθέτουν (τάτους ἀπόφεις ἔχουν ὑποστηριχθῆ εἰδικά γιὰ τὸν Λουκᾶ καὶ τὸν 'Ιοαννην'), γενικὰ μπορεῖ νὰ λεχθῇ πώς δὲ Π.Δ. ἔχει υρανή μέσω στὸ ὄλυκό τῆς Κ.Δ. Οὔτε φαίνεται ἀληθινὸς πώς δὲ Παῦλος χρησιμοποιεῖ τὴν Π.Δ., μόνον δὲν καταπολεμῇ 'Ιουδαίους ή 'Ιουδαϊζοντες, γιατὶ ή ἔννοια τῆς ἐκπληρώσεως π.χ. τῶν ὑποσχέσεων τῆς Π.Δ. στὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ είναι κάτιον οὐσιαστικὸ στὴν Θεολογία τοῦ Παύλου.

Πολλοὶ ἔχουν γράψει γιὰ τὸ πόσα χρωτάσσει η Κ.Δ. στὴν Παλαιά. 'Η προσέγγιση τῆς Π.Δ. ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τῆς Κρινῆς δὲν γίνονται ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὰ τάπειονδεῖται καὶ τὶς Ιουδαϊκὲς ἔξηγηστικὲς μεθόδους κατὰ τὴν μελέτη τῆς Π.Δ. 'Απὸ μιὰ τέτοια διαπίστωση ξεινίνησε δὲ Lindars γιὰ νὰ μιλήσῃ γιὰ τὸ γρέος τῆς Κ.Δ. στὶς αἰλιτουργικὲς

μορφές του 'Ιουδαϊσμού, στήν έξιγγητική τεχνική των Ραββίνων και σε μιδρασικά θέματα, καθώς και σε θέματα της Π.Δ. που έμφανεν και άναλαμψε ή ταργουμική φιλολογία. 'Επίσης, μέστια στήν Κ.Δ. βρίσκομε τις δυο βασικές έρμηνευτικές άρχες της Π.Δ. άπ' τήν κοινότητα του Qumran: τὸ κύριο σημείο ἀναφορᾶς είναι τὸ "Ἐσχατο-, καὶ σὰν τέτοιο θεωρέται ἡ ἐποχὴ τῶν Ἐσσοσαίων τοῦ Qumran. Τὰ ίδια λογίσουν καὶ γιὰ τὴν Ἀποκαλυπτική, ἐνῶ τελείως διαφορετική είναι ἡ ἀτμόσφαιρα, που συναντάμε στήν ραββινική ἑξήγηση τῆς Γραφῆς, διότι τὸ μέλλον δὲν εἰσέρχεται στὸ παρόν, διότι συμβαίνει στὸ Qumran, στήν Ἀποκαλυπτική καὶ στὸ ἀρχικό χριστιανισμό.

'Η βασική διαφορά της Κ.Δ. πρὸς τὶς ἄλλες σύγχρονες Ιουδαϊκὲς ἑξηγήσεις τῆς Γραφῆς, βρίσκεται στήν Χριστολογία. 'Η μποφή ποὺ βλέπει τὰ πράγματα ἡ Κ.Δ. δὲν ἔξιγγεται ἀπόλεια ἀπὸ σύγχρονες ἐπιδράσεις ἀλλὰ ἐπίστις ἀπὸ τὴν τεράστια δύναμη τοῦ γεγονότος 'Ιησοῦς Χριστοῦ. Πάντως, είναι ἀδύνατο νὰ ἔξηγήσῃ κανεὶς τὴν Κ.Δ. χωρὶς τὴν ἀναγνώριση τοῦ γεγονότος αὐτοῦ τοῦ ἐσχατολογικοῦ προίδεεσμού στήν μελέτη τῆς Βίβλου μεταξύ τῶν συγχρόνων τοῦ 'Ιησοῦ.

Στήν συνέχεια, δὲ εἰσηγητής θύμει τὸ θέμα πῶς στήν πράξη ἔχρησιμοποιήθηκε ἡ Π.Δ. ἀπ' τὴν Κανή. Οἱ συγγραφεῖς τῆς Κ.Δ. ἐφαρμόζουν τὸν ἔμπτευτικὸν τόπον pēshet τοῦ Qumran, δὲν γράφουν δύμας ὑπομνήματα στήν Π.Δ. 'Ἐγνώριζαν πιθανῶς τὰ Testimonia, ἀλλὰ ἡ ποικιλία τῶν βιβλικῶν παραθέσεων ποὺ συναντάμε στήν Κ.Δ. δὲν ἐπιτρέπει τὸ συμπέρασμα περὶ χρήσεως ἐνὸς ὀρισμένου κειμένου τοῦ τόπου τῶν Testimonia. 'Ο Παῦλος, εἰδικώτερα, ἤξερε καλά τὴν Π.Δ., τὴν χρήση της στὸ χριστιανικὸν λειτουργικὸν ἔργο, ἐπρόσθετε δὲ σ'. αὐτὸν πλέοντο νέοι ὄλικο ἀνάλογο μὲ τὶς παρωνοτικῶνδιμενες ἀνάγκες.

'Η 'Αποκαλυπτική, ἔξι ἀλλοῦ, ὅριζεται σὰν ἡ θεωρητικὴ ἐναποχληση τοῦ τέλους τῶν καιρῶν ἀπόνια στήν βάση μαζὶ ἐγκυιλοπαθικῆς σοφίας. 'Ο Παῦλος ἤξερει αὐτοῦ τοῦ εἰδούς τὴν Θεωρία (Α' Κορ. 15 καὶ Α' + Β' Θεσσ.), στὸ σύνολο τους δύμας οἱ συγγραφεῖς τῆς Κ.Δ. δὲν ἀρέσκονται σὲ μιὰ τέτοια ἐναποχληση. 'Απλῶς δέχονται τὶς τρέχουσες ἀποκαλυπτικὲς θεωρητικὲς. Βέβαια, μιὰ ἔξιλεξ παραπέρα ἀπ' τὸ στάδιο αὐτὸν βρίσκεται ἡ μακρῇ ἀποκαλύψις Μαρκ. 13 καὶ τὸ βαζιλικὸν τῆς 'Αποκαλύψεως. Στήν συνάρτεια αὐτῇ ὁ Lindars ὑποστηρίζει ὅτι ἡ χρήση τῆς Π.Δ. στήν ἀποκαλυπτική εἶναι περισσότερο ἐνας τρόπος ἐκφράσεως περὶ ὄποιας ὕποτήριεν ἢ κάποιο θεολογικὸ θέμα. Γ' αὐτὸν δὲν μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθῇ, μέσω στὸ πλείστα τῆς ἀποκαλυπτικῆς, ὀλισθάδης ἐπιδραση τῆς Π.Δ. ἐπὶ τῆς θεολογίας τῆς Καινῆς. Τὴν πρὸς 'Ἐβραίους ἐπιστολὴν ὁ L. θεωρεῖ προτρεπτικὸ λόγο. 'Η Π.Δ. συναρφίνεται ἔτσι στὸ θεολογικὸ καὶ παρακυνετικὸ τμῆματα τῆς 'Ἐπιστολῆς κατὰ τέτοιο τρόπο στήν ἐπιχειρηματολογία τοῦ σ., ποὺ φαίνεται ὡς θεός νὰ μιλάῃ ἀπ' εἰδίτες στοὺς ἀναγνώστες. 'Αν κανεὶς ἐκλαβῇ τὴν 'Ἐπιστολὴν σὰν θεολογικὴ πραγματεία, τότε πρέπει νὰ δεχθῇ ποὺς ἡ ἐκτεταμένη χρήση τῶν Γραφῶν ἔκει ἀποτελεῖ τὴν μέθοδο τοῦ σ. στὸ σχηματισμὸν τῆς χριστολογίας τους διὰ τὴν ἀναφορᾶς σὲ τύπους τῆς Π.Δ., ποὺ ἐπιληγόντωνται ἐν Χριστῷ. Σὰν προτρεπτικὸς δύμας λόγος ἡ 'Ἐπιστολὴ χρησιμοποιεῖ τὴν Π.Δ. μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὴν χρησιμοποιεῖ κι' ὁ Παῦλος στὶς 'Ἐπιστολαῖς του.

Μ' ὅλα αὐτὰ ὁ L. προσπαθεῖ νὰ δεῖξῃ πῶς ἡ ὄποιαδήποτε χρήση τῆς Π.Δ. ἀπὸ τὴν Κ.Δ. είναι καιρίων τρόπος ἐκφράσεως γιὰ τὴν ἀρχικὴ χριστιανικὴ σπεύδη, ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπ' τὴν σύγχρονη ἀντιλήψη γιὰ τὸ νόημα τῆς Γραφῆς. Δὲν ὄπαρχουν σημεῖα ἐνδικεφέροντας γιὰ τὴν Π.Δ. καθ' ἑστήν, δύνας συμβαίνει στὸ Qumran. Δὲν ἀσχολοῦνται εἰδικώτερα μὲ τὸ νόημα χωρίους τῆς Π.Δ. Γνωσάζονται γιὰ τὸ κήρυγμα, ποὺ κηρύττουν καὶ ὑπερασπίζουνται. Κατεργάζουν στήν Π.Δ. δταν καὶ δπως νομίζουν ἀναγκαῖο γιὰ τὸν κίριο αὐτὸν στόχο τους. Κι' ὅταν τὸ κάνουν, αὐτὸν γίνεται κατὰ ἐνα πολὺ δημιουργικὸ τρόπο, γιατὶ τὸ γεγονός 'Ιησοῦς Χριστός, σπάζει καθηερωμένες προσδοκίες καὶ ἀπαντεῖ νέα πλείστα ἑξηγήσεως γιὰ τὴν ἀποστερήσιη του. Αὐτὴ ἡ τοποθέτηση ἔχει τὶς ἀρχές τῆς στὸν διο τὸν 'Ιησοῦ. Κι' δπως δὲν ὑπάρχει κατὰ τέτοιο σὰν μιὰ συστηματικὴ θεολογία τῆς Κ.Δ., ἔτσι δὲν ὑπάρχει

ξένδειξη προσπάθειας νά δημιουργηθή μιά θεολογία της Π.Δ. σάν βάθυρο γιά την άνεγερση μιᾶς θεολογίας της Καινής.

Είδικότερα, γιά την τυπολογία, δ. L. σημειώνει πώς ξπαίξε σπουδαῖο ρόλο στήν χρήση της Π.Δ. κατά τους ἀρχικούς χριστιανικούς χρόνους. Πρέπει δημος, ἐτόντες, νά ἀποφεύγονται διοικούσια ποτέ υπερβολές στήν ἐφαρμογή αὐτῆς της ἔξηγήσεως, σάν αὐτές που τελευταία παρουσιάσθηκαν στήν ἔξηγήση Ιδιαίτερα τοῦ Δ' Εὐαγγελίου. 'Πρισμένες τέτοιες τυπολογικές ἔξηγητικές προτάσεις, γιά νά βροῦν κάποιο βαθύτερο νόημα σ' ένα χωρίο ή σάν μιά περιοπή, προϋποθέτουν μιά εὐαγγελική ἀφήγηση σ' ἀνταπόκριση πρός μιά παλιοδιαθηκική ἀφήγηση. Σημαπρεπηματικά, δ. L. θεωρεί την Π.Δ. μόνον σάν υπερέπτη στὸν σχηματισμό της Θεολογίας της Κ.Δ., βοηθό δπου χρειάζονται, υποστηρικτή της ἐπιχειρηματολογίας και συμπληρωτή τοῦ νοήματος με προστγήμενους ὑπανθρώπους, ποτὲ δημος μὲ τὴν ἔννοια τοῦ κυρίου ή τοῦ δημοτοῦ της ἔδου ή της πορείας της σκέψεως ἐκ τῶν παρεσκεψίων. 'Ο νέος λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸ ανανι καὶ τὸ ανῦν τοῦ εὐαγγελίου είναι δ. Ιησοῦς, δ. όποιος μετατρέπει τὶς Γραφές ἀπὸ κύριο σὲ δούλο, δπως ἀλλάζει τὴν βάση τῆς θρησκείας ἀπὸ Νόμο σὲ Χάρη.'

Τὴν εἰσήγηση ἀκολουθήσει ζωηρή συζήτηση. Στὸν ἔγγυτερο προσδιορισμὸ τῆς Κ.Δ. ὡς ἐκπληρώσεως τῆς Παλαιῆς ἐστημένης, ἀπὸ ρωμαιικαθαύματικούς κυρίους συναδέλφους, διτή η σχέση αὐτῆ μπορεῖ νά προσδιορισθῇ σάν συνέχεια (continuity), σάν ρῆξις (breaking) καὶ σάν ζεπέρασμα (depassment). 'Ως πρός τὸ θέμα τῆς ἐπιλογῆς (selection) είτε θεμάτων είτε χωρίον ἀπ' τὴν Π.Δ. ἀπὸ μέρους τῆς Καινῆς παρατηρήθηκε πώς ή ἐλαλογή δὲν ἔτιν αὐθαίρετη η τυχεία τὸ οὐσιώδες ἔμεινε πάντοτε, ἐνώ τὰ κατὰ συμβεβηκός (accidentales) ἔξεπεφταν. 'Ο πατήρ Benoit, τῶν Ιεροσολύμων, δὲν παρέδειψε νά τονίσῃ στήν συνάρτεια αὐτῆ τὶς γνωστές ἀπόψεις του γιά τὴν μετάφραστη τῶν O' σὰν *'adémarche de la parole de Dieu'*. 'Ο καθηγ. Peder Borgen είχε ἀναλάβει νά συζητήσῃ μὲ τὸν εἰσηγητή ὥφισμά σημεῖα τῆς εἰσήγησεως. Σημειώνει ἔδω αὐτά ποὺ θεωρεῖ σάν τὰ σημαντικότερα. (α) 'Ο Lindars μᾶς θέτει πρὸ δύο θέσεων στὶς σχέσεις Π. καὶ Κ.Δ.: είτε κύριος είτε δούλος. 'Ο Borgen ἔρθησε μήποις ὑπάρχουν κι' ἄλλες θέσεις. 'Αφοῦ, εἶπε, δ. Ιησοῦς, οἱ 'Απόστολοι, ή ἀρχική Ἔκκλησις, ἔζουσκον σάν μιά κοινωνία, μέσω στήν δύοις ή Π.Δ. είχε συνυφανθῆ μὲ τοὺς θεμάτους καὶ τοὺς τρόπους ζωῆς, τῆς Ιουδαικῆς ζωῆς, δὲν θά πρέπει νά δεχθοῦμε διτή ἀρνητική η θετική η Π.Δ. προσδιώριστα τὰ θεολογικὰ θέματα, ποὺ ἡγέρθησαν, δπεις τὸ πρόβλημα τῆς περιτομῆς, η βαπτικά θεμάτα δπεις ή δικαιοσύνη καὶ η ἔννοια τοῦ Νόμου; (β) Κι' ἀν δεχθοῦμε διτή η Ιησοῦς Χριστὸς είναι τὸ ἐμραγενευτικὸ αἰλεύτη τῆς Π.Δ., η θεολογία τῆς Καινῆς δὲν είναι ὑπογραμμένη' ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ θέμα τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ στὸ Σινᾶ; Κι' η ἔννοια τῆς παραδόσεως τοῦ Νόμου ἐπὶ τοῦ Σινᾶ δὲν ἐπιδρᾷ ἐπάνω στὸ ίδιο τὸ ἐμραγενευτικὸ χριστιανικὸ κλεῖδι τῆς Καινῆς; (γ) Σὲ διάφορα σημεῖα τῆς εἰσήγησεως ἔξηγήθη τὸ νέο στοιχεῖο στὸ γεγονός I.X. Τὶ σημαίνει γιά τὴν σχέση τῆς Π.Δ. πρὸς τὴν θεολογία τῆς Κ.Δ. τὸ διτή θέσεις, δ. Δημοσιογράφη, δ. Θεος τοῦ 'Αβράχα, Ιστάκ καὶ Τακέθ, κτηρύττει τὸν νέο λόγο; (δ) Είναι ἀλλήλες διτή είναι περιπλόκοι τὸ θέμα τῆς ἐμραγενεικῆς τῆς Π.Δ. ἀπ' τὸν ίδιο τὸν Ιησοῦν ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀποστολή του καὶ προβλέπεται δπεις τὸ Σάββατο, τὸ διαζύγιο κ.τ.λ. 'Ο Borgen δημος πιστεῖ πώς είναι δικαιολογημένο τὸ γενικό ἐρώτημα διτή θεολογική ἐργασία σήμερα πρέπει νά γίνεται ἐπάνω στὴν προϋπόθεση διτή τέτοιες ἔξηγητικές ἐργασίες παρουσιάσθηκαν μόνο μετά τὸ θάνατο καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ Ιησοῦ σὰν ἀποτέλεσμα τῆς πίστεως στὴν 'Ανάσταση, η ἐπάνω στὴν προϋπόθεση πώς η ἀρχή τους ἀνάγεται στὸν ίδιο τὸν Ιησοῦ.

'Η τρίτη εἰσήγηση στὸ κύριο θέμα τοῦ Συναδρίου ἔγινε ἀπ' τὸν καθηγητὴ Norman Perrin, τοῦ Παν/μίου τοῦ Chicago, μὲ τίτλο 'Η Θεολογία τῆς Κ.Δ. καὶ η ζωὴ τοῦ Ιησοῦ' 'Τὸν τὸν τίτλο αὐτὸν διεσήγαγε ἔννοιε δρι τὸ πρόβλημα τοῦ ιστορικοῦ Ιησοῦ ἀλλὰ τὴν ἐπίδραση λογίων τοῦ Ιησοῦ η ἀρχικῶν διηγήσεων περὶ τοῦ Ιησοῦ στὴν δημιουργία μιᾶς ἀρχικῆς θεολογίας περὶ τοῦ Ιησοῦ σὰν κύτην ποὺ ἔχουμε πχ. στὸ εὐαγγέλιο τοῦ Μάρκου,

ποὺ τὸ χρεακτηρίζει σὰν «ἕνα ἀποκαλυπτικὸ δρᾶμα». Τὸ δρᾶμα αὐτό, κατὰ τὸ μοντέλο τῆς σύγχρονης ἀποκαλυπτικῆς (βλ. Δανιήλ) χωρίζεται σὲ τρεῖς Πράξεις: Στὴν I Πράξην ὁ Βαπτιστὴς αικηρύττει καὶ «παραδίδεται». Στὴν II ὁ Ἰησοῦς αικηρύττει καὶ «παραδίδεται». Στὴν III Πράξην οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ αικηρύττουσιν καὶ «παραδίδονται», καὶ αὐτὴ ἡ παράδοσή τους είναι σημείο πόλεως ἐρχομός τοῦ Ιησοῦ τοῦ Ἀνθρώπου εἰναι ἔγγρος. Κατὰ τὸ Perrin τὸ κυριαρχὸ στοιχεῖο στὸ εὐαγγέλιο τοῦ Μάρκου δὲν είναι τὸ Πάθος (μιά Ιστορία τοῦ Πάθους μὲν ἐκτεταμένη εἰσαγωγὴ) ἀλλὰ ἡ Παρουσία: διὸ ἡ τοῦ Πάθους πρὸ δὲ τὴν Παρουσίαν. Στὸ 16, 8 ἡ ὑπόσχεση δὲν είναι γιὰ μιὰ ἐμφάνηση τοῦ Ἀναστάντος ἀλλὰ γιὰ τὴν Παρουσίαν στὴν Γαλιλαία. Τὸ Εὐαγγέλιο ἐγράφτηκε κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ Ἰουδαικοῦ Πολέμου καὶ τῆς ἐλπίδος γιὰ τὴν δισούντιαν Ἐλευση τῆς Παρουσίας.

Κοντολογῆς, τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Μάρκου ἔχει τὶς ρίζες του στὴν Ιουδαικὴ ἀποκαλυπτική. «Οπως ὁ Δανιήλ, κερ. 7, βλέπει τὴν Ιστορία σὰν ἀποκαλυπτικὸ δρᾶμα σὲ τέσσερες πράξεις, ἔτοι μὲν ὁ Μᾶρκος μετὰ ἀπὸ τρεῖς πράξεις περιμένει τὸν Γ. Α. Τὸ νέο στὸν Μᾶρκο, ἀπὸ θεολογικὴ σκοπιά, είναι ὅτι σὰν δεύτερη πράξη τοῦ δράματος θεωρεῖ τὴν Ιστορία τοῦ Ἰησοῦ. Δίνοντας αὐτὴ τὴν θέση στὴν Ιστορία τοῦ Ἰησοῦ ὁ Μᾶρκος σπάει τὸ ἀποκαλυπτικὸ κέλυφος, ἀπὸ δὲ δεύτερη αὐτὴ πράξη σὲ ἐκταση καὶ σημασία ἐπισυνάζει τὶς ἄλλες δύο, κατὶ ποὺ μεταβάλλει τὸν Μᾶρκο ἀπὸ ἀποκαλυπτική σὲ εὐαγγελιστή. 'Ο Πόλεις τοῦ ἀνθρώπου τῆς Ἰουδαικῆς 'Ἀποκαλυπτικῆς είναι τὸ πρόσωπο ποὺ αικηρύττει καὶ «παραδίδεται» στὴν δεύτερη πράξη τοῦ δράματος, δηλ. ὁ Ἰησοῦς. Γ' αὐτὸς ἡ ζωὴ καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ προστέλλεται εἰδικὴ σημασία, δείχνουν πῶς πρέπει νὰ προστεμασθοῦν οἱ ἄνθρωποι γιὰ τὸ τέρμα τῆς Ιστορίας καλυπτώντες τὸν ἐρχομό τοῦ Γ.Α. 'Η προστομασία αὐτὴ ἡ ταν κατὸ θέμα τῆς Ἰουδαικῆς ἀποκαλυπτικῆς. 'Ο Μᾶρκος διορθώνει τὴν πίστη (χριστολογία) καὶ τὴν συμπεριφορά (μαθητεία) Ιστορώντας τὴν ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ, ἔτοι ὥστε νὰ προστεμάσῃ τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴν ἐπάνυδο του ὡς Γ.Α.

Μιὰ γενειὰ δργάτερα, μέσα σὲ μιὰ διαφορετικὴ θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς κατάσταση, ἐγράφτηκαν ὁ Ματθίας καὶ τὸ κείμενο Λουκᾶς-Πράξεις. Θρησκευτικῆς, γιατὶ ἔχαθηκε τὸ κέντρο τοῦ Ιουδαιοχριστιανισμοῦ, τὸ 'Ιερὸ στὰ Ιερουσαλήμ. Κοινωνικῆς, γιατὶ ἡ Ἐκκλησία ἔχωρισθηκε ἀπὸ τὸν 'Ιουδαισμὸ καὶ ἀποτέλεσε μιὰ διαιτήρη δύντοτε καὶ ἔτοι ἡ ταν ἀναγκασμένη ν' ἀναζητήσῃ μιὰ νέα θεωρητικὴ βάση, ἵνα χριστιανικὸ θρυτικὸ μέθο. Κατὰ τὸ Perrin, Ματθίας καὶ Λουκᾶς πρέπει νὰ ἐμρηγηθοῦν στὸ ὑπέρβαθρο αὐτῶν τῶν δύο δεσμῶν.

'Ο Ματθίας δὲν σκέππεται ὑπὸ τοὺς δρους ἑνὸς δράματος σὲ τρεῖς Πράξεις ἀλλὰ περὶ τοῦ χρόνου τοῦ Ἰησοῦ σὰν εἰδικὰ ιερὸ χρόνου, σὰν τοῦ χρόνου τῆς ἐκπληρώσεως τῆς Π.Δ. Δὲν χωρίζει τὸν καιρὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὸ παρελθόν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ μέλλον. 'Η ἐντολὴ ποὺ δίνεται στὸ τέλος πρὸς τοὺς μαθητές «πορευθεῖτε κ.λπ. προεξηγήσατε, μετὰ τὴν Ἀνάσταση, μιὰ περίοδο ἐμρηγεῖτε τῆς νέας ἀποκαλύψεως καὶ ὑποκοής σ' αὐτήν, δηποὺ καὶ ἐκκλησιαστικῆς ὀργανώσεως, ποὺ ἔχει στὸ κέντρο τῆς τὴν παρουσία τοῦ Ἀναστάντος. 'Ἔτοι, ἡ ἀρχικὴ ἀποκάλυψη τοῦ Μάρκου γίνεται θρυτικὸς μύθος (foundation myth): — ὁ μύθος περὶ τῶν ἀρχῶν, πρὸς τὶς ὀποῖες μιὰ διάδα σχετίζεται μὲ μέση προσεκτικὰ δργανομένα.

Γιὰ τὸ ἔργο Λουκᾶς-Πράξεις ὁ Perrin δέχεται τὶς ἀπόψεις τοῦ Conzelmann περὶ 'Ιστορίας τῆς Θείας Οἰκουνύμιας (Heilsgeschichte). Τὸ κέντρο τῶν καιρῶν (Die Mitte der Zeit) δριζεται ἀπὸ τὴν κάθιδο τοῦ Πνεύματος στὴν Βάσιση τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς τρίτης περιόδου τῆς Ιστορίας τῆς παντρίας ἀπὸ τὴν Κάθιδο τοῦ Πνεύματος στὴν Ἐκκλησία. 'Η Ιστορία τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν 'Ἀποστόλων παρουσιάζουν τὴν Κ.Δ. σὰν ἐκπλήρωση τῆς Ηλιακῆς, ἔξηγοῦν πῶς ἐγενήθηκε καὶ στερεάθηκε ἡ χριστιανικὴ κοινότητας (foundation myth) καὶ δίνουν μοντέλα ζωῆς πρὸς τὴν σύγχρονη τοῦ Λουκᾶς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν 'Ἀποστόλων. Είναι πολὺ διδαχέρεμον δὲ τράπες, μὲ τὸν ὄντοι εἰ διὸ Εὐαγγελιστές, Ματθίας καὶ Λουκᾶς, μεταβάνουν ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ ἀποκαλυπτικὸ δρᾶμα τοῦ Μάρκου

στὸν θερυτικὸν χριστιανὸν μύθο. Εἰδικώτερα, γιὰ τὸν Λουκᾶ, ἐπόνισε ὁ Perrin, ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ πρῶτος χριστιανός, τὸ κατ' ἔξοχὴν πρότυπο χριστιανικῆς ζωῆς καὶ εὐσέβειας. Γι' αὐτὸν στὸν Λουκᾶ ὑποτονεῖ ἡ χριστολογικὴ Ἐμφαση τοῦ Μάρκου καὶ ἀποφεύγεται ὁ τονισμὸς τῆς σωτηριολογικῆς σημασίας τοῦ Σταυροῦ. "Αν ἡ μεταβολὴ τοῦ ἀρχικοῦ ἀποκαλυπτικοῦ δράματος ἀπ' τὸν Ματθαῖον γίνεται μὲ τὴν αὐθεντικὴ ἐρμηνεία τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἱεροῦ Χρόνου τοῦ Ἰησοῦ, στὸν Λουκᾶ ἡ μεταβολὴ γίνεται διὰ τῆς μιμήσεως τοῦ Ἰησοῦ, ποὺ εἶναι ὁ πρῶτος χριστιανός.

Γιὰ νὰ καταλάβῃ κανεὶς τὸν χριστιανικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔργου τῶν δύο Εὐαγγελιστῶν σὲ σχέση μὲ τὴν Ιστορίαν ἢ τὸ Credo τῆς Π.Δ., πρέπει νὰ συγκρίνῃ τὴν ἐρμηνείαν τῆς Π.Δ. ἀπ' τοὺς δύο μὲ κάντρο τὸν Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν αὐτῶν ἀπ' τὸν Ἰουδαϊσμό, μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Ναοῦ, μέσον στὴν Μισνά. Καὶ τῶν δύο εὐαγγελιστῶν τὰ μοντέλα εἶναι περιμέναντας ἀπ' τὴν Ιουδαϊκὴν κληρονομία: ὁ Νόμος καὶ ἡ ὑπακοὴ στὸν Νόμο γιὰ τὸν Ματθαῖο, ἡ Ιστορία τῆς Σωτηρίας γιὰ τὸν Λουκᾶ. 'Αλλ' ἐνῷ οἱ δύο αὐτοὶ βλέπουν τὴν Ιστορίαν καὶ ἀποκάλυψην τῆς Π.Δ. νὰ φθάνει τὸ πλήρωμα καὶ ἀποκορύφωμα τῆς στὸν Ἰησοῦ, διοιδάζουμες, στὴν ἐρμηνεία τοῦ κλειδιοῦ-στοιχείου αὐτῆς τῆς Ιστορίας, φθάνει νὰ καθιερωθῇ αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν στὴν Μισνά. 'Αντιλαμβάνεται κανεὶς τὴν τεράτωτα θεολογικὴ σημασία τοῦ ἔργου τῶν δύο Εὐαγγελιστῶν.

Σχετικά μὲ τὸν 'Ιοάννη, ὁ Perrin σημειώνει, ἀπλῶς, πὼς ἡ Θεολογία τοῦ 'Ιοάννη στηρίζεται στὴν Ιστορία τοῦ Ἰησοῦ (δράστη-διάλογος-μονάδων) καὶ γ' αὐτὸν εἶναι χριστιανικὴ μὲ τὴν ἐννοιαν δι την στηρίζεται στὴν Ιστορία τοῦ Ἰησοῦ. Προκειμένου δμας περὶ τοῦ Παῦλου ὑποστηρίζει πὼς ἐνῷ τὸ περὶ ὑδικαιοσύνης Θεοῦ μοντέλο του εἶναι Ιουδαϊσμός, δι 'Ιησοῦς παραμένει γιὰ τὸν Παῦλο περισσότερο μάζα συμβολικὴ μορφὴ παρὰ τὸ ὑποκείμενο μιᾶς Ιστορίας, ποὺ μπορεῖ καὶ θέλει νὰ ἀφηγηθῇ κανεὶς. Καὶ σάν συμβολικὴ δμας μορφὴ «εἶδον αὐλούδει νὰ εἶναι ὁ Ἰησοῦς».

Περιττὸ νὰ σημειωθῇ, γιατὶ ὁ ἀναγνώστης καταλαβαίνει ἀπὸ μάνος του, πόσο θύριο καὶ πόσες ἀμφισβήτησεις πρέπει νὰ ξεσήκωσε ἡ εἰσήγηση τοῦ καθηγητοῦ Perrin. 'Η ἐντύπωση πάντων τοῦ γράφοντος δηκαν πὼς ὁ Θύριος διφεύλονταν κατὰ ἐννο μεγάλο μέρος στὴν δρολογία, ποὺ ἐχρησιμοποίησε ὁ Perrin: Δέπτε εἶναι σηφές τί Θά πη «ἀποκαλυπτικὸ δράμα» σχετικά μὲ τὸ κείμενο τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, οὔτε τί «ἀκριβῶς Θά πη «ιδρυτικὸς μύθος» (foundation myth) σχετικά μὲ τὸν Ματθαῖο καὶ τὸν Λουκᾶ, οὔτε πῶς ὁ Ἰησοῦς γιὰ τὸν Λουκᾶ εἶναι «οἱ πρῶτος χριστιανός» κλπ. 'Ο καθηγ. Ferd. Hahn, δι κύριος συζητητής τοῦ θέματος μὲ τὸν κ. Perrin, παρετήρησεν δι τέ μέσα στὴν ἀποκαλυπτικὴ εἰκόνα τοῦ Μάρκου διαφέρεται μιᾶς κατανόηση τῆς Ιστορίας τοῦ Ἰησοῦ, ποὺ θίππετε νὰ δινομασθῇ «foundation myth». 'Εξ δὲλλου, δι σημείωσεν, δι τὸ δι συγκεκριμένος χαρακτῆρας καὶ τὸ ἔργο ἀπαξ τῆς Ιστορίας τοῦ Ἰησοῦ ὑπανισταντοῦ διχὶ τόσο τὰ μικνά στοιχεῖα τῆς παραστάσεως δισ τὴν ἐννοια τῆς Ιστορίας, ποὺ θεμελιώνει τὴν σωτερίαν («Heilbegründende Geschichte»). 'Ἐπειτά, διστρέψει τὴν προσοχὴ στὸ προφίλολογικὸ στάδιο τοῦ πρωτοχριστιανικοῦ κηρύγματος. Πρέπει ἡ ἔρευνα περὶ τὴν λειτουργία τῆς περιάδους περὶ τοῦ Ἰησοῦ (Jesus-Uberlieferung) νὰ ἀκταθῇ καὶ στὸ στάδιο αὐτὸν. 'Η πορεία τῆς ἀποδοχῆς τῶν λόγων καὶ πράξεων τοῦ Ἰησοῦ μέτα στὸ κηρύγμα δὲν μπορεῖ νὰ διακριθῇ ἀπ' τὸ πρόδηλημα τοῦ Ιστορικοῦ Ἰησοῦ, δι πὼς κάνει ὁ Perrin στὴν ἀρχὴ τῆς εἰσηγήσεως του. 'Ο ἀμερικανὸς καθηγητής ἀναφέρεται στὶς διαφορές, διχὶ δμας καὶ στὸ κοινὰ θεολογικὰ στοιχεῖα τῶν Εὐαγγελιστῶν (Γενικὴ δομὴ, Σημασία τοῦ Πάθους τοῦ Ἰησοῦ, 'Αξιολόγηση τῆς Διδασκαλίας καὶ τὴν Δράσεως τοῦ Ἰησοῦ). Τὰ κοινὰ κατὰ στοιχεῖα παρουσιάζονται σάν κοινά, κατὰ τὸν Hahn, καὶ στὸ προφίλολογικὸ στάδιο. Τὸ ἔργο τῆς Θεολογίας τῆς Κ.Δ. δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται στὴν ἐπισήμανση τῶν ἀποκλίσεων διαφέρουν θεολογικῶν ἐννοιῶν τοῦ ἀρχικοῦ χριστιανισμοῦ, διφούς ἥδη στὸ προφίλολογικὸ στάδιο, παρὰ τὴν διάφορο προέλευση καὶ τὸν χαρακτῆρα, εἶναι δρατὰ τὰ κοινὰ στοιχεῖα. 'Απὸ τὶς δὲλλες οὐσιοτεκνές παρατηρήσεις, ποὺ διατυπώθηκαν κατὰ τὴν γενικὴ

συζήτηση, ἀρκοῦμαι ἐδῶ στὶς ἀκόλουθες: Διατυπώθηκε ἡ ὑποφίξ πώς δῆλη ἡ νέα ἀμερικανικὴ θεολογία τῆς Κ.Δ., ποὺ στηρίζεται στὴν ἱστορία καὶ τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ, μᾶς ἔναντι γράψεις πίσω σὲ μιὰ εἰκόνα περὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ποὺχε δὲ Φιλέλευθερισμὸς τοῦ 19ου αἰώνα καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ. Ἰδιαίτερα ἐσόκερε τοὺς γερμανοὺς καινοδιαθηκολόγους, διπαδούς τῶν βασικῶν ἀρχῶν τοῦ Bultmann, ἡ θεολογία τοῦ Λουκᾶ περὶ τοῦ Ἰησοῦ σὰν αὐτὸν πρώτου χριστιανοῦ. 'Ο Käsemann παρετίθησε πώς ἡ Κ.Δ. γνωρίζει δυὸς μεγάλους θεολόγους, τὸν Παῦλο καὶ τὸν 'Ιωάννην' καὶ δύμας δὲ Perrin, μιλῶντας γιὰ τὴν θεολογία τῆς Κ.Δ., εἰπε γὰρ αὐτοὺς δύο λόγια, καὶ αὐτὸς ὁς ἐν παρόδῳ.

"Αν κατάλαβα καλά, αὐτὸς ποὺ ἐπεδίωξε δὲ Perrin μὲ τὴν οὐσία τῆς εἰσηγήσεώς του ἥταν (α) νὰ δεῖξῃ τὴν οὐσιαστικὴν θεολογὴν διαφορὰ μετάξυ χριστιανισμοῦ-Ιουδαϊσμοῦ. Σὰν μαθητὴς τοῦ J. Jeremias εἶναι προσκολλημένος σ' αὐτὸν τὸ θέμα τῆς σχέσεως καὶ διαφορῶν μετάξυ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ιουδαϊσμοῦ. (β) 'Η σύγχρονη μες ἀνακάλυψη τοῦ Μάρκου, τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ ὡς θεολόγων τῶν ἀδήγησε στὴν παραμέληση τοῦ Παύλου καὶ τοῦ 'Ιωάννου, τῶν καθημεριμένων θεολόγων τῆς Κ.Δ. (γ) 'Ο λόγος αὐτὸς τῆς παραθεωρήσεως εἶναι φάνεται ἡ προσπάθεια του νὰ δώσῃ ἄρ' ἐνὸς μὲν μιὰ ἐπιστημονικὰ ἰστορικὴ βάση γιὰ μιὰ θεολογία τῆς Κ.Δ., ποὺ συγγρόνως νὰ κατοχυρώνῃ τὸ *raison d'être* καὶ τὸ πεδίο δράστεως τῆς Ἐκκλησίας. Σ' αὐτὴ τὴν πρόθεσή του πρέπει ν' ἀποδῆσῃ κανεὶς τὴν μονομέρεια τοῦ περιορισμοῦ του στοὺς Σινοπικούς. (δ) 'Εγορε, ἀνακριθῆται, καὶ στὴν προκειμένη περίπτωση μιὰ στροφὴ πρὸς τὴν ἱστορία καὶ τὴν διδασκαλία τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ.

Διαστύγως, αὐτὸν τὸ χρονικὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκταθῇ περισσότερο. Δὲν θὰ μνημονεύσουν καθόλου οὔτε τὸ ἔργο τῶν διαφόρων Σεμιναρίων οὔτε τῶν συντόμων ἀνακοινώσεων. 'Απ' τὶς κύριες εἰσηγήσεις θιδιάτερο ἐνδικάρεστον παρουσίασσον οἱ ἔξης: (α) τοῦ Καθ. K. M. Fischer, Παρατηρήσεις στὸ φαινόμενο τῶν Ψευδεπιγράφων μέσω στὴν K. Διαθήκη, (β) τοῦ Καθ. M. Boultier, Oppositorum Complexio, Εἰσαγωγὴ στὸν ἀντιθετικὸ τύπο τῶν χειρῶν Α' Κορ. 12,13· Γαλατ. 3,26-28· Κολ. 3,9-11, (γ) τοῦ Ρεμακούλακαθολικοῦ Καθηγ. R. E. Brown, 'Η Μέθοδος τοῦ Λουκᾶ στὶς διηγήσεις Εὐαγγελισμοῦ στὸ κεφ. 1. 'Ο ἀνατολικωγερμανὸς καθηγ. Fischer, ἀφοῦ ἔξτασος διεῖς τὶς διατυπωθεῖσες μέχρι τώρα ἀπόφεις πρὸς ἔξηγηση τοῦ φαινομένου τῆς 'Ανονυμίας ἡ τοῦ Ψευδεπιγράφου, ἀνέπτυξε στὴν συνέχεια τὰ προβλήματα, ποὺχε νάντιμεστωπίσῃ ἡ 'Ἐκκλησία μετάξυ τοῦ Θεάτου τοῦ Παύλου καὶ τοῦ 'Ιωάννου (Διακοπὴ τῆς κοινῆς ιεραποστολικῆς προσπάθειας) καὶ τῆς ἐμφανίσεως ἐκανὴ μιὰς ἀνώτερης ἐκκλησιακῆς ἔνωσίσης (Α' Κλήμεντος, 'Ἐπιστολὲς Ἰγνατίου). 'Η ἀνονυμία ἡ τὸ Ψευδεπιγράφῳ κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸν σὸν μέσῳ φιλολογικῆς ἐκφράσεως εἶναι φαινόμενον sui generis, ποὺ δρεῖμει τὴν γένεσή του στὴν ἐλεύθηκε ἀστραφῆς καθηδρυματικῆς αὐθεντίας. 'Οταν ἔξελπτων οἱ σοφισταὶ αὐτοὺς λόγοι τοῦ φαινομένου, τότε ἡ 'Ανονυμία καὶ τὸ Ψευδεπιγράφο ξέπεσεν σ' ἕνα χαρηλὸ ἐπίπεδον καὶ ἐπῆπλον ἐναὶ οὐσιαστικὴ διερροτικὴ χαρακτῆρα. 'Ο καθ. Boultier, μετά ἀπὸ σύντομην ἀνάλυση τῶν opppositorum στὰ τρία παραπόνα καὶ κείμενα τοῦ Παύλου, ἔξτασε τὴν σχέση τῆς complexio τῶν ἀντιθέσεων ('Ελλην-Ιουδαῖος, δυλῶς-ἔλευθερος, ἀνδρας-γυναῖκας κτλ.) σὲ σχέση μὲ τὸν περβάλλοντα τὴν Κ.Δ. κάσμο (Στοιχισμό, ποὺ στήριξε τὴν complexio στὴν φύση τοῦ ἀνθρώπου, καὶ Γνωστικισμό, πούκεν τὸ ίδιο μὲ βάση τὴν ἐκσταση), γιὰ νὰ τονίσῃ ὅτι στὰ κακοδιαθηκούς κείμενα οἱ ἀνθρώποι μόνον ἐν Χριστῷ, διὰ τῆς θείας χάριτος, βρίσκουν τὴν πραγματική τους ἀνθρεπτά καὶ ἐνότητα. 'Επειτα, ἔκαμε δὲ Boultier μερικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὴν σχέση τῆς complexio oppositorum μὲ τὸν Παύλιανισμό, μὲ τὴν θεολογία δῆλη τοῦ Παύλου περὶ δικαιούσεως τοῦ ἀσθενοῦς. Τὸ εἰλαγγέλι τοῦ Παύλου δὲν θέτει δρους. Τὸ νὰ ντυθῇ κανεὶς τὸν Χριστὸ δὲν σημαίνει ντύσιμο μὲ μιὰ δικαιούμενη στολὴ, πίστοις ἀπ' τὴν ὄποιαν οἱ μετάξυ μιὰς διαφορᾶς ἐξουδετερώνται, ἀποκρύπτονται ἡ μέσωτερικοποιούσαντα. 'Αντιθέτω, καθήκοντας χρειάζεται τὸ ἀντίθετο του γιὰ νὰ βιώσῃ τὴν ἀπελευθέρωσή του καὶ τὸν ακοπὰ τῆς κλήσεως του. 'Επι πλέον, μόνον αὐτὴ ἡ complexio oppositorum μπορεῖ νὰ ἀνακάλυψῃ τὴν κυριότητα τοῦ 'Ηνοῦ,

ποι ὑψώθηκε πάνω ἀπὸ κάθε δύναμη. Οἱ ἀλ̄θειαις αὐτὲς ἔχουν μεγάλῃ σημασίᾳ γιὰ τὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας σήμερα.—Οἱ ρωμαιοκαθολικὸς ἀμερικανὸς καθηγ. R. E. Brown, ἀρροῦ ἀναφέρθηκε σὲ διάφορα φιλολογικὰ θέματα, ίδιας ὡς πρὸς τὸν χρόνο συνθέσεως, τῶν καὶ 1-2 τοῦ Λουκᾶ, ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὸ θέμα τῶν πηγῶν. "Ἔχουν προταῦθη διὸ εἰδῶν πηγές, μιὰ ἀμερικανὴ καὶ μιὰ ἀτοῦ Βαπτιστοῦ". Οἱ Brown ἔξετάζει τὴν πρώτη καὶ καταλήγει στὸ σημπέρασμα διὰ ἡ διῆγηση τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ στὸν Λουκᾶ εἶναι συνυφασμένη μὲ χριστολογικὰ στοιχεῖα τοῦ χριστιανικοῦ κηρούγματος ἀφ' ἐνός, καὶ ἀφ' ἐπέρου μ' ἐνα πορτραῖτο τῆς Μαρίας γνωστὸν ἀπὸ τὸ διὸ σῶμα τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου. Γιὰ τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς γεννήσεως τοῦ Βαπτιστῆ πιστεύει δὲ Brown διὰ ἔχει συντεθεῖ κατὰ μίμηση τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ, ἀπὸ δὲ ὠρισμένες ἴστορικὲς πληροφορίες (δινάματα τῶν γονέων τοῦ Βαπτιστοῦ, λερατικὴ προσέλευσις κ.τ.λ.), διχεὶ δημος ἀπὸ πηγὴ μὲ τὴν ἔννοια συνθέσεως ἀρρηγηγετικῆς τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς γεννήσεως τοῦ Βαπτιστοῦ. Είναι πάντα τὸν Brown, σαρής ἐπίσης ἡ ἐπὶ τῆς ἀρρηγήσεως τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐπίδραση τῶν πληροφοριῶν περὶ τοῦ Βαπτιστοῦ στὸν Λουκᾶ 3,1-20 καὶ 7,18-35.

Στὶς ἀπόψεις τοῦ Brown θάχε νὰ παρετηρῇστη κανεὶς τὰ ἀκόλουθα: (α) Κι' ὃ διὸς ἀναγνωρίζει διὰ πρὸ τῶν ἀρρηγήσεων περὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ, ποὺ ἔχουμε στὸν Ματθαῖο καὶ στὸν Λουκᾶ, ἐκευλοφοροῦσσε στὴν Ἐκκλησίᾳ ἡ παράδοση περὶ ἀναγγελίας τῆς Γεννήσεως ἀπὸ ἔναν ἄγγελο. "Οἱ Brown ἔχρησμοποίεισαν στὴν συνάρτεια αὐτῆς τὴν φράσιν «popular interest». Νομίζομε πώς τὸ θέμα ἡταν ἐξ ἀρχῆς δρι μόνο λεπτοῦ ἀλλὰ καὶ θεολογικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀφοῦ συνδέεται ὁ Εὐαγγελισμὸς μὲ τὴν Γέννηση. (β) Δὲν πειθεὶ ἡ θεωρία διὰ ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς γεννήσεως τοῦ Β. κινεῖται ἐπάνω στὸ ἀγνάριο τοῦ ὅλου Εὐαγγελισμοῦ. «Ἄφοι δὲ ὁ Λουκᾶς γνωρίζει τὴν αἵρεση τῶν μαθητῶν Ἱωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, πρέπει μᾶλλον νὰ γίνη δεκτὸ πώς, καὶ» ἀν δὲν είχε γραπτὴ πηγὴ, είχε ἀπὸ προφορικὲς πηγὲς πληροφορίες, ἀπὸ τὴν ὁμάδαν αὐτῆς, σχετικὰ μὲ τὴν γέννηση τοῦ ἀρρηγοῦν της. (γ) Τὸ θέμα τῆς γεννήσεως τῶν κεφ. Λουκ. 1-2 πρέπει νὰ ἔστεται συγχρόνως στὸ σύνολο του δηλ. δρι μόνο ἐξ ἀπόψεως περιεχομένων ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀποφῆ τῆς γλώσσας καὶ τῆς θεολογίας τῶν κεφ. αὐτῶν σὲ σχέση μὲ τὸ ὑπόλοιπο Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ.

Τὸ 1976, στὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου, ἡ 31η Γεν. Συνέλευση τῆς Novi Testamenti Societas θὰ συνέλθῃ στὸ Duke University τῆς Βορ. Καρολίνας τῶν Ἡνομένων Πολλετεῖν.

Σ. Ἀγουρίδης

Συνέδριον Βιβλικῶν Θεολόγων τῶν Πανεπιστημίον Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης.

"Ἐν τῇ ἵερᾳ, βιβλικῇ, σταυροπληγικῇ καὶ πατριαρχικῇ Μονῇ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ εὐαγγελιστοῦ, τοῦ μαθητοῦ τῆς ἀγάπης, τῆς νίσου Πάτμου, ἐνθα αὕτος ἐγένετο διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ ("Ἀποκλ. 1,9), συνεκλήθη ἀπὸ 25ης-28ης Σεπτεμβρίου 1975 συνέδριον Ἐργματικῆς Θεολογίας τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῶν Ηγετητικῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης. Ἐν αὐτῷ συμμετέσχον καθηγηταί, ὑφέγγηται, βιοθεῖοι καὶ μικρὸς ἀριθμὸς φυτητῶν καὶ ἡσυχολήθησαν περὶ βιβλικές καὶ ἀκεραίας ἐνδιαφερούσσας εἰστηγήσεις, σχέσιν ἔχουσας πρὸς τὸ γενικὸν θέμα τοῦ συνεδρίου: «Οἱ Ιωάννης· Τὰ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἔργα του καὶ ἡ θεολογικὴ του σκέψη». Οἱ ἐπιλεγμένες διὰ τὴν σύγχλησιν τοῦ συνεδρίου τόποι μετά τοῦ ἡρέμου φυσικοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἀπλῆς θρησκευτικῆς καὶ πλουσίας μονοκατήσ ζωῆς καὶ ίδιας τὸ ἱερὸν σπήλαιον τῆς Ἀποκελύφεως περάσχον τὴν ἀφορμὴν εἰς τοὺς συνεδρίους νὰ συνειδητοποιήσουν τὸ βάθμος τῶν ριζῶν τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, τὴν ἀπειροτεραίων τῆς πρωτοχριστιανικῆς κοινότητος καὶ τὴν μεγάλην εὐθύνην

τῆς συγχρόνου 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας. Τοὺς συνέδρους ὑπεδέχθη καὶ προσεφώνησεν ἐν τῷ ναῷ τῆς Μονῆς, μετά τὴν ἐναρκτήριον δέσμων, ὁ ἄγιος καθηγούμενος κ. 'Ι σί δ αρ ο ε Κ ρ ι κ ρ η ε, ἐκφράσας τὴν μεγάλην του χαράν καὶ θεατούμενον, ἔξαρξ τὴν σπουδαιότητα τοῦ συνεδρίου, εὐχηθεὶς διὸς τὴν σύγκλησιν αὐτοῦ ἀκολουθήσουν καὶ ἀλλὰ παρόμοια καὶ ἐπικαλεσθεὶς πλουσίου τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου 'Ημῶν Χριστοῦ ἐπὶ τοὺς συνέδρους πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου τουν. 'Ἐν συνεχείᾳ τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ πρόεδρος τοῦ συνεδρίου καθηγητὴς κ. Σ ἀ β β α ε 'Α γ ο ο ρ ί δ η ε, εὐχαριστήσας τὸν ἄγιον καθηγούμενον καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Μονῆς διὰ τὸ ἐνθαψέρον, τὴν ἀγάπην, τὴν κατανόησιν, τὴν πρόθυμον ἔξυπετάσιν καὶ τὴν πλουσίαν φιλοξενίαν, ὡς καὶ τοὺς συνέδρους διὰ τὴν αὐθέρημητον αὐτῶν ἀνταπόκρισιν εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς ὁργανωτικῆς ἐπιτροπῆς. Αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου διεξήχθησαν ἐν τῇ εἰδικῇ αίθουσῃ τῶν συνεδριῶν τῆς Μονῆς. Τῶν σχετικῶν εἰσηγήσεων προτιμήθη ἀνάγνωσις τῆς χαρακτηριστέου ἐπιστολῆς καὶ τοῦ συγχρητικοῦ τηλεγραφήματος τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγίας τοῦ Πατεράρχου κ. Δημητράρχου, τηλεγραφημάτων ἀλλων προσκληθέντων καὶ μή δικηρήσαντων νά παρευρεθοῦν προσώπων, διὰ τῶν διοικούν ἐξεφράζετο ἡ εὐχὴ πρὸς ἐπιπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου, ὃς καὶ εὐχαριστηρίου τηλεγραφήματος πρὸς τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγίατην ἐν μέρους τῶν συνεδριῶν διὰ τοῦ διοικούν ὑπεβάλλοντο εἰλαβῖῶν εὐχαριστίαι δὲ εὐχές καὶ εὐλογίας. Τὰς ἐργασίας τοῦ συνεδρίου παρηκμολούθησαν ἐκπρόσωποι τῶν ἀρχῶν τῆς νήσου, ὁ Μητροπολίτης Καρπάθου καὶ Κάσου κ. Γεώργιος, ὁ διοικοῦς τὴν 26ην Σεπτεμβρίου, ἡμέραν τῆς μνήμης τῆς μεταστάσεως τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐπέλεσε τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ ἀμύλησε, καὶ ὁ ἐπίσκοπος Βρεστίνης κ. Δημήτριος, ὁ διοικοῦς ἐπέλεσε τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τὸ Ιερόν σπήλαιον τῆς Ἀποκαλύψεως τὴν 28ην Σεπτεμβρίου, ἡμέραν Κυριακήν, καὶ ἀνέλισε χαρακτηριστικὰς περιοπάκες ἐπὶ τοῦ Ιεροῦ Βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου, διατύπωσις βαθυστοχάστους σπάχεις, πολυτύμους καὶ χρησίμους διὰ τὴν ζωὴν τῶν Χριστιανῶν. Μετά τὸ πέρας τοῦ συνεδρίου οἱ σύνεδροι ἰσχον τὴν εὐκαιρίαν νά ἐπισκεφθοῦν τὰς λουπὰς ἐν τῇ νήσῳ Ιεράς Μονᾶς καὶ νά θυμάσσουν τοὺς ὑπάρχοντας εἰς αὐτὰς θησαυρούς, Ιερὰ καὶ ἀνεκτίμητα κειμήλια τῆς 'Ορθοδοξίας, καὶ νά συνειδητοποιήσουν τὸ σοβαρόν καὶ θεάρεστον ἔργον, τὸ διοικοῦν ἐπιτελεῖται εἰς αὐτὰς διὰ τῆς μοναχικῆς εὐσεβείας καὶ ἀστήσεως.

Αἱ ἐν τῷ συνεδρίῳ γενόμεναι εἰσηγήσεις ἔχουν ὡς ἀκολούθους:

'Ο καθηγητὴς τῆς ἔδρας τῆς 'Ερμηνείας καὶ 'Ερμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν κ. Σ ἀ β β α ε 'Α γ ο ο ρ ί δ η ε διεπρεγματίζει τὸ θέμα: «Σύγχρονοι συζητήσεις εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Ιοκνείου γραμματείας καὶ ἀνεργήθη εἰς τὰς πηγάς, τὸ θρησκευτιστορικὸν καὶ θεολογικὸν πλαίσιον τοῦ Δ' εὐαγγελίου ὡς ἐνεργείσθησαν καὶ εἰς τὰς εἰσηγήσεις καὶ εἰς τὰς μετά τοῦτα ἐπ' αὐτῶν γενομένας συζητήσεις τῶν διὸ εἰδικῶν συνεδρίων τοῦ θέρους τοῦ 1975 τοῦ Colloquium τῆς Louvain, τὸ ἀπόιον ἡσχολήθη εἰδικῶς περὶ τὴν Ιοκνείου προβληματείαν, καὶ τῆς Novi Testamenti Societatis εἰς τὸ Aberdeen τῆς Σκωτίας, συστήσασης ἀπὸ ἑταῖρων εἰδικῶν σεμινάριων πρὸς μελέτην τοῦ Ιοκνείου προβλήματος. Κατ' ἀρχήν ἀνελθόη ἡ κατά παράδοσιν θεορία τῆς ἐξαρτήσεως τοῦ Δ' εὐαγγελίου ἐκ τῶν Συνοπτικῶν καὶ παρουσιάσθησαν εἰς σύγχρονο μαρραι τῆς ἀπόφεως αὐτῆς (C. K. Barrett, The Gospel according to St. John, London 1955, W. G. Kümmel, Introduction to the New Testament, New York 1966, σ. 134 ἐξ., J. Blinzler, Johannes und die Synoptiker, Ein Forschungsgericht, Stuttgart 1965) μετά σχετικὴν κριτικὴν καὶ ἀξιολόγησην αὐτῶν. 'Ετούτηθ ἐν συνεχείᾳ ἡ προσπάθεια ἐμάρτυρετῶν τινων (M. E. Boismard, St. Luc et la Rédaction de Quatrième Evangile Jn. VI, 46-54, ἐν Revue Biblique 1962, σ. 185 ἐξ., A. Dauer, Die Passionsgeschichte im Johannesevangelium, 1972, F. Neirynck, The Other Disciple in Jn. 18,1, ἐν Ephemerides Theologicae Lovanienses (1975), σ. 113-114, νά περιμέσων τὴν ἐξάρτησιν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς τελικῆς ἀκύρωσίας (redaction), διὰ

νά καταλήξῃ εἰς τὴν νέαν ἀποφίν (P. Gardner-Smith, *St. John and the Synoptic Gospels*, London 1938), ή δύοις έξαιρει τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ Ἰωάννου καὶ Συνοπτικῶν διαφοράς καὶ ένηγετ τὰς ὑπερχύσεις διαιρέτηται εἴτε ὡς διερευμένας εἰς κοινήν προφορικήν πηγὴν εἴτε εἰς Ἰωάννειν τινα παράδοσιν, παραλήλως ὑφισταμένην πρὸς τὴν τῶν Συνοπτικῶν. Ἀναφορικῶς πρὸς τὰ κριτήρια ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύοις ἐγένετο διάκρισις πηγῶν τοῦ κατά Ἰωάννην εὐαγγελίου (γλώσσα, θρος, συνάρτεια, θεολογικαὶ διαφοραὶ) παρετέθησαν παραδίγματα ἐκ τοῦ R. Bultmann, *Das Evangelium des Johannes*, Göttingen 1953, μετ' ἐπιστρέψαντις τῆς ἀπόφεως τοῦ E. Rückstuhl, *Die literarische Einheit des Johannes-Evangeliums*, Freiburg 1951, ἐν συσχετίσει πρὸς τὰς νεωτέρας ἔργασίας τῶν R. Fortina, *The Gospel of Signs*, Cambridge 1970, καὶ W. Nicol, *Semeia in the Fourth Gospel*, 1972. Ἡ μνημονεύμεσσα ἔργασία τοῦ E. Rückstuhl καὶ ἡ τοῦ E. Schweizer, *Ego eimi*, Göttingen 1939, 1965², ἐκλόνισσα, ἐπὶ τῇ βάσει καθηρών φιλολογικῶν κριτηρίων τὴν ὑπόθεσιν τοῦ R. Bultmann, ὅτι ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης δὲ τὰ κεφ. 1-12 εἶχεν ὡς βάσιν κείμενον, ἀνάχρεδμον εἰς τὰ σημεῖα τοῦ Ἰησοῦ (Σημεῖα-Quelle). Ἡ ἔργασία τοῦ R. Fortina, ἐμφανίζουσα ὑπὸ νέαν μερόφημα τὴν ἀποφίν τοῦ R. Bultmann, δέχεται εἰς γενικὰ γραπτώματα τὴν πηγὴν τῶν σημείων περίπου ὡς εἰς τὰ ἄλλα εὐαγγέλια, ἐνῷ δὲ W. Nicol ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀποφίν περὶ πηγῆς Σημείων ἀνευ προσδιορισμοῦ τῆς γραπτῆς τῆς μορφῆς. Σχετικῶς πρὸς τοὺς «ἀλύρους» τοῦ Ἰησοῦ, τοὺς περιγραμένους εἰς τὸ Δ' εὐαγγέλιον, δὲ R. Bultmann διεπύποτε τὴν θεωρίαν ὅτι δὲ Δ' εὐαγγελιστής εἶχεν ὅπ' ὅφει τοῦ ἀποκαλύπτικοῦ γνωστικοῦ κείμενον, τὸ δύοις ἔξεχιριστάνειν. Ὁ καθηγητής Barnabas Lindars, ἀνεν ἀναφορᾶς εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην, εἰς μὲν τὸ Aberdeen παρασημάνει τὴν ἀποφίν («Midrashic Methods in the Discourses of John») δὲ δὲ Δ' εὐαγγελιστής εἶχεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πραγματικού λόγους τοῦ Ἰησοῦ («Ἄρκην Ἄρκην λέγω ὑμῖν...»), τοὺς δύοις δέ τὴν Louvain ἐπέγραψε τὴν εἰσηγήσην τοῦ «Traditions behind the Four Gospels», δεχθεὶς οὗτος οὐχί μάνιν προφορικάς ἀλλὰ καὶ γραπτάς παραδόσεις δύοις τοῦ Δ' εὐαγγέλιου. «Ἐπονθίσθη δὲ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ εἰναὶ τόσους προσωπικὴ ἡ σφραγίς, ἡ ἀποτελεσμάνη ἐπὶ τοῦ Δ' εὐαγγέλιου, μάστε εἰναι ἀδύνατος ἡ διάκρισις οἰωνήσθω τις ιδιαιτέρων τάσσον εἰς τὰς πηγὰς αὐτάς.

Ὄτι πρὸς τὸ θρησκευειστορικὸν θέμα ὑπεγραψίθει δὲ διὰ 19ος αἰώνα ἀνεζήτησε τὸ Θρησκευειστορικὸν ὑπόβαθρον κατανοήσεις τοῦ Δ' εὐαγγελιστοῦ εἰς τὴν ἀληθινήν φιλοσοφίαν ἢ τὴν ἀλεξανδρινὴν ἰουδαιολόγην πνευματικότητα. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰώνος μακ ταῦς ἀνεζήτησε τὸ ὑπόβαθρον αὐτὸν εἰς τὸν αἱρετικὸν Ἰουδαιισμὸν τῆς Παλαιοτένες καὶ τῆς Ἀνατολῆς, εἰδικάτερον δὲ εἰς γνωστικὴν κινήματα (Μανθείους) τῆς Συρίας ἢ τῆς Παλαιστίνης. Ἡ τελευταῖα αὐτὴ ἀποφίν ἐνισχύθη σοβαρές διὰ τῆς ἀνδόσεως τῶν Μακριδικῶν κειμένων ὑπὸ τοῦ Lidzbarski καθὼς καὶ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ R. Bultmann εἰς τὸ κατά Ἰωάννην. Ἡ ἀνακάλυψις τῶν κειμένων τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης παρηγμάνισε τὴν μακριδικὴν-γνωστικὴν θεωρίαν, δεσμούμενη δὲ ταῦτα παρείχον μὲν τὸ πνευματικὸν πλαστὸν τῆς ἐντόνου ἥθικῆς καὶ ἐσχετολογικῆς διαρρίξεως τοῦ Δ' εὐαγγέλιου (φῶς-σκότος, ἀλήθεια-ψεῦδος, ζωὴ-θάνατος κτλ.), οὐδὲνος δμος ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς χριστολογίας τοῦ Δ' εὐαγγελιστοῦ. Ἡ δημοπρέσους ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τῆς Lady Dower πολλῶν νέων γνωστικῶν κειμένων καὶ περαιτέρω ἡ ἀνακάλυψη διλλούν τοιούτων εἰς τὸ Nag Hammadi, ἐξ ὧν τινα (Ἀποκάλυψις Ἀδάμ, παράρρετο, Σήκη) ἐκπροσωποῦν γνωστικὸν ἡ κατὰ τὸ ἡμέτου γνωστικὸν Ἰουδαιισμόν, διδούσαν νέαν ὀλησίν εἰς τὴν ἔρευναν, ἡ δύοις τὰ τελευταῖα ἐπὶ συγκεντροῦ τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὴν ἀναδίφησιν τοῦ θέματος καλύπτεις-κατάβασισε ἡ «κατάβασις-ἀνάβασις» εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν φιλολογίαν.

Ἐνταῦθῳ δύοις δημος μνημονεύμῃ εἰδικῶς ἡ ἐν Louvain εἰσήγησε τοῦ J. L. Martyn ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύντομος ιστορία τῆς Ἰωάννείου κανονότητος» ἐν τῇ δύοις οὗτος προσεπάθησε νὰ διαγράψῃ ἐν τινι τρόπῳ τὴν ιστορίαν τοῦ πνευματικούσινον καὶ ὑποστρώματος

τῶν διαρρόων φάσεων εἰς τὴν πορείαν τῆς συγγραφῆς τοῦ Δ' εὐαγγελίου, εἰς τὴν ὁποίαν κύριον ρόλον διεθρησάμετεν ἡ πτῶσις τῆς Ἱερουσαλήμ (70 μ.Χ. καὶ ἐξῆς), διτε ἔρχεσαν νά ἐκδιάκονωνται οἱ Χριστιανοὶ ἐκ τῶν Συναγωγῶν (ἀποστολήγοντοι, βλέπε εἰδίκευτον τὸ κεφ. 9 τοῦ κατὰ Ἰωάννην). Μέχρι τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ σημείου, κατὰ τὸν Marilyn, ὑφίσταται εἰδός τι κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς συμπορεύσεως μετά τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἐκπροσεπούντος τηλῆμά τι τοῦ Δ' εὐαγγελίου (βλέπε κεφ. 1,19–51). Κατὰ τὸ 80 μ.Χ. ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμὸν ὅθησε κατὰ βάσιν εἰς τὴν υἱοθέτησαν ἀλλού μορφῶν ἐκφράστεως τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ιουδαίου καὶ γνωστικοῦ χαρακτῆρος τὴν φορὰν ταύτην. Ήπειρά τὴν ἀσκουμένην κριτικὴν εἰς τοιούτου εἰδους ὑποθέσεις ἡ ἔρευνα τὰ τελευταῖα ἔτη κινεῖται γενικῶς εἰς τὴν γραμμήν πρὸς χάραξιν τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς Ιστορίας τῆς Ἰεραννίου κοινότητος–ἀρχικῆς ὅμαδος τινὸς οὐχὶ πολὺ μεγάλης εἰς τινὰ τόπον τῆς Παλαιστίνης ἡ τῆς Συρίας. Τέλος ὡς πρὸς τὴν θεολογίαν τοῦ Δ' εὐαγγελίου ἐπεστράμθησαν α) ἡ γνωστὴ προσπάθεια τοῦ O. Cullmann, Der Johannische Kreis, Tübingen 1974, νά ἔξετάσῃ τὸ Δ' εὐαγγελίουν διὰ τῆς θεολογίας τῶν Ἰουδαίων Ἐλληνιστών. 'Ο ἄλληνδες Ιουδαίοις ἀλρετικὸς χάρος παρέγει τὰ πρότυπα, ἀλλ' ὁ ίερὸς συγγραφεὺς παραμένει ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς Ιστορίας τῆς σωτηρίας. β) 'Η πλατωνίζουσα ἐρμηνεία τῆς ὁποίας χαρακτηριστικὸς ἐκπρόσωπος τυγχάνει ὁ C. H. Dodd, The Interpretation of the Fourth Gospel, Cambridge 1958. 'Ο λεπός πλατωνισμός, ἡ ἐρμηνυτικὴ γραμματεία, ὁ Φίλοιν κτλ. συνιστοῦν τὸ θεολογικὸν ὑπόβαθρον ἐντεῦθεν. γ) 'Η ὑπερβιωκὴ ἐρμηνεία τῆς ὁποίας κύριος ἐκπρόσωπος παρουσιάζεται ὁ R. Bultmann, ὁ δοποῖς διὰ τὴν θεολογικὴν κατανόησιν τοῦ Ἰοάννου μεταφέρει ὅμαδες εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ γνωστικοῦ Μανδαϊσμοῦ. δ) 'Η δοκτητικὴ ἐρμηνεία τῆς ὁποίας ἐκπρόσωπος είναι ὁ E. Käsemann, Ketzer und Zeuge, Zum Johannischen Verfasserproblem, ἐν Zeitschrift für Theologie und Kirche 48 (1951), σ. 292–311, ὁ δοποῖς τοποθετεῖ τὸν Ἰοάννην εἰς σημεῖόν τι μεταξύ 'Ορθοδοξίας καὶ γνωστικοῦ Διακητισμοῦ.

'Ο ὑφηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἐφημνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν κ. Χ.ρῆστος Βούλγαρης διεῖσῆλθε τὸ θέμα: «Τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον—Συμβολὴ εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ Ιστορικοῦ καὶ θεολογικοῦ ὑποβάθρου αὐτοῦ». Οὗτος κατ' ἀρχὰς ἀνερέθη εἰς τὰς σχετικὰς διηγήσεις τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰοάννου, τὰς ἔμετορούσας τὴν δημοσίαν δρᾶστον τοῦ Χριστοῦ, προϋποθετούσας δόμος μεταγενεστέρων ἀποκήρυξης ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. 'Ἐν συνεχείᾳ ὑπεστήξειν διτε ἀλλαγέαις καὶ σπουδαιίαις ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ἀνακατατάξεις, προκληθεῖσαι ἐκ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ καταρρέουσας, συνεπειά τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων τὸ 70 μ.Χ., τῆς προλεγχείσης ὑπὸ τοῦ Κυρίου, συμπίπτουν πρὸς τὸν χρόνον συγγραφῆς τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου. 'Αποτέλεσμα τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἐν Ἰερουσαλήμ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ὃντε τῶν Φερετικῶν ναυμοδικεπάλλων, ἐπιδιάδεσσαν οὐχὶ τὴν ἔδυσθαι τῆς πυκνῆς θρησκευτικότητος εἰς πνευματικὸν διὰ τῆς ἀναβιώσεως τοῦ ἀληθηῦ καὶ γνησίου πνεύματος τῆς θρησκείας τῆς Ηελλής Διαθήκης, ἀλλὰ τὴν περιφρύσην τῆς ἔθνους ἐνότητος τοῦ Ιουδαίου λαοῦ, διὰ τῆς ἐκ τοῦ ἔθνους κορυφοῦ ἀποσπάσεως πάντων τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόσαντων Ἰουδαίων (ἀποστολήγοντοι), ἐνεκά τούτου καὶ ἡ προσθήκη τῆς σχετικῆς δικτάξεως εἰς τὴν λατρείαν τῆς συναγωγῆς περὶ ἀφορισμοῦ αὐτοῦ. 'Η μεταρρύθμισις αὐτὴ ἐστέρετο κιρίος ἐναντίον τῆς ρχγδαίως ἐπεκτεινομένης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ὑποσικεπούσης τὰ θεμέλια τῆς ἔθνους ἐνότητος τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ὡς ἀμετισθητούσης τὴν ἀξίαν τῶν ἔθνους συμβόλων αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ νόμου καὶ τῆς περιτομῆς, ὡς κατ' ἔξυπχην διακριτικῶν τῶν Ἰουδαίων σημείων ἐκ τοῦ ὑπόλοιπου κόσμου, καὶ ὡς ἀδρανούσης νά λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν μεγάλην ἐξέγερσιν τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον τῶν Ρωμαίων τὸ 66–70 μ.Χ. συμφένως πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου

περὶ μὴ ἀναμεῖξεως εἰς πολιτικάς ὑποθέσεις. Προσέτι ὑπεγράμμισεν διὰ ὃ εὐαγγελιστής Ἰωάννης, ἀπευθυνόμενος πρὸς χριστιανικὴν κοινότητα, ἀποτελουμένην ἐξ Ἰουδαίων τῆς Ἑλληνιστικῆς διασπορᾶς, ἔρμηνει τὴν πρωτοχριστιανικὴν περάδοσιν ὑπὸ τὸ πρῆσμα τοῦ Ιουδαικοῦ θρησκευτικοῦ παρελθόντος (Πάλαιά Διαθήκη-Ἀποκαλυπτικὴ γραμματεία), καταφερόμενας δριψέως ἐναντίον τῶν πνευματικῶν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ταγῶν, τοὺς ὅποιους θεωρεῖ ὁ κατ' ἔξοχὴν ὑπευθύνους διὰ τὴν ἐκ τοῦ Χριστοῦ ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ιουδαικοῦ λαοῦ ὡς συνάδου. Τέλος δὲ εἰσηγητής διεπίστευσεν διὰ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποδενώσεως ταύτης ὑπῆρχεν ἡ μετάπτωσις τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ εἰς τὴν κατάστασην τοῦ «κόσμου», κατιαρχουμένου, κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων. Οὕτως δὲ Ἰουδαϊσμὸς διὰ τὴν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ εὐαγγελίου ἀντίδρασιν κατέστη σύμβολον τοῦ ἀντιθέου αἰκόνης.

Οἱ κοσμήτεωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Γ. ἐώργιος Γαλιτής ἡ σχολήθη περὶ τὸ θέμα: «Οἱ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτους κατὰ τὰ Ἰωάνν. 12,31-14,30-16,11. Ἔτοντος δὲ ἡ φράσις αὐτὸς ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου εἶναι χαρακτηριστικῶν τοῦ Ἰωάννου, ἡ ίδεις δράσις τῆς κυριαρχίας τοῦ Σετανᾶ ἐπὶ τοῦ κόσμου τούτου ἀποντῷ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Βίβλου. Κατόπιν ἔξητασθη ἡ ἐννοια τοῦ κόσμου διὰ ἀναδρομῆς εἰς τὴν ἐλληνικὴν περίφημην, τὴν μετάφρασιν τῶν O', ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται ὑπὸ πολλάς ἐννοιας, καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἐνθῦ δὲ λέξις ἀπαντᾷ κυρίους ἐν τῇ ἐννοιᾷ τῆς οἰκουμένης (γῆς), τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ σύμπαντος ὡς ὑποκαταστάτου τοῦ ἔργωντος «οὐρανοῦς καὶ ἡ γῆ». Ὄπερε γραμμίσθη δὲ καὶ ἐνταῦθι διπισθεν τῆς λέξεως αἰκόνης καίται ἡ ἔργωντος 'olam (=αἰών), ἐκλαμβανομένην ἐν τοπικῇ ἐννοιᾷ(πρβλ. 1 Κορινθ. 2,6-8. 2 Κορινθ. 4,4). Ἐν συνεχείᾳ ἐτοντος δὲ ίδεικ τὴν περὶ δύο αἰώνων τοῦ 'olam hazzeḥ καὶ τοῦ 'olam hawa, τοῦ νῦν καὶ τοῦ μελλοντος, ἐκ τῶν ὅποιων δὲ μὲν πρῶτος εἶναι συνδεδεμένος μετὰ τοῦ χώρου, τοῦ κόσμου, δὲ δεύτερος μετὰ τῆς ἀρσεως τοῦ χρόνου. Η διάστασις τῶν νεκρῶν, τῆς ὁποιας ἀπαρχὴ ἀποτελεῖ δὲ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ (1 Κορινθ. 15,20,23), σημαίνει τὸ τέλος τοῦ νῦν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ μελλοντος, τοῦ ὅποιος ἀρχῶν θὰ εἶναι μόνον ὁ Θεός. Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ πρὸς παράστασιν τοῦ νῦν αἰώνους χρησιμοποιοῦντας ἀδικηρίτως οἱ δραὶ κόσμους ὀδύσσου καὶ αὐτὸν οὐτούς, ἥνῳ πρὸς δῆλοσιν τοῦ μελλοντος μόνον ἡ λέξις αἰώνους, αὐτὸν αἰώνιον, αὐτὸν αἰώνιον ζωὴν, προσέτι ἀκαίνους οὐρανοὺς καὶ κατινὴ γῆν καὶ οὐδέποτε αἰκόνης, αἰκανὸν κόσμον», δεδομένου δὲ ἡ ἐννοια αἰκόνης εἰς τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν συνεδέθη μετὰ τοῦ στοιχείου τῆς πτώσεως, τῆς φθορᾶς, τοῦ ὅποιος ἄρχοντος εἶναι δὲ Σετανᾶς. Οἱ Ἰωάννης ἀναφέρειν αὐτὸνος οὐτούς ἡ καὶ μόνον αὐτός μόνος αἰκόνης, οὐδέποτε δράσις αὐτὸν οὐτούς. Περιττέρως ἐπεσημάνθη δὲ δύο πρόκειται περὶ ὄντυλογηκῆς διαρχίας (Ἰωάνν. 16,33. 1 Ιωάνν. 4,4), ἀλλὰ περὶ οἰονει διαρχίας ἐνταῦθον μενεῖται εἰς τὸ πλαίσιον τῶν προσφύλλων εἰς τὸν Ἰωάννην ἀντιθέτων ζευγῶν (φῶς-σκότους, ζωὴ-θάνατος, ἀλήθεια-ψεῦδος κλπ.). Ὅποιοι τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲ Σετανᾶς εἶναι ἄρχοντος τοῦ κόσμου καὶ ἐν τῇ Πάλαιά Διαθήκῃ, τοῖς χειρογράφοις τῆς Νεκρᾶς Θελάσσης, τῇ ἀποκαλυπτικῇ καὶ τῇ ρεβίτιναι γραμματείᾳ. Οὐτολογικὴ διαρχία ἀποντῷ εἰς τὸν Γνωστικὸν, εἰς τὰ κείμενα τῶν Μανδαίων καὶ εἰς τὰ Ψευδολημάτια, ἐὰν τὰ τελευταῖα δύο εἶναι γνωστικά κείμενα. Ἀκολούθως ἐτέθη τὸ σπουδαιόν ἐράστημα ποιῶν ἐξ ὄλων αὐτῶν τῶν κειμένων ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ δρου αὐτὸς ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου; Ἡτοι ποιῶν εἶναι τὸ θρησκευλογικὸν ὄποιζθιμον τῆς φράσεως ταύτης; Ορθόδοξης ὑπεγραμμίσθη ἐν συμπεράσματι διὰ τὸ ὄποιζθιμον ταύτης, τελοῦν εἰς στενήν σχέσιν πρὸς τὸ ὄποιζθιμον ὄλωντέρων τοῦ εὐαγγελίου, ἀποκλείει ἐπίδρασιν παντὸς διαρχικοῦ συστήματος, ὡς τοῦ Γνωστικισμοῦ καὶ τῶν ὄλων συγγενῶν πρὸς αὐτὸν κινημάτων, ἐπ' αὐτῆς. Τέλος δὲ πρὸς τὸ ὄποιζθιμον τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου ἰσχύουν δια τὸ C. H. Dodd ἐπεσήμανεν εἰς τὸ έργον του, *The Interpretation of the Fourth Gospel*, Cambridge 1938, σ. 3-130, ἦτοι διὰ ἐπίδραστον ἐπ'

αύτοῦ α) τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα, τὸ κηρυσσόμενον εἰς τὴν πρωτοχριστιανικὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγγραφῆς τοῦ εὐαγγελίου, β) ἡ ἐρμητικὴ φιλολογία, γ) ὁ Ἑλληνιστικὸς Ἰουδαϊσμὸς καὶ δῆ δὲ Φίλοιν, δ) διαβίνυκός Ἰουδαϊσμός, ε) ὁ Γνωστικισμός, στ) διαβάσιμός καὶ ζ) ἡ κοινότης τοῦ Qumran.

Οὐ καὶ Ἀθανάσιος οὐ οἰχάρης θεοφανῆς τῆς Ἀνωτέρας Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης, παρουσίασε τὸ θέμα· «Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἀναστάτωτος Κυρίου κατὰ τὸ Ἱεράν. 20,19-23 ἐν σχέσει πρὸς τὸ Πράξ. κεφ. 2. Οὕτος ἐπεσήμανε κατ' ἀρχὰς τὰς ὑπαρχούσας μεταξὺ τῶν κευμάνων διαιρέτας, αἱ ὄποιαι προσῆλκυσεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν προσοχὴν τῶν ἐρμηνευτῶν καὶ ἔγενοντο ἀντικείμενον συστηματικῆς μελέτης καὶ ἔξουσιος στικῆς ἐρεύνης, δεδομένου διτὸ τὸ γεγονός τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπέτελει κατ' ἐξοχὴν τὴν οὐσίαν τοῦ κηρύγματος τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἀδάπλευστον ὅμολογίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, παρατηροῦντος αἱ δὲ Χριστὸς αὐτὸς ἐγήγερται, κενὸν δρά [καὶ] τὸ κήρυγμα ἡμᾶν, κενὴ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν (1 Κορινθ. 15,14). Ἔν τοις συγεγένεσις ἐτέθη τὸ σοφάριν ἐρμηνευτῶν πρόβλημα ἐάν αἱ ἀνωτέρες διηγήσεις ἀναρέρουνται εἰς διορθορετικὰ ἴστορικά γεγονότα ἢ εἰς ἐν καὶ τὸ ἀτό. Ἐπ' αὐτοῦ διετυπώθη ἡ διποψίς διτὸ πρόκειται περὶ ἐνός καὶ τοῦ ἀλτοῦ γεγονότος, ἔξιστορούμενου κατὰ διάφορους τρόπους ὑφ' ἐκτέταρτους τῶν εὐαγγελιστῶν. Οὕτως δὲ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς περιγράφει τὸ σπουδαῖον αὐτὸν γεγονός διὰ τὴν ζωὴν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας ὅπερας ἀκριβῶς συνέβη, ἐνῷ δὲ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, γνωρίζων τὴν σχετικὴν διηγήσιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ περὶ τοῦ θαύματος τῆς Πεντηκοστῆς, ἐμηγενέσθη τοῦτο θεολογικῶς. Ἐτοιμασθή ἀρκούντως διτὸ δύνισταταὶ ἀντίθεταὶ μεταξὺ τῶν δύο εὐαγγελιστῶν ὡς πρὸς τὸ ἔξιστορούμενον γεγονός, ἀλλὰ διάφορος θεώρησις αὐτοῦ ὑφ' ἐνός ἐκάστου τούτων. Τέλος ἔσμειάθη διτὸ τὴν γνώμην ταῦτην ἐξ ἐπόφεως Ὁρθοδόξου διετύπωσε πρότος διέλεγηστος ἐπίσκοπος Κατάνης Καστανῆς εἰς τὸ ἔργον τοῦ La Pensee Johanneque, Paris 1939.

Οἱ καθηγητὴς κ. Σάββας αἱ Ἀγουρίδης διεπραγματεύθη καὶ τὸ Ἱεράν. 2,1-11 ὑπὸ τούτον βεβλητῆς μελέτης. Μετὰ τὴν σχετικὴν ἐντάξιν τῆς περικοπῆς εἰς τὴν ὅλην οἰκονομίαν τοῦ εὐαγγελίου διετύπωσε τὴν γνώμην διτὸ πρετερήσας εἰναι ἀναγκαῖον ἐπὶ τοῦ προκαμψένου· α) Τὸ νόημα τῶν σημείων εἰς τὰ κεφ. 5.6.9.11 διεκπερτεῖται ὑπὸ τῶν ἐκτενῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ, οἱ ὄποιοι ἐπονται. Εἶναι πιθανή ἡ ὑπὸ τοῦ C. H. Dodd, The Interpretation of the Fourth Gospel, Cambridge 1958, ἐκρρεσθεῖσα ἀποψίς διτὸ τὸ νόημα τοῦ σημείου εἰς τὴν Κενῆ ἀναλύεται εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Νικοδήμου διαιρετιζόμενον διάλογον. β) Αἱ ὄδρεις μετά τοῦ ὄδετος ὑπαινίσσονται τὸν νεανί, τὸν Φαρισαϊσμόν, τὴν Σωματειτικὴν λατρείαν, τὸ κίνημα τοῦ βαπτιστοῦ. γ) Ἐξ αἰτίας τοῦ πρώτου σημείου εἰς τὴν Κενῆ ἀπέστεισαν εἰς Αὐτὸν οἱ μεθόπται Αὐτοῦ, οἱ ὄποιοι πιστεῖσσον καὶ πάλιν διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἀναστάτωτος, διὰ νά ἀκούσουσιν τοὺς ἐν τέλει τοῦ εὐαγγελίου λόγους «Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες». Ἡ βεβλητὴ αὐτὴ μελέτη δὲν ἀποτελεῖ διῆγησιν τῆς περικοπῆς. Ἀποκοπεῖ νά οἴξῃ διό μόνον θέματα· Α) Ὁ γάμος δὲν εἶναι τυχαίος τοῦ πλειστονού τοῦ πρώτου σημείου, οὔτε δὲ μεταβολὴ τοῦ ὄδετος εἰς οἰνὸν δευτερεύον στοιχεῖον. Ἐνταῦθα καθίσταται ἀναγκαῖον νά ἀναπτύξῃ τις τὰς ποικιλαὶ ἀνοικτές, τὰς ὄποιες εἰλογές αἱ ἀδείαι εἰσὶ τοὺς Ἐδέρνας ἀναγνώστας τοῦ εὐαγγελίου, τὸν Ἰουδαϊσμόν, τὸν Φίλοιν, τὰς Κόλλας Σολομῶντος. Πρὸ παντὸς δὲλλου ἐπιβάλλεται ἡ βαθυτερὰ ἔξέτασις τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἐσχετικούμενοῦ περιεγραμμένου τοῦ γάμου τοῦ Γιαγκάζη ἡ τοῦ Μεσσίου μετά τοῦ λαοῦ του. Εἶναι ἐπίστεις σαρκὸς ἡ εὐαγγελιστικὴ ἐννοια, ἡ ὄποια ἔξαρτεται εἰς ὅλην τὴν πετερικὴν παράδοσιν. Τι ἀντιπροσωπεύειν σήμερον εἰς τὴν ζωὴν μας αἱ ὄδρεις καὶ τὸ διάδος; Παραδοσιακὴν αὐταρέσκειαν, θρησκευτικὰς δίδημον ἐγγρήσεις ἀπεριβείσεις θρησκευτικῶν καὶ τελετουργικῶν τύπων, σύγχρονην πνευματικήν, Ἐλλειψιν πίστεως εἰς τὴν συφίαν καὶ ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ προσκαλλητινού μεγάλην εἰς παρεκδημένας ἱεραρχικὰς μιαράς. (?)

οίνος είναι ή νέα δημιουργία, ή όποιος άπαιτει νέους ασκούς. 'Απουσιάζει έξι ημέρων ή δυναμική της έσχατολογικής διαστάσεως ως τρόπος και μέθοδος ζωής. 'Ιδού ποιῶ τὰ πάντα καὶ πάντα. Β) «'Αρχὴ τῶν σημείων. Τί είναι αὐτά τὰ σημεῖα, καὶ διετί ἐγένοντο; 'Επισταμένη διάλυσις τῶν περιπτώσεων 2,11· 2,23-24· 3,2· 4,48· 6,2-15· 7,31· 11,49-53· 12,37 καθιστᾷ σφρές διτί δὲ Ιοάννης, συγκριτικῶς πρὸς τοὺς Συνοπτικούς, εἰς τὰ κοινὰ μετ' αὐτῶν σημεῖα, ἔξαρτες τὸ θυματωργάκον στοιχεῖον. Συγχρόνως διμειούμενος διμειούμενος περὶ πολλῶν περιπτώσεων πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν ἔξι αἵτις τῶν σημείων, ἀπορρίπτειν αὐτὴν τὴν πίστιν. Καὶ εἰς δόλως περιπτώσεις ἡ διτίθρασις κατὰ τοῦ Ἰησοῦ αὐξάνει εἰς ὠρισμένους κύριους ἔξι αἵτις τῶν σημείων. 'Αλλοιστε τὸ δύο εὐαγγέλιον κατακλείσται διὰ τῆς δηλώσεως ὡμακάριοι οἱ μὴ θάντες καὶ πιστεύσαντες. Τὰ σημεῖα δὲν είναι γεγονότα, παράγωγα καταναγκαστικῆς πίστεως. 'Η διειρηρία ἑλλογῆς μεταξὺ πίστεως καὶ ἀπιστίας παραμένει πάντοτε ἴσχυσσος. Τὸ αὐτό, δόλωστε, τὸ όποιον παρατηρεῖται εἰς τὰ σημεῖα, παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ. Εἰς δόλους μὲν γενοῦν ἡ προάγουν τὴν πίστιν, δόλους δὲ δηλητηρίου εἰς τὴν ἀπιστίαν καὶ τὸ ἐγκλημα. Ποιῶν είναι τὸ πλαίσιον, ἐντὸς τοῦ όποιου ἐπενεργοῦν τὰ σημεῖα θετικῶν; Είναι ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ Μεσσίου, ὡς κινητήριος δύναμις πρὸς μετάνοιαν, ἔργων δὲ ὡς στόχον τὴν σωτηρίαν. 'Ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἑσχατολογικοῦ πλαισίου τῆς ιστορίας τῆς σωτηρίας τὰ απομεινά ἔχουν τὴν ἀποστολὴν καὶ τὸ νόημά των.

'Ο βοηθὸς παρὰ τῇ ἔδρᾳ τῆς 'Ἐρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν κ. Πέτρος Βασιλείου εἰστημένη τὸ λίκιν ἐνδικέρησον θέμα: «'Τὸ πρόβλημα τοῦ βαπτιστοῦ 'Ιοαννοῦ εἰς τὸ Δ' εὐαγγέλιον. Οὗτος καὶ' ἀρχὰς κατέβαλεν ἀξιόλογον προσπάθειαν πρὸς καθορισμὸν τῆς θεολογικῆς σημασίας τοῦ βαπτιστοῦ 'Ιοαννοῦ, ὅποις ἀκριβῶς ἀντιλαμβάνεται αὐτὴν διὰ συγγραφέως τοῦ Δ' εὐαγγέλιου ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ θεολογικοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. 'Ἐν συνεχείᾳ ἐπεγέρησε συστηματικὴ ἔξετάσιν τῶν χωρίου 'Ιοαν. 1,1-18· 1,19-51· 3,20-4,3· 5,31-47· 10,40-42 (διμεσοὶ μαρτυρίαι) 2,1-11· 4,3 ἔξ. (διμεσοὶ μαρτυρίαι), ἐφαρμόσας πρὸς ἐπίδειν τοῦ τεθέντος θέματος τὴν ἐρμηνευτικὴν μέθοδον τῆς ἀναθεωρητικῆς Σχολῆς (Re-daktionsgeschichte). 'Εκ τῆς ἔξετάσεως τῶν ἀνωτέρων χωρίουν διαπιστῶται σφρές δὲ χαρακτὴρ τῆς ἀντιπαραθέσεως τῶν δύο προσωπικοτήτων ('Ιοαννοῦ-'Ιοαννου τοῦ βαπτιστοῦ), ἀπορριπτομένης τῆς σχετικῆς ὑπὸ τοῦ D.W. Baldensperger, Der Prolog des vierten Evangeliums, τὸ πρᾶτον συστηματικὸν διατυπωθεῖστος γνώμης καὶ ὑπὸ τῆς καθόλου συγχρόνου ἀρετῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης δεκτῆς παρατέρῳ γενομένης, διτὶ δηλαδὴ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ διὰ εὐαγγελιστῆς τοῦ Δ' εὐαγγελίου καταπολεμεῖ τὴν αἵρεσιν τῶν μαθητῶν τοῦ 'Ιοαννοῦ τοῦ βαπτιστοῦ. 'Επιστρέψεις ὑπετηρίζει διτὶ ἀποφίει διτὶ εἰς τὸ ὑπόθεμόν τῆς σκέψεως τοῦ εὐαγγελιστοῦ 'Ιοαννοῦ καίτηται εἰς χριστιανικὴν κοινωνίητος τῆς Πηγῆς τῶν Λογίων (Q-Gemeinden), αἱ όποιαι φρίνεται διτὶ ἔτρεφον ὑπερβολικῆς ἐκτίμησης εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ 'Ιοαννοῦ τοῦ βαπτιστοῦ. Τούτου γενομένου δεκτοῦ παρετεθῆ μία εἰσέτη ἀπόδειξις, διτὶ τὸ Δ' εὐαγγέλιον ἐγράψει πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν καὶ πρὸς διάρθρωσιν τυχόν ἐσφαλμένους ἀντιλήφειν αὐτῶν. 'Ἐν κατακλεῖδῃ ἐπεστημένῃ ἡ τάσις τοῦ Δ' εὐαγγελιστοῦ νά τροποποιεῖ ἀλληλέρεος τάξις πρὸ αὐτοῦ κινδυορρουμένας παραδόσεις ἐν τῇ προσπάθειᾳ του νά ἐκφράσῃ κατὰ τὸν καλύτερον δινετὸν τρόπον τὴν δλῆθειαν. Τούτο είναι δῆμος παράγοντες, διδομένου διτὶ ἀπεράδοσις καὶ «'Ιοαννης δὲ Θεολόγος είναι δύο παράγοντες, εἰς τοὺς όποιους ἡ 'Ορθόδοξος 'Ανατολικὴ 'Εκκλησία ἔχει θιαστέρων εἰσισθησίαν.

'Ο κ. Παύσανίας Κουτλεμάντης, βοηθὸς παρὰ τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἔξετάσι τὸ θέμα: «'Η ἐρμηνεία τοῦ χωρίου I 'Ιοαν. 2,16 κατὰ τὴν ἀσκητικὴν θεολογίαν τῶν Πατέρων. Καὶ' ἀρχὰς αὗτος ἐτόνισεν διτὶ εἰ-

τῷ χειρὶ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἀναφέρομενοι ἐπιθυμίαι εἰναι ἡ «ἐπιθυμία τῆς σαρκός», ἡ ἀπειθυμία τῶν δρθαλμῶν καὶ ἡ «ἀδελξονεία τοῦ βίου». Ἐν συνεχείᾳ παρέθεσε τὰς πλέον χαρακτηριστικὰς καὶ ἀξιολόγους ὑπὸ τῶν πατέρων τῆς Ἑκκλησίας καὶ τῶν συγχρόνων ἐρμηνευτῶν διατυπωθεῖσας γνώμας, μετά κριτικὴν αὐτῶν ἀξιολόγησιν, ἐπ' ἐκάστη τῶν προμηνύμαντεισῶν ἐπιθυμίαν. Ὄπεστήριξε διὰ σειρᾶς σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων διτὶ ἡ πλέον δρῆθη, Ιεροποιητικὴ καὶ πειστικὴ ἐπὶ τοῦ προκευμένου ἐφραγμῆς εἰναι ἡ ὑπὸ τῶν Μεγάλου Ἀντωνίου, Κυρίλλου Ἀλεξανδρίας, Νικήτα Στράτεου κ.ἄ. διατυπωθεῖσα. Τουσιτοτρόπως ὑπὸ τῆς φράσιν «πᾶν τὸ ἐν τῷ κοσμῷ» δέον νὰ ἐννοηθῇ τὸ κοσμικὸν φρόνημα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ τὴν ἀπειθυμία τῆς σαρκὸς» ἡ γαστριμαργία καὶ ἡ ἀκαλούθουσσα ταύτη γενετήσιος δρμή καὶ ίδια ἡ φιληθονία, ὑπὸ τὴν «ἐπιθυμία τῶν δρθαλμῶν» ἡ πλεονεξία καὶ δὴ ἡ φιλαργυρία καὶ ὑπὸ τὴν «ἀδελξονεία τοῦ βίου» ἡ κοσμικὴ ἐπιθετικὴ πλούτου, δυνάμεως καὶ δόξης καὶ ίδια ἡ φιλοδοξία. Διετύπωσε τὴν ἄκρως ἐνδιαφέρουσαν ἀποψίν διτὶ τὸ ὑπὸ ἔξετασιν γνωρίους οὐδεμίκιν σχέσειν ἔχει πρὸς τὰ παραλλήλη τοῦ Φιλιανοῦ καὶ τῶν ἀλλων προγραμμάτων σφισιολογικῶν κειμένων. Τέλος διεπιστάθη ἡ διψιλῆς χρῆσις τοῦ χωρίου τούτου ὑπὸ τῶν νηπικῶν πατέρων τῆς Ἑκκλησίας πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἀσκητικῆς θεολογίας, ἵνα διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ καταπολεμήσουν τὰ τρία βραστὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου, τὴν φιληθονίαν, τὴν φιλαργυρίαν καὶ τὴν φιλοδοξίαν ἐκ τῶν ὅποιων προέρχονται καὶ τὰ λοιπά.

‘Ο. Β. Βασίλειος Στογιάννης, ἐπιστημονικὸς βιοθήρος παρὰ τὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεοσολονίκης, ἀνέλυσε τὸ σπουδαῖον καὶ ἐν πολλοῖς ἀκατεκόντητον ἐξ ἐπόφεως ἐρμηνευτικῆς χωρίου τῆς Ἀποκάλ. 2,13 ἐκ τῆς σχετικῆς ἐπιστολῆς τοῦ εὐαγγελιστοῦ τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὴν Ἑκκλησίαν τῆς Περγάμου. Οὕτος προσεπάθησε κατ' ἀρχὰς νὰ καθαρίσῃ σφρέστερον καὶ ἀκριβέστερον τὴν ἔννοιαν τῆς βραστικῆς φράσεως τοῦ στίχου οὗποιον ὁ θρόνος τοῦ Σωταράν τοῦ ἀναφοράν ταύτης πρὸς τὴν Πέργαμον. ‘Ανεφέρθησαν περιπτέρεια ὃν¹ αὐτοῦ αἱ κατά καιροὺς ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐρμηνευτῶν διατυπωθεῖσαι ἐν² αὐτῆς γνωμαῖς διτὶ ἡ φράσις δῆλος γενικῶς τὴν ἐκεῖ εἰς μεγάλην ἔκτασιν καὶ βεβηδὸν ἀσκούμενην εἰδωλολατρίαν ἡ συγκεκριμένον τι κτίσμα π.χ. τὸν βασιλὸν τοῦ Διός, ἀπόψεις τὰς ὅποιες ἀπέρριψε διότι παρόμιοι φαινόμενα παρουσιάζοντο καὶ εἰς τὰς ἀλλας πόλεις ὡς εἰς τὴν Ἐφεσον κ.ἄ. Τέλος οὗτος θεωρήστην ὡς δρθοτέραν τὴν γνώμην διτὶ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἀποκαλυπτικῆς ἐκφράσεως, στημανούσης τὴν λατρείαν τῶν ἀντοκρατόρων, γεγονός πιστοποιούμενον καὶ διὰ τῆς εἰς θάνατον καταδίκης τοῦ Ἀντιπά, τοῦ αιμάρτυρος καὶ ἀποιτοῦ. Χαρακτηριστικὸν ἐπίστησε τῆς εἰστηγήσεως ἡτο ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Στογιάννου προσαγωγὴ πολλῶν ἀρχαιολογικῶν μαρτυριῶν, εἰς φῶς ἀλιθουσῶν διὰ τῶν κατά καιροὺς γενομένων διὰ τῆς ἀρχαιολογικῆς σκαπτάνης ἀνασκαρφῶν, πρὸς στήριξιν τῶν διεφόρων ὑπὸ αὐτοῦ διατυπωθεῖσῶν ἀπόψεων.

‘Ἐν κατακλεῖδι δέον νὰ σημειωθῇ διτὶ τὴν μεσημβρίκων πρὸς τῆς ἐπιστήμου λήξεως τῶν ἔργων (τῶν γεννημάτων εἰστηγήσεων καὶ τῶν μετ’ αὐτάς συζητήσεων) τοῦ συναδρίου παρεπέθη ἐπίσημων ἀποχριστιστήρων ἐκ μέρους τῆς Μονῆς πρὸς τοὺς συνδρόμους γείμους, κατὰ τὸ ὅποιον ἀντιλλάγοντας ἕγκαρδιον εὐχεριστίκαιον καὶ εὐχέρι μετεξὸν τοῦ προύδμου τῆς δργηνωτικῆς ἐπιτροπῆς κ. Σάββα «Ἀγουρίδην καὶ τοῦ κοσμήτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεοσολονίκης κ. Γεωργίου Γαλίτη ἐξ ὀνδραῖος τῶν συνέδρων διὰ τὰς παρασχεθεῖσας ἐκ μέρους τῆς Μονῆς διεικολύνστεις πρὸς ἀπρόσκοπτον διεξαγωγὴν τῶν ἔργων τοῦ συναδρίου, καὶ τοῦ ἀγίου καθηγηγμάτου ἐξ ὀνδραῖος τῶν ἀδελφῶν τῆς Μονῆς. Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἰς τὴν γνωμακείαν Μονῆν «Ο Εὐαγγελισμός τῆς Θεοτόκου» διεπιστάθησε παρατροφήσεις, ἐξεφράσθησαν κρίσεις ἐπὶ τοῦ συγκελλόντος συναδρίου καὶ ἵπερβλήθησαν προτάσεις περὶ τοῦ μέλλοντος νὰ συγκληθῇ τοινίτω.

¹ Εντ. ‘Ἐφεγγητὴς Νικόλαος Μ. Ηπαπαδόπουλος

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Menoud Philippe H , Jesus-Christ et al Foi [Recherches Neotestamentaires], Έκδ. Delachaux et Niestlé, Neuchâtel-Paris 1975 σσ. 375.

Η Προτεσταντική Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου του Neuchâtel (Ελβετίας) έν συνεργασία μετά τον ώς μέν εκδοτικού οίκου, έξιδοτο τὸν ἐν κεφαλίδι τόμον, ἐν τῷ διόποιῷ περιελήφθησαν αἱ κυριώτεραι μελέται, αἱ κατὰ καιρούς δημοσιευθεῖσαι αὐτοτελῶς ἡ εἰς διάφορα περιοδικά τῆς Εὐρώπης, ὑπὸ τοῦ ἀποβιώσαντος τὴν 1911-1973 διεισθνοῦς φήμης Καινοδιαθηκολόγου καθηγητοῦ αὐτῆς Philippe Ph. Menoud. 'Ο ἐν λόγῳ καθηγητῆς ἔδιδαξεν ἀρχικῶς ἐν τῇ Προτεσταντικῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Lausanne (1934-1945) καὶ ἀπὸ τοῦ 1951 ἥσει τοῦ 1963 ἐν τῇ Προτεσταντικῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Montpellier, ὑπὸ τῆς ὁποίας καὶ ἀνηγορεύθη Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας H. C., παραλλήλως πρὸς τὴν διδασκαλίαν του ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ του Neuchâtel. 'Υπῆρχεν ἐπὶ τῶν πρώτων μελῶν τῆς Novum Testamentum Societas.

Εἰς τὸν μετά χειρας τόμον σκιαγραφεῖ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐκλιπόντος ὁ συνάδελφός του ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ του Neuchâtel καθηγητῆς J. L. Leuba, (Philippe Menoud, 'Ο Ἀνθρώπος καὶ ὁ Φίλος) (σ. 7-8), προλογίζει δὲ ὁ καθηγητῆς Oscar Cullmann (Philippe Menoud, ὁ Ἐρμηνευτής καὶ ὁ Ἰστορικός) (σ. 9-12). 'Ο J. L. Leuba μεταξὺ τῶν ἄλλων γράφει δὲ, μὲν τὸν Ph.M. ἐξέλιπεν ἔνας ἀνθρώπος σπανίας ποιότητος καὶ ὑψηλῆς εὐαίσθησίας, ἔνας χριστιανὸς τὸσον βαθὺς δύσον καὶ διακριτικός. 'Η διακριτικότης του αὐτῆς ἦτο δυνατὸν νῦν συντελέσῃ εἰς τὴν παραγνώρισιν του. 'Ἄλλ' ἢ μετ' αὐτῷ ἀναστροφή, συνικήγετο τὴν ἀποκάλυψιν τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀδελφικῆς παρουσίας του, ὥστε οἱ μετ' αὐτῷ ἀναστρεφόμενοι νῦν μή φοβοῦνται τὴν ἀτέλειαν των, οὔτε τὴν αἰθεντιαν του. 'Εξ ἄλλου ἡσθάνοντο, διτὶ εὐρίσκοντο ἐνώπιον ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου ἡ παραξίας ἦτο θεμελιωμένη οὐχὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τῶν πολυαριθμῶν ἐκφάντεων τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀκλονήτου πέτρας τῆς πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

'Ο καθηγητῆς Oscar Cullmann, σὺν τοῖς ἄλλοις γράφει δὲ, ὁ τόμος οὗτος ἡξιεῖ νῦν περιληφθῆ μεταξὺ τῶν Ἑργῶν ἐκτίνεον τῶν χαρακτηριζομένων «διά τὸν μετανοεῖνον».¹ Διά τῆς βραχύτητος καὶ τῆς πυκνότητος τοῦ περιεχομένου των, ἐκάστη τῶν ἐργασιῶν τούτων ἀποτελεῖ ἐν ἀριστούργημα. Αὗται διατετροῦν ἐντὸν τὸ ἐνδιαφέρον μας λόγον τοῦ τρόπου προβολῆς καὶ λίστων τῶν προβλημάτων, ἐν ταῦτῃ δὲ μῆς τοποθετοῦν πρὸ τῆς προσωπικότητος τοῦ συγγραφέως των, συντελοῦσσαι οὕτως εἰς τὴν ἀναβίωσιν καὶ ἐπιβίωσιν αὐτῆς. 'Ο Ph. Menoud ἦτο πάντοτε ἔτοιμος νῦν διδάσκει τοὺς ἄλλους, χωρὶς ώς τόσο νῦν ἐγκλείη ἀπό τοὺς τῶν πλαισίων τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης σχολῆς. 'Η αἰσθησίας τοῦ μέτρου, ἡ λεπτότης του καὶ ἡ σωφροσύνη του, τὸν ἡμιτόδιστον νῦν καταστῆ δούλος τοῦ συμμοιδοῦ τῶν θεολογικῶν slogans , τὸ ὁποῖα παρέχονται ταχέως. 'Η Secularisation τοῦ κόσμου, τῆς ὁποίας δὲν παρεγνάριζε τὴν σημασίαν, δὲν ἐκλόνισται τὴν πεποιθησίν του εἰς τὸ διτὶ Βιβλίος θὰ ἦτο δυνατὸν νῦν πλεύση νῦν ἀποτελῆ κανόνι πίστεως. 'Ο τόμος αὐτός, διά τοῦ τρόπου τῆς θέσεως καὶ λίστων τῶν προβλημάτων, δὲν θὰ χάσῃ τὴν ἀξίαν του, παρά τὰς ἀνεύθεορήσεις τὰς ὁποίας αἱ μελλοντικαὶ βιβλικαὶ μελέται εἰναι δυνατὸν νῦν ἐπιφέρουν εἰς τινὰ τῶν συμπερασμάτων των. 'Εξ ἄλλου, ὁ παρών τόμος παραμένει εἰς ἡμᾶς παρηγο-

ρία διά τὸ μέγα 'Υπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, διά τὸ ὅποιον ἀπὸ ἑτῶν ἡρ-γάζετο ἄλλα δὲν πρόφθασε νῦν περατώση.

Αἱ διαλαμβανόμεναι ἐργασίαι τοῦ Ph. M. κατατάσσονται εἰς τέσσαρας κατηγορίας. 'Ἐν τοῖς ἔξης παραθέτομεν συντομετάτην περιῆληψιν ἑκάστης τῶν ἐργασιῶν.

Α. Προβλὴματαὶ ταῦτα τῆς Παυλείου Θεολογίας. 1) «Γάμος καὶ ἀγαμία κατὰ τὸν Ἀπ. Παῦλον» (σσ. 13-23). 'Ο Απ. Παῦλος δύναται νῦν ὀμιλῆσθαι τοῖς τόσον περὶ τοῦ γάμου δσον καὶ τῆς ἀγαμίας. Τοῦτο ὁφείλεται εἰς τὴν δυνατότητα τὴν ὅποιαν παρέχει ὁ Θεὸς εἰς τὰς δύο ταύτας καταστάσεις, διά νῦν συντελέσουν εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας, διότι ἀκριβῶς καλεῖ εἰς σωτηρίαν τοὺς Ἰουδαίους, διά τοῦ λειτουργήματος τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων, καὶ τοὺς Ἑθνικοὺς διά τοῦ Ἀποστόλου τοῦ ἀφαριεμένου ἐκ κοιλίας μητρός² του διὰ τὸν αὐτόν σκοπόν. Τόσον δὲν Παῦλος, δσον καὶ οἱ Δώδεκα, κηρύσσουσι τὸ αὐτό Εἰναγγέλιον καὶ ἀφυνίζουν τὴν αὐτὴν πίστιν (πρβλ. I Κορ. 15,11), ὡς οἱ ἀγάμοι καὶ οἱ ἔγγαμοι πιστοί, ζοῦν τὴν αὐτὴν ζωὴν ἐν Χριστῷ. 'Η ἀγαμία δὲν είναι προβόπεσις τῆς σωτηρίας καὶ ὁ γάμος δὲν είναι ἐμπόδιον δι' αὐτῆν. Δι' δὲ καὶ οἱ Παῦλος, δὲν ἐργαζόμενος διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, δύναται, χωρὶς νῦν ἀντιφάσκη, νῦν εἰχαριστῆ τὸν Κύριον διὰ τὴν ἀγαμίαν του, ἡ ὅποια τοῦ ἐπιτρέπει ἀπερισπάστως νῦν. Τότε ὑπηρετῇ, καὶ νῦν συνθέσῃ ἐκ τῆς ἐνώπιος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὴν ταῦτην τὴν εἰκόνα τοῦ χριστιανικοῦ γάμου. 2. «Σκάλων καὶ Ἀγγελος Σατάνων» (2 Κορ. 12,7) (σσ. 23-29). Θεωρίαι διατυπωθεῖσαι κατὰ τὸ παρελθόν, ὑπεστήριξαν δτι, διά τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου δι Παῦλος ἐννοούσες σωματικήν ἀσθένειαν ἐκ τῆς ὅποιας πιθανὸν νῦν ὑπέφερεν. Τοιούτον τι δὲν φαίνεται πιθανόν, ἐκ τῆς μελέτης τόσον τῶν Παυλείων ἐπιστολῶν, δσον καὶ τῶν Πράξεων. 'Ο Π. διὰ τῶν ὡς ἀνά λόγων, θέλει νῦν φανερώσει τὴν θλίψιν τὴν ὅποιαν ἥσταντο λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως τῶν συμπατριωτῶν του εἰς τὸ κέρημα τοῦ Εἰναγγέλιον, καὶ τὴν ἀπό-ζένωσιν του ἀπ' αὐτῶν. 'Αρα οἱ λόγοι ήσαν τόσον θεολογικοί, δσον καὶ ψυχολογικοί. 'Ο Π. παρεκάλει τὸν Κύριον 'ἴνα ἀποστῇ ἀπ' αὐτοῦ' δι 'οικάλων τῇ συρκὶ καὶ δι ἄγγελος Σατάνων', ήτοι, οἱ συμπατριωταὶ του νῦν ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πίστιν. Μετά τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ιησοῦ, δι Π. παίει νῦν προσεύχεται περὶ αὐτοῦ, κατανοήσας 'τὸ μυστήριον' περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἰουδαίων, διά τὸ ὅποιον θα κάμη ιδιαίτεραν μνείαν ἐν Ρομ. 11,25-32. 3. «Ἀποκάλυψις καὶ παράδοσις» (σσ. 30-39). 'Ο Π. κατενόησεν ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, δτι τὸ Εἰναγγέλιον εἶναι ἐν ταύτῃ 'Ἀποκάλυψις καὶ Παράδοσις. Τὸ Πνεύμα τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύπτει τὴν βιαστήραν σημασίαν τοῦ Εἰναγγέλιού τὸ ὅποιον ἔχει θεμελιωθεῖ ἐπὶ Ιστορικῶν γεγονότων λαβόντων χώραν 'ὑψιζον, τ.ε.: τῆς ἀγίας ζωῆς, τοῦ θυνάτου, τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ. Συνεπῶς, ἐγνώριζεν δτι οὐδὲν νέον ἐπρεπεν νῦν θεμελιώσῃ καὶ δτι ἐκλήθη νῦν ζῆση ἐντὸς τῆς κοινότητος αὐτῶν οἱ ὅποιοι, δπως δὲν ίδιος καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ, είχον πείραν τῆς ζωῆςς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον τοῦ Π. προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος καθ' δηνούσεν τὴν ἀποκάλυψιν καὶ τὴν παράδοσιν ἐν τῇ σκέψει καὶ τῷ ἔργῳ του. 4. «Ἡ σημασία τοῦ ρήματος 'παρθεῖν' (Γαλ. 1,13-23, Πράξ. 9,21) (σσ. 40-47). Τὰ καινοδιαμητρικά ταῦτα χωρὶς φανερώνουν δτι δι Παῦλος ἔδιεσκεν τὴν Ἐκκλησίαν δι' ὑλικῶν μέσων, κυρίως δὲ τὴν πίστιν αὐτῆς, ἀποδεικνύων διά τῶν Γραφῶν δτι, δ Σταυροθεῖσι δὲν είναι δυνατόν νῦν είναι δη Μεσσίας. 'Η χρησιμοποίησις τοῦ ρ. 'παρθεῖν' διεκνύει δτι δι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διεγμός ήτο σκληρός. Καὶ δ διεγμός οὐτος καθίστατο σκληρότερος κατὰ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν καὶ ὀλιγάτερον κατὰ τῶν προσώπων των. 'Ο διεγμός τοῦ ζηλεωτοῦ Φαρισαίου Σαύλου κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ήτο θεολογικός, δι' δ καὶ κατέλαβε μίαν τοιωτὴν θέσιν ἐν τῇ ιστορίᾳ καὶ τῇ παραδόσει.

B. Τὸ κατά Λουκᾶν Εὐαγγέλιον — Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων: 1. Τὸ Αυτικὸν κείμενον (D) καὶ δη θεολογία τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων (σσ. 49-62). Είναι δρθῆ δη ποιησίς τοῦ Bernard Weiss καθ' δη, τὸ κείμενον D τῶν Πράξεων οὐδεμίαν

συμβολήν παρέσχεν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας καὶ τὸν ίδεων τῆς πρώτης ἐκκλησίας, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ ἄλλα χειρόγραφα τῶν Πράξεων διὰ τὰ βασικά γεγονότα καὶ δόγματα. "Η λεπτομερεστέρα ἔχεταις τῶν θεολογικῶν σημείων δόηγει εἰς τὸ συμπέρασμα καθ' ὅ, ὁ συγγραφεὺς τοῦ κειμένου Δ παρουσιάζεται συντηρητής καὶ ἀνανεωτής, ἥτοι ἐκσυγχρονίζει κατὸ πολλοὺς τρόπους τὸ ἀρχικὸν κείμενον, διὰ νὰ τὸ καταστῇ σημειώστερον καταληπτὸν καὶ καλύτερον ἀποδεκτὸν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς του. Οὕτω, συνδυάζεν τοὺς παραδοσιακοὺς καὶ τοὺς νέους παράγοντας, ὁ συγγραφεὺς τοῦ κειμένου Δ, ἡδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του, χωρὶς νὰ ἐκπέσῃ εἰς τὰς ἑκτεταμένας διηγήσεις τῶν ἀποκρόφων γραφῶν ἢ εἰς τὰς θεολογικὰς πλάνας τῶν αἱρέσεων. Δι' ὅ και παραμένει μία ἀξιόλογος πηγὴ τῶν μελέτων τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ. 2— «Ἄλ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ ἡ Θεία Ἔυχαριστία» (σσ. 63-76). Διαπιστοῦται κατ' ἄρχας ὅτι, αἱ ἀναφοραὶ τῶν Πράξεων εἰς τὴν Θ. Εὐχαριστίαν εἰναι αἱ ἀρχαιότεραι τῶν διασωζομένων, ἀραι καὶ αἱ πλέον ἐγκυροί. Αὗται ἀναφέρονται εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ μαστηρίου τόσον ὑπὸ τῆς ἀρχαὶς ἐκκλησίας, δύον καὶ ὑπὸ τοῦ Παύλου, διτεῖται τὸ μαστηρίον ἀματ τῇ ἰδρισθεῖ νέας ἐκκλησίας. "Εἴναι δὲ Λουκᾶς ἐσκόπει νὰ ἀποδεῖξῃ ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἰναι δὲ ἀληθῆς Ἰουδαϊσμὸς (δὲ νέος Ἰσραὴλ), ἐπερε νὰ ἀποφεύγῃ πᾶσαν ἀπροκάλυπτον περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας δῆλωσιν, διὰ νὰ μὴ συγχέσται αὐτὴ μὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα. "Η Θ. Εὐχαριστία ἡτο μέρος ἐνὸς γενέματος. "Εἴναι κατὰ τὸν Α' αἰδὼν αὐτὴ δὲν παρουσιάζεται ὡς μεμονωμένον δείπνον, τοῦτο δοφεῖται προφανῶς εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος καθ' ὅ, δη Ἰησοῦς ἰδρυτος τὸ μαστηρίον κατὰ τὴν δύρκειαν δείπνου, συνεσθίσιον μετὶ τῶν μαθητῶν Του. "Η τέλεσις τοῦ μαστηρίου ὑπὸ τοῦ Παύλου, τόσον ἐν Φιλίπποις δύον καὶ ἐν Τροάδι, εἰχε χαρακτήρα χαρμόσυνον, καθ' ὅτι ὁ Π. συνέδεσε πάντοτε τὸν Σταυρὸν μὲ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. Δι' ὅ και ἡ Ἐκκλησία, τελοῦται τὴν Θ. Εὐχαριστίαν ἐν χαρῷ, δὲν ἐλησμόντη τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐθεώρη τοῦτον sub specie resurrectionis. "Εἴναι ἡ Ἐκκλησία δὲν ὑπίσταται χωρὶς τὴν τέλεσιν τῆς Θ. Εὐχαριστίας, ἡ Εὐχαριστία δίδει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸν χαρακτήρα τῆς κοινότητος τοῦ Χριστοῦ, θεμελιωμένης διὰ τοῦ σωτηριώδους ἔργου του, καὶ ζώσης ἐν τῇ ἀνάμνησῃ τῆς ἐνδόξου τελειώσεως της. 3. «Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ κειμένου τοῦ Εἴσαγγελίου τοῦ Λουκᾶ καὶ τῶν Πράξεων, περὶ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ» (σσ. 76-84). "Ο Λουκᾶς ἐγνώριζεν τὴν ἀρχαὶαν παραδόσιον περὶ παύτισμοῦ τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ. Γράφει μίαν χρονικήν στιγμῆν, ἡν ἐπήρχεν ἡ τάσις διαικρίσεως τῶν διαιφόρων φύσεων τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ. "Ἐπεθύμει νὰ τονίσῃ ὅτι, ἡ περίοδος τῶν ἐμφάνισεων τοῦ Χριστοῦ εἶχε τελειώσει. Αὐτὴ εἰναι ἡ βασικὴ σκέψις ἡ ὅποια διέπει τὴν διήγησιν περὶ τῆς Ἀναλήψεως ἐν Πραξ. 1,9-11. Γράφων ὅτι οἱ ἀπόστολοι τοῦ Ἰησοῦ θὰ τὸν ἴδουν ἐπανερχόμενον καθ' ὅταν τρόπον ἀνέλαμβανετο, δηλοὶ ὅτι οἱ ἀγγελοὶ ἀναγγέλλουν. ὅτι δὲν εἰρίσκεται εἰς τὸ θεῖον σχέδιον ἡ συνέχισις τῶν χριστοφανειῶν. Οἱ K. Lake καὶ H. Stahlīn δικαίως ἐντοπίζουν τάς προσθήκας ἐν Λουκ. 24,50-53 καὶ Πραξ. 1,1-5 εἰς τὸν χρόνον τοῦ σηματισμοῦ τοῦ πρώτου κανόνος τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἔργου τοῦ Λουκᾶ, διὰ νὰ τεθῇ ἐν παραλήπτῳ πρὸς τὰ ἄλλα εἰπαγγέλια. Συνεπῶς δύναται τὶς νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Λουκᾶ ἀρχικῶς ἦτο ἐν. "Ο H. J. Cadbury ὑπεστήριξεν δη διπλολογίας τοῦ Λουκ. 1,1-4, ἀφορῷ τόσον εἰς τὸ Εἴσαγγελίον δύον καὶ εἰς τὰς Πράξεις. Δι' αὐτοῦ δὲ Λουκᾶς ἡδύνατο νὰ δηλώσῃ ὅτι, τὸ προσωπικὸν ἔργον τοῦ Χριστοῦ ἐτελείωσε καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του ἀπέμενε νὰ δεχθοῦν τὸ Ἀγιον Πνεύματι καὶ νὰ φέρουν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ «ἴδος ἐσχάτου τῆς γῆς». 4. «Ο σκοπὸς τοῦ μηδίλιον τῶν Πράξεων τεῦν Ἀποστόλων» (σσ. 84-90) : "Ο σκοπὸς τοῦ συγγραφέως τῶν Πράξεων εἰναι νὰ καταδεῖξῃ ὅτι, ἡ ἐντολὴ τοῦ Ἀναστάτως ἐφημρόδηθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν Του. Τὸ πρώτον μέρος (κεφ. 1-14), δεικνύει τὴν σταθεράν διάδοσιν τοῦ Εἴσαγγελίου ἐν Ἱερουσαλήμιοις, καὶ ἐξ αὐτῶν, διὰ τῶν προσπιθειῶν τῶν ὑποστόλων καὶ τῶν κτηρυκῶν, εἰς τὰς ἀνα-

τολικής ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας. Ο θεολογικός σκοπός τοῦ βιβλίου είναι ή ἔξαρσις τῆς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀποδοχῆς τόσον τῶν Ἰουδαίων δυσον καὶ τῶν Ἕνων. Τούτο καταφαίνεται καὶ ἐν τῇ Ἀποστολικῇ Συνόδῃ ἡ ὁποίᾳ είναι σταθμὸς ἡμας δὲ καὶ ἀφετηρία διά τὴν ἐπέκτασιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς ἄλλας γεωγραφικὰς περιοχὰς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀειως ἐσχάτου τῆς γῆς». Τὸ ἔργον τῆς στερωσεως τοῦ Εναγγελίου ἐν Ράμψῳ ἀνατίθεται εἰς τὸν Παῦλον, τὸ σκεδος τῆς ἐκλογῆς καὶ μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ, δοτὶς ἀσκεῖ τὸ ἔργον τὸ ὅποιον εἶχεν ἀνατεθεῖ εἰς τοὺς Δώδεκα Ἀποστόλους. 5. «*Αἱ συμπληρώσεις εἰς τὸν κύκλον τῶν Δώδεκα καὶ τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων*» (στ. 91–100). Τὸ πρόβλημα τῶν συμπληρώσεων εἰς τὸν κύκλον τῶν Δώδεκα προκύπτει δχι μόνον ἐκ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ματθία, ἀλλά καὶ ἐν τῆς θέσεως τοῦ Παύλου καὶ τῶν ἄλλων μαρτύρων ἐναντὶ τοῦ κύκλου τῶν Δώδεκα, τοὺς ὅποιους ἔξελειν ὁ Ἰησος. Παρὰ τῷ Λουκῷ ὑπάρχει συφῆς θεώρησις τῆς ποικιλίας καὶ τῆς ἐνότητος τῶν δύο μορφῶν τῆς ἀποστολικότητος. «Ο συγγραφεὺς τῶν Πράξεων δὲν ἀποδίδει εἰς τὸν Παῦλον τὸ τίτλον «ἀπόστολος» ἐπιφυλάσσων τούτον διὰ τοὺς Δώδεκα. Ο Παῦλος δὲν είναι ὑποτεταγμένος εἰς τοὺς Δώδεκα. Τούναντιον, διατηρεῖ δι’ ἐαυτὸν τὴν ἀποστολὴν νῦν κηρύξῃ τὸ Εἴναγγελιον «πάσῃ τῇ κτίσει». Ο Λουκᾶς κατενόησε τὸν εἰδικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀπόστολικοῦ ὄντιματος τοῦ Παύλου τόσον καλῶς, δυσον καὶ τὴν ἐσχατολογικὴν σημασίεν τῶν Δώδεκα. Εάν εἰδεν δτι, ὁ ἀριθμὸς τῶν Δώδεκα ἀπεκατεστάθη, ἐξ Ἰησοῦ κατενόησεν δτι, ὁ Παῦλος δὲν ἦτο δυνατόν νῦν ἀντικαταστῆση τὸν Ἰούδα. Ο Παῦλος ἀνήκει μόνος εἰς Ἑννα ἄλλον κύκλον ἔξωτερικὸν καὶ παραλληλὸν τοῦ κύκλου τῶν Δώδεκα. Αὗτοι ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, καὶ τοὺς προστηλούσει. Εκείνος πρὸς τοὺς Ἕνων. 6. «*Ο Ἰησοῦς καὶ οἱ μάρτυρες Τούρω*» (στ. 100–110). Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Λουκᾶ εἰς τὰς Πράξεις ἐντοπίζεται κατὰ πρώτον εἰς τοὺς «μάρτυρας» τοῦ Ἀναστάτου. Η μαρτυρία τῶν κεταλαμβάνει σημαντικὸν μέρος τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων καὶ κυριαρχεῖ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐπισοδείων. «Ο Λ. ἐπιφυλάσσει τὸν τίτλον τοῦ «μάρτυρος» διὰ τοὺς ἐνδιαμέσους μεταξῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν κληρονέων εἰς σωτηρίαν. Παρ’ δτι οὗτοι δρῦσην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν τούτοις ἀνήκουν εἰς τὸν χρόνον τῆς ἀποκαλύψεως. Τὸ λειτοργύμα τῶν είναι ἡ τελευταία πρᾶξις ἡ προαγγελίειος ὑπὸ τοῦ Βεπτιστοῦ Ἰησοῦν. Ο Λ. διαστέλλει μεταξῦ τοῦ δρου «ἀπόστολος» καὶ «μάρτυς» ἐπιφυλάσσων τῶν πρώτων κυρίων διὰ τοὺς Δώδεκα καὶ μερικῶς ὑπὸ τὴν ἐννοιαν τοῦ «ἱεραποστόλου». Ο Παῦλος αὐτονομάζεται «ἀπόστολος Χριστοῦ», διότι εἰδεν τὸν Ἀναστάταντα. Τούτο σημαίνει δτι ἐγνώριζεν τὴν Λουκάνειον δρολογίαν. Η διωφρού ἀντη ἐν τῇ Λουκανείᾳ δρολογίᾳ ἔχει μίαν θεολογικὴν ἐμρηνείαν. Ο Λ. ἐκεράζεται διαφόρως διὰ τὸν χρόνον τῶν τόπων πρώτων καὶ διὰ τὸν μετατόπιτον τούτων, διότι δ ὅθαντος αὐτῶν μετέθεσε τὰ δρῦα, μεταξῦ τοῦ χρόνου τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τοῦ χρόνου τῆς πιστεως. «Οι μὴ ιδόντες καὶ πιστεύσαντες είναι οἱ «μάρτυρες», διάδοχοι αὐτῶν οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὴν ἀποκαλύψιν. 7. «*Ἄλλη μέρα διατηρεῖται τεσσαράκοντα*» (Πράξ. 1,3) (στ. 110–118). Ο συγγραφεὺς ἔξετάζει τὴν σημασίαν τῆς Λουκάνειον τιθέτης ἐκφράσεως, καὶ ταῦτιζε τὴν Ἀναστάσιν καὶ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ. Τὸν ἀριθμὸν «τεσσαράκοντα», κατὰ τὸν συγγραφέα, Ελαυθεν δ Λουκᾶς ἐκ τῆς ρεβιθινικῆς παραδόσεως, καθ’ ἥν οἱ ρεβιθινοὶ ἐδίδασκον ἐπὶ τεσσαράκοντα φοράς τὸ αὐτὸν ἀντικείμενον, ἔως δτού ἀποστηθήσουν τούτο οἱ μαθηταὶ των. Πιθανὴ είναι ἐπίσης ἡ ἐπίδρασις τῆς 40ημέρου παραμονῆς τοῦ Μεουσέως εἰς τὸ Σινᾶ. Ο Λ. χρησιμοποεῖ συμβολικῶς τὸν ἀριθμὸν «τεσσαράκοντα», διὰ νῦν διδάξῃ δτι οἱ αὐτόπται μάρτυρες τῆς ἀναστάσιας ἡσαν οἱ αιθιντικοὶ ἐρμηνεῖς τῆς σκέψεως τοῦ Ἀναστάτος. Ο ὡς ἀντο ἀριθμός, τὸν ὅποιον πρώτος δ Ἀ. χρησιμοποίησεν διὰ τὸν ὃν σκοπόν, ἔχει θεολογικὴν σημασίαν, διακρίνων μεταξῦ τῶν αὐτοπτῶν μαρτύρων τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῶν λοιπῶν κηρύκων τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ. 8. «*Η Λουκάνειος Πεντηκοστὴ καὶ ἡ Ιεροτεία*» (στ. 118–124). Ο Λουκᾶς παρουσιάζει τὸ «Ἄγιον Πνεύμα ὡς θείαν ἐνέργειαν χορηγούμενην εἰς τοὺς μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ, ἀπωρματητον οὐα τὴν ἀποστολὴν

τὴν ὅποιαν ὥφειλον νά φέρουν εἰς πέρας, ἡτοι τὸ κήρυγμα καθ' ὃ δὲ Ἀναστάς βιοῦται ζῶν διὰ τοῦ Πνεύματός Του, παραλείπων δος ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Ἰωάννης ἔγραψεν περὶ τῶν Χριστοφανειῶν. Οὕτω προβαίνει εἰς συμπλήρωσιν, κατὰ τρόπον ἐνιαίον, δοσῶν παρεπιώπησαν, ἣτοι τάς ἐμφανίσεις τοῦ Ἀναστάτους ἐν Γαλιλαΐᾳ. "Οπος δὲν ὑπάρχει τόπος ἐκλογῆς μεταξὺ τῶν ἐμφανίσεων ἐν Ἰουδαίᾳ καὶ Γαλιλαΐᾳ, διότι δὲ Ἀναστάς συνήντα τοὺς πιστοὺς ἀνεξαρτήτως τόπου, οὗτος δὲν ὑπάρχει δυνατότης ἐκλογῆς μεταξὺ Ἰουαννείου καὶ Λουκανείου Πεντηκοστῆς. Αὕτα ἐκφράζουν τάς δύο ἀποκαλύψεις, τάς ὅποιας ἔδειχθησαν, ἡ τάς δύο ἐμπειρίας, τάς ὅποιας ἀπέκτησαν: : ζον τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ἀπό τῆς ἡμέρας τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἀπό τῆς Πεντηκοστῆς κηρύσσουσαν αὐτὴν εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τὸν κόσμον ὅλοκληρον τῇ βοηθείᾳ τῆς Θείας δυνάμεως.

9. *"Ἡ ἔννοια τοῦ ρήματος "βιάζεται"* ἐν Λουκ. 6,16 (σσ. 125-130). Ἡ βαθυτέρα σημασία τοῦ ρητοῦ «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βιάζεται» (Λουκ. 14, 23), εἶναι διάφορος ἐκπεινῆς, ἡ ὅποια ἐκ πρώτης ὁψεως φαίνεται. Τοῦτο καθίσταται γνωστὸν ἐν τῆς μελέτῃς τόσον τῆς ἀρχαίας κλασσικῆς δοσον καὶ τῆς ἐλληνιστικῆς γραμματείας, τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', ἀλλὰ καὶ τῆς παραλλήλου σημασίας τοῦ ρ. «παραβιάζεσθαι» ἐν τῇ Κ.Δ. Τὸ κήρυγμα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ συνονίζει τὴν ἐπίμονον πρόστκλησιν τὴν ἀπειθυνομένην πρὸς δόλους τούς ἀνθρώπους, ἡτοι εἰς ἐνναὶ ἕκαστον αὐτῶν, διότι ἡ εἰσοδος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἶναι ὑπόθεσις προσωπικῆς ἀποφάσεως. 'Ο Λουκᾶς χρησιμοποιῶν τὸ ρ. «βιάζεται», διετήρησεν, ἐν τινα μέτραι, τὴν ἀρχικήν του σημασίαν, διότι τὸ κήρυγμα τοῦ εἰαγγείλιου ὑστει κάποιαν πίεσιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὴν ἀπόδοσήν ἡ τὴν ἀπόρριψιν του. 'Ο Λουκᾶς ἀκολουθῶν τὴν παράδοσιν δίδει εἰς τὸ λόγιον τοῦτο μίαν νέαν καὶ θετικὴν ἐρμηνείαν.

10. *"Ἡ σωτηρία ἐκ πίστεως"* κατὰ τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων. (σσ. 130-145). Ἐκ τῆς μελέτης τῶν Πράξεων προκύπτει, κατὰ τὸν σ., διὰ δολοὶ οἱ ἀπόστολοι ἐκήρυξαν τὴν αὐτὴν σωτηρίαν διὰ πίστεως ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ καὶ διὰ ὁ Παῦλος διδωσεν μορφὴν εἰς τὴν ίδεαν τῆς δικαιώσεως τοῦ ἀμάρτηλον διὰ πίστεως εἰς Ἰησοῦν Χριστόν «χωρὶς ἔργων Νόμου». Ἐν ταῦτῃ ὑπομνήματοι, διὰ τοῦ εἰς δύο βιβλία εὐαγγελίου του, τὴν μεγάλων Παύλειον ἀλήθειαν καθ' ἡν, ἡ σωτηρία περιελαμβάνει τὰ ἔξι δύο στάδια: τὴν δι' Ἰησοῦν Χριστοῦ πραγματοκινηθείσαν σωτηρίαν καὶ τὸ κήρυγμα αὐτῆς διὰ τῶν μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ, ἵνα, οἱ ἀκροαταὶ καὶ οἱ ἀναγνῶσται τοῦ κηρύγματος, ἐλθουν εἰς τὴν μόνην σώζουσαν πίστιν. 'Ἐν τῇ Λουκανείῳ φιλολογίᾳ ἐξ ἐπόψεως θεολογικῆς, καθίσταται αἰσθητὴ ἡ ἡγώ τοῦ Παύλου εὐεγγελίου.

Γ. Τεών νεισιοι μελέται.

1. *"Ἡ πρωτοτυπία τῆς Ἰουαννείου σκέψεων"* (σσ. 151-175). Τὰ ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τῆς Ἰουαννείου σκέψεως εἶναι ἔνα πρὸς πᾶν συγκρητιστικὸν στοιχεῖον. Ἡ σκέψης τοῦ Τγνατίου διαφέρει τῆς τοῦ Ἰωάννου. 'Ἐν τοῦ ἀρχικοῦ χριστιανισμοῦ ὁ ὅποιος, διὰ τὸν Ἰωάννην, εἶναι ἴστορια καὶ ἐσχατολογία, ὁ Τγνάτιος τείνει νῦ παρουσιάσῃ ἔνα μυστηριακὸν μυστικισμόν. Παρ' Τγνατίῳ δὲν ὑπάρχει πρόθεσης προσεγγίσεως Χριστιανισμοῦ καὶ Ἐλληνισμοῦ. 'Ο Τγνάτιος γεννηθεὶς καὶ ζήσας ἐντός ἑβραϊκοῦ περιβάλλοντος, ἐκφράζει φυσικῶτατα διὰ τῆς ἐλληνιστικῆς διαλέκτου τὴν χριστιανικὴν πίστιν του, παρὰ τὸν κινδυνὸν τὸν ὄποιον διέτρεχεν δὲ Χριστιανισμός; ἐκτὸς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πλαισίου, νῦ θεωρητῇ ὡς μία μυστηριακή θρησκεία ἐν μάστη τοῦ συγκρητισμοῦ τῶν χρόνων ἐκείνων. 'Ο Ἰωάννης, ὡς τελευταῖος μάρτυς τῆς παραδόσεως, ἀποκαλύπτει διτι, τὸ Εἴαγγελον εἶναι συνδεδεμένον μὲν ἐνναὶ ιστορικὸν γεγονός «ἐφ' ἀπαῦξη» λαβόν χώραν, ἐκτὸς τοῦ ὄποιον δὲν ὑπάρχει αὐθεντικὸς Χριστιανισμός. 'Οσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πρόβλημα τῆς προσεωπικότητος τοῦ Ἰωάννου, δι συγγραφεῖς ἀπαῦται διτι, ἐπὶ τοῦ προκειμένου θε πρέπει νῦ ἔξετασθούν καὶ ἄλλαι πλευραὶ τοῦ Ἰουαννείου προβλῆματος. Πάντες δυνάμεθα νῦ εἰπομεν διτι τὸ κατι

Ιεράννην Ειαγγέλιον είναι έργον μιᾶς πνευματικῆς προσωπικότητος γεννηθείσης καὶ διαμορφωθείσης ἐντὸς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ χώρου. «Υπὲ» αὐτὴν μόνον τὴν προσπόθεσιν ὁ Ἱεράννης ἡδουνήθη νὰ κατανοήσῃ τὸ βαθύτερον νότημα τῆς ἱστορίας καὶ ἐκεῖ εὑρὲ τὴν δύναμιν νὰ ἀντιστῇ νικηφόρως κατὰ πάσης πνευματικῆς ἐπιδράσεως ἀσκουμένης ὑπὸ τοῦ Ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ.

2. «Αἱ Ἱεράννειοι μελέται ἀπὸ τοῦ *Bultmann* μέχρι τοῦ *Barrett*» (σσ. 175-199). «Ἡ ἐν λόγῳ μελέτη ἀποτελεῖ συνέχειαν τοιαύτης ἐκδοθείσης ἀντοτελῶς ὑπὸ τὸν τίτλον «*L'Evangile de Jean, d'après les recherches récentes*» *Delachaux et Niestlé Neuchâtel* 1947. Εἰς ἀμφοτέρας, συνοπτικῶς ἐκτίθεται, μὲ πλήρῃ βιβλιογραφικὴν ἐνημέρεσιν, ἡ ὅλη προσπάθεια τῶν εἰδικῶν διὰ τὴν μελέτην τῆς Ἱεράννειον γραμματείας.

Δ. Ἀπόγειες ἐπὶ τῆς Θεολογίας τῆς Καινῆς Διαθήκης.

1. «*Mia Ἔκκλησία*» (σσ. 201-205). «Ο δρος ούτος δὲν ἀπαντάται εἰς τὴν Κ.Δ. ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει, καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἀλλὰ ἐκκλησία, πλὴν τῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ συγγραφεῖς τῆς Κ.Δ. είναι πεπεισμένοι ὅτι ἡ Ἔκκλησία είναι ἐξ ὄρισμον «*Mia*. Είναι μία πραγματικότης ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον χριστιανική.

2. «*H ἐνότης τῆς Ἔκκλησίας κατὰ τὴν Κ.Δ.*» (σσ. 205-219) : «Ἡ ἐνότης τῆς ἐκκλησίας είναι συνδεδεμένη μὲ τὴν μοναδικότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ γεγονός τοῦτο ἔβοήθησεν τὴν ἐκκλησίαν νὰ ὑπερνικήσῃ ποικιλὰ ἐμπόδια κατὰ τὸν Α' αἰώνα. «Ἡ ἐνότης τῆς ἐκκλησίας είναι δωρεὰ ἡμᾶς δὲ καὶ καθῆκον. «Ἡ δωρεάν διδομένη χάρις, ἐποχρεώται τὸν πιστὸν νὰ ζήσῃ ἀξίως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. «Ἡ ἐκκλησία ἐκλήθη εἰς ἐνότητα, ταῦτοχρόνων μὲ τὴν κλήσιν τῆς εἰς τὸ εἶναι. Οἱ πιστοί, ὅφειλον νὰ κατευθύνουν τὴν ἐκκλησιολογικὴν σκέψιν καὶ περιεχόμενον τῶν εἰς τὴν προαιτήσιν τῆς ἐνότητος, «Ἡ ἐκκλησία τῆς Κ.Δ. ἔμεινεν μία διότι ὑπετάγη εἰς τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τοῦ Εἴαγγελίου: «παραμένειν αὐτὴ ἡ ὅποια είσαι». «Ἡ ἐκκλησία διεσπάσθη, ἀφ' ἣς στιγμῆς ἔπαισε νὰ ζῇ τὴν σχέσιν μεταξὺ τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπινου καθῆκοντος. Τὸ σημερινὸν καθῆκον μαζί, μετά τὰ σχίσματα, είναι νὰ «τηρήσουν τὴν ἐνότητα τοῦ συνέδεσμοῦ τῆς εἰρήνης».

3. «*Tὸ Βάπτισμα τῶν παιδῶν ἐν τῇ ἀρχαὶ Ἔκκλησίᾳ*» (σσ. 219-231). Οἱ πρῶτοι χριστιανικοὶ αἰδοῖς, δὲν μαρτυροῦν περὶ ἀντιτίθεστων σχετικῶς μὲ τὸν παιδοβαπτισμόν. Τούννυντίον, οἱ Πατέρες καὶ οἱ Θεολόγοι συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὴν ὄρχαιοτητα τούτου, καὶ ίδιος ὁ Τερτυλλιανός, δοτις ἀντιτίθεται εἰς αὐτὸν. Συμφωνοῦσα ἡ Ἔκκλησία ἀπὸ τῶν ὄρχαιοτάτων χρόνων εἰς τὸ βάπτισμα τῶν παιδῶν, ζῇ ἐν τῇ βεβαιότητι τῆς διατηρήσεως ἐνός θεσμοῦ, ἀναγομένου εἰς τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους. «Ἡ σιωπὴ τῆς Κ.Δ., περισσότερον φαινομενική ἡ πραγματική, συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ ὅτι τὸ βάπτισμα τῶν παιδῶν ἔμεσπισθη, χωρὶς νὰ προκαλέσῃ ἀντιδράσεις.

4. «*H ἐκκλησίᾳ καὶ τὰ λειτουργῆμά της κατὰ τὴν Κ.Δ.*» (σσ. 231-275). Πρόκειται περὶ ἀνωδημοσιεύστως ἀντοτελοῦς μελέτης, ἐκδοθείσης τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ὡς ἀνω ἐκδοτικοῦ οίκου τῷ 1949. «Ἡ ἐκκλησία είναι χριστιανικὸν καθίδριμα, ὥρμεστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ ζωοποιούμενη ὑπὸ τοῦ «ἐφ' ἀπαῦ» ἐν αὐτῇ ἐπιδημήσαντος Ἀγίου Πνεύματος. «Οπος ὁ Χριστὸς ἔβασεν τοὺς Ἀποστόλους θεμελίους τῆς ἐκκλησίας, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα διοικεῖ αὐτὴν διὰ τῶν ἀνθρώπων. «Ἡ Κ.Δ. δὲν παρέχει ὑπόδειγμα βάσει τοῦ ὅποιου ἡ ἐκκλησία ὥφειλεν νὰ διοικηται. «Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ ἡ ἀπαραίτητος συμμόρφωσις πρὸς νέας συνθήκας, θὰ καθίστων μάτια τοιούτου εἰδους ὑποδείγματα. «Ηρκει νὰ δειχθῇ πῶς αἱ πρῶται χριστιανικαὶ γενναιο κατενόησαν, ὅτι ἡ ἐκκλησία ὥφειλεν νὰ μείνῃ δεκτὴ εἰς τὸ Πνεῦμα καὶ ἐν ταύτῃ νὰ δοκιμήται καὶ ὅργανωνται οὕτας ὥστε νὰ μένῃ ἡ ἐκκλησία ἡ θεμελιωθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, ἡ οἰκοδομηθεῖσα διὰ τῶν λειτουργημάτων καὶ ἐμπλουτιζούμενη διὰ τῶν χαρισμάτων ὅλων τῶν μελῶν της.

5. «*H πρώτη 'Εκκλησία και ὁ 'Ιουδαῖος* (σσ. 276-313). 'Εκ πρώτης δψεως, οι Χριστιανοί και οι 'Ιουδαῖοι, λόγη τῶν πολλῶν δμοιοτήτων, τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεώς των, ήσαν προορισμένοι νά συζούν ἐντὸς τοῦ εἰδωλολατρικού κόσμου. Πλήρης ὅμως, ἡ περὶ Μεστίου πίστις τούς διεχώρισεν, ίδιας δὲ ἡ θέσις ἐκατέρων, ἔναντι τοῦ Ἰησοῦ τοῦ ἀπὸ Ναζαρὲτ και τοῦ Εὐαγγελίου του. Ἰστορικαὶ περιπέτειαὶ συντέλεσαν ὡστε, ἡ ἀντίθεσις αὗτη νά μεταβληθῇ εἰς ἀνταγωνισμόν μὲ θεολογικὸν περιεχόμενον. Παρ' ὅτι ἡ εἰδικευλικὴ παράδοσις και οι κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου είχον σωφῇ ἀντιούσιαι κήρυξιν, ἐν τούτοις, ἡ πρώτη ἐκκλησία ἐθεώρησεν τὴν στάσιν τῶν 'Ιουδαίων ὡς παραχώρηστην τοῦ Θεοῦ, διά τὴν ἀνθρωπίνην σωτηρίαν. Διά τὴν ἀμβλύνσιν τῆς ἀντιθέσεως, δύο λύσεις ὑπήρχον: ἡ ἡ πλήρης ἀπόριψις τῆς πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν υπὸ τῶν 'Ιουδαίων, ἡ ἡ ἀπόρριψις ὥν ἀντὸν πάσιστεως. 'Ως πρὸς τὴν πράτην λύσιν, οὐδὲν πρόβλημα τίθεται. 'Ως πρὸς τὴν δευτέραν, ὑπάρχει τὸ ἀκόλουθον: ὁ ἄρχαῖος 'Ισραὴλ, συμπίπτει μὲ τὸν νέον 'Ισραὴλ (τὴν 'Ἐκκλησίαν), διότι ὅπως ἐπὶ τοῦ Ιστορικοῦ οὐτῷ και ἐπὶ τοῦ θεολογικοῦ πεδίου δὲν ὑπάρχει παρό ἔνας μόνον 'Ισραὴλ. 'Ο ἀγών ἥρχισεν ἀπὸ τοῦ θεολογικοῦ πεδίου: ὁ Θεὸς δὲν ἔχει παρὰ ἔνα λαόν, και ἐν τῇ ιστορικῇ πραγματικότητι, τόσον ἡ 'Ἐκκλησία ὅσον και ὁ 'Ιουδαῖος, διεκδικοῦν τὴν θέσιν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. 'Η ἀνησυχία τῆς ιδιοτήτος ὥν' ἐκάστου τούτων, σημαίνει και ἀνησυχία τῆς ίδιας ὑπάρξεως του. 'Η Χριστολογία ἔχωρισεν τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν ἀπὸ τοῦ 'Ιουδαϊσμοῦ. 'Ο ἀγών ἥρχισεν, ἀφ' ἡ στιγμῆς ἡ 'Ἐκκλησία ἥρχισεν νά ὀμολογητὴ τὴν χριστιανική πίστην της. 'Ο ἀγών οὐτὸς δὲν είναι δυνατὸν νά ληξῃ, ἔπειτας ἐάν ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν 'Ιουδαῖοσμὸν ἀρνουμένη τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν της, ἡ οἱ 'Ιουδαῖοι ἐπιστρέψουν εἰς Χριστὸν διά τῆς ἀπορρίψεως τῆς ἀπιστίας των. Δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἡ 'Ἐκκλησία κηρύσσει, και ὁ Παῦλος θωρεῖ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν 'Ιουδαίων ὡς «μυστήριον». Δι' ὁ ἐπειδήτη ἀναλύεται, οι Χριστιανοί ἀκόλουθοιν ἔναντι τοῦ 'Ισραὴλ, και τοῦ 'Ιουδαϊσμοῦ διπλῆ στάσιν: διά τοῦ ἀντι-ιουδαϊσμοῦ των, καταφάσκουν εἰς τὸ διτὸ δι Θεὸς ἀλοκολήρωστεν τὴν ἀποκάλυψιν του ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ. Διά τῆς φιλίας των πρὸς τὸν 'Ισραὴλ, δὲν λησμονοῦν διτὸ ἡ χάρις και ἡ κλήσις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ είναι ἀμετάκλητοι.

6. «*H σημασίαν τοῦ θανάτου ὡς ἐπόχεως χριστιανικῆς*. 'Η χριστιανικὴ νίκη ἐπὶ τοῦ θανάτου (σσ. 314-336). Πρόκειται περὶ δύο διαλέξεων. Κατὰ τὸν χριστιανισμὸν, δὲ θάνατος δὲν είναι τὸ φυσικὸν τέλος τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως. 'Ο ἀνθρωπὸς ὡς θεῖον δημιουργημα, προώρισται νά ζήσῃ αἰώνιος μετὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, και διχ νά ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν γῆν. 'Ο θάνατος είναι ἀπόδεξις τοῦ διτὸ δι θεοῦ εὑρίσκεται ἐν τῇ φυσιολογικῇ αὐτὸν καταπάτεσι. 'Ο χωρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ φανερώνει τὴν ἀμαρτιαλότητα τοῦ ἀνθρώπου και τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ. Κατὰ συνέπειαν, δὲ θάνατος δὲν είναι δυνατὸν νά ζήσῃ αἰώνιος, ἐάν δὲν ἐκλείψῃ τὸ ἐμπόδιον τῆς ἀμαρτίας. Τοῦτο αἴρεται ἀντικείμενοις μὲν διε τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παρεχομένης σωτηρίας, ὑποκείμενοις δὲ διε τῆς προσοκείωσις ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Οὕτως, ἡ αἰώνια ζωὴ είναι προνόμιον μόνον τῶν πιστῶν. 'Ο Χριστιανισμὸς είναι «πρόσωπον» πρὶν νά είναι διάσκαλια, καθ' ὅτι ὁ Ἰερυτῆς του είναι πρόσωπον. 'Η ἀποδοχὴ τῆς εὐαγγελικῆς μαρτυρίας είναι ἀπόδοχῃ τοῦ ζῆν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐν διαπροσωπικῇ κοινωνίᾳ και ἐν αὐτῇ θνήσκειν, ἀνίστασθαι και μετέχειν τῆς αἰώνιας ζωῆς αὐτοῦ. Συνεπὸς, πιστεύειν σημαίνει θνήσκειν, διά νά ἀρχίσῃ τις νά ζῆ ζωήν πραγματικήν και αἰώνιαν. Τὸ ἀποφασιστικὸν γεγονός δὲν είναι δι θάνατος ἀλλ' ὁ ζῶν Χριστὸς μετά τοῦ διποίου οι πιστοὶ κοινωνοῦν κατὰ τὴν παρούσαν ζωήν, ἡ δὲ κοινωνία αὕτη, μετά τὸν θάνατον, δια ἀποκαλύψῃ εἰς αὐτοὺς τὴν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης «κεκρυμμένην» ζωήν. ἡ διποία είναι μετοχὴ εἰς τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ. Δια τοὺς ἀπίστους η Κ.Δ. δὲν προλέγει σωτηρίαν. Παρά ταῦτα δὲ θεωρεῖ αὐτοὺς ὀριστικῶς ἀπωλεσθέντας. 'Εάν ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς ιστορίας ἡ θελήσις τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύπτεται διά τῆς καταδίκης τῶν ἀσεβῶν (Ρωμ. κτφ. 9-11), η ιστορί-

κή απτη βούλησις συνεχίζεται διά της ἐσχατολογικής τοιαύτης, ή όποιας ἀποκαλύπτει, διτι ή σωτηρία ἐπεκτείνεται πρός διλα τὰ δύντα τὰ ἀποδενθέντα τοῦ Θεοῦ διά της πτώσεως (Ρωμ. 3,23-24· 5,18· 11,32). Τοὺς καταδικασθέντας ὑπὸ τῆς θείας δικαιοσύνης, ή θεία ἀγάπη πη προτρέπει ἀκόμη εἰς τὴν πίστιν. Διά τοὺς ἀμαρτιῶλούς, τοὺς ὑποστάντας σωματικὸν θάνατον, ὑπάρχει ἡ δυνατότης τῆς αἰωνίου ζωῆς (Ι. Πέτρου 4,6), διότι δύναται νῦ σώηση ὁ Θεός ἡώς διὰ πυρός. Οὕτως ή ἔννοια τοῦ ἄδου και τοῦ καθαρητρίου πυρός τελούν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς παγκοσμίου ἀποκαταστάσεως. (Προφανής ἐνταῦθα ἡ ἐπιδηματική σχετικής διδασκαλίας τῆς Ρ/Κ.Ε. ἐπὶ τῆς σκέψεως τοῦ συγγραφέως). Ἐπειδὴ ὁ Θεός «Θέλει πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν (Ι. Τιμ. 2,4· 4,10), δι' ὅ, οὐτε η Κ.Δ., οὐτε αἱ ὁμολογίαι πίστεως τῆς ἐκκλησίας, ἀφιερώνουν ἄρθρον εἰς τὴν καταδίκην. "Υπ'" αὐτάς τὰς προϋποθέσεις τονίζεται ὁ θρίαμβος τῆς θείας ἀγάπης, η νίκη κατὰ τοῦ θανάτου, η ὑποταγὴ τῶν πάντων εἰς τὸν Χριστόν, η ἀποκατάστασις καὶ εἰρήνευσις ἐν τῷ αἷματι τοῦ Σωτηροθέντος ὑνά ή ὁ Θεός τὰ πάντα ἐν πᾶσι (Ι. Κορ. 8,28). Ποια ή μετὰ θάνατον ζωή; Αὐτῇ θὰ είναι ζωὴ κοινωνίας ἐν χαρῇ μετά τῶν θείων προσώπων, τὰ δόπια εἰς τὴν ἐπίγνωσιν ζωῆς ἐβλέπουμεν «οὐδὲ» ἐσόπτηρον ἐν αἰνίγματι», θεωρίᾳ τοῦ Θεοῦ «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, ητοι κοινωνία τῶν ἐν Χριστῷ στεωσαμένων «ἐν τῇ οἰκείᾳ τοῦ Πατρός, ἐνθι μοναὶ πολλαὶ εἰσιν» (Ιωάν. 14,2).

7. «Ο Λαός τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ πρώτῳ Χριστιανισμῷ» (σσ. 337-346). «Ο Παῦλος ἀντιμετωπίζων τῶν χωρισμῶν τῶν Κορινθίων εἰς μερίδας, προβάλλει τὸ θεῖον σχέδιον καθ' ὃ ὁ Θεός δὲν ἀπέρριψε τοὺς Ἰουδαίους διά τὴν ἀπίστιαν τῶν καὶ οἱ ἔξ έθνων πιστοὶ ἐκάθησαν ἐπὶ τοῦ «θρόνου Δαυΐδη», πρηγματοποιηθείστες οὐτῷ τῆς ἐνότητος τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐνότης αὕτη θὰ καταστῇ περισσότερον αἰσθητή κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ἰσραὴλ. Βάσει τῶν ἀνωτέρω οἱ Παῦλος ἡδύνατο νῦ γράψῃ ὅτι «τῷ αὐτῷ (Ιουδαίων) παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῦ ἔθνους εἰς τὸ παραγῆλασμα αὐτούς» (Ρωμ. 11,11). Καὶ θὰ ἡδύνατο ἔξ Ισοῦ, νῦ παροτρύνῃ τὰ ἔθνη, ὅπτε διὰ τῆς πίστεώς των νῦ «πληρώσουν τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, μὲν ζῆσον τοιούτον, ὅπτε νῦ προκαλέσουν τὴν ζηλοτυπίαν τῶν Ἰουδαίων.

8. «Τὸ κήρυγμα τοῦ Εἴαγγελίου καὶ ἡ τέλεσις τῶν μυστηρίων ἐν τῷ πρώτῃ Ἐκκλησίᾳ» (σσ. 347-354). «Η Κ.Δ., καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δὲν μᾶς ἔξηγον διατὶ ἐνεπιστεύθησαν τὴν τελεσιουργίαν τοῦ βαπτισμοῦ καὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας εἰς τοὺς κήρυκούς τοῦ Εἴαγγελίου. Τόπτο πάντως θὰ διέφευλεται εἰς τὴν διαισθήσιν τῆς Ἐκκλησίας, η ὥποια ζῆ διά τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Εὐχαριστίας εἰς μίαν ἐνότητα μὴ ἐπιδεχομένην σχίσματα. Ἡ ἐνότης αὕτη ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι η ἀρχαία ἐκκλησία δὲν γνωρίζει τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τούτου, η ὥποια δὲν ἔχει προκτομασθεῖ διά τοῦ κηρύγματος τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀναλογία ἐν τῷ λατρείᾳ διαταράσσεται ὅπαν αὕτη τελῆται ὑπὸ λειτουργῶν τῶν ὥποιων ἡ κηρυγματική καὶ τελεστουργική ίκανότης δὲν είναι ἡ αὐτή.»

Γ. Χ. Ρηγόπουλος

Schürmann H., Das Lukasevangelium, Μέρος Α' 'Υπόμνημα εἰς 1,1—9,50.
(Herders Theol/Komm. Zum N. T. τόμ. III, I) ἐκδ. οίκος Herder, Freiburg-Basel-Wien 1969, σσ. V-XLVIII και 1-591.

Διά τοῦ τόμου τούτου τοῦ γνωστοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ἐξηγητικῆς τῆς Κ.Δ. ἐν Münster καὶ νῦ ἐν Erfurt Heinz Schürmann ἐμφανίζεται εἰς τὴν σπειράν τῶν θεολογικῶν 'Υπομνημάτων εἰς τὴν Κ.Δ. τοῦ ἐκδοτικοῦ οίκου Herder, τὸ πρώτον 'Υπόμνημα ἐπὶ τῶν Συνοπτικῶν. Νέον, σύγχρονον ἐπιστημονικὸν 'Υπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εἰαγγέλιον εἰρίσκει ἐν τῷ πιρόντι ἀσφαλῶς τὸ ιδιαίτερον διαιφέρον, διότι ἐν τῇ γερμανογλεώσεῳ περι-

χῇ ἀπὸ μακροῦ δὲν ἐνεφανίσθη οὔτε παρὰ τοῖς Διαιμαρτυρομένοις οὔτε καὶ παρὰ τοῖς Καθολικοῖς τοιούτοις ἑκτενὲς ἔργον. Ἐπιθυμίᾳ ἐπιτακτικῇ κατέστη μία τοιαύτη ἐκδοσίς, ἐπειδὴ κατά τὰ τέλευτα ἡ Εἰρενα ἐπὶ τῶν συνοπτικῶν Εὐαγγελίων ἡδυνήθη νῦ ἐπιτέλεση ἀσυνήθεις προόδους: Ἡ μορφοῖστορία διήνοιξε τελείως νέαν θεώρησιν τῶν εὐαγγελικῶν παραδόσεων· ἡ νεωτάτη μέθοδος τῆς ἴστορίας τῆς συντάξεως ἐφερεν εἰς φῶς τὸ ἐκάστοτε χαρακτηριστικόν ἑκάστου τῶν Συνοπτικῶν. Παρό ταῦτα δμος, ὃς λέγει ἐν τῷ προλόγῳ του ὁ Schürmann «ὅσον εἶναι λιαν ἀλληλέ, διτὶ ἡ τῆς συντάξεως ἴστορικὴ μέθοδος τὸ πρῶτον ἐπέφερε κατὰ τρόπον πειστικὸν ἀποτελέσματα εἰς τὰ ἔργα τοῦ Λουκᾶ, τόσον λιαν εἶναι ἐπίσης ἀληθές, διτὶ αὕτη οὐδώνας δύναται κάλλιον νῦ διαγνώσῃ τὰ δρι-α αὐτῆς παρά κατά τὴν ὑπομνημάτισιν τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου» (σ. V).

Τὸ παρόν ἔργον περιλαμβάνει τὸν πρόλογον (σσ. v/vi), ἐν φῶ ἐκτίθεται ἡ δομὴ τοῦ «Υπομνήματος καὶ τῆς μέθοδος, ἣν ἀκολουθεῖ ὁ ὑπομνηματιστής. Μετὰ τὰ περιεχόμενα σσ. vii/x, παρέχεται πλούσιωτάτη βιβλιογραφία σσ. xi-xxxvii, Πίναξ βραχυγραφιῶν I. Βιβλικῶν ἔργων καὶ II. Ἑζωκανονικῶν 1. Ἀποκρύφων, 2. Κουμράν, 3. «Ἀλλων» Ιουδαϊκῶν, Ρεββινικῶν, 4. Ἀποστολικῶν Πατέρων, Ἐκκλ. Πατέρων, Ἐκκλ. Συγγραφέων, ἐκκλ. Διατάξεων κλπ., 5. γνωστικῆς γραμματείας, III. Ἐκδόσεων, συλλογικῶν ἔργων, περισσικῶν κλπ., IV. «Ἀλλων» βραχυγραφιῶν. Μετά διαπραγματεύεται τὴν προϊστορίαν (Ακ. 1-2), τὴν πρό-την ἐμφάνισιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν δημοσίαν διδασκαλίαν Του καὶ δράσιν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, μετά τοῦ «κηρύγματος ἐν τῷ δρὶς» (Ακ. 3-6), μέχρι καὶ τῶν Χριστολογικῶν ἀποκαλύψεων τοῦ 9ου κεφαλαίου. Τὰ εἰσαγωγικὰ προβλήματα, ὡς καὶ συνοπτικὴ θεολογικὴ ἀξιολόγη-σις τῆς ὑπομνηματίσεως ὡς ἀκολουθήσουν εἰς τὸν δεύτερον τόμον.

Ο H. Schürmann διὰ τοῦ «Υπομνήματος τοῦ τούτου τοῦ λιαν εὐφυτάτου καὶ ἀναμο-χλεύαντος τὰ προβλήματα καὶ παρέχοντος ἀφορμὴν πρὸς περιτέρω περίσκεψιν ἀντιμε-τιπάζει συστηματικῶς τὰ ριζοσπαστικὰ πορίσματα τῆς νεωτάτης ἐποχῆς. Διτὶ ἀκριβοῦς γνέστως τῶν διαφόρων θέσεων καὶ ἐρμηνειῶν ἐκπροσωπεῖ πρεμον καὶ συμβιβαστικήν ἀπονομήν. Ή μεγάλη αὐτοῦ ἐπιστημονικὴ πολυμάθεια καὶ πολυμέρεια βοηθεῖ αὐτὸν πρὸς ἀνίχνευσιν τῆς προβλέσεως καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ Εὐαγγελίου. Ή ἐρμηνεία ἐν τῷ «Υπομνή-ματι τούτῳ ἔχει τὴν ιδιορυθμίαν αὐτῆς· κατανοεῖ τὰς ρήσεις τοῦ Ζοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ τῶν παραδόσεων αὐτοῦ συνεπῶς ὡς λόγον πρὸς τὴν ἐποχὴν του, ἐπιτρέπει δμως εἴτα νῦ καταστῆ ὡς λόγος οὗτος διαφανῆς κατ' ἔξοχην εἰς τὴν μεταποστολικήν Ἐκκλησίαν καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Υπὸ τοιαύτην δμως ἐρμηνείαν ὑπερνικᾶται ἡ μο-νομερής ἀξιολόγησις τοῦ Λουκᾶ ἡ βασιζομένη ἐπὶ τοῦ Παύλου ἡ μιᾶς ὑπαρξιακῆς ἐρμη-νευτικῆς.

Gnilka J., *Der Philipperbrief* (Ἡ πρὸς Φιλίππησιον Ἐπιστολὴ), Herd. Theol. Kommt. Zum N.T.X. 3, ἔκδ. οἰκος Herder, Freib.-Basel-Wien 1968 σσ. vii-xxi καὶ 1-226.

Παρήλθον πέριν τῶν 40 ἑταῖρων μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος «Υπομνήματος, ὡφῆ διοῦ ὁ Lohmeyer συνέγραψε τὸ μεγαλύτερον ἐπιστημονικὸν «Υπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Φι-λιππησίους» (1930). Τὸ γεγονός τοῦτο καὶ μόνον καθίστη τὸ βιβλιολογούμενον ἔργον ἵδι αιτέαρος ἐπίκαιρον εἰς τὴν Ἐξηγητικὴν τῆς Κ.Δ. Ός εἶναι γνωστὸν καὶ τὸ γράμμα τοῦτο τοῦ Ἀπ. Παύλου ἔτυχε τῆς δεούσης ἐρεύνης καὶ κριτικῆς: Διημφισθήθη ἡ φιλολογικὴ αὐτοῦ ἐνότης, ἐλεκτρήθη ἡ πόλη νέον φῶς ἡ σχέσις τοῦ Παύλου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Φιλίππων ἐν συσχετίσει πρὸς τὰς πεπλανημένας διώσκυριας, αἵτινες ἐπεπείλουν αὐτήν, ἡ δὲ γνώσις τῆς τοῦ Παύλου Χριστολογίας καὶ ἐσχατολογίας, αἵτινες εἰς τὸ παρόν γράμμα διαδραματίζουν ἰδιαίτερον ρόλον, κατεστητή διτὶ ἀρκετῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων πλούσιωτερα. Ο Καθηγητὴς τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Παν. Münster κ. Gnilka ἐπίλαμψάνται

μέ κριτικόν πνεύμα τά πορίσματα τῆς ἐρεύνης τῶν τελευταίων δικαιετιῶν, ἐπιχειρεῖ νά ἀποσωφρήνει ταῦτα καὶ περαιτέρω νά προάγῃ. Ὁ λόγος τοῦ Παύλου προβάλλεται κατά τοιούτον τρόπον, ὅστε νά ἔχῃ τά πρετεῖα καὶ νά ἔξιγνάζεται καὶ ἔξακριβοται ἡ θεολογία τοῦ Ἀποστόλου. Ἡ προσπάθεια αὕτη στηρίζεται ὑπὸ μιᾶς λεπτομεροῦς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν ἔδραν, μορφήν καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ γράμματος, ὡς καὶ διά τεσσάρων παραρτημάτων, ἀτινα διακραγματίσονται τά προβλήματα: 1. Οἱ ἐπίσκοποι καὶ διάκονοι, 2. «Σὺν Χριστῷ είναι», τ.ε. ἡ μετά τοῦ Χριστοῦ κοινωνία, 3. Ὁ προπαύλειος περὶ Χριστοῦ ὄμονος καὶ 4. Οἱ Φιλιππήσιοι ψευδοδιδάσκαλοι. Ἡ εἰσαγωγή διαλαμβάνει τά ἔξης θέματα: 1. Πόλις καὶ Ἐκκλησία τῶν Φιλίππων (σσ. 1-5) Γνησιότης καὶ ἐνότης τοῦ γράμματος, παραδέχεται δύο γράμματα (σσ. 5-11). Ἀφορμή καὶ δομή τῶν γραμμάτων, προθέσεις τῆς συντάξεως (σσ. 11-18), 4. Τόποι συγγραφῆς, διό τὸ γράμμα Α' παραδέχεται τὴν Ἐφεσον, διά τὸ Β' τὴν Κόρινθον, καὶ χρόνοι, διὰ τὸ Α' 55/56, διὰ τὸ Β' 56/57 (σσ. 18-25) καὶ 5. Ἡ παράδοσις τοῦ κειμένου (σσ. 25-27). Τὸ ἑργον κατακλείει διά πινάκων πραγμάτων καὶ Ἑλληνικῶν δρων.

Ἡ ἐπιστημονική ἀνάλυσις τοῦ κειμένου ἐγγυάται ἐν ταύτῳ ἐν βλέψμα εἰς τὸ συντακτικὸν ἑργον τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας καὶ ἀγει ὀδύτῳ πρὸς νέας γνώστεις τῆς διαιροφάσιος τοῦ κειμένου τῆς Κ.Δ., πρὸ πάντων τῶν γραμμάτων τοῦ Ἀπ. Παύλου. Ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῷ εἶναι κατά τὴν κρίσιν τοῦ Καθηγ. R. Schnackenburg (Bibl. Zeitschrift 1970) ἐν σύγχρονον, περαιτέρω προάγον, θεολογικῶς ἐμπλουτιζόντος Ὑπόμνημα. Κατά δὲ τὸν Καθηγ. J. Schmid (Theol. Rev. 1969) ἡ ἐρμηνεία τοῦ κειμένου διεξάγεται δι' αὐτηρῆς ἐπιστημονικῆς νηφαλιότητος καὶ διαλεκτικῆς τὴν πορειαν τῶν ἰδεῶν τῆς ἐπιστολῆς οὐδὲν πρόβλημα τοῦ κειμένου παρερχομένη.

Gnilka, J., Der Epheserbrief (Ἡ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴ), Herders Theol. Kommt. Zum. N. T. X. 2, ἑκδ. οἰκος Herder, Freiburg-Basel-Wien 1971 σσ. v-xviii και 1-328.

Μετά τὸ Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους τοῦ Καθηγητοῦ Gnilka, τὸ ὅποιον ἐτυχεῖ τῆς δύσοστης προσοχῆς καὶ ἀναγνωρίστως, ἡκολούθησεν ἐν τῇ αὐτῇ στιφῇ τῶν θεολογικῶν Ὑπομνημάτων εἰς τὴν Κ.Δ. τοῦ ἐκδοτικοῦ οἰκου Herder τομ. X.2 τὸ Ὑπόμνημα αὐτοῦ εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους. Ἡδη εἰς τὰ εἰσαγωγικὰ προβλήματα θέτει ὁ συγγραφεὺς νέους τονισμούς, ὀφισταμένους κατὰ πολὺ τῶν συνήθεων παραστάσεων. Οὗτος ὡς συγγραφὼς τῆς πρὸς Ἐφεσίους δέον νά θωρηθῇ οὐχὶ ὁ Παύλος, ἀλλ᾽ εἰς ἀνέννυμος, διτὶς διαμορφοῖ παραδόσεις παιανείων σχολῆς. Περαιτέρω τὸ θρησκειοϊστορικὸν ὑπόβαθρον δέον νά ζητηθῇ οὐχὶ τόπον εἰς τὸ γνωστικὸν ἡμίνειας πρότυπον τοῦ περὶ ἀρχεγόνου ὑνθράποι-λυτρητοῦ μήθου, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸν κόσμον ἰδεῖν τῆς Ἑλληνιστικῆς, ὑπὸ τοῦ Φίλωνος ἐκπροσωπουμένης Συναγωγῆς.

Ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ σσ. I-52 διαπραγματείται 1. Τὸ πρὸς ποίους ἀπαιδύνεται πρόβλημα, 2. τὴν σχέσιν πρὸς τὴν πρὸς Κολοσσαῖς, 3. τὸ πρόβλημα τοῦ συγγραφέως, χρόνος καὶ τόπος —ἀρχές τοῦ 90 ἐν Ἐφέσῳ—, ψευδουναμία, 4 ἡ ἴστορια τῆς παραδόσεως, 5. δομή, όρος καὶ τρόπος τῆς συγγραφῆς, 6. εἰς θρησκειοϊστορικὰ προύποθεσίες, 7. αἱ ἴστορικαι προσθοθέσεις, ἀφορμή τῆς συγγραφῆς, 8. ἡ παραδόση τοῦ κειμένου. Εἰς παραρτήματα διερευνᾷ τά ἔξης θέματα: 1. Ἡ περὶ κόσμου εἰκόνων, 2. Ἐν Χριστῷ, 3. Ἡ Ἐκκλησιολογία, 4. Ἡ ἐσχατολογία, 5. Εἰς ἀρχαῖος περὶ Χριστοῦ ὄμονος, 6. Ἱερός γάμος, Ἐν ἀρχῇ μετύ το περιεχόμενον (σσ. v/vi) ἀκολουθεῖ πλούσιωτάτη βιβλιογραφία (σσ. vii-xviii): Κείμενα (Πηγαὶ καὶ μεταφράσεις) Α' Βίβλος, Β' Ἰουδαϊκὴ καὶ γνωστικὴ γραμματεία, Γ' Ἀργεία καὶ πρωτοχριστιανικὴ γραμματεία. Βιβλιογραφία: Α Γενικὰ βιοηγμάτα, Β Ὑπόμνημα:

1. Αρχαιότης, 2. Μεσαιών, 3. Νέα έποχή. 1. Έποχή Μεταρρυθμίσεως, 2. Διαφωτίσεως
 3. Η περίοδος από το 1789 μέχρι το 1914, 5. Άπο το 1945 και έξης. Γ' Βιβλιογραφία
 εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίου. Δ' Ἐπέρα βιβλιογραφία (κατ' ἔκλογήν). Ἐν τέλει ὑπάρχουσι καὶ
 ἐνταῦθα δύο πίνακες πραγμάτων καὶ ἀλληγοριῶν δρων σσ. 327/28.

Ἐν τῷ Ὑπομνήματι τούτῳ συνενοὶ ὁ Gnīlka κατὰ τόπον κυριαρχικὸν ἐπιστημονικὴν
 συναίσθησιν καὶ κατανόησιν τῶν προβλημάτων, ἐμφαντικότητα καὶ σωφήνειαν ἐν τῇ
 ἐκθέσει καὶ ὑγηλὸν βιβλιοκοθεολογικὸν διαφέρον εἰς μίαν πειστικήν ἐνότητα.

Κωνσταντίνος Β. Καλλίνικος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 1975

Μελέται:

	Σελ.
ΑΓΟΥΡΙΔΗ Σ., Ἡ ἐπί τοῦ ὄρους Ὀμιλία (συνέχεια)	47— 60
ΒΛΑΧΟΥ Κ., Ἡ Ἐπιστολὴ τῆς Διψυχίας	61— 74
	134—145
ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ - ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΟΥ Ν., Τὸ Πρόβλημα τῆς Θεοδικίας καὶ ἡ Βιβλική Διήγησις τῆς Πτώσεως	146—157
ΖΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Α.-Ν., Ἀθανασία τῆς Ψυχῆς ἢ Ἀνάστασις τοῦ Σώματος	109—126
ΚΟΥΜΑΝΤΟΣ Α.-Ρ., Translation of the Nine Odes According to John Kyriotic Geometris	127—133
ΝΤΑΚΟΥΜΑΚΗ Χ., Προβλήματα καὶ ἀρχές στὴ μετάφρασι τῆς Βιβλου...	75—83
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Η., Προλεγόμενα εἰς τὴν Ἐρμηνείαν τῆς Π.Δ.	1—30
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Σ., Διονύσιος Ἀλεξανδρείας	95—108
ΒΑΣΙΛΙΑΔΗΣ Ρ., Prolegomena to a Discussion on the Relationship Between Mark and the Q-Document.....	31—46

Χρονικά:

Ἡ 30ὴ Γενικὴ Συνέλευση τῆς Studiorum Novi Testamenti (Σ. Ἀγουριδῆς). Συνέδριον Βιβλικῶν Θεολόγων τῶν Πανμίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσ/νίκης (Ν. Παπαδόπουλος)	158—166
	166—173

Βιβλιοκρισίαι:

J. DANIELOU, Études d' exégèse judeo - chretienne (Σ. Ἀγουριδῆς)	84—88
H. W. HOEHNER, Herod Antipas (Χ. Βούλγαρης)	89—91
N. ΞΥΠΗΝΗΤΟΥ, Τὸ Φιλολογικὸν Πρόβλημα τοῦ Ὑφους τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων (Χ. Βούλγαρης)	89—91
H. HAAG, Teufelsglaube (Μ. Φαράντος)	91—94
P. H. MENOUD, Jesus-Christ es la Foi (Γ. Ρηγόπουλος)	174—181
H. SCHURMANN, Das Lukasevangelium (Κ. Β. Καλλίνικος)	181—182
J. GNILKA, Der Philipperbrief (Κ. Β. Καλλίνικος)	182—183
J. GNILKA, Der Epheserbrief (Κ. Β. Καλλίνικος)	183—184

BULLETIN OF BIBLICAL STUDIES

Published twice a year

Administrative Board: S. Agouridis, president, N. Rallis, A. Kalououlos, Ph. Vitsas,
G. Kostaras, A. Kapsokephalos.

General Editor: Prof. Agouridis, Efranoros 12, Athens 502, Greece.

Managing Editor: Angelos Kalououlos, «Artos Zoes» Kifissias Ave., Stasis Paradi-
disos, Chalandrion, Athens, Greece.

Articles, studies, communications, book reviews, books, changes of address
etc. should be sent to Petros Vassiliadis, «Artos Zoes», Kifissias Aven., Stasis
Paradiso, Chalandrion, Athens, Greece.

All manuscripts should be written in Greek, English, French or German,
but preferably in Greek.

Contributors receive upon request 100 off-prints free of charge. Manu-
scripts should be typewritten.

Subscription should be sent to the Managing Editor Mr. Angelos Kalo-
voulos.

Year subscription :	in Greece : Drach. 100
	abroad : \$ 4
Price per issue :	Drach. 50

Translation, reprint, or copy of any text of the Bulletin is prohibited without
permission of the Administrative Board.

Copyright (c) «ARTOS ZOES»

BULLETIN OF BIBLICAL STUDIES

VOL. 3

DECEMBER 1975

NUMBER 10

CONTENTS

ST. PAPADOPoulos : Dionysios of Alexandria	Pp. 95 - 108
A.-N. ZAKOPOULOS : Immortality of Souls or Resurrection of the Individual	» 109 - 126
A.-P. KOUMANTOS : Translation of the Nine Odes According to John Kyriotes Geometris.....	» 127 - 133
C. VLACHOS : The Epistle of Double-Mindedness (cont.).....	» 134 - 145
N. GEORGOPOLOU - NIKOLAKAKOU : The problem of Theodicy and the Biblical Narrative of the Fall.....	» 146 - 157
CHRONICLES : The 30th Congress of the Studiorum Novi Testamenti Societas (S. Agouridis)	» 158 - 166
The Conference of Greek Theologians of the Universities of Athens and Thessaloniki	» 166 - 173
BOOK REVIEWS : P. H. Menoud, Jesus-Christ et la Foi (G. Regopoulos), H. Schürmann, Das Lukasevangelium (K. B. Kallinikos), J. Gnilka Der Philippbrief (K. B. Kallinikos), J. Gnilka, Der Epheserbrief (K. B. Kallinikos)	» 174 - 184
CONTENTS OF THE 3rd VOLUME	» 185

EDITIONS
“ΑΡΤΟΣ ΖΩΕΣ,”
ATHENS